

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Melis ÇİVİCİ

TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİNİN TÜRK GAZETELERİNDE TEMSİLİ:
YENİ ŞAFAK VE SÖZCÜ ÖRNEĞİ

Gazetecilik Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Melis ÇİVİCİ

TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİNİN TÜRK GAZETELERİNDE TEMSİLİ:
YENİ ŞAFAK VE SÖZCÜ ÖRNEĞİ

Danışman

Doç. Dr. Emel ARIK

Gazetecilik Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

GİN'in bu çalışması, jürimiz tarafından G Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Tülay ŞEKER (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Emel ARIK (İmza)

Üye : Doç. Dr. Aslı İçil TUNCER (İmza)

Tez Başlığı: Türkiye-Suriye İlişkilerinin Türk Gazetelerinde Temsili: Yeni Şafak Ve Sözcü Örneği

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 12/06/2020

Mezuniyet Tarihi : 09/07/2020

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türkiye-Suriye İlişkilerinin Türk Gazetelerinde Temsili: Yeni Şafak Ve Sözcü Örneği” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Melis ÇİVİCİ

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Melis ÇİVİCİ
Öğrenci Numarası	20175251005
Enstitü Ana Bilim Dalı	Gazetecilik
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Emel ARIK
Tez Başlığı	Türkiye-Suriye İlişkilerinin Türk Gazetelerinde Temsili: Yeni Şafak Ve Sözcü Örneği
Turnitin Ödev Numarası	1351826993

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 147 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 30/06/2020 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 7

alıntılar dahil % 10'dur.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

...../...../2020

(imzası)
Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı
Doç. Dr. Emel ARIK

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vi
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İDEOLOJİ KAVRAMI VE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

1.1. İdeolojinin Tanımı	5
1.2. İdeolojinin Tarihsel Gelişimi	6
1.2.1. Francis Bacon ve İdol Öğretisi	6
1.2.2. Adrien Helvetius ve Sorgulayan Akıl	9
1.2.3. Dietrich Holbach ve Din-Yönetim İlişkisi	10
1.2.4. Destutt de Tracy ve İdelerin Bilimi	12
1.2.5. Thomas Hobbes ve Ahlak Teorisi	14
1.3. 19. ve 20. Yüzyıl'da İdeoloji	18
1.3.1. Karl Marx ve Yanlış Bilinç	18
1.3.2. Georg Lukacs ve Sınıf Bilinci	25
1.3.3. Antonio Gramsci ve Hegemonya	27
1.3.4. Louis Althusser ve Devletin İdeolojik Aygıtları	29

İKİNCİ BÖLÜM

SÖYLEM, İDEOLOJİ VE MEDYA İLİŞKİSİ

2.1. İdeoloji ve Dil	37
2.2. İdeoloji ve Söylem	39
2.3. İdeoloji ve Eleştirel Söylem Çözümlemesi	41
2.4. İdeoloji ve Sosyal Yapı	43
2.5. Medya, İktidar ve İdeoloji	45
2.5.1. Medya ve İktidar İlişkileri	46
2.5.2. Medya Kuramları ve Devlet İlişkileri	47
2.5.3. Haber Yönetimi ve Siyasal Retorik	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SURİYE KRİZİNDEN ÖNCE VE SONRA TÜRKİYE – SURİYE İLİŞKİLERİ

3.1.	Suriye ile Sıfır Sorun Politikası	51
3.1.1.	Suriye’deki Protestoların Başlaması ve Suriye İsyanının Ardındaki Ekonomik ve Siyasi Sebepler	55
3.1.2.	Suriye’de Yükselen Mezhepler ve Kürt Sorunu.....	58
3.2.	Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Suriye’deki Güvenlik Politikası.....	60
3.2.1.	Yeniden Güvenlikli Hale Getirmekle İlgili Temel Sorular	62
3.2.1.1.	Dış Politikada Genç Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Stratejileri Nelerdir? ...	62
3.2.1.2.	Mevcut Güvenlik Anlayışları Nelerdir?	64
3.2.1.3.	Tehditler Nereden Gelmektedir?	67
3.2.1.4.	Değerlerin Korunması Nasıl Sağlanabilir?	67
3.2.2.	Suriye’de Savaşa Yönelik Türk Politikası.....	68
3.2.3.	Türkiye’nin Ortadoğu ve Suriye Politikasına Dair Belirleyicileri.....	70
3.2.4.	Suriye’de Savaş ve Türkiye’nin Dönüşen Suriye Politikası.....	74
3.2.5.	Türkiye’nin Esnek Olmayan Tutumunun Açıklaması.....	77

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SURİYE İÇ SAVAŞI SÜRECİNDEKİ HABERLERİN ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ

4.1.	Araştırmanın Amacı.....	81
4.2.	Araştırmanın Örneklemi	81
4.2.1.	Sözcü Gazetesi Sahiplik Yapısı.....	81
4.2.2.	Yeni Şafak Gazetesi Sahiplik Yapısı.....	82
4.3.	Araştırmanın Yöntemi	84
4.3.1.	Teun A. Van Dijk’ın Söylem Analizi Yöntemi.....	84
4.4.	Araştırmanın Varsayımı ve Sınırlılıkları	86
4.5.	Analiz.....	86
4.5.1.	Esad Rejiminin İç Politikada Şiddeti Arttırdığı Süreç	86
4.5.2.	Türkiye İçin Bir Tehdit Unsuru Olarak YPG	88
4.5.3.	Bölgenin Yeni Aktörü Rusya	91
4.5.4.	Rus Uçağıyla Değişen Konjonktür	93
4.5.5.	Türkiye'nin Suriye'deki Askeri Süreci.....	96
4.6.	Bulgular	101

SONUÇ	104
KAYNAKÇA.....	107
EK 1 - YENİ ŞAFAK GAZETESİ: 5 ŞUBAT 2012	118
EK 2 - SÖZCÜ GAZETESİ: 5 ŞUBAT 2012	119
EK 3 - YENİ ŞAFAK GAZETESİ: 5 ARALIK 2012.....	120
EK 4 - SÖZCÜ GAZETESİ: 5 ARALIK 2012	121
EK 5 - YENİ ŞAFAK GAZETESİ: 17 HAZİRAN 2015.....	121
EK 6 - SÖZCÜ GAZETESİ: 17 HAZİRAN 2015.....	122
EK 7 - YENİ ŞAFAK GAZETESİ: 26 HAZİRAN 2015.....	122
EK 8 - SÖZCÜ GAZETESİ: 26 HAZİRAN 2015.....	123
EK 9 - YENİ ŞAFAK GAZETESİ: 1 EKİM 2015.....	123
EK 10 - SÖZCÜ GAZETESİ: 1 EKİM 2015	124
EK 11 - YENİ ŞAFAK GAZETESİ: 8 EKİM 2015.....	124
EK 12 - SÖZCÜ GAZETESİ: 8 EKİM 2015	125
EK 13 - YENİ ŞAFAK GAZETESİ: 25 KASIM 2015	125
EK 14 - SÖZCÜ GAZETESİ: 25 KASIM 2015	126
EK 15 - YENİ ŞAFAK GAZETESİ: 14 ŞUBAT 2016	127
EK 16 - SÖZCÜ GAZETESİ: 14 ŞUBAT 2016	127
EK 17 - YENİ ŞAFAK GAZETESİ: 28 ŞUBAT 2016	128
EK 18 - SÖZCÜ GAZETESİ: 28 ŞUBAT 2016	128
EK 19 - YENİ ŞAFAK GAZETESİ: 25 AĞUSTOS 2016.....	129
EK 20 - SÖZCÜ GAZETESİ: 25 AĞUSTOS 2016	130
EK 21 - YENİ ŞAFAK GAZETESİ: 5 EYLÜL 2016.....	131
EK 22 - SÖZCÜ GAZETESİ: 5 EYLÜL 2016.....	131
EK 23 - YENİ ŞAFAK GAZETESİ: 21 OCAK 2018.....	132
EK 24 - SÖZCÜ GAZETESİ: 21 OCAK 2018	133
ÖZGEÇMİŞ	134

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AP	: Avrupa Parlamentosu
BAAS	: Arap Sosyalist Diriliş Partisi
DAEŞ	: Al Devlet-Al-Islamiya Fil Irak Wel Şam
DİA	: Devletin İdeolojik Aygıtları
G20	: Group of 20
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
İŞİD	: Irak Şam İslam Devleti
MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
PKK	: Partiya Karkerên Kurdistanê (Kürdistan İşçi Partisi)
PYD	: Partiya Yekîtiya Demokrat (Demokratik Birlik Partisi)
SANA	: Suriye Arap Haber Ajansı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
YPG	: Yekîneyên Parastina Gel (Halk Savunma Birlikleri)

ÖZET

Türkiye'nin Ortadoğu'daki politikaları dönemin konjonktür ve politikacılarına göre sık sık farklılaşmıştır. Türkiye'nin 2011 yılındaki Suriye İç Savaşı'na kadarki süreçte görece kontrollü ve istikrarla yürüttüğü dış politikada, bu süreçten sonra farklı yönelimler ve strateji değişimleri gözlemlenmiştir. Dönemin Türkiye Başbakanı'nın iç savaş öncesi Suriye Devlet Başkanı Beşşar Hafız el-Esad'la kurduğu yakın ve dostane ilişkiler, bölge halkına uygulanan şiddetin artması ve Esad'ın Türk Hükümeti ile çakışan çıkarları sebebiyle bozulmaya uğramıştır.

İktidarlarına zarar verdiğini düşündükleri çok sesliliği bastırmak veya bir yöne kanalize ederek tektipleştirmek isteyen iktidar sahipleri, aldığı kararlar küreselleşen dünyadaki konumlarını sarsacak olsa dahi iç politikadaki menfaatleri doğrultusunda davranabilmektedir. Medya da iktidarların bu emellerini gerçekleştirmede kullandıkları en önemli araçlardan biridir.

Bu çalışmada Türkiye ve Suriye arasındaki siyasi ilişkiler bağlamında farklı ideolojilere sahip iki gazetenin ilk sayfada yayınlanmış haberlerinin eleştirel söylem çözümlemesini yapılmıştır. Çalışmada söylem analizi yöntemi kullanılarak, 2012 ve 2018 tarihleri arasında, *Sözcü* ve *Yeni Şafak* gazetelerinin Suriye iç savaşını ve bu savaş sürecinde Türkiye ve Suriye ilişkilerini konu alan ilk sayfa haberleri incelenmiştir.

Dört bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde ideoloji kavramı kuramsal olarak incelenmiş, tarihsel süreç kapsamında düşünürlerin kavram üzerine getirdikleri öğretiler ele alınmıştır. İkinci bölümde, ideolojinin söyleme etkisi, dil, sosyal yapı ve medya ile olan ilişkisi açıklanmıştır. Bu bölümde ayrıca çalışmanın araştırma bölümündeki haber çözümlemelerinde kullanılan eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi anlatılmıştır. Üçüncü bölümde Suriye'de protestolar şeklinde başlayıp iç savaşa dönüşen karışıklıklar ve süreç içerisinde Adalet ve Kalkınma Partisinin dış politikadaki söylem değişimi ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise Teun A. Van Dijk'ın söylem analizi yöntemi açıklanarak, aynı yöntemle Suriye İç Savaşı'na dair *Yeni Şafak* ve *Sözcü* gazetelerinde yer verilen haberlerin incelemesi yapılmıştır.

Çalışma sonucunda, gazetelerin sahip oldukları ideolojik farklılıkların haber metnlerinin inşası sürecine etki ettiği net bir biçimde görülmüştür. Farklı ideolojideki bu iki gazete Suriye İç Savaşı'nı ve bölgedeki aktörlerin tutumlarını değerlendirirken farklı gerçeklikler tasarlamış, mevcut durum, olay ve ifadeleri kendi ideolojileri doğrultusunda ele almışlardır.

Anahtar Kelimeler: Suriye İç Savaşı, Dış Politika, Türkiye – Suriye İlişkileri, Haber Söylemi

SUMMARY

REPRESENTATION OF TURKEY-SYRIA RELATIONS IN TURKEY NEWSPAPERS: THE CASE OF YENİ ŞAFAK AND SÖZCÜ

Policies of Turkey in Middle East have often changed according to conjunctures and politicians of the period. In relatively controlled and consistent foreign policy that Turkey had carried until Syrian Civil War in 2011, different tendencies and change of strategies have been observed after that period. The close and amicable relations which are established by the Turkish prime minister of the period with Syria president Bashar Hafez al-Assad before the Civil War had begun to break because of rising violence against local community and conflict of Assad's interests with Turkish government.

People of power, who wants to suppress various voices or standardize them by canalizing to one direction because they think they damage their power, can act in accordance with their expediences in domestic policy even though the decisions they make would discredit their positions in a globalizing world. Media is one of the most important tools that people of power use, to follow through their aims.

The purpose of this study is to analyze critical discourse of the news that are issued on the first pages of these two newspapers which have different ideologies in terms of the political relations between Turkey and Syria. In this study, by using discourse analysis method, between 2012 and 2018, the first page news of “*Sözcü*” and “*Yeni Şafak*” newspapers which are containing the Syrian civil war and the relations between Turkey and Syria are analyzed.

On the first chapter of the study that consists of three chapters; concept of ideology is discussed conceptually, the effect of ideology on discourse, semiotics and its relation with language and social structure are tried to be explained. On the second chapter, conflicts that had begun as protests and then turned into a civil war, and change of discourse in foreign policy of Adalet ve Kalkınma Partisi are explained. On the third and last chapter of the study, in terms of relations between media associations and government, the news that took place in “*Yeni Şafak*” and “*Sözcü*” about Syria Civil War are analyzed.

As a result, the ideological differences of the newspapers affect the formation process of news texts. These two different newspapers of different ideologies had designed divergent realities while evaluating attitudes of the agencies in the area and the Syrian Civil War, so they had discussed existing situations, events and expressions in parallel with their own ideologies.

Keywords: Syrian Civil War, Foreign Policy, Turkey-Syria Relations, News Discourse.

ÖNSÖZ

İstanbul Üniversitesi'nde başladığım akademi maceramın ikinci durağı olan Akdeniz Üniversitesi, lisansta öğrendiklerimin üstüne koymamı sağlayarak, akademik gelişimimde benim için önemli bir yere sahip olmuştur. Yüksek lisans ve doktora programlarında üniversitelerin kendi lisans öğrencilerine öncelik tanıdığı fikrinin yaygın olması dolayısıyla yitmiş olan liyakat sistemine dair güvenimi tazelemiştir. Lisansta elde ettiğim yeterlilik ve bu üniversite bünyesinde girdiğim bilim sınavı sonucu yüksek lisans programına ikinci olarak girmem neticesinde bana çok şey kattığına inandığım bir yüksek lisans süreci geçirdim.

İstanbul Üniversitesi'nde başlayan eğitim hayatımın başından sonuna kadar desteğini her zaman hissettiren çok değerli hocam Prof. Dr. Suat Gezgin'e, mezun olmama rağmen yüksek lisans yönümü çizerken ki süreçte ne zaman istersem ulaşabildiğim ve samimiyetle, bıkmadan sorumlularımı cevaplandığı için Prof. Dr. Arzu Kihitir'e, eğitim hayatımın mihenk taşı Prof. Dr. Nurdoğan Rigel'e, lisans tezimde danışmanım olan ve ilk tez deneyimimde sabırla yanımda olan Prof. Dr. Uğur Gündüz'e, gazeteciliğe dair bildiğim çoğu şeyin mimarı olan ve öğrencisi olmaktan her zaman büyük gurur duyduğum, kendisi artık hayatta olmasa da öğretileri yetiştirdiği öğrencilerle yaşayacak olan çok değerli hocam Doğan Heper'e, bir hoca olmanın yanında akademik hayata dair bir ağabey samimiyetiyle verdiği nasihatler için Dr. Öğr. Üyesi Ersin Turan'a teşekkür ederim.

Yüksek lisans sürecinde bana etik kavramını öğreten Doç. Dr. Merih Taşkaya'ya, her zaman ilgili ve yönlendirici tavırlarıyla kendime güvenimi sağlayan Doç. Dr. Ayşad Güdekli'ye, dersine girmekten her zaman büyük zevk duyduğum, hiç deneyimi olmayan bana sunum yapmayı öğreten Dr. Öğr. Üyesi Onu Öksüz'e, akademinin bir çocuk bahçesi olmadığını öğretmek için her yeni gün daha iyiye ulaşmam için beni zorlayan hocam Doç. Dr. Murad Karaduman'a teşekkür ederim.

Akademik çevreden en son teşekkür etmek istediğim isim ise, benim için en meşakkatli, en yorucu, en yıpratıcı ve mücadele azmine en çok ihtiyaç duyduğum zamanda karşıma çıkan çok değerli hocam Doç. Dr. Emel Arık'tır. Tez konumu benim ilgi alanlarıma saygı duyarak belirlememe izin veren, zaman zaman kopmalar yaşadığımda beni bağlayan, çok parlak bir tez öğrencisi olmamama rağmen pes etmeyip yanımda duran, anlayışına ve sabrına hayran kaldığım, üzerimde otorite sağlayarak beni korkutmak yerine, sıcakkanlı, naif ve şefkatli tavrıyla onu mahcup etmemek için teze daha çok sarılmamı sağlayan hocam Doç. Dr. Emel Arık'a teşekkür ederim.

Tez yazma sürecinde desteğini hiç eksik etmeyen Levent Çağrı Bakırmekik'e ayrıca teşekkür ederim. Bu tez, danışmanımın yol göstericiliğinde benim tarafımdan yazılsa da, tezi yazdıran annemdir. Her zaman bana güvenen ve yüreklendiren, benim en büyük öğretmenim, annem Şenay Çivici'ye teşekkür ederim.

Melis ÇİVİCİ
Antalya, 2020

GİRİŞ

İdeoloji, insanoğlunun varoluşundan bu yana, ortaya çıkış ve gelişme süreçleri bakımından yaşamın her alanına etki etmiş ve sosyal bilimlerin önemli araştırma konularından biri olmuştur. Neredeyse insanlık tarihiyle denk olan siyaset kavramı, toplumların yaşayış biçimi, dine yaklaşımları, toplumsal ve uluslararası ilişkileri de düzenleyen, etki alanı geniş bir kavram olarak süregelmiştir. Antik Yunan döneminde ortaya çıkan demokrasi kavramıyla birlikte ideoloji ve siyaset de değişime uğramış, o dönem ve sonrasında yaşayan siyaset bilimcilerin de katkısıyla farklı şekillerde boyutlandırılmıştır.

Medya ise var olduğu günden günümüze kadar kamuoyu, siyaset ve siyasal kurumlarla iç içe olmuş; siyasetin ve siyasi yönelimlerin kamuoyuna aktarılmasında önemli bir konuma sahip olmuştur (Yılmaz, 2013: 1). Medya iç politikanın yanı sıra dış politikada da kitleleri etki altına alma gücüne sahiptir. Medya sadece haber vermez, aynı zamanda değerlendirmede bulunur. Medya organizasyonu ekonomik, toplumsal ve siyasi konumlanması çerçevesinde, verdiği haberlerini bakış açısıyla harmanlar ve bu bakış açısı da hedef kitlesinin enformasyona dair görüşlerini yönlendirme gücü taşır.

Kitle iletişim araçları gündemdeki olayları yansıtış biçimiyle hedef kitlesini yönlendirir. İnsanların sahip olduklarını sandıkları fikirler üzerinde medyanın çok büyük etkisi vardır. İnsanlar kendileri dışında gerçekleşen olayların bilgisine medya ile ulaşabilir. Medya bize olan olayları verirken, mevcut olaylar üzerine nasıl düşünmemiz gerektiği konusunda da bizi manipüle eder. İnsanlar medyayı takip ederek neler olup bittiğinin yanı sıra, hangi konuların önemli, hangilerinin önemsiz olduğunu da öğrenirler (Yüksel, 2001: 23).

Birbirini takip eden yıllarda dünyanın da küreselleşmesiyle birlikte siyasal iletişim kavramı önem kazanmıştır. Siyasal iletişim temelde bir ikna sürecidir. Aysel Aziz'in tanımıyla siyasal iletişim, belli ideolojik amaçlarını, toplumda belli gruplara, kitlelere, uluslara ya da bloklara kabul ettirmek ve gerektiğinde eyleme dönüştürmek, uygulamaya koymak üzere politik aktörler tarafından çeşitli iletişim tür ve tekniklerinin kullanılması ile yapılan iletişimdir (Aziz, 2003: 3). II. Dünya Savaşı sonrası ülkelerin değişen rejimleri ve radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçlarının etkin bir biçimde insan hayatına girmesi siyasal iletişimin dünya siyasetinde kendine uygun yerler bulmasına fırsat sunmuştur (Akay, 2011:1). Bir olay ya da konu eğer medya tarafından topluma yansıtılırsa önemlidir, medyanın görmediği ya da arka plana attığı durumları toplum da önemsemez. Medyanın yansıttığı haberin önem derecesi, haberin kullanım sıklığına, yazı puntosunun büyüklüğüne, haberin uzunluğuna ve konumuna göre etkenlerle belirlenmektedir. Medya organizasyonları ve haber

hedef kitleyle buluşturan aktörler çoğu zaman ülke siyaseti hakkında da söz sahibidir. Bu özelliğinden dolayı medya, demokrasinin yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü ayağı olarak kabul görmektedir.

Dış politikaya dair verilen haberlerde eğer toplumsal hassasiyetin üst düzeyde olduğu bir konu işleniyorsa, tarafsız habercilikten de o denli uzaklaşıldığı görülebilmektedir. Özellikle milliyetçilik kavramının dış siyaset stratejilerinin en belirgin nosyonu olarak kullanıldığı ülkelerde, habercilik anlayışı milliyetçi duyguların ön plana alınmış haliyle tezahür eder. Bu gibi durumlar da politika ve medyanın girift yapısını açıklamaktadır. Medya kuruluşları çok önemli kriz durumları dışında rutin dış politika alanına ilişkin haberlere bültenlerinde veya sayfalarında genelde yer vermemektedir. Dış politika alanına ilişkin bir sorunun iç politikayı da yakından ilgilendirmesi durumunda (yakın savaş tehdidi gibi) hem medya hem de kamuoyunun mevcut ilgisizliği azalmakta, medyanın ve de kamuoyunun gündemi dış politika alanına odaklanmaktadır. (Bayram 2011: 1).

Bu çalışmada Türkiye'de günlük yayın yapan gazetelerin belirli ideolojik saiklere dayalı kimliklerinin haber dili ve söylemlerine yansımalarının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Çalışmanın amaçlarından bir diğeri de, haber söyleminin oluşum sürecinde, Türkiye ve Suriye arasındaki ilişkilerin dönüşümünün haber söylemine etkilerini ortaya koymaktır.

Araştırma, farklı ideolojilere sahip gazetelerin değişen konjonktürle birlikte haber dillerinde yaşanan farklılaşmayı göstermesi açısından önem taşımaktadır. Çalışma, haber söyleminde gazeteciliğin temel ilkelerinden olan tarafsızlık ilkesinin, haberin gerçekliğine ve yeni bir gerçek tasarımı yaratmadaki etkisini ortaya koyması bakımından da önemlidir.

Çalışmada;

1. Gazetelerin yayın politikaları ve tercih ettikleri haber söyleminde ideolojik saiklerin ne derece etkili olduğu,
2. Medya kurumları ve hükümet ilişkilerinin haberin oluşum sürecine olası etkilerinin neler olduğu,
3. Sahip oldukları ideolojik saiklerin haber oluşum sürecinde gazetelerin söylemlerinde bir aynılaşıma yaşanmasında etkili olup olmadığı gibi araştırma sorularına yanıt aranacaktır.

Bu bağlamda çalışma, gazetelerin haber metinleri, haberin sayfada kapladığı alan, görsel seçimi ve haber söylemi oluşturmada sahip oldukları ideolojik görüş ekseninde hareket ettikleri varsayımına dayanmaktadır. Bu çalışma ayrıca, gazetelerin yayın politikaları ve sahip

oldukları ideolojik kimlikleri bakımından kendi içlerinde zamanla farklı söylemler ya da birbirleriyle aynı paralelde söylemler benimsedikleri varsayımına dayanmaktadır.

İdeolojilerin oluşum sürecinde söylem önemli bir rol oynamaktadır. Aynı şekilde gazete haberlerinin yapısını oluşturan içeriklerin belirlenmesinde de söylem önemlidir. Haber metnindeki dil kullanım stratejileri içinde ideolojiyi barındırmaktadır. Haber söyleminin ideolojik bir yapının ürünü olduğu görüşüyle dilbilimci Teun v. Dijk, eleştirel söylem çözümlemesi ile haber söylemindeki ideolojik alt metni, iktidar ve medya ilişkilerini ve anlamsal yapıyı ortaya çıkartmaktadır. Eleştirel söylem analizi, haber söylemi ile alakalı kavramsallaşma ve söylemin ideoloji etkisindeki sonuçlarıyla ilgili derinlikli çözümlemeler yapmaya olanak tanımaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada Teun A. Van Dijk'ın eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılacaktır.

Araştırma, kriz öncesi ve sonrasını içine alan 2012 - 2018 yılları arasındaki 6 yıllık periyodu kapsayacak, bu bağlamda konuya en çok yer ayıran ve farklı ideolojilere sahip *Yeni Şafak* ve *Sözcü* gazetesi örneklem olarak ele alınacaktır. Araştırma gazetelerin ilk sayfasında, konuyla ilgili verilen haberler çerçevesinde sınırlandırılmıştır.

Bu kapsamda tez dört bölüm olarak tasarlanmıştır. "İdeoloji Kavramı ve Kuramsal Yaklaşımlar" başlıklı birinci bölümde ideoloji kavramının tanımlaması yapılacak ve bu kavrama bağlı kuramsal yaklaşımlar incelenecektir. İdeolojinin tarihsel gelişim süreci içinde düşünürlerin perspektifleri ele alınacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde haberin oluşumunda etkili olan haber söylemi, dil ve sosyal yapının ideoloji ile ilişkisi ortaya konulacaktır. Araştırma bölümünde kullanılan eleştirel söylem çözümlemesi de yine bu bölümde açıklanacaktır. Aynı zamanda medyanın söylemine etki eden ideoloji-medya, ideoloji-iktidar, medya kuramları ve devlet ilişkileri ele alınacaktır.

"Suriye Krizinden Önce ve Sonra Türkiye-Suriye İlişkileri" başlıklı üçüncü bölümde, daha sonra çözümlemeleri yapılacak haberlerin söylemini oluşturan siyasi süreç ele alınacaktır. Bu bölümde öncelikle Türkiye'nin Adalet ve Kalkınma Partisi dış politikasında düstur edindiği "komşularla sıfır sorun" politikasının Suriye siyasetine etkileri incelenecektir. Daha sonraki bölümlerde ise "sıfır sorun" politikasının Suriye'deki iç savaşın başlaması ile yaşadığı değişim analiz edilecektir. Suriye'de yaşanan iç savaşın başladığı tarihten itibaren Türkiye'nin Suriye'ye yönelik politikası, bölgedeki aktörler, bölgedeki aktörlerin birbirleri ile ilişkileri ve bu ilişkiler bağlamında ortaya çıkan dış politika stratejileri ele alınacaktır.

Çalışmanın ana konusu olan "Suriye İç Savaşı Sürecindeki Haberlerin Eleştirel Söylem Çözümlemesi" başlıklı dördüncü ve son bölümde ise, öncelikle araştırmanın amacı,

örnekleme, yöntemi, varsayım ve sınırlılıkları ifade edilecektir. Ayrıca medya söylemine etki ettiği gerekçesiyle haber çözümlemeleri yapılacak iki gazetenin sahiplik yapıları incelenecektir. Haber çözümlemelerinden hemen önce ise araştırmanın yöntemi de olan Teun A. Van Dijk'in Söylem Analizi Yöntemi ele alınacaktır. Dördüncü bölümün son kısmında ise, *Sözcü* ve *Yeni Şafak* gazetelerinin Suriye, Suriye'de yaşanan iç savaş, Türkiye-Suriye ilişkileri ve düzenlenen hareketleri kapsayan, 6 yıllık periyot içerisinde ilk sayfadan verilmiş haberlerin söylem analizleri yapılacaktır. Bu analizler ve çalışmanın tamamı ele alındığında siyaset ve medya ilişkileri, ideolojinin haber söylemine etkileri ve değişen söylemlerle ortaya çıkan yeni gerçek tasarımı gazetecilik perspektifinden değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İDEOLOJİ KAVRAMI VE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

1.1. İdeolojinin Tanımı

İdeoloji'nin tanımı, doğduğu günden bu yana pek çok düşünür tarafından farklı şekillerde yapılmıştır. Beynelmilel geçerliği olan ortak bir tanımlamaya sahip olamayışı nedeniyle pek çok siyaset bilimcinin uğraşı alanı haline gelmiş bir kavram olan ideoloji, çoğunlukla “nesnel olmayan bir düşünce olayı” olarak görülmektedir. Bir kavramın nesnel olmayışı, aynı zamanda onun “yanıltıcılığına” da atfetmektedir.

İdeoloji, belli bir sınıf ya da grubun savunuculuğunu yaptığı ortak düşünce sürecinin bir üreimidir. Diğer pek çok sosyal bilimler alanındaki tartışmalı kavram gibi ideoloji de sübjektif ögeler içerdiği için bilimsel bilgiyle çelişme ihtimali ve hatta yanlış fikirlerin etkisiyle manipüle edilme tehlikesi içermektedir. Kavramlar doğduğu günden bu güne, ifade ettiği anlamı açıklayarak ve geliştirerek gelmektedir. Bu durum zaman zaman anlamını güçlendirmesine, zaman zaman ise anlamın değişmesine sebep olabilmektedir. İdeoloji de böyle bir kavramdır. Var olduğu günden bu yana, ifade ettiği gerçekliği zamanla değişmiş ve yoruma açık olduğu için farklı düşünürler tarafından farklı anlamlar yüklenmiştir. Fakat içerdiği anlam değişikliklerine rağmen yüzyıllardır sosyal bilimlerde önemle üzerinde durulan bir kavram olma özelliğini korumuştur. İlk olarak Fransız Devrimi'yle gündeme gelen kavram, diğer bilimlere de temel oluşturmaktadır.

İdeoloji, etimolojik olarak “idea” ve “-logy”nin birleşiminden oluşmaktadır. İdea kavramı aslen Yunanca'dan gelmektedir. Günümüzde fikir, köken, tür, düşünce, kavram, sınıf anlamına gelse de ilk olarak Platon öncesi Antik Yunan düşünürleri tarafından kullanılan kavram “görmek” kökünden türetilmiştir (Oxford Latin Dictionary, 1968:819). “-Logy” ise, Yunancadaki “logia” kavramından gelir. Bu ek, bir çalışma, bilim veya konu alanını tanımlamak için kullanılmaktadır (Oxford Dictionary of English, 2006: 1031).

İdeoloji kavramı felsefi olanın yanında, iktidar kavramına da göndermede bulunmaktadır. Bu durumu John B. Thompson şöyle ifade etmektedir: “İdeoloji üzerine çalışmak, anlamın (veya anlamlandırmanın) tahakküm ilişkilerini sürdürmeye hizmet ettiği durumlar üzerine çalışmaktır.” (Thompson, 1984: 4).

Bilimsel anlamda ideoloji kavramını irdeleyenler pek çok sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bunun başat sebebi, pek çok ideoloji görüşünün bilimsellik anlamı taşıyor oluşudur. Örnek vermek gerekirse, Marksizm bazı kimselere göre sübjektif bir görüş değeri taşıırken, bazıları için ise nesnel anlamlar içeren ve gerçeğe ulaşmada kilometre taşı vazifesi

gören bilimsel bir görüştür. Aynı durum faşizm için de geçerlidir. Günümüzde faşizm artık toplumların ekseriyeti tarafından bilimsel değeri düşük kabul edilen ve ciddiye alınmayan bir kavramken, geride bıraktığımız yüzyıllarda bilimsel manada değer gören ve toplumlarda oldukça fazla karşılık gören bir kavram idi. Bu sebeple ideoloji kavramını çözümlerken ilk aşamada tartışılması gereken şey ideolojinin bir bilim mi yoksa bilimden bağımsız bir görüngü mü olduğu sorusudur. Bu noktada ideolojinin bilimden bağımsız bir kavram olduğu görüşü ağır basmaktadır. Zira ideoloji bir fikirler bütünüdür, bu da ideolojiyi bilimden ayıran en önemli farklılıktır. Bilim bir yöntemler silsilesine bağlıdır. Mutlak geçerliliği olduğu konusunda tartışmalı gözükse ve değişime açık olduğu bilinse de kendi içindeki dinamikleri mutlaklıdır. İdeolojinin de kendi iç dinamikleri vardır fakat bu dinamikler değişim göstermeye ve yorumlanmaya açıktır. Bu farklılığın bir göstergesi olarak Marx'ın Marksizm konusundaki görüşlerini örnek olarak gösterebiliriz. Marx'a göre "ideoloji" yanlıdır (Marx ve Engels, 2018: 54). Bununla birlikte Marx Marksizm'i bir ideoloji olarak görmez. Kendi görüşlerini olguları anlamlandırma yolunda bir araç olarak kabul eder. Bu sebeptendir ki ideoloji kavramı, Marx'ın görüşlerini destekleyenler için de bir vakit tartışma konusu olmuş ve bazı kesimler tarafından olumlanamamıştır. Fakat Lenin'le beraber bu algı değişime uğramıştır. İdeoloji onunla birlikte olumlu bir anlama kavuşmuş ve Marksizm'e entegrasyonu sağlanmıştır.

1.2. İdeolojinin Tarihsel Gelişimi

İdeoloji Fransız Devrimi döneminde doğmuş bir kavramdır. İlk kullanan kişi olarak adı geçen Antoine L. C. Destutt de Tracy ideolojiyi bilimsel bir kavram olarak ortaya atmaktadır (Tracy, 1956: 26). İdeolojinin tarihsel gelişimini incelerken, bu kavramının gelişim sürecine etki eden filozofları ve bu disipline dair görüşlerini de incelemek gerekmektedir.

1.2.1. Francis Bacon ve İdol Öğretisi

Bacon, insanla doğa arasındaki ilişkiyi, insanın doğa üzerinde egemenlik kurması doğrultusunda açıklamakta ve insanın doğa bilgisini bu bağlantı içinde anlamlandırmaktadır. Bacon, bilgi sahibi olan kişinin bu yetisiyle doğayı anlamlandırıp kontrol edebileceğini savunmaktadır (Özbek, 2011: 13). Eğer bilgiye rağmen doğa kontrol altına alınamıyorsa, orada insan aklının yetersizliği ya da akıl tutulması söz konudur. Ona göre akıl tutulmasının birinci nedeni fikirlerin bir takım bağlarla geçmişle ilintili olmasıdır. Bu da düşüncesel olarak tarihe tutukluk etmek manası taşımaktadır. Diğer neden ise düşüncenin idollerle yönlendirilmesidir. Bacon bu tutulma sebeplerinin incelenmesi ve çözüme kavuşturulması gerektiğini savunmaktadır. O, bilgiye varılan yolda bu çözümlemenin kilit değer taşıdığını düşünmektedir.

Bacon'ın İdol Öğretisi tüm bu düşünce ve görüngüleri anlamlandırmak ve gerçek bilgiye ulaşmak yolunda önemli bir kavramdır. Bacon, biçimsel uyumun tek başına bilginin somut olanla ilgili kılınması için yeterli olmadığı görüşünü savunmaktadır. Bu sav, ele aldığı yapıtı Novum Organum'un ana temasıdır. Bu yapıtta Bacon, düşünceyi gerçeğe ulaşmanın yolu olarak görmüş ve buna göre irdelemiştir. Yapıt gerçeğe ulaşmada yapılan yanlışların temelini tümdengelim olarak ortaya koymaktadır. Novum Organum, insan aklında yanlışlara yol açan işleyişlerin betimlemesini ve çözümlemesini yapmalıdır. Bacon'a göre insan aklındaki bu yanlışlara yol açan işleyişler, Aristotelesçi tasımı ve tümdengelimini temel alarak yapılan eleştirilerle ortadan kaldırılamaz (Özbek, 2011: 15). Bacon bu yanlışları idol öğretisiyle açıklamaktadır. İdol öğretilerine göre idoller 4 gruba ayrılmaktadır. Bu yöntemde amaç anlamın zorlaşmasına engel olmaktır. İnsan idollere ya doğduğu andan itibaren sahiptir ya da dış etmenler sebebiyle sahip olur. Doğuştan gelenler yok edilemez ve sabittir.

Bacon, idolleri şu şekilde sıralamaktadır:

1. İdola tribus (Soy putu ya da cins putu)
2. İdola specus (Mağara putu)
3. İdola fori (Pazar putu)
4. İdola theatri (Tiyatro putu) (Özbek, 2011: 16)

İdola Tribus: Bu idole göre yargı ve görüşler doğduğumuz andan itibaren vardır, sonradan elde edilmez. Bacon'a göre zihin dış etmenlerden bağımsız, sadece kendi bireyselliğini dışa vurmaktadır. O, zihnin sonradan değişime uğrayabilecek, şekillendirilebilecek ve kontrol edilebilecek bir şey olduğu savına karşı çıkmaktadır.

İdola Specus: Bu idol zihnin önyargılarını kavramsallaştırmaktadır, aynı zamanda doğuştan gelmez, zamanla ve dış etkenlerle şekillenmektedir. Bu tanımlamaya göre, zihin kişiye ve olaylara göre değişebilir bir olgudur.

İdola Fori: Bu idole göre, kişiler arası iletişim insanlar arasında önyargı oluşması konusunda bir kaynak durumundadır. Bunun asli sebebi de dildir. Dil, insanları birleştirmektedir, onların yaşam alanını düzenler ve ilişkiyi anlamlandırır. Dil, 'şey'lerin adlandırılmasını sağlar. Bu bağlamda adlandırması yanlış olduğunda zihin tarafından engellenmektedir. Kavramlar zihni baskılama ve kişileri aldatma özelliğine sahiptir.

İdola Theatri: Bu idole felsefe kuramlarına göre kişiler zaman içinde çok farklı cisimlere tapınabilmektedirler. Bacon bu durumu tiyatro putları olarak nitelemektedir. Çünkü yaratılan kuramları toplumlara empoze etme sırasında kurgulanan işleyiş ona göre bir tiyatrodan ibarettir. Kişilerarası iletişim çoğu kez kişilerin benimsediği gelenekler temelinde kurulmaktadır. Felsefe ise bu savdan ayrı tutulur zira felsefe gelenekten bağımsız, akılla

ilintilidir. Felsefenin akla dayanması, bazen yanlış da olabilecek şekilde koşulsuz güven duyulmasına sebep olmaktadır. Bu durumda felsefenin kendiliğinden put haline gelmesi söz konusu olmaktadır.

Bilim ideolojiden bağımsız değildir. Bu düşünce iki kavramın birbirinden bağımsız ele alınmasına ve buna mukabil yanlış yorumlamaların yapılmasına sebep olmuştur. Bacon'ın İdol Öğretisi, özellikle Fransız Aydınlanması'nda, dogmalara ve kiliseye karşı yöneltilmiş mücadelenin kuramsal aracı olmuştur (Özbek, 2011: 21). O, felsefe ve din bilimini birbirinden ayrı ele almıştır. Bu da ideolojik olarak devlet ile kilisenin ayrı tutulması gerektiği savını beslemektedir. İdol öğretisi, dini eleştirmekte ve sorgulamaktadır. Bu eleştiriler zamanla sadece din bilimiyle kısıtlı kalmamış, devleti de eleştiri ekseninin merkezine almıştır. Devlet işleyişindeki ast üst ilişkisi aynı şekilde din hiyerarşisiyle de bağdaşmaktadır. Din kavramından sonra devlet eleştirisinin gelmesinin nihayetindeki sebep budur.

Öğreti bu doğrultuda toplum eleştirisini de kapsamına alır. İdol öğretilerine göre öğretinin kaynağında egemen gücün bu gücü devamlı elde tutmak isteği vardır. Bu sav da idollerin var oluş amaçlarını ve etkilerini sorgulamada bilgi eleştirisi kavramının ön plana çıkmasına sebep olmuştur.

İdeoloji araştırmalarında yapılan bir saptamaya göre; egemen güç bu gücün zayıflaması veya yok olmasını engellemek adına idollere ve bu idollerin toplum tarafından kabul görmesine ihtiyaç duymaktadır.

Toplumsal ilişkiler değişime açıktır. Bu değişim yönelimi İdol Öğretisi'nin çerçevelenme alanını toplum eleştirisi kapsamında biçimlendirmiştir. Fransız Aydınlanması'na kadar gelen süreçte feodalizm etkisini kaybetmeye, kapitalizm ise yavaş yavaş duyumsanan bir kavram haline gelmeye başlamıştır. Kapitalizm, var olan toplumsal yapının düşünce sistemini değişime uğratmıştır. Bu değişimle, burjuvazi kendi ekonomik düzeyini korumak ve güçlendirmeye çalışmanın yanında feodalizmle de savaşmak zorunda kalmıştır. Bu sadece ekonomik boyutta değil, feodalitenin düşünce sistemine karşı da verilen bir savaştır. Bu dönem burjuvazisi devrimci olarak görülmektedir. Bu görüş yanlış da değildir zira bahsi geçen savaş vermek için radikal eylemlere geçilmesi gerekir ve bu bir anlamda devrim sayılabilir.

Toplum için yaratılan ilkelerin politik görüşlerden beslendiği ve bu ilkelerin egemen güçler tarafından şekillendirildiği kanısı hakim oldukça, İdol Öğretisi kapsamının kısıtlı kaldığı ve yetersiz olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durum, kiliseyle devlet otorite ve yetki alanlarını tartışmanın merkezine alınmasına sebep olmuştur. İdol öğretisi bu bağlamda

zamanla politikleşmiştir. Öğreti sadece güç sahibi ve kilise eleştirisi olmakla kalmamış, bu kurum ve kişilerin yetki alanlarını da sorgular hale gelmiştir.

İdol eleştirisinin kazandığı bu biçimi Fransız Aydınlanmasında temsil eden iki düşünür, ideoloji başlığında ayrılmış çalışmalar açısından ön plana çıkmaktadır. Her iki düşünür de Diderot ve d'Alembert'in yöneticiliğini yaptığı Ansiklopedi'den (1751-1771) adını alan Ansiklopedistler çevresindendir: Claude Adrien Helvetius ve Paul Heinrich Dietrich Holbach (Özbek, 2011: 25).

1.2.2. Adrien Helvetius ve Sorgulayan Akıl

Helvetius kişilerin çıkarlarının düşünüşlerini etkilediğini savunmaktadır. Çıkarlarımızı belirleyen şeyler ise ait olduğumuz topluma, yaptığımız mesleğe ve statümüze göre şekillenmektedir. Helvetius çıkarlarımızın, toplumsal varoluşla bağlantılı olduğunu düşünmektedir (Barth, 1974: 53). Bu yöndeki görüşleri Marx'ınkilerle de benzerlik göstermektedir. Helvetius insanların şu anda oldukları kişinin kendilerini sevmeleriyle alakalı olduğunu söylemektedir (Özbek, 1993: 76). Ona göre insanların kendilerini seviş biçimleri benliklerinin şekillenmesinde en büyük rolü oynamaktadır. Bu 'kendini sevme gücü' kişinin amaçlarına ulaşmada bir araç görevi görmektedir. Kendini sevme, 'güç sevgisiyle' bağıntılıdır. Toplumsal varoluştaki konumlanmamız bu kavrama göre oluşmaktadır. Güç sevgisi, fikir ve tavırların deviniminin başat aktörlerindendir. Bireysel devinimin yanında bireyin şekillenmesini sağlayan toplumsal yaşamın üzerinde de etki sahibidir.

Helvetius, ruh ve gücün bağlantısını sorgulamaktadır (Özbek, 1993: 76). Ona göre gücü elinde bulunduran asıl toplumsal kesim azınlıkta olanlardır. Güç sahibi olmayan çoğunluklar, azınlığın egemenliği altındadır. Güç sahipleri, mevcut güçlerini koruyabilmek için güçlerini toplumun geri kalanına kabul ettirmek istemektedirler. Bunun da yolu önyargıları yaymaktan geçmektedir. Önyargılar gücü elde tutmada bir araçtır. İktidarın, iktidarını korumak ve güçlendirmek için toplum üzerinde araç olarak kullandığı önyargılar gerçek değildir. Bilinçli şekilde üretilmekte ve yayılmaktadır. Helvetius'a göre bilinçli olmayan ve sorgulama ihtiyacı duymayan toplumlar iktidarın gücünün garantisidir. Bu döngüde Helvetius iki kesimi eleştirmektedir; din adamları ve 'yarım politikacılar' (Özbek, 1993: 77). Ona göre din adamları güç sahiplerinin iktidarını koruyabilmesi için halkı oyalamakta ve köreltmektedir. Yarım politikacılar ise kendi görüşlerinden olmayanları öfke ve şiddetle eleştirmekte ve baskılamaya çalışmaktadır. Baskılanan halk, kendine empoze edilen önyargılar ve bu iki kesimin eylemleriyle içinde bulundukları durumu kavrayamaz. İçinde bulundukları durumun farkındalığından ve sorgulamaktan uzaktırlar. Dolayısıyla her

şeyi normalleştirmekte ve bu baskılamayı toplumsal bir yasallık olarak addetmektedirler. Tüm bunlara rağmen Helvetius şartlar iktidar lehine de olsa, bu baskı ve yönlendirmelerin kırılabilceğı görüşündedir (Barth, 1974: 58). Bu kırılmanın da önce bireyin sonra da toplumların aydınlanmasıyla oluşabileceğini savunmaktadır. Sorgulayan akıl, önyargıların etkisi altından çıkıp bu güç mücadelesinin arka planını görme olanağı bulmaktadır. Helvetius'a göre toplum değışmeli ve dönüşmelidir. Sonraki düşünürlerin eğitime atfettiğı bu değışimin temelinde Helvetius'un bu görüşleri yatmaktadır. Fransız Devrimi'nin oluşumunu sağlayan altyapıyı da düşünsel olarak bu görüşler hazırlamıştır.

1.2.3. Dietrich Holbach ve Din-Yönetim İlişkisi

Holbach, Fransız Devrimi öncesi fikirleriyle dönemin öncül düşünürlerinden olarak kabul edilmektedir. Holbach, hükümeti Helvetius'tan daha açık ifade edecek şekilde yönlendirme araçları üzerinden eleştirmiştir. Bu eleştirinin amacı sunulan savlarla yönetenlerin yönlendirmelerini en aza indirmek, hatta yok etmektir. Holbachçı eleştiri belirli bir toplumsal sınıfa hitap etmemekte, geneli kapsamaktadır. “Bütün insanlar hasta, doğumdan hemen sonra onlar yanılığ salgınına yakalanıyorlar.” (Marx, 1987: 487). Bu saptama oldukça serttir. Holcbah bu saptamayla beraber, mevcut hastalığın nedenlerini incelemiş ve yayılmasına sebep olan etmenlerin ortadan kaldırılması için çözümler üretmiştir. Holbach hastalığın yaygınlaşmasının sebeplerinden biri olarak kamusal düşüncüyü göstermektedir. Holbach ayrıca, kamusal düşüncenin şeref ve namus kavramları üzerinden toplumları yanıltacak varsayımlar yaptığını belirtmektedir. Aynı zamanda değer yargılarının insanların görüşlerinde yanıltıcı bir misyonu olduğunu söylemektedir. Rasyonel olmayan alışkanlıklar, görüşler ve yanlış tutumlar birey bünyesini zamanla ele geçirmektedir. Bunlar bireyin kendinden ve içinde bulunduğu toplumdan bağımsız değildir. Toplumsal görüşler, insan belleğinde zamanla yer bulmakta ve düşünüş şeklini etki altına almaktadır. Ait olduğu toplumdan etkilenen bireyler fikirsel olarak da o toplumun bir parçası haline gelmektedir. Bu bağlamda onlardan olanlar mantıklı ve rasyonel, onlardan olmayanlar ise absürt ve gülünçtür. Holbach'a göre toplumun görüşlerinin şekillenmesini sağlayan iki grup vardır; yönetenler ve din adamları. Çünkü akıllı karışmış ve yanılsamış bir toplumdan en büyük çıkarı bu iki grup sağlmaktadır. Holbach yöneten grupla ilgili olarak: “Egemenler açısından bir kere yaygınlaşmış olan düşüncelerin (ide) böylece kalması uygundur. İktidarın sağlamlaştırılması için gerekli olduğu düşünülen önyargı ve yanılgılar uzun uzadıya düşünülmeden zor kullanılarak halka kabul ettirilir” (Marx, 1987: 212) demektedir. Fakat bununla birlikte yönetenler de sahip oldukları fikirsel çerçeve hakkında yangılı içindedirler. Çünkü yönetenler

bir zincir gibi ardı sıra gelmektedir. Kendilerinden öncekilerden öğrendiklerini benimseyen ve uygulayan mevcut yöneticiler, düşülen fikirsel hataların da kronik olarak devam etmesini sağlamaktadır. Yöneticiler ahlak, etik, erdem gibi kavramlardan uzaktılar. Onların tek yaşam amacı halkın üstüne basarak kendilerini yükseltmektir. Kendi idealleri uğruna halkı ezmekte beis görmeyen yöneticiler, egemen oldukları toplumların akılla hareket etmesini ve sorgulamasını istememektedirler. Çünkü sorgulayan halkın idaresi zordur ve üstünde otorite kurmak imkansız hale gelmektedir. Egemen olanlar, yönettikleri kitleleri gerçeklikten uzaklaştırmaya çalışmaktadır. Onlara gerçekliğin tehlikeli olduğunu ve yanılmanın onlar için en iyi çözüm olduğunu anlatırlar. Deneyimler irdelendiğinde yaşanan yanılsamaların sonuçları daha yıkıcı şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçları ortaya çıkartmanın en efektif yolu ise din eleştirisidir. “Her zaman temeli sadece bilinçsizlik ve yönelimi hayal gücü olan din; ahlaksal isteklerini insanların doğasına, insanlar arasındaki ilişkilere ya da bu ilişkilerden zorunlulukla doğan yükümlülöklere dayanarak kurmuyor” (Marx, 1987: 238). Holbach’a göre din, insanlara hiçbir zaman görmedikleri ve görmeyecekleri Tanrı’ları her şeyin hakimi olarak göstermektedir (Lenk, 1984: 59). Halk doğa, varoluş bilgisi ve akla sahip değildir. Onların sahip olduğu tek şey dogmalardan oluşan ve onları yanılsamaya uğratan dindir. Holbach’a göre din, devlet kavramıyla bağlantılıdır (Lenk, 1984: 58). Bu sebeple ikisinden birini açıklarken diğlerinden de bahsetmek gerekir. Holbach eleştirisi, dinin iktidarı güçlendirmek için bir araç olarak kullanılmasını temel almaktadır. Bu bağlamda eleştiriye uğrayan kesim de kendi ait oldukları kurumların çıkarları doğrultusunda yalan söylemek ve halkı yanıltmaktan çekinmeyen din adamları ve yönetenlerdir. Halk akıl ve sorgulamadan yoksun olduğu için, iktidar temelinin neye dayandığını bilemez. Onlara öğretilen, yönetenlere mevcut yönetme gücünün tanrı tarafından verildiğı ve bu gücü kullanarak yönettikleri halkların mutluluğı için çalıştıklarıdır.

Artık kurumsal hale gelmiş din adamı ve yöneticiler arasındaki ilişkiyi ortaya koymak, Holbach eleştirisinin amaçlarından biridir (Özbek, 1993: 81). Ona göre din bazı şeyler için araç olarak kullanılmaktadır ve bu yüzden haksız ilişkiler ve eşitsizlik ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda Holbach eleştirisine toplumsal yapının çürümüşlüğünü ortaya koyup çözüm üreterek yeniden şekillenmesini sağlayan bir devrim düşüncesi gözüyle bakılmaktadır. Eleştirinin duyumsandığı dönem, yönetenlerle iç içe olan din adamlarının halk üzerindeki etkisi göz önüne alındığında, eleştiriye açık bir dönem değildir. Bu tip sert ve radikal eleştirilerin sorgulamaya henüz açık olmayan toplum nezdinde karşılığı yoktur. Din ve yöneticilerin eleştirilmesi, aynı zamanda sistemin ve toplumsal yapının eleştirilmesi anlamına gelmektedir.

1.2.4. Destutt de Tracy ve İdelerin Bilimi

Destutt de Tracy ideolojiyi kavram olarak kullanan ilk düşündürdür. İdeoloji ona göre idelerin bilimidir. Tracy'nin felsefi sistemi, Bacon'ın İdol Öğretisi'nden çokça etkilenmektedir. Bacon yanlısamaların kaynağı ve çözümü odaklı araştırmalar yapmıştır. Bu kaynakların belirlenimi sürecini de bazı sınırlamalarla ayırtmıştır. Bu amaç Condillac'ın düşüncüsüyle de benzeşmektedir. Tracy'nin ortaya koyduğu idelerin bilimi savının temeli Condillacçı düşünceyle paraleldir. Condillac, düşünür olarak duyumsanmaya başlamadan önce felsefeyle tek ilişkisi Lockeçu düşünceyi savunmak olan sıradan bir din adamıdır. Yazmış olduğu “İnsan Bilgisinin Kaynağı Üzerine Deneme” kitabında, Lockeçu düşünceyi halk tarafından daha anlaşılır kılmayı, “Sistemler Üzerine İnceleme” kitabında ise bu düşünceyi savunmayı amaçlamıştır. Tracy tüm bunlara rağmen şaşırtıcı şekilde Locke yerine Condillac'ı idelerin bilimi kavramının kurucusu kabul etmektedir. Condillac Lockeçu düşünceden ayrı geliştirdiği teorisinde, deneyin her şeyin kaynağı olduğunu gösteren bir deneme yapmıştır. Bununla beraber Condillac, düşünce sistemimizin hislerimiz doğrultusunda oluştuğunu savunmuştur. Tracy'nin Bacon'dan öte Condillac felsefesini temel alması ve onu hocası olarak görmesinin temelinde bu sav olduğu düşüncesi vardır. Aynı zamanda düşüncülerinin temelinde yatan teorilerin asıl kaynağı Locke olmasına rağmen Tracy'nin Condillacçı felsefeyi daha önde tutmasının temelinde, kaynak olarak görülen teorilerin Condillac tarafından geliştirilmiş olması yatmaktadır. Tracy, Locke ile ilgili olarak, “Felsefe tarihinde ilk kez, insan aklını; insanı tıpkı doğanın bir nesnesini, bir minerali ya da bir bitkiyi gözleyip betimlemesi gibi inceleyip betimlemeyi başarmıştır” (Mandel, 1970: 155) demektedir. Tracy'nin bu görüşü, ideoloji kavramını zoolojiyle bağıntılı görmesinin bir yansıması olarak algılanmaktadır. Condillac, tıpkı insanlar gibi hayvanların da hissedebildiği, düşünebildiği ve yargıda bulunabildiğini savunmaktadır. Tracy'nin Condillac'tan ayrıldığı nokta ise, Condillac'ın hayvanlara atfettiği bu özelliklerin yanında, sahip olduğu Hristiyan inancı gereği hayvanları insanlardan kesin olarak ayrı değerlendirmesidir. Tracy böyle bir ayrımı kabul etmemektedir. Ona göre ideoloji, kişilerin ruhsal kabiliyetlerini araştırmalıdır. Bu sürece ise din asla dahil edilmemeli, doğa temel alınmalıdır. İdeoloji, kişilerin düşünüş biçimlerinin en gerçek şeklini bulmasını sağlamaktadır. Ona göre insan üzerinde yapılan doğaüstü ya da dine dayanan araştırmalar bilimsel nitelikten uzaktır. “Metafiziğin bizi mutlu edebileceği, ama hiçbir yeni bilgi veremeyeceği kesindir” (Callinicos, 1998: 182). Hans Barth, Tracy'nin bu görüşlerini Kant felsefesine benzetmektedir. Kant bilgi felsefesini, bilginin kaynağını, kapsamını ve gerçekliğini araştırırken, Tracy ideoloji kavramını

araştırmaktadır ve bu iki araştırma birbiriyle ilintilidir. Kant'ın yaptığı bu bilgi felsefesi araştırması Locke'inkiyle de benzerlik göstermektedir.

Tracy, ideleri bilgi kaynağı ve yayılmasını sağlayan araç olarak anlamlandırmaktadır (Özbek, 1993: 83). Bu da tüm bilimlerin kaynağında yatan kavramın ideoloji olduğunu göstermektedir. Diğer bilimler bu kavramın alt kollarıdır. İde, doğanın ve insanın temelini oluşturmaktadır, doğruya ve gerçeğe ulaşmak ideler sayesinde olur ve ancak bu yolla bilim ilerleyebilmektedir. Bütün bilimlerin kaynağında ideoloji vardır. İdeoloji insanı felsefi ve yapısal olarak çözümlemekte ve tanımlamaktadır, bu da diğer bilimlerin kaynağı olduğu görüşünü destekleyen bir savdır. İdeoloji araştırmalarının metafizikten bağımsız olması, onun bu yönüyle matematik bilimi kadar rasyonel sonuçlar doğurduğu kabulünü doğrulamaktadır. Metafizik duyulardan bağımsızdır, bu özelliği de onu bilimsellikten uzak kılmakta ve önyargılardan oluşan bir varsayım boyutunda kalmasına sebep olmaktadır. İnsan gerçek bilgiye ulaşmak istiyorsa, varsayımlardan sıyrılmalı ve akıl tandanslı yargıları temel almalıdır. Tracy de ideoloji kavramını araştırırken tüm bu önyargı ve varsayımlardan bağımsız düşünmeyi düstur edinmektedir. Bu bakımdan ideoloji de varsayım ve önyargılardan bağımsız bir bilimdir.

Locke, duyu ve yansımaları idenin kaynağı olarak kabul etmektedir. Condillac ise sadece duyuları ide kaynağı olarak görmektedir. Tracy de bu noktada Condillac 'ın bu duyumcu yaklaşımını temel almaktadır. Bununla birlikte o, Condillac'a ek olarak duyuların yansımayı oluşturduğunu düşünmektedir. Bu görüş, ruhların radikal şekilde duyuya dönüşünü ifade etmektedir. İdeler duygulardan gelmekte ve ona dönmektedir, bu dönüşümü sağlayan da ideolojidir. Bu geri dönüşün sebebi, yanlış ve mücerret düşüncelerin ortadan kaldırılmasını sağlamaktır. Yanlış düşünceler insan ilişkilerinin inşasını olumsuz yönde etkilediği gibi toplumun devinimini de bozmaktadır. Duyu, fikirlerle bağlantılı ve kullanıldıkça ilerleyen insana özgür bir özelliktir. "Duyarlık (Empfinden) bizim için her şeydir. Bu bizim için varoluşla aynı şeydir. Çünkü bizim varoluşumuz duyarlılıktan oluşur ve bizim algılarımız hiçbir zaman, olmanın ya da var olmanın biçimlerinden başka bir şey değildir. Eğer insan bir şeyler duyumsuyorsa bu, kendi oluşun duyumsanmasının bir biçiminden başka bir şey değildir." (Marx, 1990: 618).

Condillac'a göre kişinin kökleri ve kendisi ruhuna temel oluşturmaktadır. Ona göre kişi yetenekleri, düşünce yapısı ve varlığı itibarıyla aslında duyulardan ibarettir. Tracy ise duyarlılığı 5 kavram ekseninde açıklamaktadır: Duyumsamak, hatırlamak, usavurmak, istemek ve davranmak (Özbek, 2011: 36).

Marx, Artı Değer Teorileri'inde Tracy'nin görüşlerine yer vermektedir. Fakat burada yer verilen görüşler 'ideoloji öğretisi' değildir. Marx, Tracy'nin ekonomik çözümlemelerinin toplumsal alana yansımalarını ele almıştır. Bu bağlamda kaynağa geri dönüş teorisini eleştirmekte ve yanlış sonuçlara varacağını savunmaktadır. Aynı şekilde Tracy'nin zengin olmanın kaynağı olarak salt çalışmayı göstermesi de Marx'ın eleştirdiği bir diğer noktadır. Marx bu savı, eğer doğru olsaydı her zenginlik sermayeye dayalı olurdu diyerek yanlışlamaktadır. Tracy'nin yetenekleri kişinin birincil zenginliği ve emeğin üretimin başat faktörü olduğu görüşü de Marx tarafından eleştirilmektedir. Marx kapitalistlerin üretim aktörü olarak zenginliğin çoğaltıcı faktörü olduğu antiteziyle bu görüşü reddetmektedir.

Tracy ideolojiyi matematiksel bilimler kadar kesin ve net bir bilim olarak addeder. O ve onun gibi ideologlar ideolojiyi eksen alarak toplumsal yaşamı düzenlemeyi ve kavramlar arasında bağıntı kurmayı amaçlamışlardır.

Bu görüşlerden özetle, insanlar için asıl zenginliğin emek değil yetenek olduğu anlamı çıkartılabilir. Çünkü emek kendimiz için değil başkaları için üretimi sağlar.

1.2.5. Thomas Hobbes ve Ahlak Teorisi

17. Yüzyıl İngiliz filozofu Thomas Hobbes; Platon, Aristoteles, Locke, Rousseau, Kant ve Rawls'un politik yazılarına önem veren bir avuç dolusu büyük siyasi filozoftan biri olarak kabul edilmektedir. Hobbes, "sosyal sözleşme teorisi" olarak bilinen şeyin erken ve ayrıntılı gelişimi, uygun rasyonel, özgür ve eşit kişiler arasında yapılacak anlaşmaya itiraz ederek siyasi ilkeleri veya düzenlemeleri haklı çıkarma yöntemi ile ünlüdür (Cevizci, 1999: 851). Farklı sonuçlara ulaşabilmek için Hobbes'un metodolojik yenilikçi siyaset felsefesi sonraki çalışmaları üzerinde derin yapıcı etkilere sahipken, çalışmaların maddi sonuçları daha çok diğer geçerli felsefi konumlanmaların gelişimi için bir koruyucu olarak hizmet etmiştir. Hobbes'un ahlaki felsefesi, politik felsefesinden daha az etkili olmuştur, çünkü bu teori, içeriği hakkında genel bir fikir birliği elde edilemeyecek kadar belirsizdir. Çoğu akademisyen Hobbes'un görüşlerini bir tür kişisel görelilik veya öznellik sebebiyle onaylamış ve desteklemiştir, bununla birlikte Hobbes'un ilahi komuta teorisi, erdem etiği ve bir tür korumacılık türü benimsemiş olduğu görüşlerinin de bilginler arasında destek gördüğü savunulmaktadır (Tannenbaum ve Schultz, 2003: 160). Hobbes, "Doğa Yasası'nın gerçek doktrininin gerçek ahlak felsefesi olduğunu" iddia ettiğinden, Hobbes'un ahlak felsefesinin yorumlanmasındaki farklılıklar, Hobbes'un "doğa yasalarının" durumunun ve işleyişinin farklı anlaşılmasına dayanarak izlenebilmektedir. Hobbes'un ahlak teorisinin temeli olarak psikolojik egoizmi desteklediğine dair önceden baskın olan görüş, şu anda yaygın olarak

reddedilmektedir ve Hobbes'un ahlak psikolojisinin tamamen sistematik bir incelemesi yapılmamıştır.

Hobbes, içerden yıkıma maruz kalmayacak bir sivil poliçenin inşası için rasyonel ilkeler keşfetmeye çalışmıştır. İngiliz İç Savaşı'nda dorukta olan siyasi parçalanma dönemi yaşandıktan sonra, Hobbes, iç savaşa sebebiyet verebilecek sefalet ve ayrımcılığın baskıcı hükümetlerin sorumluluğunda olduğu görüşünü savunmuştur (Tannenbaum ve Schultz, 2003: 162). Ona göre eksik ya da tam yönleriyle bir hükümet her zaman iç savaştan daha iyidir ve Hobbes'in analizine göre, mutlak hükümetlerin hepsi sistematik olarak iç savaşta dağılmaya yatkındır (Hobbes, 2007: 161-163). Sürekli istikrar, böyle bir rejime zarar verebilecek eylem türlerinden uzak durmalarını sağlayacaktır. Kişiler egemen güce itiraz etmemeli ve hiçbir koşulda isyan etmemelidir. Özetle, Hobbes siyasi itaat ve barış arasındaki karşılıklı ilişkiyi göstermeyi amaçlamıştır.

Bu sonuçları ortaya koymak için, Hobbes bizi hükümetin olmadığı, doğanın doğal koşullarında yaşamın nasıl yürüyeceğini düşünmeye davet etmektedir (Hobbes, 2007: 190-193). Siyasi düzenlemelerin haklılığını ve geçerliliğini tartışmak için, insanların nasıl davranacaklarına ve nasıl yaşayacaklarına kendilerinin karar verebilecekleri, aralarında anlaşmazlık çıktığı durumlarda kendi davalarında hakim ve jüri olabilecekleri şartların herhangi bir yöneten olmaksızın sağlanması durumunun daha iyi olabileceğini hayal edebiliriz. Hobbes, bu durumu "salt tabiatın koşulu" olarak nitelendirmektedir (Göze, 2000: 141). Bu; kararları uygulamak için anlaşmazlıkları ve etkin bir yetkinin bulunma yetkisine sahip hiçbir kurumun bulunmadığı, tamamen özel bir yargılama halidir. Hobbes'in yakın soyundan John Locke, İkinci Hükümet tezinde, doğal devletin, mutlak bir egemenin keyfi gücüne boyun eğmek yerine tercih edilebileceği konusunda ısrarcı olmuştur (Akarsu, 1967: 77-79). Ancak Hobbes, bu durumun yani yasalara boyun eğmeksizin kurulmaya çalışılan düzenin rahat, sosyal ve medeni hayatın dayandığı tüm temel güvenliği imkansız hale getireceğini savunmuştur. Bu gibi bir durumda sanayiye yer yoktur çünkü ürünleri belirsizdir ve mevcut bir dünya kültürü yoktur. Denizcilik ve deniz yoluyla ithal edilebilecek hammadde kullanımı yoktur. Çok fazla güç kullanılmasını gerektirecek eşyaların taşınması ve dolayısıyla büyük binalar yoktur. Dünyanın yapısıyla ilgili bilgi, zaman hesabı, sanat, edebiyat yoktur ve hepsinden kötüsü, sürekli korku ve şiddetli ölüm tehlikesi vardır. İnsanlar yalnız, fakir ve acımasız, insan hayatı ise kısadır. İnsanlar bu koşullardan kaçınmak için güçlü nedenleri vardır ve bu ancak karşılıklı olarak tanınan kamu kurumlarıyla gerçekleştirilebilir. Çünkü uzun zaman sadece doğa koşullarına tabii olan bir insanın kişisel arzuları iyi veya kötünün ölçütüdür. Çoğu araştırmacı Hobbes'un bu savını haksız yere karamsar bulmuş ve eleştirmiş

olsa da, Hobbes bunu bireysel olarak düşünölebilen deneysel ve normatif varsayımlardan inşa etmektedir. Hobbes, insanların fiziksel ve zihinsel özellikleri gereği yenilmez olmadığını ve mevcut özellikleri sebebiyle birilerine hükmetme yeterliliğinde olamayacaklarını varsaymaktadır (Locke, 1995:42). Hobbes, insanların genellikle ölümden kaçındığını ve çoğu insanda kendi hayatlarını koruma arzusunun çok güçlü olduğunu savunmaktadır. İnsanların bireysel düşkünlükleri olsa da iyilikleri sınırlıdır ve taraf tutmaya eğilimleri vardır. İnsanlar diğer insanların kendi fikirlerine katılımını ister ve önemsenmeme konusunda hassastır. İnsanlar aynı zamanda değerdendirici yargılarda bulunmakta, ancak sıklıkla kendi kişisel tercihlerini yerine getirmek için “iyi” ve “kötü” gibi kişisel olmayan terimleri kullanmaktadırlar. Hobbes'a göre, bu özellikler insanları dini inançları benimsemeye teşvik ediyor, ancak bu inançların içeriği, kişinin aldığı dini eğitim türüne bağlı olarak değışiklik gösterebilmektedir (Ben-Amittay, 1983: 163). Normatif varsayımlara gelince, Hobbes, doğadaki her insana, “doğanın hakkı” olarak nitelendirdiği, kendini koruma özgürlüğü hakkı vermektedir. Bu hangisi olursa olsun kişinin korunması için gerekli olduğuna karar verirse yapabileceği şeylere dair haktır. Hobbes ayrıca, insanların rasyonel prensip olarak kabul ettiklerini, insanların en önemli uçları için gerekli araç olarak gördüklerini benimsemeleri gerektiğini varsaymaktadır.

Birlikte ele alındığında, bu makul tanımlayıcı ve normatif varsayımlar, bölücü mücadeleyle potansiyellerle dolu bir doğa hali sunmaktadır. Her hak aynı zamanda bir çatışma sebebidir. Özellikle kaynaklarda rekabetin olduğu durumlarda bu çatışma kaçınılmazdır. İnsanlar, doğal olarak, başkalarının (doğanın hakkına işaret ederek) onların alanlarını istila edebileceğinden veya rasyonel olarak her bireyin öncelikli olarak kendi beklenti savunmasını yapmayı planlayabileceğinden endişe duymaktadırlar. Ayrıca başkaları üzerinde güç kullanmaktan zevk alan kişilerin varlığı, doğal olarak diğerlerinden de önleyici savunma yanıtlarının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Çatışmayı güçlendiren şeyler, ahlaki yargılar, gerçekte neye ihtiyaç duyduğumuz veya neye saygı göstermemiz gerektiği ile ilgili meselelere ilişkin anlaşmazlıklarla daha da derinleşmektedir. Bu gibi çok ve ciddi anlaşmazlıklar için ortak bir çözüm üretebilecek bir otoritenin olmadığı durumlarda, doğal devletin bir savaş devleti, hatta daha kötüsü herkese karşı bir savaş haline gelebileceği düşünölebilir.

Hobbes üç olası doğal devlet örneği vermektedir (Hobbes, 2007: 139). İlki bütün egemenlerin birbirine saygı gösterdiği devlet sistemidir. Bu görüş Hobbes’u uluslararası ilişkilerde realizmin temsilcilerinden biri haline getirmiştir. İkincisinde çoğunu uygar halkların oluşturduğu fakat bir kısmının da yabani olduğu toplumu içeren bir devlet modeli

öne sürmüştür. Üçüncüsü ve en önemlisi ise, eskiden barışçıl olan ama iç savaş yoluyla çökmüş devletler tarafından kolayca kabul edilen bir doğal devlet modelidir.

Hobbes, doğal devleti önemli insani amaçlarımızdan hiçbirinin güvenilir bir şekilde gerçekleştirilemediği berbat bir savaş hali olarak nitelemektedir (Hobbes, 2014: 26). Fakat bunun yanında olumlu bir durum da söz konusudur ki, insan doğası da bu kötü durumdan kaçmak için kaynaklar sağlamaktadır. İnsanlar barışa ulaşmada gerekli olan zorunlulukları kabul etmekte ve güvenli bir ortam oluşturabilmek için gerekli olanları yapmaktadır. Hobbes pratikte oluşan bu zorunlulukları “Doğa Yasaları” olarak adlandırmış ve bunun insanların birbirlerine karşı koymaları gereken kuralları düzenlediğini savunmuştur. Aklın bu ilkeleri, bu ilkelerin meydana getirdiği sonuçlar ve teoremler ebedi ve değişmezdir. Bunlar kötülük, zulüm ve nankörlük gibi pek çok tanıdık kötü alışkanlığa engel olmaktadır. Her ne kadar devamında gelen siyaset felsefecisi ve düşünürler bu yasaların ihtiyatlılık ilkeleri mi, ilahi emirler mi yoksa başka türden ahlaki zorunluluk olarak mı kabul edilmesi gerektiği konusunda hemfikir olmasalar da, çoğu Hobbes’un insanları siyasi otoriteye teslim olmaları için yönlendirdiğini kabul etmektedir.

İnsanlar ortak bir otoriteye itaat etmek için bir araya gelip, Hobbes’un “kurum egemenliği” dediği şeyi kurmuşlardır. Bir güç tarafından tehdit edildiğinde, itaat vaat ederek koruma sözü vermiş ve kazanım sonuçlu bir egemenlik inşa etmişlerdir. Bunlar Hobbes’a göre egemenliği tesis etme koruma yolunda meşru adımlardır ve egemenlik kuranlarla egemenliği tehdit edenlerin temel motivasyonu benzerdir (Hobbes, 2007: 127-130). Politik meşruiyet, bir hükümetin nasıl iktidara geldiğine değil, yalnızca ona itaat etmeyi kabul etmiş olanları etkili bir şekilde koruyabilip korumamasına bağlıdır, koruma sona erdiğinde siyasi zorunluluk sona ermektedir.

Her ne kadar Hobbes, monarşinin diğer hükümet biçimlerine tercih edilmesi için bazı pragmatik gerekçeler sunsa da temel kaygısı, etkin hükümetin (ne şekilde olursa olsun) mutlak bir otoriteye sahip olması gerektiğidir. Mevzuat, yargılama, icra, vergilendirme ve savaş haline karar verme gibi yetkiler, birinin kaybı diğerlerini de etkili şekilde çalışmasını engelleyebilecek şekilde birleştirilmiştir. Bu hakların çeşitlilikleri ve ne yapılması gerektiğine dair kararların farklılığı sebebiyle, etkin hükümetin anlaşmazlıklarının önüne geçilmesinde ve olası bir iç savaşın engellenebilmesinde yalnızca Hobbes’in “temel egemenlik hakları” olarak nitelendirdiği her şeye sahip bir hükümet güvenilir bir şekilde etkili olabilir (Hobbes, 2007: 129-130). Benzer şekilde, hükümetin otoritesine sınırlama getirmek de, bu sınırları aşp aşmadığı konusunda çözülmesi zor anlaşmazlıklara davetiye çıkartmaktır. Bir toplumda kişilerin bireysel olarak hükümete itaat edilip edilmeyeceğine kendi öz iradesiyle karar

vermesi durumunda anlaşmazlık ve kaos oluşmaktadır. Hobbes'a göre bir hükümetin otorite kaybını ve dolayısıyla meydana gelecek karışıklığı önlemek adına toplumu oluşturan bireyler egemenlerine, mutlak bir otoriteye sahip gibi davranmalılardır.

Hobbes, hükümetlerin mutlak bir otorite olarak görülmesi konusunda ısrar ederken, hükümetlerin bazı emirlerine uymama özgürlüğü olabileceğini de göz önünde bulundurmaktadır (Hobbes, 2007: 17-18). Kişilerin, egemen güce karşı kendini savunma hakkı olduğunu, onlara yaşamları tehlikeyken itaatsizlik etme veya direnme hakkı doğduğunu savunmuştur. Buna ek olarak aileleri ya da saygınlıkları tehlikede olduğu durumlarda dahi direniş hakları olduğunu vurgulamıştır. Bu istisnalar Hobbes'u inceleyen araştırmacılar üzerinde merak uyandırmıştır. Hobbes'un 'öznelerin gerçek özgürlükleri' dediği şey olan devredilemez haklara dair tanımlaması, savunduğu mutlak egemenlikle bağdaşmamaktadır. Dahası, egemen güçlerin yönettikleri bireylere karşı yeterli koruma sağlayamaması ve bu korumanın yeterliliği hakkındaki yargıyı bireyleri bırakması durumunda toplum doğal devletin o kaotik haline sıkışmış olarak kalmaktadır. Hobbes'un politik felsefesinin bu yönü, gündeme geldiği zamandan bu yana ateşli şekilde tartışılmaktadır.

1.3. 19. ve 20. Yüzyıl'da İdeoloji

İngiltere'de yaşanan Endüstri Devrimi, daha sonrasındaki 1789 Fransız Devrimi ile birlikte, devrimlerin getirdikleri düşünce ve toplumsal dizayn tüm dünyaya yayılmış ve dünya için kaçınılmaz bir dönüşüm başlamıştır. Bu dönüşüm özellikle siyaset alanında pek çok siyaset bilimci, filozof, düşünür ve yazar için de bir dönüşümün başlangıcı olmuş, kavramların yorumlanması da aynı oranda değişime uğramıştır. Bu değişimin siyaset arenasına getirdiği yeniliklerden biri de kapitalizm kavramıdır. Max'la başlayan kapitalizm eleştirileri 20. yüzyıl düşünürleri tarafından da benimsenmiştir.

1.3.1. Karl Marx ve Yanlış Bilinç

Karl Heinrich Marx, 5 Mayıs 1818'de Prusya Krallığında, Trier'de doğmuştur (Lenin, 2003: 11). Marksizm düşüncesinin Friedrich Engels ile birlikte yaratan ve sınıf mücadelesi fikrinin gelişmesini sağlayan en önemli filozof ve ekonomistlerden biridir. Komünist Manifesto'da tarihsel materyalizmi ve üretim araçlarının oluşumu ve gelişimini anlatmıştır. Dahası, toplumun ekonomik yapısının bir bütün olarak belirlenmesinde toplumun ekonomik temelini ve içindeki insanların psikolojisinin önemli rolünü belirtmiştir. Marx'a göre devamlılığı sağlanmış bir sınıf mücadelesinin sonucunda kaçınılmaz olarak proleter sınıf kazanacak ve sınıf dışı bir toplumun yayılacağı proleter bir devrim gerçekleşecektir (Marks ve Engels, 2013: 23). Ona göre bu süreç, tekrarlanan aşamalardan oluşan tarihsel dönüşümdeki

son adımlardan biriydi. “Histoire des Idées Politiques” adlı kitabında Jean Touchard, Marx'ın belli bir ekonomik düzeyde, üretim güçlerinin, üretim ilişkileriyle çelişkilere girdiğini belirttiğini ve bunun toplumsal devrimi başlatan üretim güçlerinin gelişmesine engel olduğunu yazmıştır (Touchard, 1959). Marx, Marksizmi yaratmanın yanı sıra, modern sosyalizm ve komünizmin gelişmesine de katkı sağlamıştır.

Marx, fikirlerini Hegel'in diyalektik yönteminden ve Feuerbach'ın materyalizminden alarak değiştirmiş ve eleştirmiştir. Bu iki filozof, kavramlarının benzersiz bir birleşimi olan diyalektik materyalizm fikri üzerinde en etkili olanlardır.

Felsefi bir fikir olan diyalektik, eski zamanlara dayanmaktadır. Bu kavramın babası olarak kabul edilen Herakleitos, her şeyin sürekli bir süreç olduğunu ve bu hareketin bir bireyi başka bir şeye dönüştürmekten ibaret olduğunu belirtmiştir (Özdemir, 2015: 15). 19. yüzyılda bu anlayışa modern bir temel oluşturan şey Hegel'in diyalektik fikridir. O, tüm doğa, tarih ve ruh dünyasını ilk kez sürekli hareket, değişebilirlik, dinamizm ve gelişim içinde göstermiştir. Hegel, gelişmenin düşük kaliteden yüksek kalitede olan aşamalara doğru devinim gösterdiğini belirtmiştir. Ona göre en önemli değişiklikler, doğal olarak gelişme yolunda ortaya çıkan içsel çelişkileri aşmakla sağlanabilir çünkü her dönem kendi çelişkilerini içermektedir. Hegel'e göre bir ifadenin sentezi ideolojik diyalektiği temel almaktadır. Bu fikrin, insanlık tarihinin katılımıyla gerçekleşebilecek olan dünyanın iyileştirilmesinin özü olduğunu belirtmiştir. Hegel, kendi idealizminde, gerçekliğin bağlı mantıksal terimlerden oluşan nesnel bir düşünce biçiminde var olan manevi bir maddeye dayandığını iddia etmiştir. Nesnel diyalektik fikrini, gerçekliği hiçbir şekilde yansıtmayan bir yöntem olarak ele almıştır. Marx da bu görüşü kullanmış fakat orijinal düşünceyi analiz etmiş ve değiştirmiştir. Marx, nesnel ruh fikrini reddetmiş ve onun anlayışında bu hem dış dünyada hem de insan düşüncesi alanında genel hareket kuralları bilimi haline gelmiştir. Marx bu görüşünü Feuerbach'ın materyalizmi ile sentezlemiş ve sonucunda ünlü diyalektik materyalizm kavramını yaratmıştır. Marx'ın ana teorisinin ikinci bileşimi, Feuerbach'ın materyalizm felsefesine kök salmaktır ve bu Engels'e göre her iki filozof için de ilham verici bir yeniliktir. (Engels, 1946). Marx, materyalist düşünürlerin nesneyi insanın duyuşal faaliyetlerinden ziyade derin düşüncelerle bağlantılı bir şey olarak gördüklerini belirtmiştir. Algıyı insanın dış dünyaya karşı tutumunun bir parçası olarak gören Marx, bu yüzden Feuerbach'ın sadece doğadaki nesnelerin insanlar üzerindeki etkisine odaklandığını ve zıt süreci gözden kaçırdığını belirtmiştir. Ayrıca Feuerbach'ın sadece bu gerçeğin farkındalığıyla yok edebilecek insanlar tarafından yaratılan bir kavram olarak sunduğu din fikrini de eleştirmiştir. Marx, manevi temelin, dinin kendisini serbest bırakması için kaldırılması gereken öncüllerden sadece biri olduğunu belirtmektedir. Marx'a

göre bilincin kendini şekillendirmesi, pratikte uygulanmadığı sürece gerçeği değiştirmede belirleyici faktör olmayacaktır. Bununla birlikte Marx, Feuerbach'ın insanın özü kavramını da eleştirmiş ve insanın özünün her bir bireyde doğal bir soyutlama aracı olamayacağını söylemiştir. Gerçekte bu sosyal ilişkilerin bütününe ortaya çıkmaktadır (<http://www.marxists.org/archive/marx/works/1845/theses/index.html>). Marx Feuerbach'ın fikrini de dikkate alarak şunu belirtmiştir; insanlar yetiştirme biçimi ve koşulların bir ürünüdür ve bu nedenle, bu etkenler vesilesiyle değişime uğramış insanlar koşulları değiştirebilecek olanların da insanlar olduğunu unutmaktadır. Koşulların, insan faaliyetlerinin ya da direk kişinin kendisinin değişmesi, devrimci bir uygulama olarak algılanıp rasyonel şekilde anlaşılabilir. Bu, olası bir değişim fikrinin toplumsal kitlelerin dışından kaynaklanamayacağı anlamına gelmez, bunun yerine bireysel çıkarın ortak çıkarlarla özdeş olduğunun fark edilmesi gerekmektedir. Bu süreçte işçi sınıfı, tarihi bir girişimin öznesi durumuna gelmiştir.

Marx'ın diyalektiği, çevreleyen dünyada sürekli bir hareket teorisi, bir keşif yöntemi ve bir gelişme rehberidir (Kıvılcımlı, 1974: 19). Hem doğayı hem de insan düşüncesini yöneten genel yasaları açıklamaya odaklanmaktadır. Dünyayı olguların birliği biçimde değil, sürekli ve kesintisiz bir hareket, gelişme ve değişimin oluşumları olarak kabul etmektedir. İnsan vicdanını ve toplumu bağlayan bir yasalar birliği olarak görmektedir. Hareket, bir bedenın diğerine etki etmesi sonucu aralarındaki ilişkiden kaynaklanan bir özelliktir. Marx'ın materyalizmine göre, dünyadaki her şey maddeden oluşur ve bu yüzden diyalektik maddenin hareketini ifade etmektedir. Marx ve Engels, yeni bir şeyin eski bir şeyden kaynaklandığını belirtse de, gelişmeyi daha önce olanları tekrar eden bir süreç, bir döngü olarak görmemişlerdir (Kıvılcımlı, 1974: 29-30). Onların bakış açısına göre, gelişme her zaman yeni bir niteliğe yol açan adımlarla gerçekleştiğinden, büyüyen bir çizgi halindedir.

Diyalektik materyalizm, her şeyin nesnel bir özelliği olduğunu savunmaktadır ve bunu dünyanın, çeşitliliğin taşıyıcısı konumunda olmasına bağlamaktadır. Diyalektik materyalizm, biyolojik alan ve insan inancında konuyu düzenlemenin farklı yöntemlerini reddetmemektedir. Marksizm'e göre her sürecin, her şeyi nesnel ve özerk varlıklar olduğu için etkileyen bir önemi vardır.

Materyalizmin ikinci ana noktası, maddenin orijinallığı ve insan vicdanının türevi hakkındadır. Bu konu eskidir çünkü materyalizm nesnel bir gerçekliktir ve vicdandan bağımsız olarak var olmaktadır. Vicdan, bizi çevreleyen gerçekliği yansıtmaya, dünyada meydana gelen süreçleri kavrama yeteneğidir.

Tarihsel materyalizm, diyalektik materyalizm fikrini tarih yoluna aktarma çabasıdır. Marx yalnızca felsefesinin geçmiş zamanlardaki doğruluğunu ispat etmekle kalmamış, aynı zamanda toplumdaki, politikadaki ve devletteki olası değişiklikleri tahmin etmeye çalışmıştır. Marx, insanlık tarihini derinlemesine analiz ederek, onu tarihsel materyalizm fikrini oluşturmaya yönelten bazı düzenler fark etmiştir. Engels, Marx'ın tarihsel materyalizm kavramını Darwin'in evrim teorisi ile karşılaştırmıştır, tıpkı ikincinin organik dünyadaki evrimsel ilerleme yasasını keşfettiği gibi eski insanlığın tarihine ilişkin benzer yasalar yarattığını belirtmiştir (Özbek, 1993: 98). Marx insanlığın ilerleyişi ya da tarihin değişmesinde çok önemli etkenler olan bazı özellik ve olguları öne çıkartmıştır.

Maddeden oluşan dünyamızda, sosyal ilişkiler, topluma yansıyan meselelerle nitelendirilmektedir. İnsanlığın ilerleyişini birbirine bağlı parametrelere bağlayan materyalizm, maddi üretim araçlarının insanlığın tarihsel gelişimi üzerinde rolünü sorgulamaktadır. Her ne kadar sömürülmüş ve haksızlığa uğramış olsalar da, insanlar her zaman hem politik hem de ekonomik anlamda üretim biçimlerini değiştiren ve üretim araçlarını geliştiren evrimsel bir güç olmuştur. Proleter kitlelerin tarih arayışında yönlendirilmeleri gerekmektedir. Marx, bu arayışta bireylerin önemini ne azaltmış, ne de gereğinden fazla gündeme almıştır (Hindess, 1987: 49-50). Ona göre tarih değiştiren olaylara ne kadar çok insan katılırsa, o kadar çok lider, politikacı ve ideolojiye ihtiyaç duyulmaktadır. Marx üst sınıfın sınıf vicdanını artırmada önemli bir rolü olduğunu savunmuştur. Marx doğal uyum teorisini reddetmiştir.

18. yy'da sosyal sınıflar kutuplaşmaya ve iki gruba ayrılmaya başlamıştır: ezenler ve ezilenler. Feodal ilişkiler ve kapitalist güçler arasındaki mücadelenin ürünü olan burjuvazi daha önce ortaya çıkmış bir sınıftır. Daha sonra üst yapıyı oluşturan toplumu hedeflerine ve uygulamalarına bağlı hale getirmiştir. Proletaryanın ortaya çıkışı ise, kapitalist ekonomi ve toplumdaki üretim ilişkileri alanındaki değişikliklerden sonra olmuştur ve zamanla bu sınıf toplumdaki devrimci rolü üstlenmiştir. Marx, sanayi toplumunun öngörülen değişikliklere maruz kalmasıyla beraber belirli evrim seviyelerinden geçeceğine ve sonunda küresel bir proleter devrime yol açacağına inanmıştır. Bu aşamalara göre: birincisinde burjuvazi veya orta sınıf sayıca azalacak, ikincisinde işçiler sayıca artacak, üçüncüsünde ise diğer bütün orta sınıflar siyasi güçlerini kaybedecek ve toplum burjuvazi ve proletarya arasında kutuplaşacaktır. Bu durum feodal soylular, köylüler, orta sınıf veya üreticiler gibi diğer sosyal sınıfların imha edilmesi anlamına gelmemektedir.

Burjuvazi ve proletaryanın, kendi içlerinde olan ve değiştirilmeden çözülemeyecek zıt çıkarları vardır. Marx'a göre bu sınıflar arasındaki çatışmanın ana nedeni her sınıfın üretim

araçlarıyla olan farklı ilişkileridir (Karaismailoğlu, 2006: 20). Üretim güçlerinin gelişimini kolaylaştıran kapitalist sanayi örgütü, zamanla mülk sahibi olanlar ve olmayanlar arasında farklı ihtiyaçlar doğmasına sebep olmuş ve her iki sınıf arasında bir çatışmaya neden olmuştur. Proleter devrimin ünlü babası, çalışmalarında sınıf zıtlıklarını ele alırken devletin ekonomik olarak en güçlü sınıf olan burjuvalar tarafından yönetildiğini belirtirken, ekonomik olarak güçlü olanın politik olarak da güçlü olduğu yargısındadır. Devletin de elindeki güçle işçileri sömürmek ve ezmek için kullanışlı bir araç olduğunu savunmaktadır. Marx, iktisadi sınıfta kapitalistlerin önemini gözlemlemiş, bu gözlem onu proletaryanın bir gün burjuvazinin yerini alacağını ve sosyalizmin tarih sahnesinde yerini alacağı fikrine götürmüştür. Marksist iktidar teorisi, egemen sınıfların zamanla vazgeçilmezliklerini yitirdiğini varsaymaktadır (Giddens, 2000: 229). Ekonominin ekonomik sistemin doğası gereği meydana gelen şiddetli krizler sebebiyle daha da kötüleşeceğini öngörmektedir. Proletaryanın artan bilinci ve zamanla yükselen yaşam koşulları ile birlikte sayılarının artması, sanayileşmiş ülkelerde ortaya çıkacak olan bir devrime yol açacaktır.

Marx'a göre, kapitalist üretim ilişkileri tarafından belirlenen ve üstyapı olarak ifade edilen devlet, siyasal örgütler, hukuk, gümrük vb. siyasal kurumlar, ancak işçiler kapitalistlerin elindeki üretici güçleri serbest bıraktıklarında devrimci bir şekilde değiştirilebilir (Marx, 2005: 39). Devlet ve yasalar, tarihsel devrimin bir sonucudur ve biçimleri tarihin gelişim sürecine bağlıdır. Devlet ve yasalar aynı zamanda bir sınıfın diğer tarafından kontrol edilmesi, köleleştirilmesi ve sömürülmesi sistemidir. Devlet, yasaları devletin güvence altına aldığı yaptırımlarla zorunlu ve cezalandırılabilir, üretim ve mülkiyet ilişkilerini yansıtan ek bir normlar sistemi olarak oluşturmaktadır. Marx'a göre yasalar, egemen sınıfın eylemlerinin yasal dile dönüştürülmesinin isteğidir (Laclau ve Mouffe, 2001: 130-149). Marx, tarihsel değişim fikrinin yeterliliğini ispat etmek için, ardışık devlet türlerini ortaya koymuştur: slav, feodal ve kapitalist (Göze, 2000:287). O devlet türlerini, topluma egemen olan baskı sınıflarıyla bağdaştırmıştır: kölelerin sahipleri, feodal beyler ve burjuvazi. Marx devletin oluşumunda ekonomik sistemin önemini vurgulamıştır. Marks, kapitalist devleti rasyonel olarak eleştirmiş, bunun yanında bütün özelliklerini de reddetmemiştir. İşçi sınıfının politik düşünme okulunu, proletaryanın devrimci bilinç düzeyini arttırmak için iyi bir platform olarak görmüştür.

Tarihsel değişimleri inceleyen Marx, kalkınmanın belli bir aşamasında, toplumun maddi üretici güçlerinin mevcut üretim ilişkileriyle çatışmaya girdiği sonucuna varmıştır (Marx, 2005: 39). Üretici güçlerin gelişme biçimlerinden bu ilişkiler onların alıcılarına dönüşmektedir. Sonrasında ise toplumsal bir devrim dönemi başlamaktadır. Ekonomik

kuruluştaki değişiklikler er ya da geç bütün büyük üst yapının dönüşümüne yol açmaktadır. Üretici güçler, onları yansıtmayan üretim ilişkilerinin tam karşısında durmaktadır. Bu statükoyu değiştirmedeki engel, politik ve yasal bir sistem olan üst yapıdır. Yeni sınıf ve yeni üretim ilişkileri ancak eski gücün zorla kaldırıldığı zaman zafer kazanabilir, çünkü hiçbir sosyal sınıf ayrıcalıklı pozisyonunu gönüllü olarak bırakmayacaktır. Burjuvazi onu kazanma şansına sahip olmadığından, proletaryanın bu mücadelede kaybedecek hiçbir şeyi yoktur. Mevcut olan tüm araçlar, proletaryanın sınıf bilincini güçlendirecek ve tutumunu radikalleştirecektir. Proletarya bu mücadelesinde, bilimsel bir doktrin ile donanımlı bir siyasi parti tarafından yönlendirilmelidir. Zamanla Marx, siyasi partilerin farklı görüşlerini de desteklemiştir. İlk olarak Marx, Mazzini'nin katı ve merkezi bakış açısına sahip iken, sonrasında Mikhail Bakunin'in özerk bölümlere ayrılmış parti fikrine yaklaşmıştır. Bir isyanın zorunlu olup olmadığını ya da barışçıl bir yolun imkanı hakkında kesin bir yargı belirtmemiştir. Soyut olduğunu düşündüğü bu soruyu eleştirmekle sınırlı kalmıştır. Marksizmin yaratıcısı, proleter devrimin kalıcılığını ve uluslararası karakterini de şu şekilde vurgulamaktadır: “Devrimi kalıcı kılmak, az çok hak sahibi sınıflar egemen konumlarından sürülünceye, proletarya devlet iktidarını fethedinceye kadar ve proleterlerin birlikteliği yeterince ilerleyinceye kadar bizim görevimizdir” (<http://www.marxists.org/archive/marx/works/1847/communist-league/1850-ad1.html>, erişim tarihi: 20.04.2019). Marx devrimin kapitalist devletlerin hepsinde veya çoğunda aynı anda gerçekleşeceğini öngörmüştür. Devrimin enternasyonalizmi üzerinde durdu ve proleterlerin bir ulus yaratması gerekliliğini savunmuştur. Komünist Partinin Manifestosu’nun sonunda şu ünlü cümleyi söylemiştir: “Dünyanın bütün işçileri, birleşin!” Bu cümle, işçi sınıfının istek ve hedeflerini bir araya getirme çabasını açıkça göstermektedir. Ayrıca proleterlerin ölüme gönderilen bir asker gibi silah olarak kullanılacakları bir çatışmayı desteklememeleri gerektiğini de belirtmiştir. Marx, olası bir devrimin olgunlaşmış olmasının üstünde çok durmuştur. Ona göre, gerçeklerin dikkatlice incelenmesine dayanmayan tüm eylemlerin sonucunda, devrimci atmosferin birliği ve üretim ilişkilerinin gelişimi çökmeye mahkûmdur (Marx, 2005: 39). Karl Marx, sömürüyü, proleterleri devrim hayaline daha da yaklaştıracak bir başka faktör olarak nitelendirmiştir. Sadece emeğin değer yaratabileceğini ve işçilerin çalıştıkları kapitalist tarafından ödenenden daha fazla değer ürettiğini vurgulamıştır. Bu ek değer, artı değer olarak adlandırılmaktadır ve kapitalizm tarafından işçi sömürsünün ölçüsü olarak kullanılan bir Marx terimidir.

Marx’ın materyalizm teorisine göre sınıf bilinci, toplumdaki ekonomik yaşam koşullarının bir ürünüdür (<http://lahaine.org/petras/articulo.php?p=79&more=1&c=1>, erişim

tarihi: 20.09.2019). Politik fikirler, zihniyet, din ve ahlak varlığın maddi yönü ile oluşturulmaktadır. Hakim ideoloji, egemen sınıf burjuvazisinin öncelik verdiği şeydir. Marx'a göre, işçilerin maddi sefaleti arttıkça yabancılaşmaları da artacaktır (Lukacs, 2006: 161). Bu sadece kötü yaşam koşullarıyla değil, aynı zamanda zihinsel ve psikolojik yoksunlukla da alakalıdır. Marx, maksimum veriminden daha fazlasını üretmeye zorlanan işçilerin hem zihinsel hem de ruhsal olarak tükeneceklerini, böylece zihinsel gelişim için enerjileri olmayacağını belirtmiştir. Üretimlerinin çoğunun mülk sahiplerinin eline geçeceği gerçeği, özel mülkün yabancılaşmasına da neden olacaktır. Sefaletlerinin ve buna katkıda bulunan süreçlerin farkındalığı, proleterlerin "kendi içinde bir sınıf"tan "kendi için bir sınıf" haline gelmesine neden olacaktır. Bu durum da, işçilerin sömürülen ve ezilen bir gruptan amacını, toplumdaki rolünü ve politik gücünü bilerek tam bilinçli bir sınıfa dönüşeceği anlamına gelmektedir. Bu gerçek, rahatsızlıklara yol açacak, toplumsal memnuniyetsizlik ve hayal kırıklığına neden olacaktır. Sürekli büyüyen sınıf bilinci, bir gün adaletsizlik ve sömürü mahkumiyetini getirecektir. Karl Marx, Friedrich Engels ile birlikte birçok zihne Marksizm düşüncesini aşılamıştır. Bu yeni sistem, işçi sınıfının sorunlarını çözmek, amaçlarına ve özlemlerine ulaşmalarının bir yolu olarak ideal bir çözüm gibi görünmüştür. Fakat uygulamada bazı kusurlar ve belirsizlikler oluşmuştur. Marx, proleterlerin sınıf bilincine gereğinden fazla önem vermiştir. Büyük Ekim Devrimi de Marksizm'in bu noktadaki hatalarının görülmesi bakımından iyi bir örnektir. Ekim Devrimi Avrupa'nın en az sanayileşmiş ülkelerinden birinde patlak vermiş ve diğer devletlere yayılamamıştır. Proleterler, proletaryanın uluslararası diktatörlüğü yerine ulus bilinciyle kendi ülkelerinin yanında olmuşlardır.

20. yüzyıl boyunca, Marksizm fikri değişmiş ve pratikte birçok kez kullanılmıştır. En büyük halefi Vladimir Lenin, Marx'ın konseptini Rus şartlarına uyarladı ve farklı bir yönde geliştirmiştir. Marx'ın düşüncesi orijinal Marksizm kavramını bozmuş ve birçok insanı yaratıcılarının gerçek niyetleri hakkında yanlış yönlendirmiştir. Bilimsel sosyalizm kavramının doğruluğu ispat edilememiştir. Bunlara rağmen Marx ideolojisinin tüm yönleri yanlış ve gerçek dışı sayılamamaktadır.

Modern dünya açıkça, üretim araçlarına sahip olanın hem siyasi hem de ideolojik gücü yönettiğini açıkça göstermektedir. Ayrıca, bir devletin sömürü aracı olabileceği ve diğer sınıfları ezebileceği ihtimalinin de gerçekliği görülmüştür. 20. Yüzyıl, Marx'ın kavramlarını ve fikirlerini büyük ölçüde doğrulamıştır.

1.3.2. Georg Lukacs ve Sınıf Bilinci

20. yüzyılın ilk yarısında Avrupa Komünist düşüncesinin ana akımını etkileyen Lukacs, Macar Marksist filozof, yazar ve edebiyat eleştirmenidir. Düşünceye, politik kontrole karşı çıkan ve hümanizmi savunan bir Marksist estetik sistem formüle ederek ve Marx'ın endüstriyel toplum içindeki yabancılaşma teorisini geliştirerek katkı sağlamıştır.

Lukacs, Marx'ın açık bıraktığı kapıdan içeri girmiş, olumsuz ve eleştirel çağrışımını korurken olumlu bir ideoloji anlayışı geliştirmiştir. Lukacs'ın ideolojisinde iki kavram merkezi tema olarak ortaya çıkmaktadır: yeniden birleşme ve sınıf bilinci. Düşünür ve araştırmacılar bunlardan ilkinin burjuva ideolojisine, ikincisinin ise proletaryanın ideolojisine işaret ettiğini söylemektedir. Buna binaen ideoloji kavramının kendi başına sosyolojik bir karaktere sahip olduğu söylenebilir. Kendi başına tarafsız bir kavram olmasına rağmen, ideolojinin proletarya ile ilgili düşünüldüğünde olumlu, burjuvazi ile ilgili düşünüldüğünde olumsuz bir anlamı vardır. Lukacs'ın yeniden birleşme anlayışı, esas olarak Marx'ın, sermayedeki üretim maddeleri fetişizmine ilişkin bölümüne dayanmaktadır. Ancak Lukacs bundan farklı olarak, Marx'ın analizini kapitalist toplumun bütün yönlerine doğru genişletmiştir (Stephen, 1993). Lukacs'a göre üretim maddesi fetişizmi kapitalizmin temel özelliği ve doğrudan sonucu yeniden canlandırma olgusudur. Lukacs insanlar arasındaki ilişkilerin, şeyler arasındaki ilişkilerin ortaya çıkmasına sebep olan sürecini anlatırken, insan topluluklarının, insanlık tarihinin ve insanın üretiminin, toplumsal faaliyetin bir ürünü olarak değil, yabancı ve kişisel olmayan güçler olarak kendilerini insanlığa empoze etmeyen doğa yasaları olarak gözüktüğünü söylemiştir (Jones, 1977: 27-64). Bu süreç, rasyonalizasyon ve işçi bölünmesi süreçleriyle birlikte, toplumun her alanında parçalanmaya yol açmakta, böylece bütünün bütünlüğünün anlaşılmasını imkansız hale getirmektedir. Bu nedenle, kapitalist üretim tarzının kendisinin neden olduğu yenileşme olgusu, kapitalizmin çelişkili doğasını göremeyen, kısmi, parça parça ve eksik bilinç üreten bir ideolojiyle sonuçlanmaktadır. Bu bilincin birleşik yapısı hem yöneten hem de yönetilen sınıfları kısaca bütün toplumu kucaklamakta ve insanın bütün bilinci üzerindeki baskısını damgalamaktadır. Burjuva ideolojisi, çarpıtılmış bir resim ortaya koyarak gerçeği gizlemektedir. Bu ideolojinin ve onunla birlikte, eski olanın ayrılmaz bir parçası olduğu kapitalist üretim tarzının üstesinden gelmek için bütünlükçü bir bakış açısı gerekmektedir. Lukacs'ın bütünlük anlayışı, tüm sosyal yaşam sürecini tarihsel bir dönem olarak ifade etmektedir. Lukacs'a göre, bütünü genel olarak görebilecek tek sınıf olarak proletaryadır (Eagleton, 2005: 141). Proletarya, kapitalist toplumsal oluşum tarafından yaratıldığından beri tarihin nesnesi durumundadır. Aynı zamanda emeği burjuvazi tarafından sömürülen ve egemen olan bir meta halindedir. Fakat

aynı zamanda emeği ile dünyayı ürettiğinden ve biçimlendirdiğinden beri tarihin konusu olmuştur. Dolayısıyla proletarya, tarihin bütünlüğünü, kendi bilgisini, öz bilincini, aynı zamanda gerçekliğin ve tarihsel-sosyal sürecin bütünlüğünün bir bilgisidir. Lukacs, proletaryanın ampirik olarak henüz bir sınıf bilincine sahip olmadığını kabul etmiştir (Eagleton, 170-171). Bununla birlikte, proletarya atfedilen sınıf bilincine sahip olduktan ve böylece toplumsal gerçekliğin bilgisine sahip olduktan sonra, proletaryaya ideoloji olarak yansıtılan burjuvazinin birleşmiş bilinci paramparça olacaktır. Yeterli bir bilinç zaten nesnesini değiştiren bir uygulama olduğundan devrimin kaderi proletaryanın ideolojik olgunluğuna, yani sınıf bilincine bağlı olacaktır. Baktığımızda Lukacs'ın Marksist ideoloji anlayışına önemli ölçüde katkıda bulunduğu iki nokta vardır. Bu katkıyı iki tür ideoloji anlayışını geliştirerek yaptığı söylenebilir.

İlk olarak, Marx'ın kapitalist toplum ve burjuva ideolojisi temelinde konumlandırması için meta fetişizmi analizini genişletmiştir. Yeniden birleşmeden kaynaklanan burjuva ideolojisini analiz eden Lukacs, Marx anlayışıyla neredeyse aynı doğrultuda giden eleştirel bir ideoloji anlayışı geliştirmiştir. Proletaryaya da yansıyan burjuva ideolojisi, toplumda yaşayan insanların tüm resmi görmelerini, dolayısıyla kapitalist toplumun doğasını anlamalarını önlemektedir. Bu anlamda burjuva bilinci, yanlış bilinçten ziyade parçalı ya da kısmi bir bilinç olarak kabul edilir.

İkinci olarak, Marx'ın sessiz kaldığı noktayı geliştirmek için bütünlük ve sınıf bilinci özelinde, proletaryanın yarattığı bir devrimin burjuva ideolojisi ve kapitalist toplumun üstesinden nasıl geleceği sorusuna çözüm aramıştır. Lukacs'a göre potansiyel sınıf bilinci gerçekleştirildiğinde ve bütünlük bakış açısı elde edildiğinde, proletarya burjuva ideolojisini ve kapitalist toplumu yenmektedir. Lukacs'ın bu görüşü idealist bir bakış açısına sahip olduğu gerekçesiyle eleştirilere sebep olmuştur. Lukacs'ın sınıf bilinci anlayışını materyalist bir anlayış olarak yorumlama çabaları olsa da, Lukacs'ın sınıf bilinci ve devrim anlayışının idealist olduğunu yönünde yorumlar da yapılabilmektedir. Tüm bunlarla birlikte bu eleştirilerin literatürdeki mantıklı sonuçlarla çeliştiği de bir gerçektir.

Lukac'ın bütünlük anlayışının ana sorunu, Marx'ın diyalektik anlayışını bütünlüğe indirgemesidir. Bununla birlikte, Marx'ın diyalektik anlayışı hem ilişkiselliği hem de bütünlüğü ifade etmektedir. Lukacs sınıfsal zıtlığı tarihin lokomotif ya da bilincin kaynağı olarak görürken, Marx sınıflar arası ilişkiyi ya da fikir ve maddi gerçekliği sosyal gerçekliğin merkezine koymaktadır. Neredeyse tüm sosyal teorisinde bu ilişkiyi titizlikle dikkate alan Marx, proletaryanın devrimi ve rolü söz konusu olduğunda onu terk ediyor gibi görünmektedir. Marx, proletaryanın sınıf düşmanlığına son vereceğini savunurken, tarihi

oluşturan ilişkilerin bir parçası olan kendisini de ortadan kaldırarak, proletaryanın bir şekilde saf bir bütünlük oluşturacağını öngörmüştür. Devrimin diyalektik temeli ve proletaryanın rolünün eksik olmasına rağmen, Marx idealizm için açık bir kapı bırakmaktadır. Bu bağlamda, Marx'ın ayrılmaz bir parçasını teşkil eden düşüncesindeki ütöpik unsurların, sosyal ve tarihsel analiziyle aynı zemini paylaşmadığı söylenebilir. Lukacs'ın ideoloji analizinde yaptığı şey, bu iki temel arasındaki ayrımı daha açık hale getirmektir. Bir yandan, Marx'ın kurduğu sağlam zeminden yola çıkarak, kapitalist toplumun ve burjuva bilincinin analizi için eleştirel ve olumsuz bir ideoloji anlayışı geliştirmiştir. Öte yandan, Marx'ın açık bıraktığı kapıdan girerek, bütünlük kavramını bulmuş ve kapitalizmi aşmanın ümidi veya ütopyası için pozitif bir ideoloji anlayışı geliştirmiştir.

1.3.3. Antonio Gramsci ve Hegemonya

Gramsci'nin ideoloji anlayışı, Lukacs'a karşılaştırıldığında diyalektik yöneme daha sadıktır. Gramsci, toplumsal gerçekliğin beraberinde getirdiği bütünlük ile olan ilişkisini ciddiye almaktadır. Bunu hem tarihsel bir blok içindeki sosyal oluşumların analizinde hem de devrim için olası yollar veya stratejiler üzerinde düşündüğünde yapmaktadır. Gramsci'nin düşüncesine göre, tarihsel bir blok olarak algılanan sosyal gerçekliğin analizi, onu değiştirmenin yollarını aramaktan ayırt edilememektedir. Bu anlamda, Gramsci'nin ideoloji analizi, Marx ve Lukacs'ından daha pratik ve pragmatiktir. Gramsci'nin ideolojisi anlayışı esasında Hapishane Defterlerinde bulunmaktadır. Ancak Gramsci, orada sistematik bir ideolojinin tedavisini sağlamamaktadır. İdeoloji anlayışını genel bağlamda ve Hapishane Defterlerinde sağladığı kavramsal modellerle yeniden yapılandırmak gerekmektedir. Pek çok farklı yeniden yapılandırma mümkün olsa da, hegemonyayı Gramsci'nin düşüncesinin merkez kavramı olarak kabul etmek, onun ideoloji anlayışını anlamayı kolaylaştırmaktadır. Çünkü hegemonya kavramı tarihsel bloğun konseptinden farklı olarak ilişkisel bir temel oluşturmaktadır. Bu ilişki, Gramsci'nin ideoloji anlayışını anlamak için kaçınılmazdır (Gramsci, 1986: 175-176).

Hegemonya, egemen bloğun / seçkinlerin sivil toplumdaki insanların hükmü / egemenliği için rızasını sağladığı yolları veya ilişkileri ifade etmektedir. Hegemonyanın zorlayıcı baskınlık araçlarını da kapsayıp kapsamadığı tartışma konusudur, ancak çoğunlukla rızaya dayalı olduğu düşünülmektedir. İdeoloji, Gramsci'ye göre ne yanlış bir bilinç ne de fikir sistemidir, Gramsci'ye göre ideoloji yaşanmış, alışılmış bir sosyal uygulamadır (Eagleton, 1991: 115). Sivil toplumun ve sağduyunun, Gramsci'nin ideolojisini anlatan iki temel kavram olduğu söylenebilir (Anderson, 1988: 45). Sivil toplum ise Eagleton tarafından

devlet ve ekonomi arasında bir dizi kurum olarak formüle edilmiştir. Sivil toplum, hegemonyanın kurulacağı ana alandır. Hegemonya anayasasında ideolojiler (Gramsci bunu daha çok dünya görüşü olarak ifade etmektedir) vazgeçilmez bir rol oynamaktadır. Çünkü bunlar insan kitlelerini örgütler ve onlara sahip oldukları bilinç biçimlerini sağlamaktadır. Ancak, tüm ideoloji biçimleri kitlelerin örgütlenmesinde ve hegemonya oluşumunda eşit derecede etkili değildir. Bir ideolojinin kitleleri örgütlemesi ve hegemonik bir karakter kazanması için en az iki şey gerekmektedir (Eagleton, 2005: 166). İlk olarak, ideolojiye (Marksizm veya burjuva ideolojisi olabilir) eşlik etmeli ve siyasi ya da ekonomik güç gibi diğer hegemonya araçlarıyla desteklenmelidir. Bu nokta burjuva ideolojisinin sivil toplumda neden daha hegemonik olduğunu ve kitleleri örgütleme konusunda daha fazla gücü olduğunu açıklamaktadır. İktidardaki burjuva seçkinleri sivil toplumu örgütlemek ve egemenliğini kurmak için siyasi ve ekonomik güç araçlarına ve kurumlarına sahiptirler. İkinci olarak, ideoloji sadece entelektüeller arasında sınırlı ve dolaşımda olan sistematik felsefe düzeyinde kalmamalıdır. Halk tarafından kavranmak ve benimsenmek için sağduyulu bir biçimde formüle edilmeli ve ifade edilmelidir. Gramsci'nin ideoloji anlayışında kritik öneme sahip olan şey, halk bilincinin, hegemonya için ideolojik savaşın yapıldığı bir alan olarak sağduyunun önemini kabul etmesidir. Sağduyu, ne ekonomik yapının sadece bir yansıması, ne de tamamen kendi çıkarlarına hizmet etmek için burjuva ideolojisi tarafından şekillendirilen bir kavramdır. Sağduyu, yekpare veya tutarlı bir değil, karmaşık ve çelişkili bir karaktere sahiptir. Burjuva ideolojisinin unsurları, insanların kendi sınıf çıkarlarına yönelik pratik bilincinin yanı sıra sağduyudan da oluşmaktadır. Sağduyu anayasa süreci bir zamanlar bitmiş bir işlem değildir. Aksine, sağduyu sosyal uygulama içinde sürekli olarak yeniden şekillenmekte ve yeniden üretilmektedir. Statik değil, dinamik bir karaktere sahiptir. Bu ideolojik savaşta organik aydınların önemli bir rolü vardır. Bu aydınlar İnsanlara, yukarıdan getirilen bir bilinç bahşetmekle değil, nüfuz alanına girerek, burjuva ideolojisinin çelişkilerini ortaya koymak ve pratik olanı ortaya çıkarmak için, bu ideolojik savaşa karşı mücadele etmelidir.

Gramsci ideoloji anlayışının iki temel noktasının, Marksist ideoloji anlayışına özgün katkılar sağlamış olduğu kabul edilebilir. İlk olarak, Gramsci hegemonya kavramını detaylandırarak, burjuva ideolojisinin egemenliğinin ve kapitalist toplumun meşrulaştırılmasının nasıl sağlandığına dair daha tutarlı ve kapsamlı bir anlayış sağlamıştır. Dahası, Gramsci ideoloji kavramını daha geniş bir hegemonya bağlamında tanıtarak Marx ve Lukacs'a kıyasla daha spesifik ve somut bir ideoloji anlayışı önermektedir (Althusser, 2003: 101-103). Onlar için, ideoloji bir sınıfa ait olan veya bir sınıfa atfedilen bir bilinçlenme

şeklidir. Fakat Gramsci'nin görüşüne göre ideolojinin felsefe ve sağduyu gibi daha karmaşık ve dinamik bir karakteri vardır (Özbek, 1993: 126). Statik bir varlık olmamakla birlikte, sürekli olarak toplumsal uygulama içinde üretilir. Sosyal gerçekliğin ve insanların çelişkileri ideolojilerde de mevcuttur. Ayrıca, analizlerine aydınları da dahil ederek Gramsci, ideolojilerin oluşumu ve yayılması sürecini daha açık ve anlaşılır hale getirmiştir. İkinci olarak, Gramsci'nin ideoloji anlayışında esasen orijinal olan pratik ve pragmatik bir karakterdir. Devrimin kalitesi hakkında net bir şey söylemediği ancak kehanette bulunduğunu söyleyen Marx ve proletarya tarafından bir bilinç eylemi olarak gören Lukacs'ın aksine, Gramsci, devrimin somut ve pratik yollarını yansıtmaktadır. Bunu yaparak, Gramsci, Marx ve Lukacs tarafından, burjuva ve proletarya arasındaki ideoloji açısından yapılan temel veya kategorik ayrımı aşmış gibi görünmektedir. Görüldüğü üzere ideoloji terimi, Marx ve Lukacs'ın görüşlerinde, burjuva ve proletarya için farklı çağrışımlara sahiptir. Ancak, Gramsci daha resmi ve dolayısıyla tarafsız bir ideoloji ve hegemonya anlayışına sahiptir. Diğer bir deyişle, Gramsci, analizindeki ideolojilerin epistemolojik ve ahlaki değeri ile ilgilenmemektedir. Gramsci bir ideolojinin doğru mu yanlış mı olduğunu anlamaya çalışmaz. Bunun yerine, bir ideolojinin (örneğin burjuva ideolojisi) toplumda neden etkili olduğu ve nasıl yayıldığını, bir diğer ideolojinin (örneğin proletarya Marksizmi ya da ideolojisi) neden aynı yoğunlukta karşılık bulmadığını ve ikincisinin toplumsal koşullardan nasıl etkilenip parçalandığını anlamaya çalışmıştır. Bunu yapmak için de, bir ideolojinin ne olduğunu, nasıl oluştuğunu, nasıl işlediğini ve neye hizmet ettiğini araştırmıştır.

İdeolojiler açısından bakıldığında burjuva ideolojisi, proletaryanınkinden farklı değildir. Her ikisi de az ya da çok aynı oluşum, yayılma ve işleyiş mantığını izlemektedir. Bu bağlamda burjuva hegemonyası da proletaryanınkinden farklı değildir. Toplumda hegemonya kazanmak için gerekli olanlar, iki sınıf için aşağı yukarı aynıdır. Bu anlamda, Gramsci'nin ideoloji ve hegemonya hakkındaki düşüncesinin aslında Marksist olmadığı söylenebilir.

1.3.4. Louis Althusser ve Devletin İdeolojik Aygıtları

Louis Althusser, Marksizm ve yapısalcılığı birbirine entegre etmesiyle uluslararası bir üne sahip Fransız filozoftur. Louis Althusser'in eserleri, Avrupa'da on yıllardır siyasi ve teorik tartışmaları etkilemiş, ancak Amerikan siyaset filozofları ve tarihçileri tarafından nispeten dokunulmaz kalmıştır. Üslubu siyasal ve çoğunlukla belirsiz olduğu veya entelektüel bir meydan okuma olarak politikayı öne sürdüğü için görüşleri geniş ve derinlemesine tartışılamamıştır.

Althusser'e göre Marksist toplum anlayışı boşluktan doğmamış bununla beraber, sosyal bütünün önceki tüm düşüncelerinin eleştirisi ve kırılmasıyla gelişmiştir. Marx'ın anlayışını analiz etmiş, Marx ve başta Hegel olmak üzere diğer selefleri arasındaki farkları ortaya koymuştur (Althusser, 1977: 47).

Marx'ın Politik Ekonominin Eleştirisindeki topografik şemaya göre, toplum iki bölgeye ayrılmıştır: üretim ilişkilerinden ve maddi üretici güçlerden oluşan ekonomik bir altyapı ve bu ekolojik temelden yükselen yasal, politik ve ideolojik yapıları içeren bir üst yapı. Toplumun kaba anatomik yapısı hakkında bilgi veren Marx, analizini şu şekilde yönlendirmeye devam etmektedir: “Maddi yaşamdaki üretim tarzı, yaşamın sosyal, politik ve manevi süreçlerinin genel karakterini belirler” (Marx, 1970: 183). Bu yeterince anlaşılır bir ifade olmakla birlikte aynı zamanda Marksizm tarihinde kalıcı kafa karışıklıklarına neden olmuştur. Burada geçen “belirleme” sözcüğü, üst yapının, sosyal, politik ve entelektüel yaşam sürecinin maddi yaşamın üretim tarzı tarafından belirlenmesinin teorik olarak nasıl kavranacağı konusunda sorulara sebep olmuştur. Althusser bu sorunun, kişinin Marksist olup olmadığına ya da ne tür bir Marksist olduğuna verilecek cevapla çözümlenebileceğini savunmuştur.

Marx kendisini ifade, öz, yansıma ve aşkınlık gibi terimlerin kullanımından daha temel bir şeyden ayırmış ve teorik bir göreve yoğunlaşmıştır: Yeni bir yapısal etkililik anlayışı, toplum yapıları içinde ve arasında var olan nedensel ilişkilerin bir kavramını belirtme görevi. Hegel'e göre sosyal değişim, bir toplumun özü ile özgürlük fikri arasında var olan çelişki ile gerçekleşmektedir (Eagleton, 2005: 144-145). Hegelci bir bütünlük içerisinde, sosyal bütünün hangi yerinde olursa olsun, sivil toplum düzeyinde veya ekonomik, sosyal, politik veya kültürel devletler düzeyinde yapılan herhangi bir değişiklik, özünde yer alan merkezi bir çelişkiyi ifade etmektedir. Yani tarihin dinamiği, sosyal bütünün birliği ile sınırlı bir aydınlanma olan düşünce ile belirlenmektedir.

Buna karşılık, Althusser'e göre, Marksist bir toplumsal oluşum anlayışı, alçakgönüllü, karmaşık bir bütündür (Althusser ve Balibar, 1970: 97). Çeşitli sosyal yapıların yalnızca ifadelerden ibaret olduğu merkezi bir kavram yoktur, toplumun her yapısının kendine özgü gelişimini düzenleyen bağımsız bir dizi yasa vardır. Bu nedenle, bu bağımsız yapılar bazı birleştirici ilkelere indirgenemez. Hegelci topluluğun basit birliğinin aksine, Marksist bütün temelde karmaşıktır. Etkililik merkezden dışarıya doğru gerçekleşmez, herhangi bir yapının başkaları üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olabileceği bir mukabele sergilemektedir. Dolayısıyla, sosyal oluşumdaki bir yapı, hem kendi içinde hem de bu oluşumdaki diğer yapılarla etkileşime girme şekilleri bakımından özerk bir varlık ile karakterize edilmektedir.

Althusser'in Marksist toplum anlayışını tasvir etmesi burada kalırsa, çoğulculuğun ayırt edici özelliği toplum unsurlarının mutlak özerkliği olduğu için çoğulcu olandan farklı olmaz. Ancak, herkesin bildiği gibi, Marx'ın bütünsel bir toplum anlayışı vardır. Nitekim, birçoğunu, Marksist anlayışının basitçe Hegelci bir düşünce olduğunu, Hegel'in düşüncesinin rasyonel çekirdeği, mistik kabuğuna dayanmadığını vurgulamaktadır. Marksizmin bütününde her sosyal yapının özerk bir varoluş gösterdiği dikkate alındığında, bu özerkliğin doğasının detaylandırılması kasıtlı olarak yapılmamıştır. Bunun sebebi Hegel'in bütünlük anlayışına karşı, Marksist yapı unsurlarının karşılaştırmalı bağımsızlığını vurgulamaktır. Althusser'in ifadesiyle, sosyal bir bütünün yapıları göreceli özerklik göstermektedir (Althusser ve Balibar, 1970: 100).

Marksist bütün, Althusser'e göre, belirleyici bir hiyerarşi içinde düzenlenmiş karşılıklı etkili uygulamaların sistemini oluşturan bir sosyal ilişki yapısıdır. Bu hiyerarşi, uygulamaların hiçbirinin içeriğini belirlememekte, yalnızca etki alanlarını belirlemektedir. Dolayısıyla, bir sosyal oluşum içindeki çeşitli uygulamalar, karşılıklı olarak ifade edilen bir özün aracılığıyla değil, etkililik hiyerarşisindeki konumlarıyla ilgilidir. Hiyerarşinin kendisi, herhangi bir anda, biri yapısal, diğeri konjonktürel olmak üzere iki faktörün birlikte çalışmasıyla ifade edilmektedir.

Yapısal faktör, çok sayıda sosyal uygulamanın tek bir toplumda birleştirilmesidir; bir sosyal bütünü yapısal bütünlüğe evirmektedir. Bir Marksist bütün için bu ekonomik altyapıdır. Marx ve Engels, sosyal bütünün içinde belirleyici olanın ekonomi olduğunu söylerken, tarihsel materyalizmin teorik alanı üzerinde durmaktadırlar.

Dolayısıyla sosyal bütün, değişken bir bağımlılık ve kararlılıktan oluşan yapılandırılmış bir ağıdır. Örneğin, belirli bir politik uygulama biçimi, dinin pratiği ve kurumları üzerinde etkilidir; siyaset ve dinin kültürel üretim tarzı ve içeriği üzerinde etkisi vardır (sanat, edebiyat, müzik ve felsefe vb.), bununla birlikte üst yapının tüm unsurları ekonomik altyapıyı etkilemekte ve bunlardan etkilenmektedir. Ancak, bu çapraz etki sistemi içinde, son durumda belirleyici olan ekonomidir. Bu, belirli bir zamanda belirli bir uygulamanın şekli ve sonucu ne olursa olsun, her uygulamanın nihai eğilimini ifade etmektedir.

Üretim ilişkilerinde herhangi bir temel değişiklik, yeni toplumsal yapıyı kavramak için teorik kategorilerde değişiklik gerektiren yeni bir toplum bütünü ve yeni bir toplumla sonuçlanmaktadır. Buna karşın, radikal olmasına rağmen herhangi bir üstyapı pratiğinin örgütlenmesinde yapılacak herhangi bir değişiklik, mevcut üretim ilişkilerinde bir mutasyona yol açmaması koşuluyla, toplumsal oluşumun doğasını bozulmadan bırakacaktır. Örneğin,

Almanya'da parlamenter demokrasiden faşizme veya İtalya'daki anayasal monarşiden faşizme geçiş, yeniden örgütlenmeden bu yana sosyal bir oluşum değişikliği değil, sosyal bir oluşum içindeki değişim anlamına gelmektedir.

Teorik uygulama için bu, hem Alman faşizminin hem de örnek olarak İngiliz demokrasisinin, kapitalist üretim tarzının belirli siyasi biçimleri olarak anlaşılması ve açıkça ifade edilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Bu bakımdan Marksizm, toplum yapılarının bağımsız varoluşunu ve karşılıklı etkinliğini kabul ederken, bütün çoğulculuk türlerinin de ortaklığı olarak kabul edilmektedir. Çünkü çoğulculuk, toplumu sebep ve sonuç arasındaki sayısız çapraz bağın toplamı olarak almaktadır. Tarihsel bir olay onun için mekanik bir sonuç, yani iki fiziksel kuvvetin sonuçlarının birleşik etkilerinin matematiksel sonucudur. Ve bu tür dinamik bir birleşime giren unsurlar, önceki sebeplerin etkileri olarak kabul edilirken, gelecekteki olayları etkileyecektir.

Toplumsal bütün bu nedensel etkileşimlerin toplamından başka bir şey olarak görülmediğinden, bu etkileşimli kuvvetlerin hizmet ettiği temel bir toplumsal işlev duygusu olamamakta ve bu nedenle onların dinamiklerine bir altyapı oluşturmamaktadır. Marx'a göre ekonomi, kapitalizmin sosyal oluşumundaki baskın yapıdır veya Althusser'in ifadesiyle, "baskınlıktaki yapı" dır (Althusser, 1977: 204). Egemenlik yapısı fikri, sosyal oluşumun hiyerarşik olarak sıralandığı anlamına gelmektedir, ancak bu hiyerarşi içinde, konjonktürel faktör önemsiz hale gelmektedir. Ekonominin, sosyal uygulamalar hiyerarşisinin içinde bir yapı olması, çeşitli uygulamalar arasındaki ilişkilerin, ekonomik uygulamanın tarihi, temposu ve ritmi ile ortaya konduğu anlamına gelmektedir. Ancak bu hiyerarşideki her uygulamanın kendine özgü bir tarihi, nispeten özerk olan ve kendine özgü çelişkileri vardır. Bu nedenle, çeşitli uygulamaların geçmişlerinin konjonktürü, sadece aralarındaki hiyerarşik ilişkilere değil, aynı zamanda her uygulamanın kendi tarihlerine de bağlıdır.

Althusser'in ideoloji kuramına göre, ekonomik ilişkiler ve yapı ideolojinin dışındadır. "İdeoloji, insanlar ile onların dünyası arasında yaşanan ilişkidir. Ya da bu bilinçsiz ilişkinin yansıtılmış bir biçimidir. Sözelimi, bir felsefedir. Kaynaşmış ve mantıksız olabileceği için yanlışlığı ile değil, üzerinde toplumsalın baskın olması ile bilimden ayrılır" (Althusser 1995: 280) O, ideolojiyi bireylerin var olma durumları ile arasındaki tasarım olarak ortaya koyar. İdeolojik sistemi gerçek ilişkileri değil, bireylerin içinde yaşadıkları gerçek ilişkilerin hayali ilişkisi tayin etmektedir (Güngör, 2001: 226). Althusser'in yeni ideolojik tanımlamasına göre ideoloji özgürleşmiş, sınıflar arası güç mücadelesi kaynağı olmaktan çok, bütün sınıfların katılabildiği, devamlılığı olan pratikler dizgesi haline gelmiştir.

Kişi ve toplumlar, ideoloji olmadan varlıklarını devam ettiremezler. İdeoloji, her yana yayılmış pratikler olarak insanların tüm etkinliklerinin içine sızmaktadır (Althusser 2004: 104). Althusser'in ideoloji kuramına göre ideolojik düzen tüm sınıfların düşünce ve yaşam biçimleri üzerinde son derece etkili olmaktadır (Fiske, 2003: 223). Althusser, ideoloji kuramında kavramı yorumlarken iki şeyi ideolojiden ayrı tutmak gerektiğini savunur; hümanizm ve ekonomizm. Ona göre ideoloji yeni toplumsal değerler oluşturur. İdeoloji, toplumu yeniden üretmektedir (Öz, 2009: 232). Althusser, ideolojiyi hayatın her alanında kabul etmektedir ve ondan kaçınmak imkansızdır. İdeoloji bireylere, egemen değerleri özümsettirerek onların yaşadıkları sistemle uyum içinde olmalarını ya da yeni uyumlu yaşam sistemleri kurmalarını sağlamaktadır (Öztürk, 2007: 72).

Althusser'a göre devlet aygıtı iki gövdeyi kapsamıştır: Devletin baskı aygıtını temsil eden kurumlar gövdesi ve devletin ideolojik aygıtlarını temsil eden kurumlar gövdesi. Devletin baskı aygıtları kolluk kuvvetleri ve bürokrasidir. Althusser, devletin baskı aygıtlarının bir yaptırım aracı olarak ideolojiyi göstermektedir. Dolayısıyla devletin baskı aygıtları içerisinde şiddet olgusunu da barındırmaktadır. Devletin baskıcı aygıtları her alanda şiddete başvurabilmektedir (Vergin, 2010: 93). Marx gibi Althusser de devleti, gücü elinde barındıranların güçlerini ellerinde tutmaya devam edebilmek adına diğer sınıflara baskı uygulatan bir araç olarak görmektedir. Baskı aygıtı kamuda, devletin ideolojik aygıtları ise çoğunlukla özel alandadır (Özbek, 2003: 144). Devleti yöneten sınıfın, devlet iktidarını elde tuttuğunu ve devletin baskı aygıtına sahip olduğunu söylemek, yönetici sınıfın devletin ideolojik aygıtlarında da etkin olduğunu kabul etmeyi gerektirmektedir (Güngör, 2001: 229).

Devlet, ideolojik aygıtları kullanarak mevcut ideolojisi ve yaşayış biçimini halka empoze etmeyi, zamanla onlar için de doğal karşılanmasını arzulamaktadır. Devletin ideolojik aygıtları bir nevi halkı ikna için vardır. Devletin ideolojik aygıtlarında bir araç işlevi gören ideoloji, salt tepeden inme bir olgu olarak değil, insanı da içine dahil ederek, bunu yaparken de ikna edici iletişimin bilindik yöntemlerini kullanan sistemler bütünü olarak görülmektedir. Devletin ideolojik aygıtlarında, baskı aygıtlarına oranla tanım genişlemekte ve pek çok alan araç olarak kapsam içine girmektedir. Medya, edebiyat, ulema, ahlak ve hukuk kuralları, akademi, aile, okul gibi kurumlar Devletin İdeolojik Aygıtları kapsamı içindedir. Devletin ideolojik aygıtları, baskı aygıtlarının yanında egemen gücü destekleyici çok daha fazla kaynağa sahiptir. Bu aygıtlar ideolojiyi üretmekte, yaymakta ve idare etmektedir. Kapitalist toplumlardaki sınıflar arası ilişkiyi düzenlemektedir. Üretim araçlarının da yeniden üretimini yürütmektedir (Stevenson, 2008: 26).

Althusser, Devletin İdeolojik Aygıtlarının kamusal ya da özel olmasını önemsememektedir. Ona göre ideolojik aygıtların neye bağlı olduğu değil, nasıl işlediğidir. "Devletin ideolojik aygıtları, üretim ilişkilerinin yeniden üretimini ancak tek bir koşulla, yani bir bakıma kendi müdahaleleri sayesinde, üretim ilişkilerinin işleyişini gerçekleştirmek koşuluyla sağlarlar" (Althusser, 2003: 121). Althusser aynı zamanda devletin ideolojik aygıtları ve baskı aygıtları arasında ciddi farklılıklar olduğunu savunur: "Baskıcı olduğunu kesin bir biçimde söylediğimiz devlet aygıtı, organil bir bütün olarak gösterir kendini; daha kesin olarak söylersek; doğrudan doğruya ve bilinçli olarak, tek bir merkezden yönetilen ve merkezileşmiş bir beden olarak gösterir kendini" (Althusser, 2003: 54). Althusser Devletin İdeolojik Aygıtlarını şöyle tanımlamaktadır:

"DİA'lar devletin baskı aygıtıyla aynı şey değildirler. Marksist kuramda, devlet aygıtının şunları kapsadığını anımsatalım: Hükümet, İdare, Ordu, Polis, Mahkemeler, Hapishaneler, vb. ki bunlar bundan böyle bizim devletin baskı aygıtı adını vereceğimiz şeyi oluştururlar. Baskı sözcüğü, söz konusu devlet aygıtının hiç olmazsa en uç noktada (çünkü örneğin, idari baskı fiziksel olmayan biçimlere de bürünebilir) 'zor kullandığını' belirtir. Devletin İdeolojik Aygıtları dediğimizde, gözlemcinin karşısına, birbirinden ayrı ve özelleşmiş kurumlar biçiminde dolaysız olarak çıkan belirli sayıda gerçeklikleri belirtiyoruz...

Dinsin DİA'sı

Hukuki DİA

Siyasal DİA

Haberleşme DİA'sı (Basın, radyo-televizyon vb.)

Kültürel DİA (edebiyat, güzel sanatlar, spor vb.)" (Althusser, 2003: 168-169)

Devlet, ideolojik aygıtları baskı aygıtları kadar kolay kontrol altında tutamaz. Devletin ideolojik aygıtlarına sahip olanlar, hegemonyasını da kanıtlamış olmaktadır. Bu aygıtlara sahip olan ve kontrol altında tutan egemenler, meşruiyet kazanmış ve böylelikle ayakta kalabilmişlerdir. Althusser, ideolojik aygıtların önem sırasının zamanla değiştiğini savunmuş, eskiden bu bakımdan gücü elinde bulunduran kurumun kiliseyken günümüzde okul olduğunu ileri sürmüştür. "Bunu neden yapıyorlardı? Küçük bir çocuğun kafasına, içinde yaşadığı toplumda geçerli olan bütün yüksek değerleri, mutlak yetkeye ve her şeyden önce devlete gösterilmesi gereken mutlak saygıyı kazımak için elbette" (Althusser, 1998: 115). Bu yargılara dayanarak, eskiden devlet-kilise arasındaki egemen güç koruyuculuğunu günümüzde devlet-okul ikilisinin aldığını söylemek mümkündür. Devletin ideolojik aygıtları, baskı aygıtının kalkını altında üretim ilişkilerinin yeniden üretimini sağlamaktadır (Şahin, 2004: 91). Okulda istenmeyen davranışta bulunan bir öğrenciye öğretmenleri tarafından şiddet

uygulanması veya egemen güçlerin hoşuna gitmeyecek tarzda eylemlerde bulunan bireylere kolluk kuvvetleri tarafından müdahalede bulunulması bu duruma birer örnektir.

Devletin İdeolojik Aygıtları medya ve ideoloji arasındaki ilişkiyi ele alırken başvurulması gereken bir referanstır.

"Althusser, fikri olan ve maddi olan arasındaki ayrımın ötesine geçerek, fikri olanın maddi olanın içinde gerçekleştiğini belirtir. Althusser ideolojiyi maddi bir varoluşa sahip kılmak ister ve onu bilincin alanına iterek maddi etkililiğini yok etmek isteyenlere karşı ideolojinin nasıl maddi pratiklerde üretildiğini, dahası ideolojinin bizatihi bu maddi pratikler olduğunu belirtir" (Yılmaz, 2001: 62).

Bu bağlamda, bireylerin nasıl davranması isteniyorsa o doğrultuda programlar yayınlanmakta ve sonucunda hedeflenen bireylerin hegemonya ile aynı paralele geldiği görülmektedir. Buna örnek olarak Türk medyasının egemen güçlerin empoze etmek istediği görüşler doğrultusunda yaptığı tarafgir yayınlar gösterilebilmektedir. Özellikle kapitalist toplumlarda medya kapitalistlerin etkisi altındadır ve enformasyon bu doğrultuda gerçek olanı değil, gerçek olarak görülmesi gerekeni vermektedir.

"Toplumun üst yapısının yani üretim ilişkilerini dolaysız, eleştirel olmayan bir biçimde yansıtan ideolojinin bize verdiği bilgi. Toplumun çoğunluğunca paylaşılması bakımından bir anlamda nesnel, ama aslında o toplumun genel bakış açısının dışındaki gerçekliğe varamayan bilgi çeşidi" (Althusser, 2004: 19).

Bu çeşit yönlendirmelerle mevcut bir sorun varsa gizlenmekte, manipülasyon yapma amacı var ise de olmayan bir sorun varmış gibi gösterilmektedir. Kapitalist üretim ilişkileri bu şekilde sömürüyü de temel alarak ideolojik ve ekonomik anlamda bütün alanlardaki hegemonyasını sürdürmeyi hedeflemektedir.

Althusser'e göre ideoloji gerçek ilişkilere hitap etmektedir (Kazancı 2006: 10). Bireylerin dünya görüşleri imgesel olan ve gerçekliğe denk düşmeyen ideoloji tarafından belirlenmektedir (Althusser, 2003: 29). İdeolojiden bir eylem aracı gibi yararlananlar, kendilerinin iktidar olduklarını düşündükleri andan itibaren ideoloji tarafından ele geçirilmiştir (Althusser, 2002: 284). Althusser, ideolojinin tarihi olmadığını düşünmektedir, ona göre farklı biçimlere sahip olmasına rağmen ideoloji var olduğu günden yana işlevsel olarak sabit kalmıştır. İdeoloji öncesiz ve sonrasızdır, insan daha doğmadan özne olarak konumlandırılan bir bireydir (Althusser, 2003: 106).

Althusser'a göre sosyal teori, sınıf mücadelesinde bir silahtır ve ilerici ya da muhafazakar güçlere hizmet edip etmediği, sömürülen sınıfları silahlandırıp silahlandırmadığı, kategorilerini şekillendiren sorunlu tarafından belirlenmektedir (Eagleton,

2005: 208). Bu durum teorik bir söylemde ortaya çıkan terimler ne olursa olsun geçerlidir, çünkü üretim ilişkilerini, sınıf mücadelesini ve emperyalizmden söz eden Marksizmin terminolojisini kullanan Marksist olduğunu düşünen analizler vardır.

Materyalist ve idealist bir problematik arasındaki ayrım, her iki pozisyonun dışındaki veya üzerindeki, tarafsız eleştirinin tarafsız alanı olarak adlandırılan alandan değil, tarihsel materyalizmin kendisinden olan meselelerden çıkarılmaktadır. Althusser'e göre Marksist felsefe kapitalist üretim tarzının egemen olduğu bir dünyada devrimci teori ve siyaseti sürdürme mücadelesidir. Bu, Althusser'in Marx'ın toplumsal bütünlük anlayışını ve onunla bütünleşen tarihsel zaman kavramını yorumlamasının ifadesidir.

İKİNCİ BÖLÜM

SÖYLEM, İDEOLOJİ VE MEDYA İLİŞKİSİ

2.1. İdeoloji ve Dil

İletişim ve dil ideolojik olabilir ama bu durum zorunlu değildir; aynı şekilde dil de politik olabilir ama zorunlu değildir. Anton Pelinka, siyasetin yalnızca partiler ve parlamentolar için olmadığını, siyasetin her şey olduğunu iddia etmektedir (<https://www.ilkehaber.com/haber/arincin-amaci-kurtleri-kanatmak-20849.htm> erişim tarihi: 19.02.2012). Fakat her şey politik olarak görülmediği gibi her şey de siyasetin ürünü değildir. Siyasal katılımın derecesi sosyal ve politik değişimlere göre yön almaktadır. Dil, güç yapılarını yansıtır ve güç yapıları üzerinde etkisi vardır. Dil, sosyal ve dolayısıyla politik durumların bir göstergesi ve değişen politikaya ve topluma yönelik itici bir güç olarak da görülebilmektedir. Dil, aydınlanma, özgürleşme, demokrasi ve insan hakları için bir araç olarak görülebilmektedir. Dil totaliter rejimler tarafından ve bu rejimlere karşı bir direniş aracı olarak kullanılabilir. Dolayısıyla, dil karmaşık bir biçimde inançlar, görüşler ve ideolojilerle ilgilidir. İdeoloji üzerine yapılan modern tartışmada, iki ana tartışma dizisi ya da eğilimi ayırt edilebilmektedir. Birinci eğilim, ideolojilerin, bilimsel teoriler veya bilimsel olarak kurulmuş bir ajans tarafından başka bir konumun üstesinden gelinebileceğini ve yerini alabileceğini ve ideolojinin tüm düşünce ve davranışların kaçınılmaz bir anı olduğunu varsaymaktadır. Giddens (2001) hem eşitsizliğin hem de gücün boyutlarını 'ideoloji' tanımına bağlarken, Thompson (1984) Marksistlerin yanlış bilince odaklanmasını vurgulamaktadır. Nasyonal Sosyalizm, Stalinist komünizmin yanı sıra ikincisine iyi bir örnektir. Bu iki büyük anlatı üzerine yapılan birçok çalışma, totaliter ideolojilerin söylem ve iletişim düzeyindeki özelliklerini ortaya koymuştur. Bununla birlikte, Woolard (1992: 235-251) ve Silverstein'e (1992: 311-335) göre, temel olarak ideoloji kavramı Marksist yanlış bilinç kavramını içeren tanımlara ilişkin olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, bu kavramın üç detayı ilgi çekicidir ve söylem teorileri üzerine kuruludur: Eagleton'un kapsamlı tartışması (2000), Billig'in ideolojik ikilemleri (1991) ve Kienpointner'in yaklaşımı (1999).

Dilin ideolojik ve politik potansiyelinin çeşitli bağlamlarda ve türlerde birçok yönü vardır, 'tüm diller ideolojiktir' veya 'dilin her kullanımının ideolojik veya politik amaçlara hizmet eder' gibi basit denklemlerin yanlışlığı kanıtlanmıştır. Bazı eleştirel analizler ile sosyo-politik eylemler arasındaki çelişkiler mevcut ideolojik ya da sosyolojik sorunların farklı yorumlanmasına sebep olabilmektedir. Örneğin nükleer silah konusunda, nükleer silahların

gücünün kabul edilebilir olarak düşünüldüğü çevreler, bu gücün hafifletildiğini öne süren taraflarca eleştirilmişlerdir.

Dahası, bazı eleştirel analizler ile sosyo-politik eylemler ve fenomenler arasındaki çelişkiler, esas olarak, nükleer silahların gücünün kabul edilebilir olarak düşünüldüğünü ve hafifletildiğini öne süren 'nükleer dil' konusundaki önceki araştırma eleştirisi yoluyla gösterilmektedir.

Sean Phelan ve Marnie Holborow ise neo-liberalizm kavramına odaklanmıştır. Phelan gazetelerin başyazılarında neo-liberalist söylemleri takip ederken, Holborow İngilizcenin baskınlığı ve bunun yeni dünya düzeni üzerindeki etkisini araştırmıştır. Phelan, Temmuz 1999'da Telecom Eireann'ın borsadaki yüzdesini almış ve bunu incelerken "İrlanda devletinin tarihindeki en büyük özelleştirmeyi" çıkış noktası olarak görmüştür. Fairclough'un eleştirel söylem analizi çerçevesini (Fairclough, 2003) uygulayarak, altı İrlandalı yayın gazetesinde şirketin ilk başarılı otomasyonundan önce ve sonra editoryalleri incelemiştir. Analizin sonuçları, farklı gazetelerin medya alanı kimliği açısından kısmen anlaşılabilir çok sayıda neo-liberal söylem ve stilin olduğuna işaret etmiştir. Bu yüzden Phelan, monolitik bir neo-liberalizm kavramına karşı çıkmıştır ve neo-liberalist ideolojinin anlamlarını tanıtmıştır.

Holborow ise İngiliz dilinin kendisinin küresel kapitalizmin hegemonik düzenini inşa ettiği fikrini kabul etmemektedir (Holborow, 2006: 1-28). Holborow, belirli tarihi kökleri olan ve baskın olarak dilde kendini hissettiren bir ideoloji olduğunu iddia etmektedir. Ampirik bir inceleme yapan Holborow, dil ve ideoloji arasında basit bir ilişki olmadığı sonucuna varmıştır. Ona göre dil ve ideoloji aynı değildir.

Mikael Nygard 1990'larda Finlandiya'da değişen işsizlik güvenliği yapılarını analiz etmeyi amaçlamıştır. Perelman'ın retorik tasarımı kullanarak işsizlik ve işsizlik politikaları üzerine partizan ifadeleri içeren metinleri analiz etmiştir. Odak noktası gerekçelendirme ve meşrulaştırma. Politika ve politika programlarındaki reformları meşrulaştırmak için ne tür retorik tartışmaların kullanıldığını incelemiştir. Sonuçlar, partizanların işsizlik ödeneği yapılarının 90'lı yılların ortalarında değiştiğini ve sözde işçi söyleminin Finlandiya siyasi söylemine dayandığını göstermiştir. Ayrıca siyasal seçkinler işsiz insanlar için sosyal hak kavramının daha dar bir yorumunu benimsemiş görünmektedir (Wodak ve Weiss, 2002: 22-23).

Son olarak, Claudia Zbenovich 20. yüzyılın son on yılında Rus politikacılarıyla yapılan görüşmelerde dilsel biçimleri ve sözlü etkileşimin pragmatik özelliklerini incelemiştir (Zbenovich, 2007: 75-90). Bu siyasi görüşme türü Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra Rusya'da ortaya çıkmıştır. Konuşma ve agonistik görüşme stillerinin karşılaştırılması

amaçlanmıştır. Bu iki karşı tür siyasal söylem, son Rus iletişim kültürüne ilişkin bazı özellikleri ve günümüzde Rusya'da meydana gelen dev sosyo-politik değişimleri göstermektedir. Sonuç olarak Rusların günlük yaşamında ve kamusal alanda düşünce özgürlüğü ve basın özgürlüğü tehdit altındadır ve dilsel değişiklikler bu durumu belirgin şekilde göstermektedir.

2.2. İdeoloji ve Söylem

Söylem kavramı temel olarak konuşma ve tartışma anlamına gelen "discursus" kelimesinden gelmektedir. Haber çözümlemeleri söz konusu olduğunda üzerinde durulması gereken bir kavram olarak "söylem" köken olarak 2000 yıl önceye dayanmaktadır. Van Dijk'e göre söylem üzerine yapılan araştırmaların temeli sözbilime kadar gitmelidir (Yağcıoğlu ve Değer, 2002). Sözbilim özün üstün değere erişme yollarını gösteren ve söz sanatlarını inceleyen bilgi dalı anlamına gelmektedir (<https://tr.wiktionary.org/wiki/s%C3%B6zbilim> erişim tarihi: 22.06.2018). Sözbilim aynı zamanda siyasal amaçlar taşıyan ve hedef kitle üzerinde hakimiyet kurmayı amaçlayan konuşmaları planlama ve düzenlemeyi kapsayan bir alandır. Sözbilim, dilbilimin ortaya çıkışıyla etkisini kaybetmiştir. F. De Saussure, dil çalışmalarını toplumsallaştırmak istemiş ve böylece dilin yapısal boyutu arka planda kalmıştır. Dilbilimde yazınbilim ve dilbilim çalışmalarını birbirlerine entegre etmeleri bakımından Rus biçimciler dilbilimin öncüleri haline gelmişlerdir. 1928'de, W. Propp' un yayınladığı Masalın Biçimbilimi, çoğu dilbilimciye göre, yapısalcılığın söylem çözümlemesinde kullanılışının ilk ve yetkin örneklerinden biri olarak kabul edilir (Kocaman, 2009: 2).

İngilizcede söylem çözümlemesi başlıklı ilk yazı 1952'de Zellig Harris tarafından kaleme alınmış; ancak içeriğinin bütünüyle yapısal yönelimli olması sebebiyle çoğu araştırmacı tarafından dikkate değer bulunmamıştır (Coşar, 2013: 19-20).

Foucault söylem kavramına daha farklı yaklaşmaktadır. Foucault, söylemin alt metninde barındırdığı kuşku ve kaygı içeriğini ortaya koymakta, içindeki tabusal içeriğe dikkat çekmektedir. Yani herkes her şeyi her istediği zaman ve her yerde söyleyemez (<file:///C:/Users/w%C4%B1n7/Downloads/0427f68b35844de7371ed33f17d80276079c.pdf> erişim tarihi: 30.07.2018). İşte tabusallık da bu noktada kendini gösterir ve söylem bu yönüyle de aynı zamanda yasaklayıcıdır. (Foucault, 1987: 23-24).

Söylem kavramı, Michel Foucault'un "What is an author?" başlıklı makalesinde derinlemesine incelenmiştir. Foucault, kendi görüşünden söylemin ele alınış yönteminin nasıl olması gerektiğini şu şekilde ortaya koymaktadır:

Belki de artık söylemleri onların anlatım güçlerine ya da biçimsel değişimlerine göre değil varoluş tarzlarına göre incelemeliyiz. Söylemlerin uyarlanış, yayılış, değer kazanış ve atıfta bulunuş tarzları hem kültürden kültüre hem de aynı kültürün içinde çok farklıdır. Söylemlerin toplumsal ilişkilere göre nasıl ifade edildikleri kanımca yazar-işlevi faaliyeti ve onun geçirdiği değişimler yoluyla, söylemlerin öne çıkardığı kavramlar ve konular yoluyla olduğundan daha iyi anlaşılır (Doltaş, 2009: 54).

Söylem kavramı Türkçe'de birden fazla anlamı aynı anda ifade edebilmektedir. Bu anlamlardan bazıları dil, bakış açısı, öğreti, sav, ideoloji, biçemdir. Söylem anlamsallığının içinde barındırdığı çok çeşitli yapısıyla, dilbilim içinde tutarlı ve anlaşılır şekilde kullanılamamaktadır. "...çeşitli kuram ve bilim dallarındaki bakış açıları bakımından düzenlenmiş, birbiriyle çelişen ve örtüşen çok sayıda tanım bulunması nedeniyle söylem zor bir kavramdır." (Kocaman, 2009: 6).

Her söylem bir mesaj taşır. Söylem aynı zamanda söyleyen kişinin konulara olan bakış açısını (ekonomik, kültürel, sosyal, tarihi) yansıtmaktadır. Bu anlamda da ideolojik bir yapıya sahiptir. Söylem sadece yazılı ve sözlü anlatım biçimini ifade etmez, görsel göstergeler de söylem niteliği taşımaktadır.

Söylem ideolojiktir, içinde ideoloji olmayan söylem yoktur. Her söylem, anlam inşası sürecinde hegemonik bir iktidar olma olasılığı taşımaktadır. Öyle ki, Stuart Hall ideoloji/söylem'i toplumsal anlamların belirlenmesi alanındaki mücadele olarak tanımlamaktadır (Hall, 1998: 166). Söylem sadece konuşma ve sohbet gibi sözlü iletişim biçimleri ile sınırlı değildir. Bununla birlikte günlük uygulamalar içinde sosyal dünyayı görme, sınıflandırma ve ona tepki verme yollarını da içermektedir (Çelik, 2008: 99-117).

Eagleton, ideoloji kavramının dilsel özelliğinden çok, kişilerin hangi amaçla ve ne söylediğiyle alakalı olduğu yönüyle ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur (Eagleton, 2011: 28). Bu yaklaşıma göre ideolojinin dilsel içeriğinin söylemle direkt alakalı olduğu anlamı ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde Althusser de tüm söylemlerin ideolojiyle direk bağlantılı olduğunu savunmakta ve şunları söylemektedir:

Bir kelimenin "bir şey belirtmesine" ya da "bir anlam taşımasına" (yani dilin "saydamlığının" apaçıklığı da dâhil) neden olan apaçıklıklar dâhil, tüm apaçıklıklar gibi sizin ve benim birer özne olmamız "apaçıklığı da" ki bu da hiçbir zorluk çıkarmaz ideolojik bir etki, temel ideolojik etkidir. Dilbilimciler ve değişik amaçlarla dilbilime başvuranlar, bütün söylemlerde bilimsel söylemlerin kendileri de dâhil ideolojik etkilerin hareketinin tanınmamasından doğan güçlüklerle takılıp tökezlerler (Althusser, 2000, 61).

2.3. İdeoloji ve Eleştirel Söylem Çözümlemesi

İdeolojiler, belirli türdeki sosyal grupların ortak sosyal temsillerinin altında yatan temel inançlar olarak tanımlanmaktadır. Bu temsiller, söylem ve diğer sosyal uygulamaların temelidir. İdeolojiler büyük ölçüde söylem ile yani konuşma veya yazılı iletişimsel etkileşim ile ifade edilmekte ve edinilmektedir. Grup üyeleri eylemlerini açıklar, motive eder veya meşrulaştırırken, genellikle bunu ideolojik söylem açısından yapmaktadırlar.

Eleştirel söylem çözümlemesi dilbilimsel çalışmanın ötesinde bir disiplinler arası çalışma özelliği taşımaktadır. Bir haber bülteninde ya da gazete haberlerinde fotoğraftan haber metnine kadar kullanılan bütün göstergeler çözümleme kapsamına girmektedir ve tüm bunlar kullanılarak çözümleme yapılabilir. Eleştirel söylem çözümlemesinde, ele alınan göstergeler dilbilgisel yapı ve söylemler arası sosyokültürel bağlam ele alınmaktadır. Kişilerin bulunduğu toplum içinde sahip olduğu statü konuşma biçimlerini şekillendirmede önemli bir faktördür. Bu faktör, konuşulan kişinin sahip olduğu statü ve eğitime göre de şekillenmektedir. Bu bağlamda söylem türlerinin çözümleme yapılırken dikkate alınması gerekmektedir. Böylelikle hem söylem çözülür hem de hangi amaçla söylendiği ortaya konur (Rıfat, 2008, 99). Söylemde doğrudan ya da dolaylı ifadeler çözümleme yoluyla elde edilmektedir. Eleştirel söylem çözümlemesi genel olarak doğrudan ve dolaylı ifadelerin arkasında gizlenen mesajı odaklanmaktadır. Bu mesaj ise olay örgüsü çerçevesinde kim, kime nerede ne maksatla, ne söylüyor? soruları çerçevesinde açığa çıkmaktadır (Doyuran, 2018: 315). Edibe Sözen analiz sürecini şu şekilde açıklamaktadır:

Analiz, süreçlerle ilgilidir. Süreçler, bir iletişim ortamındaki konuşan-dinleyen ya da okuyanı-yazan kişilere göre belirlenir. Söylem analizi bağlama ilişkin özellikleri ortaya çıkarır. Bu söylem analizinin amacına değil, doğasına ilişkin bir şeydir. Analiz, bir sosyal etkileşim seviyesinde ortaya çıkan herhangi bir maddî formu inceler. Söylem istihdam süreci gibi, mevcut durumdan daha sürekli, dinamik ve bağlamsaldır. Bu yüzden söylem, analiz edildiği anda kesintiye uğrar. Analizin nesnesi, özne ve nesne durumundaki insan ve insana ait olan her şeydir (Sözen, 1999; 99-100).

Van Dijk'e (2003: 355) göre, eleştirel söylem çözümlemesi, güç, hâkimiyet, hegemonya, sınıf farkı, cinsiyet, ırk, ideoloji, ayrımcılık, çıkar, kazanç, yeniden inşa, dönüştürme, gelenek, sosyal yapı ya da sosyal düzen gibi temaları ön plana çıkaran ve araştırma alanı olarak bu konuları işleyen söylem çözümlemesi yöntemidir. Van Dijk, ileri sürdüğü yeni eleştirel söylem çözümlemesiyle söylem analizine yeni bir soluk kazandırmış, haber metinlerini eleştirel söylem çözümlemesi ile incelerken toplumdaki güç ve iktidar ilişkilerinin söyleme yansımalarını ele almıştır. Dijk, yaşadığı çevrede azınlık olan bütün toplumlara hassas bir şekilde yaklaşarak, azınlık ve göçmenlerin haber metnindeki

olumsuz ve eşitsiz sunumlarını eleştirmiştir (İnal, 1996: 74). Van Dijk'in eleştirel haber çözümlemesine göre haberin bir söylem gibi ele alınması ve bu söylemin egemen söylemin bir ürünü şeklinde görülmesi gerekmektedir. Bu analizle, mesajların içeriğini anlamak için haber metinlerinin yapısının incelenmesi gerekmektedir. İktidar söylemi üretmekte, söylem ise iktidarı yansıtmaktadır. Medya metinleri ise bu yeniden üretim sürecinin bir aracıdır. “Van Dijk, söylemin yalnızca biçim, anlam ve zihinsel süreç olarak ele alınamayacağını, sosyal etkileşimin sosyal etkileşimin karmaşık yapıları, hiyerarşik işleyişi ve bunların bağlam, toplum ve kültür içindeki işlevlerinin de üzerinde durulması gerektiğini belirtir” (Elpeze Ergeç, 2010: 19).

Söylem ideolojinin toplumsal yapı ile ilişkisini düzenlemekte ve bu iki kavram arasında köprü vazifesi görmektedir. Haber metinlerini çözümlemeye kullanılan eleştirel söylem analizi, hegemonik ilişkileri ortaya koyması ve kamuoyunun yeniden üretilmesi üzerindeki etkisi bakımından önem arz etmektedir. Çiler Dursun bu önemi şöyle ifade etmektedir:

Eleştirel söylem çözümlemesi dil içinde açığa vurulduğu haliyle hakimiyetin, ayrımcılığın, gücün ve denetimin açık olduğu kadar örtük yapısal ilişkilerini çözümlemeye çalışan bir söylem çözümlemesi yaklaşımıdır. Toplumsal eşitsizliklerin dil kullanımıyla nasıl ifade edildiğini işaret edildiğini, kurulduğunu ve meşrulaştırıldığını soruşturmayı amaçlar (Dursun, 2013: 81).

Van Dijk, söylem çözümlemesini makro ve mikro olmak üzere iki yapıya ayırmaktadır (Mora, 2008:18). Makro yapı ise kendi içerisinde tematik ve şematik olarak ikiye ayrılmaktadır. Tematik analizde, kullanılan görsel, başlık ve haber girişleri incelenmektedir. Şematik analizde ise durum ve yorum bölümlerine yer verilmektedir. Durum bölümü kendi içinde olay örgüsü, ana olay, sonuç, ardalın ve bağlam bilgisi olarak ayrılmakta, yorum bölümü ise haber kaynakları ve olay taraflarının değerlendirilmesi olarak ayrılmaktadır (Torun, 2016). Mikro yapıda ise cümle yapılarının aktif pasifliği ve basit ya da karmaşık olmasını içeren sentaktik çözümleme, nedensel, işlevsel ve referansal ilişkiyi içeren bölgesel uyum, sözcük seçimleri ve inandırıcı bilgiler, görgü tanıklarının ifadelerini içeren haber retoriği yer almaktadır (Özer, 2011: 85).

Makro yapı ile analiz edilen başlıklar, genel olarak metni özetlemekte ve ana temayı ifade etmektedir. Kullanılan başlık bazen eksik enformasyon girişi, genelleme ve kurgulama yoluyla okuyucuyu ideolojik olarak yönlendirebilmektedir (Öksüz, 2008:169). Haber girişi, başlıkla özetlenen durum veya olayın genişletilmiş halini içermekte ve vurgulanmak istenen kısmı ön plana almayı amaçlamaktadır. Makro yapı analizinde kullanılan bir diğer unsur haber kaynağıdır. Haber kaynakları arasında gazetenin haberi yapan muhabiri ya da konu ile

ilgili açıklama yapan yetkililer yer almaktadır. Makro yapı analizinin bir diğer unsuru ise, habere konu olan olay veya durum ile ilgili tarafların değerlendirmeleridir.

Konu en belirgin biçimde haber başlığı ve başlangıç paragrafında yer alır. Söylemin anlamsal bütünlüğünü yansıtan haber başlıkları ve ilk paragraf, Van Dijk tarafından özel olarak değerlendirilmektedir. Bir olayda en önemli sunulan bilgi, gazetecinin zihinsel modelinde en önemli olandır. Tersine bir bilgi ya da inanca sahip olmayan okuyucu bu haber olayını gazetecinin gördüğü ve tanımladığı biçimde kabul edecektir (Mora, 2008: 19).

Mikro yapının unsurlarından biri ise cümle yapılarının etken veya edilgen oluşu, uzun veya kısalığı, anlaşılır veya karmaşık oluşu gibi etkenleri inceleyen cümle çözümlemeleridir. Eğer konu doğrudan, anlaşılır ve net şekilde anlatılmak isteniyorsa cümleler kısa ve basit kullanılmaktadır. Mikro yapı unsurlarından biri de, haber metninin yer aldığı gazetenin ideolojisini neredeyse tamamen ortaya koyan kelime seçimleridir (Tosun, 2016: 65). Kelime seçimlerinde özne olarak "biz" veya "onlar" sözcükleri kullanılabilir, yapılan bu ötekileştirmeyle "biz"e olumlama atfedilirken, "onlar" ile olumsuz algı oluşturulabilmektedir. Retorik ise mikro yapı unsurlarından sonuncusudur. Üst düzey yetkililerin kaynak gösterilmesiyle haberin inandırıcılığı arttırılmaktadır.

Egemen ideoloji haber metnindeki söylemi doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla bir haber metninin okuyucusunun egemen ideolojiden bağımsız şekilde habere ulaşması çoğunlukla imkansızdır. Medyada yer alan haber metni ya da seçilen görseller, tüketiciye ulaştırılması istenen ideolojinin söylem aracılığıyla gönderimini sağlamaktadır. Bu bağlamda medyanın bize neyi, neden ve ne şekilde aktardığını irdelemek bakımından eleştirel söylem çözümlemesi önem arz etmektedir.

2.4. İdeoloji ve Sosyal Yapı

Bir ideoloji açıklaması geliştirmek için, genel olarak temsilcilerle sosyal yapılar arasındaki ilişkiyi düşünmek gerekmektedir. Bu noktada sosyal yapıların neler olduğu ve araçların bunları nasıl yarattığı ve sürdürdüğü soruları incelenmektedir. Burada dikkate alınması gereken birçok model vardır. Özellikle, sosyal tarihçiler, sosyal psikologlar ve eleştirel direnişe ilgi duyan sosyologlar bu konuda çok sayıda disiplinler arası çalışma yapmıştır.

William Sewell, yapıları sosyal sistemleri oluşturan uygulamaların hem aracı hem de sonucu olarak vurgulamıştır (1992: 1-29). Yapının hem araç hem de sonuç olduğu bu rolü, Sewell ikilik olarak adlandırmaktadır. Sewell'in yapı modeli çifttir (1992: 3-5). Sewell'in yapı modelini genişlettiği Anthony Giddens'in yapıları (1993: 134) kurallar ve kaynaklar olarak

tanımladığı bilinmektedir. Sewell'in kombinasyonunda ise bu şemalar ve kaynaklar haline gelmiştir.

Sewell, antropologların araştırmalarında ortaya çıkardığı çeşitli kültürel şemaları da içerecek şekilde şemalar ortaya koymuştur (1992: 2). Bu ikili karşıtlıklar dizini yalnızca belirli bir toplumun temel düşüncesini değil, aynı zamanda çeşitli sözleşme, tarif, senaryo, prensip, eylem, konuşma ve jest alışkanlıklarını da oluşturmaktadırlar. Sewell için bu şemaların yeni koşullara cevap olması ve aktarılabilir özellikte olması çok önemlidir.

Şemalar, nesneler arası algı, düşünce ve davranış kalıplarıdır. Bireylere olayları belli bir şekilde görmek ya da belirli durumlarda alışkanlıkla cevap vermek için açık uçlu düzenlemeler olarak somutlaşmışlardır. Şemalar bilgiyi kodlar ve ayrıca birbirimizle ve çevremizle etkileşim şeklimizi kurgulamaktadırlar. Ayrıca yoğunlukları farklıdır. Görece daha derin şemalar yaygın ve nispeten bilinçsizdir. Yüzeysel şemalar daha dardır ve tanımlanması ve değiştirilmesi daha kolaydır, ancak değişimleri daha derin olan şemalara zarar verebilmektedir. Örneğin, giyimdeki cinsiyet farklılıklarıyla ilgili kurallar değişse bile, cinsiyet kodlarının katılığı değişim göstermeyebilmektedir.

Tüm bunların yanında sosyal yapıların sadece şemadan ibaret olmadığı açıktır, çünkü sosyal yapılar yanlış veya eksik bir şema ile açıklandığı takdirde onu geriye iten maddi varlığı ve gerçekliği vardır. Örneğin, cinsiyet kategorilerinin şeması tuvalet tesislerinin tasarımında ve etiketlenmesinde kendini göstermektedir. Aynı şekilde ülkenin belirli bölgelerinin otomobil merkezli olması, kaldırımlar veya bisiklet şeritleri olmayan geniş yollarda kendini göstermektedir.

Giddens ve Sewell'de şemaların sanal olduğu konusunda görüşler vardır (1984: 17). Bununla birlikte, bu yanıltıcıdır, çünkü şemalar düzenlemeleri içeriyorsa, bunlar yalnızca akılda var olan, somutlaştırılmamış temsiller değildir. Giddens ve Sewell, şemalara ek olarak, kaynakları da dahil etmiş ve sosyal yapıların incelenmesine maddi bir boyut da getirmişlerdir. Kabaca, kaynak gücü artırmak veya korumak için kullanılabilecek bir şeydir. Bu, insani ya da insan olmayan kaynakları elde etme, alıkoyma, kontrol etme ve yayma araçlarını da içeren, gücü artırmak için kullanılabilecek fiziksel güç, el becerisi, bilgi ve duygusal taahhütler gibi insan kaynaklarını içermektedir.

İlişkiyi basitçe nedensel karşılıklı bağımlılık olarak görmek mümkün olsa da, aynı zamanda kurucu bir ilişkinin varlığı da reddedilemez. Sewell, yapıların sadece derinlik, yani yaygınlıklarıyla değil, güçleriyle de değerlendirilebileceğini vurgulamaktadır (1992: 13-20). Bazı yapılar, örneğin ekonomi ve ordu, önemli bir gücü seferber edebilmektedir. Diğerleri,

örneğin, daha yerel veya eğlenceli yapılar çok daha azıyla çalışmaktadır. Kapitalizm gibi bazı yapılar ise hem derin hem de güçlüdür.

İdeolojiler hakkında düşünmenin bir yolu, kısmen sosyal yapıları oluşturan ve sürdüren şemalardır. Hem bireysel olarak hem de öznel olarak işlev görürler, grup bilinci veya paylaşılan bir inanç olarak varsayılmamaktadırlar. Dahası, ideolojiler derin (yaygın) veya yüzeyde (oldukça yerel) olabilmektedirler. Eğer ideolojiler şema ise, paradigmatik olarak doğru veya yanlış olarak nitelendirilemezler. Ancak hem politik hem de epistemik olarak eleştirilebilecekleri çeşitli yollar vardır.

2.5. Medya, İktidar ve İdeoloji

İdeolojik bakış, çoğu zaman olayların haberleştirilmelerinde belirleyici bir güç olmakta ve aynı olay farklı yayın kuruluşlarında farklı şekillerde tanımlanabilmektedir (Arık, 2014: 27). İdeolojinin medya ile olan ilişkisi gerçeğin yeniden tasarımını mümkün kılmakta ve kitle iletişim araçlarını kuramsal açıdan yeniden dizayn etmektedir.

Medya organları insanları eğitmek ve bilgilendirmek gibi birçok misyona sahiptir. Toplumsal yaşamda bireyler bilgi almak gibi ihtiyaçlarını medya organlarından sağlamaktadırlar. Dördüncü güç olarak kabul edilen medya organları, demokratik ülkelerde demokrasinin olmazsa olmazı olarak nitelendirilmekte ve gündem oluşturmak için haber üretimi yapmaktadırlar.

Kitle iletişimin etkilerini açıklayan hipotezlerin arasında bazı konuları öne çıkarıp bazılarını görmezden gelen ve gündemin belirlenmesine olanak sağlayan "Gündem Koyma ve Saptama" modelidir. Bu modelin temelinde toplumun medya organlarının oluşturduğu gündemi kabul etmesi veya görmezden gelmesi gerçeği vardır. McCombs ve Shaw'ın 1972 yılında ortaya koydukları "Gündem Koyma ve Saptama" modelinde, izleyici kamusal ve diğer konularla ilgili haberleri kitle iletişim araçları vasıtasıyla öğrenmekle kalmaz, bir konuya ne kadar önem vereceklerini kitle iletişim araçlarının bunlara verdikleri önemden öğrenirler (McQuail ve Windahl, 2005: 132).

Gündem belirleme teorisiyle bağlantılı olan bir başka model "Sessizlik Sarmalı Modeli" ise Elisabeth Noelle-Neumann tarafından geliştirilmiştir. Bu modele göre kişiler toplum tarafından dışlanmaktan endişe duymaları sebebiyle genelin kabul ettiği düşünüş şekillerine karşı sessiz kalmak ve bu görüşleri benimsemiş gibi gözükmemektedirler. Bu da medyanın etkisiyle, yalnız kalmaktan korkan kişilerin toplumla aynı düzlemde kararlar vermesini (iktidar seçme gibi) sağlamaktadır.

Farklı sektörlerde yer alan ve aynı zamanda medya ile ilgilenen sermaye grupları, rakiplerini medyayı silah olarak kullanmaları sebebiyle eleştirmektedir. Fakat bu eleştiriye rağmen aynı sermaye gruplarının da medyayı bir araç olarak kullandıkları bilinmektedir. Ekonomik sebepler ve mevcut devlet baskısı medyayı taraflı haber yapmaya itmektedir.

Stuart Hall ideoloji ve medya arasındaki ilişkiyi söylemsel yapı üzerinden şekillendirmektedir. Ona göre haber üretim sürecinde tanımlamanın kimin tarafından yaptığı önemlidir. Stuart Hall mevcut ilişkiler ağında haber metinleriyle iktidarın nasıl yeniden üretildiğinin ve söylemlere nasıl meşruiyet kazandırıldığının üzerinde durmuştur. Stuart Hall ve arkadaşları tarafından ortaya konan Krizlerin Denetimi çalışmasında metin analizlerinden bağımsız olarak, güç ve iktidar ilişkisi odaklı analizler yapılmıştır. Bu çalışmada haber metnine ve metnin anlamsal yapısına etki eden siyaset eksenli süreçler incelenmiştir. Çalışma İngiltere’de sokak soygunculuğu konusunda basın yoluyla yayılan ahlaki panik, savaş sonrası konsensüs politikasının çöküşü ve otoriter bir devletin büyümesi arasında iddialı bir ilişki kurmaya çalışan karmaşık bir çözümlemeyi içermektedir (Stevenson, 2008: 67). Çalışma sonucunda İngiliz kamuoyunda haber değerlerinin ekonomi politik süreçlere göre nasıl değişime uğradığı ve bu değişimin ardından çıkan haberin sosyal hayattaki etkisi ortaya konmuştur (Gölcü, 2009: 86).

2.5.1. Medya ve İktidar İlişkileri

Medya ve hükümet arasındaki ilişki, medya ve iletişim uzmanları arasında en popüler tartışma konularından biridir. Türkiye de dahil olmak üzere pek çok ülkedeki medya sahipleri, gazeteciler ve politikacılar arasında ilişkiler vardır.

Farklı ülkelerdeki eleştirmenler, halkın belirli konularda, özellikle güvenlik, terörizm ve ulusal konular hakkında iyi bilgilendirilmediğini savunmuştur. Tüm bu tartışmalar ve durum, medya ve hükümet ilişkilerini incelemek için kullanılan modeller için alan açmıştır. Medya ve hükümet arasındaki ilişkileri açıklayan birçok teori ve model vardır. Bununla birlikte bu ilişki hiçbir zaman sabit değildir, makro düzeyde etki eden pek çok dinamik (siyasi, ekonomik, sosyal yapılar ve bu yapıların etkileşimde bulunduğu tarihsel bağlam) ve mikro düzeyde etki eden dinamikler (medya rutinleri, politik söylem, bağlam içeriği ve politikacıların stratejileri) vardır. Bu liste diğer bazı değişkenler tarafından daha da geliştirilebilir, ancak medya ve hükümet ilişkilerini ve bu ilişkilerin kamuoyu üzerindeki etkilerini etkileyebilecek faktörlerin karmaşıklığını göstermek bunlar yeterlidir. Bu çerçevede, teorilerden hiçbirinin tüm cevapları kendi başlarına her zaman sağlayacak kadar kapsamlı olmadığını söylemek gerekmektedir, ancak her biri medya ve hükümet ilişkisini temel

hatlarıyla anlamak için önemli faktörlerdir. Belirtilen sınırlandırmaya dayanarak, bu ilişkiyi açıklamak için “çerçeveleme teorisi”, “endeksleme yaklaşımı”, “propaganda teorisi” ve “hegemonik bakış açıları” modelleri kullanılacaktır. Bu modelleri anlamak için, öncelikle bu ilişkinin dinamik doğasında rol oynayan farklı medya sistemlerini anlamamız gerekmektedir. Hallin ve Mancini'nin belirttiği gibi, medya sistemleri, medya ve hükümetler arasındaki ilişkiyi açıklayan bu teorilerin ve yaklaşımların uygulanabilirliği ve uygulamasını etkileyen birçok farklı politik, ekonomik, kültürel, sosyal sistem altında çalışmıştır (Hallin ve Mancini, 2004: 3).

2.5.2. Medya Kuramları ve Devlet İlişkileri

Medya ve hükümet arasındaki ilişki, halkın hükümetler tarafından farklı amaçlar için manipüle edilmesi amacıyla, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra artan propaganda kullanımından beri bilimsel olarak araştırma konusu olmuştur. Avrupa ve İkinci Dünya Savaşı'ndaki ideolojik hareketlerin yükselişinin yanı sıra, radyo ve TV gibi alternatif medyanın yükselişi, araştırmacıların medya ve hükümet ilişkisine olan araştırma merakını arttırmıştır. Kamuoyu, çoğu zaman, doğrudan bilgisine sahip olamadığı bir dünya gerçeğiyle yüz yüzedir. Bu şartlar altında, medya, farklı motivasyonlarla seçilen belirli haber çerçeveleri tarafından kaçınılmaz olarak, asıl dünyaya ulaşmamıza engel olmaktadır. Olayların çoğu için bilgilerin bağımsız olarak doğrulanması fırsatımız olmadığından, halk kaçınılmaz olarak medyaya güvenmektedir. Bu noktada, medya tamamen bağımsız bir aktör olarak çalışmaz. Hükümetlerle, haber yönetimini ve halkın aldığı bilgileri etkileyen karşılıklı bir ilişkisi vardır.

Kitle iletişim bilimcileri, bu dinamik ilişkiyi ve halkın elde ettiği bilgiler üzerindeki sonuçlarını açıklamak için farklı teoriler ve modeller geliştirmiştir. İletişim bilimcileri, hükümet ve medya arasındaki ilişkiyi açıklamak için temel olarak “hegemonya”, “propaganda modeli”, “endeksleme yaklaşımı” ve “çerçeveleme teorisi” kavramına değinmiştir.

Gramsci tarafından geliştirilen “Hegemonya”, güçlü grupların topluma ekonomik, kültürel, adli ve politik bir yön vermesinin rolünü vurgulamaktadır (Sancar, 2008: 33-34). Bu teoriye göre, medya hegemonya üretmek için devletin kilit aracı olarak kullanılmaktadır. Medya gibi kültürel kurumlar, toplumdaki mevcut iktidar yapısıyla uyumlu bir dünya görüşünün yeniden üretildiği sürecin bir parçasıdır. Bu anlamda, medya zaten var olan şeyleri temsil etmez; doğal olduğuna inandığımız şeyi üretmekte ve bazı çıkarların tahakkümüne liderlik etmektedir. Gerçeğin raporu gibi görünen herhangi bir ifade, baskın ideolojinin bir yansıması olabilmektedir. Hegemonya teorisyenleri, hükümet yetkililerinin, bilgileri demokratik müzakere ve etkinin tamamen imkânsız olduğu dar ideolojik sınırlar içinde halka

açık tuttuğuna inanmaktadır (Barrett, 2017: 81-82). Seçkin anlaşma ve uyumu ilk etapta vurgulayarak, baskın grubun çıkarları tarafından çerçevelenen uyum ve tutarlı bilgi medyanın genel eğilimi olmaktadır. İlk etapta seçkinler ile anlaşma ve uyumu vurgulamakla beraber, medyanın genel eğilimi baskın grubun çıkarları tarafından çerçevelenen uyum ve tutarlı bilgidir. Ancak hegemonya, belirli bir şekilde test edilemeyen soyut bir kavramdır.

Politik ekonomi perspektifine sahip Herman ve Chomsky ise “propaganda modelini” sunmuştur. Onlara göre Kitle iletişim araçlarının politik ekonomisi medya dinamiklerini ve hükümet ilişkilerini açıklamaktadır (Herman ve Chomsky, 2006: 81-82). Propaganda modeli doğrudan hegemonyaya atıfta bulunmasa da, medyayı kullanarak hükümetlerin sistem üzerindeki hegemonik gücünü sürdürmenin bileşenlerini içeren test edilebilir bir teori sağlamaktadır. Bu modelde, mülkiyet (kar odaklı medya devleri), reklamcılık (ana gelir), bilgi için resmi kaynaklara aşırı bağımlılık (hükümetin halkla ilişkiler işlemleri, uzman kullanımı), sert eleştiri (bir medya bildirisine olumsuz tepkiler) ve ideoloji, seçkinlerin haberleri yönetmelerine ve muhalifleri marjinalleştirmelerine yardımcı olmakta ve bu şekilde hükümetin ve diğer seçkin grupların toplum söylemine hakim olmalarını ve toplumdaki mevcut güç yapısını yeniden oluşturmalarını sağlamaktadır.

Endeksleme yaklaşımı ise, belirli bir konuda seçkinler arasında bir fikir birliği olduğunda medyanın kapsamının devlet politikasını desteklediğini savunmaktadır. Ancak seçkinler ve hükümetler arasında fikir ayrılığı olduğu ve hükümetin kendi içinde de bölündüğü durumlarda, medya bu tarafların görüş çeşitliliği içinde propaganda aktarımı bakımından özgürdür. Dolayısıyla medyanın bağımsız rolü, rolü bu yaklaşımda pek olası görünmemektedir.

Hegemonya, propaganda modeli ve endeksleme yaklaşımının hükümet ve medya arasındaki ilişkiyi anlamak için ele alınması gereken bazı sınırlamaları olduğu da tartışılmaktadır. Bu modeller çoğunlukla Soğuk Savaş öncesi dönemin olaylarına dayanmaktadır ve bu nedenle uluslararası ve iç politikadaki, medya sistemindeki ve küreselleşmedeki değişikliklere cevap vermekle sınırlıdır. Hükümet seçkinleri ve diğer seçkinler, kamuoyunu manipüle etme ve hükmetme konusunda hegemonik bakış açısına göre çok daha az özgürlüğe sahiptir. İndeksleme teorisi, siyasi liderlerin neden bazen belirli çizgilerden saptığını ya da sapmadığını, halk gazetecilerinin rolünü, haber metinleri ve bunların birbirleriyle nasıl ilişki içinde olduğunu açıklama konusunda yeterli değildir. Çerçeveleme teorisi ise, bu eksikliklere yanıt bulmak için geliştirilmiştir.

Çerçeveleme, hükümet yetkilileri ve medyanın birbirleri ve halkı üzerinde politik etki yapması için son derece önemlidir. Çerçeveleme süreci, halkın olay veya meseleler

hakkındaki düşüncelerini şekillendiren ve nihayetinde kamuoyunu etkileyen belirli kelimeleri, cümleleri, metaforları ve resimleri seçmeyi, belirli kaynakları yönlendirmeyi ve belirli bağlamsal referanslar almayı gerektirir.

2.5.3. Haber Yönetimi ve Siyasal Retorik

Hükümetler genellikle medyada tercih ettikleri karelerin dolaşımını güçlendirmeye ve bu yolla halkın dikkatini ve desteğini almaya çalışmaktadır. Bu süreçte hükümetler bazı girişimlerde bulunmakla yükümlüdür, çünkü medyayı basitçe araç olarak kullanmanın sonuçlarına güvenememektedirler. Medya sadece yetkililer tarafından verilen mesajların asli kısmına yoğunlaşmakla kalmayıp, aynı zamanda bağımsızlıklarını siyasi aktörlerin stratejik niyetlerine odaklanarak kazanmaya çalışmaktadır. Medya kuruluşları, haber içeriğini çerçeveleyen haberlerin seçiminden (kapı bekçiliği) gelen güçlerini kullanmaktadırlar. Bu anlamda, medya sadece bilgi sağlamaz, aynı zamanda siyasi süreçte özerk oyuncular haline gelebilmektedir. Bu süreçte, medya ile hükümet arasındaki ilişki, kamuoyunu etkilemek amacıyla gündemi etkileme ve kendi çerçevelerini hikâyenin bir parçası haline getirme gücü mücadelesi olarak düşünülebilir.

Bu amaçlar için, hükümetler mesajlarını iletmek için beklemek yerine mesajlarını iletmek için strateji geliştirmektedirler, bu stratejiler için de medya en uygun araçtır. Bu amaçla hükümetlerin takip ettiği birkaç strateji vardır. Bu stratejilerin başarısı, işyerinde bu farklı faktörleri ustaca göz önünde bulundurarak ulusal bağlam, konu bağlamı, bireysel bağlam ve haber yönetiminin uygulanmasına bağlıdır.

Haber yönetimi açısından, hükümetlerin etkili bir şekilde kullanabilecekleri bir dizi araç vardır. Bunlardan biri, özellikle savaş ve uluslararası terörizm olmak üzere belirli konulardaki bilgilerin kontrolünü ellerinde tutmaktır. Bir dizi çalışma, medya personelinin dış kaynaklarla ilgili resmi kaynaklara büyük ölçüde güvendiğini göstermektedir. Özellikle, uluslararası çatışmalarda, haber medyası, kısmen, bilgilerin erişilebilirliği ve kısmen de resmi kaynakları kullanarak tarafsızlık iddia etme normu nedeniyle ülkelerindeki resmi kaynaklara çok daha fazla ağırlık vermektedir. Bu durum, tercih ettikleri çerçeveleri bir konuya ve olaya uyarlamak için devlet kaynaklarına kaçınılmaz bir güç sağlamaktadır. Bu güç, hükümetlerin gerçekleri kontrol etmelerine izin veren askeri durumlarda daha hakimdir.

Kurumsallaşmış olaylara ek olarak, hükümetler medyada dikkat çeken kendi sözde olaylarını da yaratabilmektedirler. Profesyonel halkla ilişkiler ve sözde olaylar oluşturmak için kullanılan politik pazarlama için önemli kaynaklara sahiptirler. Dikkatlice ifade edilen siyasi mesajlarla yapılan basın açıklamaları, bu amaçla kullandıkları stratejilerden bazılarıdır.

Politik söylem, haber yönetiminin kaçınılmaz bir parçasıdır. Mesajları halka iletme girişiminin başarısı, kısmen söylemin başarısına bağlıdır. Dil, siyasi aktörlerin halkı kazanması ve medya politikalarını desteklemesi için kilit bir unsurdur. Retorik konuşma veya metnin özellikleri, mesaj inşası, mesaj kaynağı, metaforlar veya seçimlerle ilgilidir. Kelime seçimleri, bilginin stratejik kullanımı ve dilsel araçlar, siyasi aktörlerin çerçeveleme üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmalarına yardımcı olan kaynaklardır. Çerçeveleme açısından kritik olan şey, sırasıyla ahlaki yargılamayı, çözümü ve sorunun çözümünü belirleyen retorik araçları kullanarak sorunun tanımıdır.

Herhangi bir ülkedeki bilgili halk için hem dış politikalar hem de politik iletişim için gerekli olan temel araçlar çoğulculuk, bağımsızlık ve erişimdir. Her ne kadar araştırmacılar halkın savaş zamanlarında ve uluslararası ihtilaflarda yeterince bilgilendirilmediğini iddia etseler de, modeller sayesinde bu durumun değiştirilebileceğine dair hala umut vardır. Ek olarak, internetin yeni ortamı, hükümetler ve güçlü büyük medya kuruluşları tarafından kolaylıkla kontrol edilemeyen yeni bilgi kanalları, yeni bilgi ağları ve çerçeveler sağlamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SURIYE KRİZİNDEN ÖNCE VE SONRA TÜRKİYE – SURİYE İLİŞKİLERİ

3.1. Suriye ile Sıfır Sorun Politikası

Eski Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in bölgesel temelli dış politika anlayışı, Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti 2002'de iktidara gelmeden önce komşu devletlerle ilişkilerin normalleşmesinde kritik öneme sahiptir. İlişkilerdeki köklü değişiklik Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti döneminde başlamıştır. Suriye isyanının ortaya çıkmasına kadar Türkiye-Suriye ilişkilerinin gelişimi dikkat çekicidir. Temelde, Aras'ın belirttiği gibi (Aras, 2012:41-50), her iki taraf için ekonomik kalkınmaya duyulan ihtiyaç, Suriye'nin uluslararası izolasyondan kurtulma çabaları ve liderliğin değişmesi de dahil olmak üzere, 2000 yılında Beşşar Esad Başkanlığı ile Suriye ile ilişkilerde yeni bir sayfa açılmıştır.

1998 yılında Öcalan'ın sınır dışı edilmesinden sonra, Türkiye ile Suriye arasındaki ilk işbirliği güvenlik meseleleri üzerine olmuştur. Örnek olarak, Suriye Ordusu Personeli Türkiye'yi ziyaret etmiş ve iki taraf daha sonra askeri işbirliği anlaşmaları imzalamıştır.

Güvenlik konularındaki işbirliğine ek olarak, Irak'ın 2003'te ABD kuvvetleri tarafından işgal edilmesi Suriye-Türkiye ilişkilerini önemli ölçüde etkilemiştir. ABD'nin Irak'ı işgal etmesinin bir sonucu olarak, Türkiye'nin de Kuzey Irak'la ilişkileri gündeme gelmiştir. Türkiye, Türkiye'de özgür ve bağımsız Kürdistan kurulması için mücadele eden PKK terör örgütüne Suriye desteğinin yeniden başlatılmasından endişe etmektedir. Irak'ın işgali ABD'nin Suriye üzerindeki baskısını arttırmıştır. Bu anlamda iki taraf arasındaki ilişkilerin normalleşmesini sembolize eden yıllar, Suriye'nin ABD'nin küresel bağlamdaki izolasyonuna denk gelmiştir.

ABD makamlarına göre Suriye, 2001'deki 11 Eylül saldırılarından sorumlu tutulan uluslararası İslami terör örgütlerini desteklemiştir. Sonuç olarak ABD, listede terör örgütleriyle bağlantılı ülkelere kendisine hedef olarak Suriye'yi seçmiştir. Bu bağlamda Suriye hükümeti, batı yanlısı bir komşu devlete, yani Türkiye'ye yaklaşarak uluslararası izolasyonun ortadan kaldırılması için çalışmıştır. Dolayısıyla Suriye hükümetinin PKK'yı Türkiye'ye karşı desteklemesi, Irak savaşı dönemi koşullarında mümkün değildir. Irak savaşının başlangıcı ilişkilerin düzeyini derinleştirmiştir. Örnek olarak, Irak'taki etnik ve dini gerilim Irak'ın birliğini sağlama konusunda işbirliğine yol açmıştır. Aksi takdirde, Irak'ın etnik ve dini unsurlara göre ayrılmasının, Kürt azınlıkları açısından Türkiye ve Suriye'yi etkileme ihtimali doğmuştur.

Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkiler normalleşmeye başlasa da, Türk ve Suriye devletlerinin ortak askeri tatbikatlarının gerçekleştirilmesi sürecine, Hatay'a yönelik Suriye talepleri nedeniyle Türk ordusu ve Türkiye Dışışleri Bakanlığı karşı çıkmıştır. ABD'nin Suriye üzerindeki baskısından yararlanmak için Türk yetkililer, Hatay sorununun ve su sorununun çözümü için baskı yapmıştır. Bu bağlamda, Türkiye Dışışleri Bakanlığı, her iki tarafın da toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygı temelinde çatışmaların çözümü için ilkeler hazırlamıştır. Türkiye'nin Suriye ile Türkiye arasındaki sorunları yeniden gözden geçirme çabalarına uygun olarak, Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad ilkeleri kabul etmiş, ancak Suriye'nin çözümün zihniyetini Suriye halkına açıklamak için zamana ihtiyacı olduğunu ilan etmiştir. Sonuç olarak, Beşar Esad, 2005 yılında Hatay'ı Türkiye'nin bir parçası olarak kabul etmiştir (Tür, 2010: 163-175).

Ocak 2004'te Esad Türkiye'yi ziyaret etmiş, bu ziyaret, ilişkilerin temel taşlarından biri olmuştur. Çünkü bu ziyaret 1946'da modern Suriye'nin ortaya çıkışından bu yana herhangi bir Suriye Cumhurbaşkanı'nın ilk Türkiye ziyaretidir. Ayrıca, Esad, bu ziyaretle Türkiye'nin toprak birliğini tanımıştır. Ziyarete ekonomik konulara değinilmiştir. Ekonomik ilişkilerin gelişmesi için Gaziantep'te bir konsoloslüğün açılması kabul edilmiştir. Ayrıca, Türkiye-Suriye sınırındaki madencilik alanlarının organik tarımın gelişmesi için tanımlanmasına karar verilmiştir (Tür, 2010: 168). Ziyaret sırasında, Beşar Esad ve Recep Tayyip Erdoğan arasındaki yakın kişisel ilişki o dönem kamuoyunun da dikkatini çekmiştir. Esad'ın Türkiye'yi ziyaretinin sonunda Esad ailesi, Bodrum'daki bir tatil beldesinde ağırlamıştır. Ayrıca iki devlet başkanının hanımları tarafından nesli tükenmekte olan türlerin korunması için kampanya başlatılmıştır. Dolayısıyla Suriye'deki protestoların başlamasından önce Esad ile Erdoğan aileleri arasındaki kişisel ilişkilerin ilerletildiği açıktır.

Esad'ın ziyaretinden sonra Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan Aralık 2004'te Suriye'yi ziyaret etmiştir. Ziyaret sırasında Erdoğan, Türklerle Suriye halkı arasındaki ilişkiyi kardeşlik olarak nitelendirmiştir. Ziyaret sonucunda, su konusu ise siyasi bir sorundan ziyade teknik bir konu olarak kabul edilmiştir. Ayrıca Suriye ve Türkiye serbest ticaret anlaşmasını imzalamışlardır. Aynı zamanda, Türk özel şirketleri Suriye'ye, Suriye'nin özel şirketleri ise Türkiye'de daha fazla yatırım yapmaya başlamıştır. Karşılıklı ticareti daha da geliştirmek için Türkiye-Suriye İş Konseyi de kurulmuştur (Zafar, 2012: 143-158). Ayrıca, ziyarette Türkiye'nin AB üyelik sürecinin başlangıcı da konuşulmuştur. Esad, Türkiye'nin AB'ye girmesi durumunda Suriye'nin Avrupa pazarına Türkiye üzerinden ulaşması ve Türkiye'nin Orta Doğu pazarından Suriye üzerinden fayda sağlayacağı gerekçesiyle Türkiye'nin AB'ye katılımını desteklemiştir.

Esad yönetimi sırasında Suriye'nin PKK ile bağlarını kestiği açıktır. Bu anlamda PKK faaliyetleri engellenmiş, Türkiye aleyhtarı yayınlar ve haberler Suriye rejimi tarafından kaldırılmıştır. Hatta Suriye, PKK faaliyetlerine katılmamaları şartıyla Iraklı Kürt göçmenleri ülkesine kabul etmiştir. Genel olarak, karşılıklı ziyaretler sonucunda Türkiye ve Suriye, ekonomik ve politik ilişkileri güçlendirmek için iki ülkenin önündeki engelleri ortadan kaldırmaya çalışmıştır (Gaytancıoğlu, 2008: 89).

Türkiye-Suriye ilişkilerinde ülkeler arasındaki huzur döneminin aksine, Lübnan Başbakanı Rafiq Hariri'nin 2005'te suikaste uğraması ile Suriye, uluslararası topluluğun dikkatini çekmiştir. Sonuç olarak, Suriye'deki suikasttan sorumlu tutulduğu için Suriye üzerindeki uluslararası baskı çarpıcı bir şekilde artmıştır. Aynı zamanda, Suriye ile Lübnan arasındaki güçlü bağlar zarar görmüştür. Sonuç olarak, suikast, 2005 yılında Suriye askeri kuvvetlerinin Lübnan'dan çekilmesini sağlamıştır (Silvia, 2011: 1-18). Suikast sonrası meydana gelen olumsuz uluslararası atmosfere rağmen, Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Nisan 2005'te Suriye'yi ziyaret etmiştir. ABD'nin ziyareti iptal etmesi için ABD'nin Sezer'e baskı yapmasına rağmen, bunu görmezden gelmiştir. Böylece, Türkiye, Suriye ABD tarafından tecrit edildiğinde Suriye'ye hayati destek verir hale gelmiştir.

Ancak, ziyaretin gerçekleşmesinden sonra, ABD stratejisini değiştirmiş ve Türkiye'nin ziyaretinden yararlanmaya çalışmıştır. Dolayısıyla, Türkiye kanalını kullanarak ve Suriye'nin Lübnan üzerindeki etkisinden yararlanarak, Temmuz 2006'da İsrail ve Lübnan arasındaki stresli durumu sakinleştirmek istemiştir. Sonuç olarak, Suriye Lübnan'daki restorasyon sürecini desteklemek için bir barış planı önermiştir. Suriye'nin Lübnan'a desteği ile Lübnan Cumhurbaşkanlığı seçimleri yapılmıştır.

ABD, Türkiye-Suriye ilişkilerinin derinleşmesini Orta Doğu'daki çıkarlarına olumlu bir gelişme olarak değerlendirmiştir. ABD makamları, Suriye ile Türkiye arasındaki ilişkilerin derinleşmesiyle Suriye'nin İran'ın etkisinden kurtulabileceğini düşünmüştür. Böylece, İran Orta Doğu'da daha izole olabilme ihtimali belirlemiştir. Bir aracı olarak ortaya çıkan Türkiye, 2007'de Suriye ile İsrail arasındaki sorunların çözümüne de önem vermiştir. Nitekim, Suriye ile İsrail arasındaki barış toplantıları Aralık 2008'de belli bir noktaya ulaşmıştır. Ancak, İsrail askeri operasyonundan sonra Ocak 2009'da Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkiler kötüleşmiştir. Sonrasında one minute olayı olarak bilinen Davos krizinin yaşanması ile Türkiye, İsrail'i Anadolu Kartalı denilen askeri tatbikattan çıkarmıştır. Bu bağlamda, Türkiye'nin İsrail ile olan sıkıntılı ilişkilerinin Suriye ile ilişkilerin derinleşme dönemine denk geldiği söylemek mümkündür.

Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetlerinin Şam'la iyi bağlar kurma eğilimi İsrail'de de tartışılmıştır. Örneğin, David Schenker, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin hükümeti döneminde Türkiye ile İsrail'i birbirinden ayıran başlıca iki faktör olduğunu belirtmiştir. İlk faktör, PKK'nın Türkiye sınırları boyunca ortadan kaldırılmasıdır. Sonuç olarak, Türkiye'nin İsrail'in askeri yardımına olan ihtiyacı azaldı. Türk ve İsrail menfaatlerinin ayrışmasının ardındaki ikinci faktör, 2002'de Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetinin başlamasından bu yana Türkiye'nin İslami dönüşümü ile ilgilidir. Onların görüşüne göre, Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti Ortadoğu'daki İslam devletleriyle temas kurmak için Türkiye Cumhuriyeti'nin seküler dış politikasını terk etmiş ve böylece, Türkiye İsrail'den uzaklaşmıştır.

Bununla birlikte, 2007 yılında Türkiye, Suriye nükleer tesisini hedef alan bombardıman sırasında hava sahasının kullanılmasına izin vermiştir. Fakat bunun sonucunda Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkiler ilginç şekilde bozulmamıştır. Nükleer tesisinin bombardımanı, güvenlik konularında Türkiye ile İsrail arasındaki işbirliğinin varlığını kanıtlamaktadır. Türkiye'nin Suriye-İsrail ihtilafı müzakeresindeki rolüne benzer olarak, Türkiye, Ağustos 2009'da Bağdat'taki Yeşil Bölgede patlayan bir dizi bomba nedeniyle Suriye-Irak ihtilafının çözümünde de merkezi bir rol oynamıştır. Suriye'nin Irak hükümeti tarafından bombalamalarla suçlanmasına rağmen, Türkiye gerginliğin artmasını önlemeye çalışmıştı (Abramowitz ve Barkey, 2009: 118-128).

2009 yılı, Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkilerin ilerlemesine tanık olmuştur. İlk olarak, iki taraf Eylül 2009'da vize şartlarını kaldırmıştır. Bu gelişme doğrudan ekonomik ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Aynı yıl Stratejik İşbirliği Konseyi de kurulmuştur. Askeri konularda işbirliği de 2009 yılında tartışılmıştır. Bu anlamda, Türkiye ile Suriye arasındaki ilk ortak askeri tatbikat Nisan 2009'da uygulamaya konulmuştur. Türkiye-Suriye ilişkilerindeki gelişmişlik, iki ülkenin turizm sektörlerini olumlu yönde etkilemiştir.

Ekonomik ilişkiler konusunda Suriye ekonomisinin uluslararası ekonomiye entegrasyonu dikkat çekmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin liderliğinde Türk yatırımları ve Türkiye'nin Orta Doğu'ya ihracatı çarpıcı biçimde artmıştır. Aynı şekilde, Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti sırasında Türkiye ile Suriye arasında yeni ekonomik ilişkiler de ortaya çıkmıştır. Üst Düzey Stratejik İşbirliği ve serbest ticaret bölgesinin ortaya çıkması ile birlikte ekonomik dayanışma karşılıklı olarak artmıştır. Türkiye ile Suriye arasındaki ikili ticaret hacmi, on yıldan daha az bir sürede önemli ölçüde gelişmiştir.

Suriye'de yatırım yapan birçok Türk ekonomi kuruluşu da vardır. Suriye ile ekonomik ilişkiler de 2010 yılında da gelişmeye devam etmiştir. Mesela Aralık 2010'da Türkiye, Suriye, Lübnan ve Ürdün Doğu Akdeniz Dörtlüsü'nü imzalamak için toplanmıştır. Genel olarak,

Türkiye ile Suriye arasındaki ticaret arttıkça, eski ilişkilerden kaynaklanan sorunlar gündemden çıkarılmış ve Türkiye-Suriye ilişkileri on yıldan daha kısa bir sürede askeri çatışmalardan ekonomik işbirliğine dönüştürülmüştür.

3.1.1. Suriye'deki Protestoların Başlaması ve Suriye İsyanının Ardındaki Ekonomik ve Siyasi Sebepler

Arap devletlerinin acımasız rejimleri, Aralık 2010'da yerel polisten gördüğü taciz sonrası kendini ateşe veren bir protestocuyla tüm Arap halklarına yayılarak çökmeye başlamıştır. Tunus'taki ayaklanma Ortadoğu'da domino etkisi göstermiş ve Mısır'da 30 yıllık Mübarek hükümetinin istifası ve Libya iç savaşı sırasında Kaddafi'nin öldürülmesiyle sonuçlanmıştır. Daha sonra protestolar Suriye'ye yayılmış ve Orta Doğu'da çözümü bekleyen en büyük ihtilaf haline gelmiştir.

Suriye'deki protestoların ortaya çıkmasından önce, Arap isyanlarının Suriye sokaklarına yayılmasının etkilerini değerlendirmek için Esad rejimi tarafından Özel bir Komite kurulmuştur. Özel Komite, Tunus ve Mısır rejimlerinin gerilemesinin ardındaki asıl nedenin protestoları durdurmak için Arap rejimlerinin yetersizliği olduğu sonucuna varmıştır. Bu anlamda, eğer kalabalıkların sayısı fazlalaşmadan Suriye hükümeti olayları anında bastırırsa, Suriye rejiminin yıkılmasını engellenecektir. Özel Komite'nin kurulmasından sonra, Suriye'deki ilk isyan belirtileri, 2011 yılının başında Libya şehitlerini savunmak ve Kaddafi'yi protesto etmek için Libya elçiliğinden bir grup genç erkek toplandığında ortaya çıkmıştır. Ancak, Suriye güvenlik güçleri protestocuları derhal dağıtmıştır. Gelecek haftalarda, Hüsnü Mübarek'in devrilmesini desteklemek ve daha sonra Tunus isyanı ile dayanışma gösterileri için Suriye sokaklarında toplanan kalabalıklara da ortaya çıkmıştır. Bazı protestocular, Suriye cezaevlerinde açlık grevi yapan tutsakları desteklemek için Suriye İçişleri Bakanlığı önünde toplanmışlardır. Tüm bu gösterilerde sınırlı sayıda katılımcı vardı ve güvenlik güçleri kuvvet kullanarak derhal müdahale edebilmiştir. Ancak en nihayetinde, Mart 2011'de Suriye'nin güneyinde bulunan Dar'a kentinde Suriye ayaklanması başlamıştır (Haseeb, 2012: 185-197). Dar'a'da çocuklar okul duvarlarında Suriye rejimini eleştiren grafiti yazmışlardır. Daha sonra, çocuklar güvenlik güçleri tarafından gözaltına alınmış ve Dar'a'daki muhafazakâr insanlar, çocukların serbest bırakılmasını sağlamak için rejime karşı tepki göstermiştir. Aynı zamanda, Esad karşıtı protestolar hızla Humus ve Hama'ya ulaşmıştır (Salama, 2012: 516-526).

Suriye isyanının yarattığı kıvılcım okul duvarlarında grafiti çizmek olmasına rağmen, Suriye ayaklanmasının arkasındaki gerçek neden farklıdır. Bu anlamda, özellikle Suriye'deki isyan da dahil olmak üzere Arap isyanlarının ardında temel olarak ekonomik nedenlerin

olduğu söylenebilir. Bu nedenle isyan başlamadan önce Suriye'deki ekonomik durumu anlamak çok önemlidir. Suriye ekonomisine, Suriye rejimi, 1970'teki Baas devriminden bu yana hakim iken, 1986 mali krizinden sonra, devletin Suriye ekonomisi üzerindeki mutlak hakimiyeti zarar görmüştür. Daha sonra, ekonomik liberalleşme, kuralsızlaştırma ve özelleştirme gerçekleşti. O zamandan beri, devlet sübvansiyonları azalmış ve rejim daha küçük işletmelerin pahasına büyük işletmelerle el ele gitmiştir (Haddad, 2012: 85-95). Benzer şekilde, yolsuzluk ve kapitalizmin ortaya çıkması Esad rejimini toplumsal düzeyde zayıflatmış ve zengin ve fakir arasındaki ekonomik eşitsizlik ve adaletsizlik Esad rejimine olan güveni azaltmıştır.

Esad, sosyal piyasa ekonomisi olan Çin ekonomik modelini takip ettiğini iddia etse de, özünde, neoliberal reformların getirilmesiyle yoksulluk ve servet açığı yükselişe geçmiştir. Aynı zamanda, 2006'dan 2010'a kadar süren küresel durgunluk ve kuraklıklar Suriye ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir. Sonuç olarak, neoliberal reformlar, son zamanlardaki kuraklıklar ve gıda fiyatlarındaki artışa bağlı olarak artan işsizlik, Suriye'deki fakir ve zenginler arasındaki gelir farkını artırmıştır. Esad ailesi ekonominin yönetiminde neoliberal politikalar uygulayarak işçi ve köylülerin çıkarlarına aykırı bir yönetici sınıf olarak değerlendirilebilir. Bu gerçek, Dar'a, Humus ve İdlib gibi fakir tarım bölgelerinin neden ayaklanmanın ilk çıktığı yerler olduğunu anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Yoksul bölgelerin aksine, büyük işlerin desteklenmesi Esad rejiminin hayatta kalması için kritikti çünkü devlet, yoksulları neoliberal reformlarla zengin uğruna terk etmiştir; neoliberal reformlar ise cirolu kapitalizmin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Esad döneminde protestocuların yaşadığı ekonomik sorunların yanı sıra protestocu sloganları baskıcı devlet düzeneğine yönelmiştir. Mesela Lazkiye'deki gerginliğin artmasının ana nedeni, rejimin paramiliter örgütlerinin Şebbiha olarak bilinen faaliyetleriyle ilgilidir. Şebbiha, Suriye isyanının bastırılmasında kritik bir rol oynamıştır. 1990'lı yıllarda kurulan Şebbiha, yalnızca yerel mafya tarzı şiddet ve yolsuzlukla değil aynı zamanda yıldırma, cinayet, silah ve uyuşturucu ticareti ile de ilişkilidir. Şebbihalar, Lazkiye merkezli bir hayır kurumu olan al-Murtada'ya bağlıdır. Şebbihalar Esad rejimi tarafından kurulmasına rağmen, Beşar Esad'ın Şebbihaların eylemlerinden rahatsız olduğu iddia edimiştir. Bu nedenle kıyı kentleri boyunca Şebbihaların faaliyetlerini sınırlandırmaya çalışmıştır ancak amacına ulaşamamıştır. Tüm bunlarla birlikte Şebbihalar Suriye'deki isyan sırasında, Suriye'deki güvenlik güçlerine tamamlayıcı unsur olarak kullanılmıştır (Antoun ve Ouataert, 1991: 13-28).

Muhalefet grupları, Suriye rejimine karşı uygulanan şiddet olaylarından güvenlik güçleri ve Şebbihaların faaliyetlerinin sorumlu olduğunu ileri sürmüşlerdir. Özellikle, Suriye ordusunun yoğun şiddeti, Suriye rejimine karşı mücadelenin geliştirilmesinde temel taş olmuştur. Mısır ve Tunus'taki ordu isyanları sırasında protestoculara saldırmazken, Suriye ordusu protestoların başından itibaren protestoculara saldırmıştır. Başka bir deyişle, ordu Esad rejimini savunmak için birleşmiş durumdadır. Sonuç olarak, muhalif gruplar rejimin savunucularına karşı silah kullanmaya başlamıştır. Muhalif gruplar, güvenlik güçleri ve paramiliter gruplar da dahil olmak üzere baskıcı devlet aygıtı unsurlarının siyasi çözüme aykırı olduğunu ve askeri bir çözümü desteklediğini savunmaktadırlar.

Bahsedildiği gibi, Suriye isyanı sırasında, Suriye ordusunun oynadığı rol çok önemlidir. Suriye ordusunun, Arap devletleri arasındaki en güçlü ordulardan biri olduğu bilinmektedir. Hafız Esad'ın 1970'lerde hüküm sürmesinden bu yana, ordu, güvenlik güçleri ve Baas Partisi üyeleri doğrudan rejime ve liderine sadıktır. Bu ordunun zor şartlarda hükümetle olan uyumunu açıklaması bakımında oldukça önem taşımaktadır. Ayrıca, Hafız Esad'ın ölümünden sonra, Cumhurbaşkanı Beşar Esad, güçlerini pekiştirmek için aile üyelerini devlet aygıtının kritik konumlarına getirmiştir. Esad babasının mirasını sürdürmek için başarılı hamleler yapmıştır ve siyasi iktidarın tekeli uzun süre Esad'ın tekelinde kalmaya devam etmiştir.

Muhalif grupların saldırılarına cevap olarak, Suriye rejimi tarafından askeri güçlerin kullanılması kısa sürede çözümü zorlaştırmıştır. Daha sonra şiddetin kapsamı çarpıcı biçimde genişlemiştir. Ordunun müdahalesi sonucu mevcut muhaliflerin sayısının artması ve şiddete yönelmesiyle birlikte Suriye'deki silahlı muhalif gruplar da doğmuştur. Daha sonra muhalif ve ordudan atılmış askerlerden oluşan Özgür Suriye Hareketi oluşmuştur, ancak sayıları çok sınırlıdır. Tüm bunlara rağmen, Suriye ordusunun uyumu, çatışmaların üzerinden bir süre geçmiş olmasına rağmen bozulmamıştır. Muhalif gruplar diğer Müslüman devletlerden gelen ve cihatçı olarak nitelendirilen yabancı savaşçılar tarafından da desteklenmiştir. Bunların yanında Suriye'deki El Kaide ağına bağlı bazı muhalif gruplar vardır.

Muhalif grupların ardında uluslararası destek olmasına rağmen, Cumhurbaşkanı Beşar Esad'ın popülaritesi hala oldukça yüksektir. Bu anlamda halkın güçlü ağlarının ve meşruiyetinin olmayışı Suriye muhalefetine temel sorundur. Buna karşılık Esad, aynı zamanda toplumun farklı kesimlerinin desteğini almıştır. Buna ek olarak Esad'ın isyandan sonra hala güçlü olmasının sebeplerinden biri de Suriye dış politikası ile ilgilidir. Esad, Hizbullah ve Hamas'a verdiği destekle bilinmektedir. Bu anlamda, diğer Arap liderlerinin aksine, Orta Doğu'daki anti-empyrealist bir siyasi lider olarak görülmektedir. Sonuç olarak

Suriye, Orta Doğu'daki ABD ve İsrail'le çatışmalı bir politika izlemiştir. Bu durum da Esad'ın popülaritesini Arap sokaklarında arttırmıştır.

Ayrıca, Suriye isyanı diğer başarılı Arap isyanlarından farklıdır. Bunu somutlaştırmak için Mısır ve Suriye olaylarını karşılaştırılabilir:

İlk olarak, Suriye protestocuları, Mısır protestocularına kıyasla sayıca azdır. Bu nedenle, Suriye rejimini devirmek için Suriye meydanlarında çok büyük rakamlar toplanmamıştır. İkinci olarak, Suriye'de sivil toplum bilinci zayıftır. Bu nedenle, insanları tek bir amaç altında organize etmek, Mısır'daki organize sivil toplum gruplarına kıyasla zor bir iştir. Üçüncü olarak, sosyal kutuplaşma ve yoksulluk yüksek, sosyal güvenlik ağlarında bozulma olmasına rağmen Suriye'deki sosyoekonomik koşullar diğer Arap devletlerine kıyasla çok kötü değildir. Dahası, Suriye'deki muhalif gruplar büyük ölçüde politika, bölge, topluluk, mezhep ve etnik köken olarak ayrılmıştır. Son tahlilde, bu olgu, diğer davaların aksine, muhalif grupların birleşmesini zorlaştırmaktadır.

3.1.2. Suriye'de Yükselen Mezhepler ve Kürt Sorunu

Protestoların başlamasından sonra Suriye rejiminin ekonomik aşınmasının yanı sıra isyanın başka sonuçları da vardır. Suriye'deki ordu ile muhalif gruplar arasındaki çatışmalar sonucunda Suriye'deki mezhep şiddeti görünür hale gelmiştir (Ulutaş ve Bölme, 2012: 29). Örnek vermek gerekirse, Suriye'de bir şehir olan Humus'ta mezhepsel şiddet artmıştır. Humus, ağırlıklı olarak Sünni bir şehirdir. Bununla birlikte, Esad rejimini destekleyen çok sayıda Hristiyan ve Alevi de aynı şehirde yaşamaktadır. Suriye rejiminin heterojen karakteri Esad rejiminin özünde hayatta kalmasını kolaylaştırmaktadır. Buna göre, dini azınlık grupları, Suriye nüfusunda büyük bir yüzdeyi oluşturmalarına rağmen protesto gösterilerine katılmaktan çekinmiştir. Aleviler, Suriye'deki en etkili azınlık grubudur (Öztürk, 1997: 65). Bu anlamda, Aleviler sayısal olarak azınlıkta olsalar da Alevilerin Suriye siyasetinde otorite haline geldiğini anlamak için kritik öneme sahiptir. Tarihsel olarak, Aleviler daha kötü koşullar altında Suriye'nin dağlarında ve tepelerinde yaşamışlardır. Bununla birlikte, Fransız mandası, azınlık gruplarını Suriye ordusunda asker olmaya teşvik etmiştir. Aleviler, yıllarca yaşadıkları ekonomik zorluklar nedeniyle orduya kaydolmuştur. Suriye'deki Baas Partisi'nin yükselişinde ise Aleviler, Sünnilerin ayrıcalıklı konumuna karşı kırsal Sünniler'le uzlaşmıştır. Bu anlamda, 1963 Baas Devrimi, Aleviler, Dürziler ve Sünniler arasındaki kırsal grupların devrimine katkıda bulunduğundan, kırsal merkezli bir hareket olarak görülebilir (Umar, 2004: 454). 1970 yılında Hafız Esad tarafından tasarlanan darbe ile Aleviler, Suriye'de iktidara gelmiştir (Dağ, 2013: 105-106). Hafız Esad'ın döneminde parçalanmış toplumun oluşturduğu

bir istikrar vardır. Bu, büyük ölçüde Hafız Esad tarafından iktidarın kişiselleştirilmesinin bir sonucudur. Genel olarak, Fransız mandası tarafından uygulanan azınlık odaklı politikanın, sosyal yapının parçalanmasına ve Suriye'nin siyasi etkinliğinin olmamasına ve dolayısıyla çoğunluk olan Sünnilere karşı azınlık olan Alevilerin siyasi hâkimiyetini doğurduğu sonucuna varılabilir.

Suriye isyanı sırasında, muhalifler Alevileri Esad rejiminin organik unsuru olarak kabul etmiştir. Sonuç olarak, Aleviler Şam yakınlarındaki güvenli bölgelere kaçmak zorunda kalmıştır. Ancak aynı zamanda Suriye ordusu, Alevileri askeri rütbelerde güçlü oldukları için destekleyip korumaktadır. Esad sonrası dönemde Alevilerin toplu cezalandırma korkusu olmuştur, çünkü bazı muhalefet yanlısı şeyhler Alevileri açıkça tehdit etmektedir.

Sadece Aleviler değil, diğer azınlıklar da radikal İslamcıların korkusundan dolayı Esad rejimini desteklemişlerdir. Hristiyanlar da aynı korkuyu Alevilerle paylaşarak Suriye'deki mezhepçilikten korkmuşlardır. Hristiyanlar, Esad rejiminin çöküşünün, Suriye'nin mezhepsel mini devletlere ya da köktendinci bir Sünni rejime ayrılması gibi sonuçları olası görmektedir. Bu olumsuz senaryolar nedeniyle, Esad sonrası dönemde radikal İslamcılar karşısında Esad rejimini desteklemişlerdir (IMPR, 2012: 10-14). Hristiyanların korkusu, bazı Hristiyanların Suriye'nin kuzeyindeki isyancılar tarafından saldırıya uğraması ve radikal İslami güçlerin evlerinden kaçmaları için onları taciz etmelerinin bir sonucudur.

Açıkçası, Hristiyanlar, Mısır rejiminin çöküşü sırasında yaşanan Kıpti Hristiyanları gibi ayrımcılıkla yüzleşmek istememişlerdir. Esad rejiminin Hristiyanlara karşı devlet politikası olarak ayrımcılık yapmadığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu bağlamda, Hristiyanlar Esad rejimine karşı protestolar sırasında sessiz kalmışlardır.

Esad rejimleri sırasında dini azınlıklara gösterilen hoşgörünün aksine, Baas rejimi Kürt etnik kökenini ve tarihini inkar etmiştir (Orhan, 2007: 54). Kürtler, Suriye'deki en büyük Arap olmayan azınlıktır. Kürtler, ağırlıklı olarak Cezire, Afrin ve Ain el Arab bölgeleri dahil olmak üzere Suriye'nin kuzeyinde yaşamaktadır (Yılmaz, 2011: 18). Ayrıca, Suriye Kürtleri, Suriye hükümeti tarafından 3 kategoriye ayrılmıştır. Bunlar; Suriye Kürtleri, yabancı Kürtler ve gizli Kürtler'dir. Benzer şekilde, Baas Partisi ve Arap milliyetçiliğinin 1963'ten bu yana yükselişi, Arap birliği için bir tehdit olarak algılandıkları için Kürtlere karşı ayrımcılığa neden olmuştur. Sonuç olarak, tüm siyasi partiler Suriye anayasası sekizinci maddesine dayandırılarak yasaklanmıştır (Aslan, 2006: 61). Bununla bağlantılı olarak da Kürtler siyasete katılma haklarını kaybetmiştir. Ayrıca, Kürt dili, müziği ve yayınları yasaklandığından, Kürt kimliği Suriye rejimi tarafından reddedilmiştir. Kısaca, Kürtlerin temel hakları Suriye rejimi tarafından on yıllarca reddedilmiştir.

12 Mart 2004'te, Kürtler ve Arap'lar arasındaki çatışma, Kamışlı olayları sırasında 7 kişinin ölümüne neden olmuştur. Ayrıca, güvenlik güçlerinin olaylara müdahalesinin sonucunda 32 kişi daha öldürülmüştür. Rejim ve Kürtler arasındaki gerginlik 2005 yılında Şam Deklarasyonu'nun imzalanmasına da yansımıştır. Şam Deklarasyonu, ülkenin birliği için de Kürt meselesine adil ve demokratik bir çözüm bulmanın gerekli olduğunu belirtmiştir. Şam Deklarasyonu ayrıca acil durum yasasına son verilmesi çağrısında bulunmuştur ve Suriye siyasi rejimi için demokrasi getirmek istemiştir. Kürtler bildiriye imzalarsa da, bildiri sonunda sonuç vermemiştir.

Kürtlerin Esad rejimine destek vermesi, ihtilafın sona ermesi için kritik öneme sahiptir. Suriye'deki bir Kürt siyasi partisi olan Demokrat Birlik Partisi (PYD), Suriye hükümetinden okulların ve kültürel merkezlerin açılması da dahil olmak üzere bazı ayrıcalıklar kazanmıştır. Aynı süreçte Suriye hükümeti tarafından cezaevlerinden yüzlerce PYD üyesi serbest bırakılmıştır. Temel olarak, Kürtler, Araplarla aynı haklardan yararlanmak istemektedir. Aynı zamanda Suriye Arap Cumhuriyeti'nin resmi adının Suriye Cumhuriyeti olarak yenilenmesini istemektedirler. Çeşitli toplantılardan sonra haklarının talebini resmileştirmek ve meşruiyetlerini güçlendirmek için Kürt Ulusal Konseyi kurulmuştur ve Demokratik Birlik Partisi (PYD) lideri Salih Muslim, Kürtlerin Suriye'de kendilerini yönetme şansını elde ettiklerini bildirmiştir.

3.2. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Suriye'deki Güvenlik Politikası

Devletlerarası güvenlik kavramı, devletlerin varlığına yönelik oluşabilecek tehditlerin bütünü olarak değerlendirilmektedir. Devletler bu tip tehditleri bertaraf ederek varlığının devamını sağlayabilmektedir.

Suriye jeopolitik konumu açısından, istikrarsız, iç güvenlik açısından sorunlu ve çatışmacı karaktere sahip bir bölgede yer almaktadır. Suriye'nin jeopolitik konumundan kaynaklanan sorunlu bir bölgede yer alması özellikle Beşar Esad yönetimi sürecinde dış politikada savunmacı bir yaklaşım sergilemesine sebep olmuştur. Askeri, siyasi ve ekonomik açıdan zayıf olan 2000'li yılların Suriye'si, bu eksikliklerinden ötürü dış politikada temkinli davranmak zorunda kalmıştır. Bunun sebebi, radikal söylemler sonrasında büyük güçler ile oluşabilecek çatışmaların önüne geçmek isteğidir. Bu nedenlerle Suriye dış politikasının belirlenmesinde öncelikle ülkenin bekasının sağlanması olmak üzere ulusal gücüne paralel davranışlar sergilendiği söylenebilir (http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=248:2008-yilinda-suriye-ve-luebnannkronolojisi&catid=77:ortadogu-analizler&Itemid=150, erişim tarihi: 27.12.2008).

Suriye'nin dış politikada sergilediği karakteristik, uluslararası sistemin bölgede diferansiyel etkisi olan üç aşamasıyla şekillenmiştir. Birincisi; Büyük Suriye Arap Devleti idealinin gerçekleşmemesi nedeniyle Arap kimliğinde yaşanan hayal kırıklığının, Suriye'yi sisteme meydan okuyan revizyonist çizgiye yerleştirmesidir. İkincisi; sürekli devam eden savaş ortamının Suriye'yi bir milli güvenlik devletine dönüştürmesidir. Son olarak dünya düzenine uymaya çalışırken Arap kimliğine ve menfaatlerine zarar vermemeye çalışmasıdır (Sağlam, 2006: 2-63).

Suriye'nin ve Türkiye'nin uyguladığı güvenlik politikaları birbirine bağlı durumdadır. Beşar Esad döneminde Türkiye ve Suriye ilişkileri gelişmiş, iki ülkenin birbirlerini algılayış şekilleri önem arz eder hale gelmiştir. Bu durum zamanla iki ülkenin dış politikalarını oluşturmalarına da etki etmiştir. Beşar Esad döneminde Hafız Esad döneminden farklı olarak gerek konjonktürel anlamda meydana gelen gelişmeler, gerek Türkiye ve Suriye arasındaki sorunların giderilmesi, gerekse Türkiye'nin Orta Doğu barış görüşmelerinde arabuluculuk rolü oynaması Suriye'deki Türkiye algısının değişmesindeki önemli parametreler olarak değerlendirilmektedir (Dalkırmaz, 2015: 108).

Tüm bunlarla beraber;

- Beşar Esad'ın 2009 yılında yaptığı Türkiye ziyareti sırasında Başbakan Erdoğan'ın Suriye halkı için kullandığı “onlar bizim kardeşimiz” ifadesi,
- İsrail ile Suriye arasında 2007 yılında yaşanan füze krizi esnasında dönemin Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallim'in “Biz Suriye olarak Türkiye'nin kendi topraklarını Suriye'ye karşı kullandırmayacağından eminiz, böyle bir olasılığa inanmak istemiyoruz” şeklindeki Türkiye'ye güven duyduklarını belirten ifadesi,
- Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun Suriye'de patlak veren ayaklanmalar sonrasında Beşar Esad ile görüşmesi, Esad'ın Suriye'nin güvenlik ve istikrarının sağlanması kapsamında Türkiye'ye olan teşekkürlerini ve gerçekleştirilecek anayasal reformlar konusunda da Türkiye'nin tecrübelerinden faydalanmaktan memnuniyet duyduğunu dile getirmesi,
- Türk dizilerinin Orta Doğu ve Arap dünyasında kabul görmesi,
- Suriye'nin Arap olmayan bir ülke olarak ilk defa Türkiye ile Serbest Ticaret Anlaşması imzalaması,
- Beşar Esad'ın Orta Doğu Barış Süreci'nde Türkiye'nin rol oynaması gerektiğini ve özellikle yatırım alanında bir model ülke olduğunu dile getirmesi ve gerçekleştirdiği ziyaretler sırasında Türkiye'yi kardeş ülke olarak gördüğünü belirten sözler sarf etmesi

Suriye’de Türkiye algısının değiştiğini gösteren örnekler olarak sıralanabilir (Özgen, 2011: 4-5).

Devletlerin güvenlik ve dış politikaları iç içedir ve birbirleriyle ilişki içindedir ve bu argüman Türkiye örneğinde kendini kanıtlamaktadır. Türkiye’de de bu durum yukarıda belirtildiği gibidir fakat Türkiye aynı zamanda kendine özgü bir güvenlik tanımına sahip olduğu için kendi güvenlik anlayışı, kavramlaştırılması ve yorumu vardır. Her ne kadar Türkiye, farklı disiplinlerden birçok araştırmacıyla bu alanın çalışmasını yapmış olsa da; Doğu ve Batı olarak bilinen geleneksel sınıflandırmalar sebebiyle kavramsal olarak kolay tanımlama bir yapılamamıştır. Ek olarak, yer ve zamandan bağımsız, Türkiye kolayca kavranamaz. Çünkü, Türkiye’nin güvenliğine yapılan vurgu, yalnızca dış politikasıyla uluslararası bir bağlamda değil, aynı zamanda iç bağlamındaki bölgesel ve sosyal faktörlere de bağlıdır (Aydın, 2004: 35).

3.2.1. Yeniden Güvenlikli Hale Getirmekle İlgili Temel Sorular

Türkiye’nin mevcut güvenlik kaygılarını giderme gayretleri, askeri hareketlerin başladığı süreçten önce diplomatik eylemler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu güvenlik kaygılarını giderme amacının altındaki motivasyon bölgedeki insani dramları önleme ve her kesimi kapsayan birtakım endişelerin "kazan-kazan" ilkesiyle giderilmesi bulunmaktadır.

Türkiye’nin Suriye’yi yeniden güvenlikli hale getirmekle arzuladığı amaç, terörün son bulması, hudut güvenliğinin sağlanması, bölgedeki istikrarsızlık ve bu istikrarsızlığın doğurduğu sonuçların önlenmesi, Türkiye’nin birtakım stratejik çıkarlarının korunması, çatışmadan kaynaklı mevcut sosyal sonuçların giderilmesidir.

3.2.1.1. Dış Politikada Genç Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Stratejileri Nelerdir?

Adalet ve Kalkınma Partisi hükümete gelmeden önce, Türkiye’nin güvenlik kavramsallaştırmasının ardındaki ana mantık iki kimlikle özetlenebilir: bunlardan biri, Kemalizm ve inşa edilen Batılı normlarla bezenmiş Türkiye’nin geleneksel devlet elitlerinin kimliğidir. Diğeri ise Türkiye’nin tarihini ve coğrafyasını ulusal güvenlik ve güvenlik kaynağı olarak anlama anlayışıdır. Bu iki tanımlama, tarafsız, statükocu ve askeri formülasyonu benimseyen Türk dış politikasının önünü açmıştır (Oran, 2011: 19). Türk dış politikasının arkasındaki geleneksel güvenlik aktörleri, Batı dışındaki bölgelerle dostça ilişkiler kurmayı ihmal etmiştir. Türkiye’nin uluslararası ve bölgesel bağlamlardaki ilişkileri, özellikle Ortadoğu bölgesindeki ülkelerle tarihin ve coğrafyanın güvenceye alınması temelinde formüle edilmiştir.

Adalet ve Kalkınma Partisi 2002 sonunda iktidara geldiğinde devlet kimliğini, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kimliğiyle ve muhafazakar demokrasi değerleri ile yeniden tanımlamaya başlamıştır. (Akdoğan, 2004:3-148). Davutoğlu'nun dışişleri bakanlığı ile Adalet ve Kalkınma Partisi dış politikası Ortadoğu'da uluslararası siyasetin önde gelen aktörlerinden biri olarak bölgesel bir güç olma hedefine evrilmiştir. Bununla birlikte Türkiye'nin, dış politikadaki proaktif bir devlet olarak temsil edilmeyi, komşu bölgelere, Ortadoğu ve Batı ile olan olumlu ilişkilerinde örnek bir devlet olabileceğini göstermesi ve kanıtlaması gerekmektedir. Bu durum, demokrasi ve ekonominin siyasal İslam kökleriyle uyum içinde gelişmesini sağlayacaktır.

Adalet ve Kalkınma Partisi iktidara gelene kadar, geleneksel güvenlik anlayışını içeren bir dış politika uygulanmıştır. Türkiye'nin dış ve güvenlik politikaları el ele gitmiştir ve geleneksel güvenlik anlayışındaki hayatta kalma tutumu, Türkiye'nin geleneksel güvenlik mantığını açıklayabilecek en iyi kavramdır. Güvenlik politikası yorumcuları, Türkiye'nin tarihi deneyimine dayanarak Kemalizm'i 'vatan ideolojisi' olarak tanımlamanın mümkün olduğunu ve Türkiye'nin algılanan ulusal çıkarlarıyla sınırlı olduğunu ileri sürmüşlerdir (Bozdağlıoğlu, 2003: 35-56). Bu yüzden ülkenin dış politika uygulamalarında hedefi, dostça olmayan bu uluslararası ortamda hayatta kalmak üzerinedir. Bu hedefi belirlemedeki amaç, bir yandan Batı'nın bir parçası olma konumunu korurken, diğer yandan Orta Doğu'daki ülkelerle kurulan ilişkilerin mevcut konuma zarar vermesini en aza indirmektedir. Ancak, Kemalizm ve Batıcıl normları benimsemek sadece Türk devletinin uluslararası ve bölgesel bağlamda düşmanca bir ortamda hayatta kalmasının nedeni değildir, aynı zamanda Türk toplumunu iç bağlamda inşa etmek ve kontrol etmek için geleneksel güvenlik aktörlerinin tercihidir. Bu bağlamda, geleneksel güvenlik aktörlerinin ardındaki ana mantık, Kemalizm ve Batılılaşmanın tanımlanması, tarih ve coğrafyanın değerlendirilmesine dair düşünceleri arasındaki iç içe ilişki olarak özetlenebilir.

Öte yandan, siyasal İslamcı olarak nitelendirilen Milli Görüş Hareketi'nden gelen Adalet ve Kalkınma Partisi, muhafazakâr demokrasi adına farklı bir kimlik sundu ve medeniyete dayalı politik bir söylemle farklı değerler dizisini tercih etmiştir (Çınar, 2017:1-23). Bunu yaparken, Adalet ve Kalkınma Partisi geleneksel güvenlik aktörlerinin Batılı kimliğini reddetmek yerine kendi yeni bir yorum katmıştır. Bu anlamda, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin muhafazakâr demokratik kimliği, Türkiye'nin yerel, bölgesel ve uluslararası bağlamlarında farklılık yaratmıştır.

Adalet ve Kalkınma Partisi, kamusal alanda başörtüsü serbestisi ve Orta Doğu bölgesindeki ülkelerle dostça ilişkiler kurması gibi selefi Necmettin Erbakan ile benzer

normları kullanmıştır, ancak bazı Adalet ve Kalkınma Partililer Erbakan'ın görüşünü farklı, daha etkili ve güvenilir bir şekilde yorumlamıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi, seçilmesinden ve hükümete gelmesinden kısa bir süre sonra AB kriterlerini yerine getirerek müzakere süreçleriyle demokratik kimliğe istekli olduğunu göstermiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin muhafazakâr demokratları, devlet ile Türkiye toplumu arasındaki ayrılıkların giderilmesi için ise, kimlik krizini iç bağlamda aşmalarına yardımcı olmayı amaçlayan bir medeniyete dayanan politik bir söylem inşa etmeyi hedeflemiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi ayrıca uluslararası bağlamda dış politikada stratejik değerler yaratarak coğrafyayı ve tarihini yeniden yorumlamaya ve Orta Doğu bölgesindeki insanların bölge bağlamında algılanmasına ilişkin güvenilir bir bölgesel kimlik tanımlaması yapmayı hedeflemiştir.

3.2.1.2. Mevcut Güvenlik Anlayışları Nelerdir?

Daha önce de belirtildiği gibi, Adalet ve Kalkınma Partisi muhafazakâr demokrasiye ve medeniyet konusundaki söylemine dayanan yeni bir değer sistemi sunmuştur. Bu yeni değer sistemi, Kemalist ve Batıcıl normlara geleneksel Türk siyasetinden daha uzak, İslam kimliğine dayalı medeniyetçi söyleme daha yakındır. Geleneksel güvenlik aktörleri siyasi İslam'ı Türkiye ulusal güvenliğine yönelik en büyük tehditlerden biri olarak görmüşlerdir. Adalet ve Kalkınma Partisi, Türkiye'nin AB siyasi normlarına uyum sağlayıp Batı yanlısı bir dış politika izlerken bir yandan da otoriter olmayan laikliği teşvik etmiştir. Aynı zamanda da Türkiye'nin coğrafi ve tarihi tanımıyla koordineli siyasal bir medeniyet söylemini ele almıştır.

Adalet ve Kalkınma Partisi, muhafazakâr-demokratik kimliğini koruyup politik İslamcı değerleri destekleyerek Türkiye'nin coğrafyasını yeniden yorumlamaya başlamıştır. Davutoğlu'na göre Türkiye, yüzyıllarca süren tarihsel deneyimleriyle dünya coğrafyasında farklı bir konuma sahip olmalıdır. Bu bağlamda, Türkiye “Stratejik Derinlik” ini gerçekleştirmeli ve 2000'li yıllardan önce anlaşılan coğrafyasını yeniden yorumlamalıdır (Davutoğlu, 2011: 440). Bu söylem temel olarak dış politika karşısında tarihin ve coğrafyanın yeniden yorumlanmasından bahsederken, Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti altındaki bir yeni Türk kimliğinin normalleşmesine de hizmet etmektedir.

Adalet ve Kalkınma Partisi iktidara gelene kadar, geleneksel güvenlik aktörleri Türkiye'yi, Afrika, Asya ve Avrupa'nın birbirlerini kestiği coğrafi olarak konumlanan bir ülke olarak tanımlamışlardır. Coğrafyası, ülke kimliğini tanımlamak, uluslararası bağlamdaki yerini açıklamak, bölgesel düzenleri anlamak ve Türk toplumunun kimliğini inşa ve kontrol etmek için önemli bir işlev görmektedir. Nitekim, Balkanlar, Kafkaslar, Avrupa ve Orta Doğu gibi bölgesel sınırlar Türkiye'ye bölgesel ve uluslararası bağlamlarda sadece önemli bir

jeostratejik konum kazandırmakla kalmamakta, aynı zamanda Türkiye'nin kimliğini tahmin etmede çok önemli bir rol oynamaktadır. Yabancı ülkeler kıtaların ve medeniyetlerin kavşağındaki konumundan dolayı Türkiye'nin stratejik konumunu avantajlı bulurken, Doğu ve Batı ülkeleri arasında işgal ve göçlerin yaşandığı, farklı rejim ve ideolojik amaçlar güden topluluklar tarafından çevrelenmiş olmasından dolayı dezavantajlı olabileceğini de düşünmektedirler. Özet olarak Türkiye bir yandan stratejik konumu ve Soğuk Savaş sırasında Batı Bloku için önemi nedeniyle avantajlı olarak görülmüş, öte yandan tehdit, korku ve şüphe kaynağı olan jeopolitik güvensizlik alanında olmasından dolayı dezavantajlı olarak değerlendirilmiştir.

Adalet ve Kalkınma Partisi, coğrafyayı dezavantajlı kılan yorumları somut şekilde ele almak yerine, olumlu şekilde yorumlamış, daha önce kabul edilen avantajları da ekleyerek farklılaştırmıştır. Başka bir deyişle, Adalet ve Kalkınma Partisi geleneksel güvenlik anlayışının coğrafya algılarını doğrudan reddetmemiş; aksine, coğrafya hakkında yeni alt değerler yaratarak değerlerini yükseltmeyi seçmiştir. Bunlardan bir tanesi “merkezi devlet” kavramıdır. Davutoğlu'na göre Soğuk Savaş'tan sonra, Türkiye dünya siyasetinde daha önemli bir rol oynamalıdır (Davutoğlu, 2011: 317-346). Bu bağlamda, bir 'dinamik etkileşim' ihtiyacını vurgulamıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Türkiye'nin komşu coğrafyalarını etkilemiştir: Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın dağılması, bu ülkelerden sonra Balkanlar ve Kafkasya'da yeni devletlerin ortaya çıkması ve ayrıca Ortadoğu'daki Körfez Savaşı ve diğer olaylar Türkiye'nin bölgedeki rolünün tekrar yorumlanmasına sebep olmuştur.

Özellikle, El-Kaide'nin ABD'de gerçekleşen 11 Eylül terör saldırısından sonra meydana gelen uluslararası konjonktürde, Türk dış politikasının yürütülmesinde merkezi devlet kavramının temel alınması gerçekliği ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte Türkiye'nin dış dünyada yalnızca Batılı çerçevesiyle değerlendirilmesi ve Batı kimliği ile kategorize edilmesine indirgenmesi düşüncesinden uzaklaşmaya başlanmıştır.

Adalet ve Kalkınma Partisi ayrıca, Türkiye'nin tarihini, siyasal İslamcı değerini artırabileceği bir noktadan yeniden yorumlamaya başlamıştır, çünkü Türkiye, Orta Doğu'daki ülkelere yönelik tehdit, korku ve güvensizlik kaynağı olarak algılanan Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan yükleri taşımaktadır. Geleneksel güvenlik aktörleri, ampirik mirasın olumsuz yorumlanmasından dolayı Arap ülkeleriyle yakın bir ilişki kurmakta tereddüt etmiştir.

Her şeyden önce, Ortadoğu'daki devletler ve insanları, Osmanlı geçmişinden ödünç alınan geri kalmışlık gibi Arap halkı hakkında bazı olumsuz düşüncelerle değerlendirilmişlerdir. Buna ek olarak, Birinci Dünya Savaşı sırasında Arap halkı ile İngiliz

kuvvetleri arasındaki ittifak da Arap halkı hakkında olumsuz bir imaj oluşturmıştır. Ayrıca, Türkiye'ye yönelik Sovyet tehdidi, ülkenin Batı Bloku'nun bir parçası olmak için daha fazla çaba göstermesini sağlamış ve bu da Ortadoğu bölgesindeki insanların kafasında Türkiye'nin marjinalleşmesine yol açmıştır.

Bu nedenlerden dolayı, geleneksel güvenlik aktörleri Osmanlı geçmişinden uzak durmayı tercih etmiştir, Ortadoğu'nun coğrafi imgelemine tarihi köklerinden ayrı tuttu ve “ülkenin düşmanlarla çevrili ve sürekli olarak bölünme tehlikesiyle karşı karşıya olduğu” politik söylemini geliştirmiştir. Ek olarak, bölge kaybı korkusu 2000'li yıllara kadar yalnızca Türk toplumu için değil aynı zamanda Ortadoğu halkı için de geçerlidir. Türkiye için her zaman söylenen “Türkiye üç tarafı denizlerle, dört tarafı düşmanlarla çevrili bir ülke” ve “Türklerin Türklerden başka arkadaşı yoktur” gibi görüşler Ortadoğu'daki Arap ülkelerine karşı oluşan şüpheciliği perçinlemiştir. Coğrafyaya benzer şekilde, geleneksel güvenlik aktörleri tarafından Türkiye tarihi de, Orta Doğu'daki insanlarla ve devletlerle ilişkiler hakkında çoğunlukla olumsuz açıklamalar içermektedir.

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Türkiye tarihine getirdiği en büyük fark, Osmanlı geçmişini miras olarak vurgulamak ve “merkezi devlet” kavramı ile yeniden yorumlamaktır. Anlaşılabileceği gibi, geleneksel güvenlik aktörleri, belirli bir kimlik türünü teşvik etmek için Osmanlı geçmişinin okumasını bir yük olarak seçmiştir; ancak Davutoğlu, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar olan tarihsel sürekliliği vurgulayan komşu bölgeleri etkileyecek bir dış politika oluşturmak için Osmanlı geçmişini olumlu bir şekilde tarihsel bir sorumluluk olarak okumayı önermişti. Bu nedenle Davutoğlu, geleneksel güvenlik aktörlerinden farklı olarak coğrafyayla birlikte tarihin de gücünü formüle etme fikrini getirmiştir (Aras ve Karakaya, 2007: 477). Davutoğlu'na göre, Türkiye tarihi ve coğrafi derinliği nedeniyle hiçbir kamplaşmanın tarafı olamaz. Bu konuda, Türkiye'nin biraz Orta Doğu, Kafkas ve Balkan olduğunu vurgulamıştır (Han, 2004: 65). Adalet ve Kalkınma Partisi tarafından Türkiye'nin yakın mahallesi şimdi bir fırsat alanı olarak algılanmaktadır.

Sonuç olarak Adalet ve Kalkınma Partisi, coğrafyayı ve tarihi “merkezi devlet”, “tarihi sorumluluk” ve “model devlet” kavramları ile yeniden yorumlayarak muhafazakar-demokratik kimliğini desteklemeyi hedeflemiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi aynı zamanda Türkiye coğrafyası ve tarihinin bir güvensizlik kaynağı olarak düşünölemeyeceğini ileri sürmüştür.

3.2.1.3. Tehditler Nereden Gelmektedir?

Güvenlikten çıkarma yaklaşımı, esas olarak “meselelerin güvenlik alanından kaldırılması” ile ilgilidir. Buna ek olarak, Adalet ve Kalkınma Partisi’nin 2011 yılı ortasına kadarki anlayışları açısından Türkiye dışına sınırları dışından gelebilecek varoluşsal bir tehdit yoktur. İşte bu nedenle Adalet ve Kalkınma Partisi dış politikasını normal siyasetin gerekleri altındaki meselelerle başa çıkmak için formüle etmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi’nin bu dönemdeki dış politikası temelde askeri araçları kullanmadan uzun vadede sorunların çözülmesine dayanıyordu ve bu yaklaşım “bölgesel devleti de şekillendirecek kapsamlı ve tutarlı bir dış politika planı olarak” olarak düşünülmüştür (Yazgan, 2018).

Öte yandan, Adalet ve Kalkınma Partisi yetkililerinin algısına yönelik tek tehdit geleneksel güvenlik aktörlerinden gelmiştir. Bunun arkasındaki neden, askeri, bürokrasi, medya ve akademide konumlanmış olan geleneksel güvenlik aktörlerinin, Türkiye’nin geleneksel güvenlik kültüründe ana karar vericiler olmasıdır ve bunların hepsi de Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Türk siyasetindeki varlığını ve dış politika uygulamasını eleştirmiştir. En güçlü eleştiri ise 2007 yılında askerden gelmiştir.

Tüm bunların ışığında, Adalet ve Kalkınma Partisi, kimliğini yaşama şansını artırmak için Türkiye içi muhafazakar bir demokrasiye gerçeğe dönüştürme ve dış politikada bölgesel ve uluslararası siyaset için medeniyetçi bir söylem oluşturmayı hedeflemiştir.

3.2.1.4. Değerlerin Korunması Nasıl Sağlanabilir?

Osmanlı İmparatorluğu’ndan Cumhuriyete gelen diplomasi geleneği, uzun vadeli tecrübeli yönetim gelenekleri ve dış politikaların sürekliliğini Türkiye’ye avantaj olarak getirmiştir. Ancak, gelenekler ve sürekliliklerle ilgili avantajlara rağmen, Osmanlı geçmişi, komşu devletlerle ilişkilerde, ülkenin imajında, Türkiye’nin ve toplumun kimliğinde ve (yeniden) tehditlere karşı korku algısının yaratılmasında bazı dezavantajlar da getirmiştir (Aydın ve Ereker, 2014: 127-156). Osmanlı toplumu Batılılaşmayı kendi içinde bir model olarak konsolide etmemiştir.

Adalet ve Kalkınma Partisi’ne göre, Türkiye’nin diplomasi kültürü uluslararası ve bölgesel bağlamda değişen dinamikler açısından yeniden yorumlanmalıdır. Nitekim onlar Batı’yı örnek almak yerine; Türkiye’nin komşu bölgelerine örnek bir devlet olması gerektiğini düşünmüşlerdir. Değerlerin korunmasının ana unsuru, AB ile dış politika uygulama süreci ve bunu ritmik diplomasi ile birleştirmektir. Dolayısıyla Türkiye kolayca demokrasiyi destekleyebilir ve bu da proaktif bir dış politika oluşturulmasına yardımcı olabilirdi. Bu bağlamda Adalet ve Kalkınma Partisi üyeleri, Başbakan Erdoğan ve Gül, reform gerekliliğini

vurgulamak için bölge içinde ve dışında farklı forumlara katılmışlardır. Bu nedenle, Türkiye, Orta Doğu ve Kuzey Afrika girişiminin bir parçası olmuş ve İtalya ve Yemen ile birlikte Demokrasi Yardım programının eş başkanı olmuştur. Sonuç olarak, Adalet ve Kalkınma Partisi yetkilileri tarafından benimsenen diplomasi, Orta Doğu'da demokrasiyi teşvik etmeyi ve uluslararası çatışmalardan kaçınırken komşu bölgelerindeki sorunları en aza indirme vizyonu olarak Türkiye'nin stratejik derinliğini desteklemeyi amaçlamıştır.

3.2.2. Suriye'de Savaş Yönelik Türk Politikası

Suriye'de hükümet güçleri ve çeşitli muhalif gruplar arasındaki çatışma 2011'de başlamıştır. Komşularının iç ve dış politikaları üzerinde artan bir etkisi olmuştur. Suriye sınırı 800 km'den uzun olan bir ülke olan Türkiye Cumhuriyeti de bunlardan biridir. Suriye savaşı, önemli tartışmaların yanı sıra eleştirel yayınlar ve seçim kampanyalarına sahne olmasıyla birlikte (2011 parlamento seçimlerinden başlayarak), Türk hükümetinin politikasının ana önceliklerinden biri haline gelmiştir. Türkiye, Suriye savaşındaki muhalefet güçlerini desteklemeye başlamış ve Suriye cumhurbaşkanının görevden istifa etmesi gerektiği varsayımına dayanarak Beşar Esad rejimine çok kritik bir yaklaşım sergilemiştir. Bu, 21. yüzyılın ilk on yılına göre Türkiye'nin Suriye'ye yönelik politikasındaki oldukça büyük bir değişikliği yansıtmaktadır. O zamanlar Suriye Türkiye için önemli bir ortaktır ve Esad, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile yakın bir arkadaşır.

Türkiye'nin Suriye'ye yönelik politikası ve oradaki savaş, Türkiye ve Suriye'deki yönetici ve toplumların yanı sıra bölgesel ve uluslararası durum algıları da dahil olmak üzere birçok iç ve dış politika faktörünün etkileşiminin bir sonucudur. Bahsi geçen faktörler aynı zamanda, Türkiye'nin bütün Ortadoğu politikasının belirleyicileridir.

Suriye'de yaşanan iç çatışmalar, Türkiye'yi birinci dereceden ilgilendirmektedir. Bölgede yaşanan olaylar Türkiye'yi hem politik hem de askeri olarak harekete geçmeye zorlamıştır. Bu olaylar silsilesinin ilki, 22 Haziran 2012'de keşif uçağı yapan bir Türk Hava Kuvvetleri uçağının Lazkiye'nin 13 mil açığında düşürülmesi olayıdır. Yaşanan bu olaydan sonra Türkiye angajman kurallarında değişikliğe gitmiş ve kara, hava ve deniz askeri sahalarını ihlal eden Suriyeli unsurları tehdit olarak görülerek hedef alınacağını bildirmiştir (Ata, 2012: 16-20). Olayın ardından Suriyeli yetkililer olayın kaza sonucu gerçekleştiğini ve uçağın Türk uçağı olduğunun bilinmediğini belirtmişlerdir.

3 Ekim 2012 tarihinde Suriye ordusu tarafından atılan top mermilerinin Suriye sınırında bulunan Akçakale'ye düşmesi sonucu 5 sivil vatandaşımız yaşamını yitirmiş ve birçok kişi de yaralanmıştır (Kaya, 2012, 1-5). Yaşanan bu olaydan sonra ise Suriye'ye Türk

topçu birliklerinin atışlarıyla cevap verilmiştir. Türk tarafına düşen top mermileri ise uzunca bir süre Akçakale ve Ceylanpınar bölgesinde yaşayan vatandaşlar için tehdit oluşturmıştır.

11 Mayıs 2013 tarihinde ise direkt olarak Türkiye'nin hedef alındığı bir saldırı gerçekleştirilmiştir. Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde bombalı bir araç kullanılarak gerçekleştirilen terör saldırısı sonucu 51 kişi hayatını kaybetmiş, 146 kişi yaralanmıştır (ORSAM, 2013: 14-16). Terörist saldırı için Reyhanlı'nın seçilmesindeki faktörler arasında, Reyhanlı'nın Suriye'deki muhaliflere yapılan yardımların kilit noktası olduğunun düşünülmesidir (Özdağ, 2013: 1-7).

Türkiye'nin hedef alındığı bir diğer saldırı ise 11 Şubat 2013 tarihinde yaşanmıştır. Hatay'ın Cilvegözü sınırında bomba yüklü bir aracın patlatılmasıyla gerçekleştirilen saldırıda 14 kişi hayatını kaybetmiştir. Yapılan soruşturmalardan sonra olayların arkasında Suriye istihbarat örgütlerinin olduğu anlaşılmıştır (Zengin, 2013: 145).

Yaşanan saldırılar sonucu ortaya çıkan krizle birlikte Türkiye dış politikadaki bütün dikkatini bu bölge üzerinde yoğunlaştırmıştır. Türkiye'nin bölgede uyguladığı politika Suriye rejimi ile mevcut ilişkilerin son bulduğu sürece kadar sürmüştür.

Türkiye, Suriye krizinin ilk başlarında Esad rejimi altında barışçıl bir dönüşüm sağlanması yönünde çaba sarf etmeye başlamıştır (Adıbelli, 2012: 164). Türkiye hükümeti gerek dönemin dışişleri bakanı gerekse Mit Müsteşarı Hakan Fidan vasıtasıyla diplomatik ilişkileri sürdürerek Suriye'de demokratik bir sürece geçişin yollarını aramıştır. Türkiye bu aşamada Suriye'ye karşı uluslararası bir müdahalenin yapılmaması ve bu sürecin gerekli açılım ve reform çalışmaları ile aşılması gerektiği yönünde tutum sergilemiştir (SETA, 2012: 50).

Türkiye'nin Suriye'yi demokratik bir sürece sokmadaki girişimleri Esad yönetimi tarafından yanıt bulamamıştır. Aksine Esad rejimi ülke içindeki müdahalelerini daha da sertleştirmiş, bununla birlikte bölgedeki olaylar büyümüştür. Ülkede daha kapsamlı reform yapmaktan uzak duran Esad rejimine karşı Türkiye'nin tutumu da değişmeye başlamıştır (BİLGESAM, 2012: 42). Esad rejimi tarafından kullanılan orantısız güç ve bunun sonucunda yaşanan sivil kayıplarının artışı, Esad rejimin bölgedeki kontrolünü ve meşruiyetini kaybetmesine sebep olmuştur.

Özellikle Türk askeri uçağının düşürülmesi iki ülke arasındaki iplerin kopmasının ilk göstergesidir. Bu olaydan sonra Türkiye, Suriye'yi ulusal güvenliği için önemli bir tehdit unsuru olarak görmeye başlamıştır. Türkiye bu olaydan sonra Esad rejiminin yıkılmasını kararlılıkla istemeye başlamıştır (Öztürk, 2012: 48). Bu süreçte Türkiye, sınır bölgesinde

bulunan askeri birliklerini güçlendirmiştir. Türk Hava Kuvvetleri, IHAWK füze sistemlerini herhangi bir tehdit durumunda karşılık verebilmek üzere sınır bölgelerine konuşlandırmıştır.

Türkiye-Suriye arasındaki gerginliğin arttığı dönemde Türkiye, Esad rejimi tarafından kimyasal silah kullanımı endişesi ile hava savunma gücünü arttırmak için 21 Kasım 2012’de Patriot füzelerinin Türkiye’ye kurulması için NATO’dan talepte bulunmuştur (Phillips, 2012: 9-13). Bu talep doğrultusunda 4 Aralık 2012’de NATO; ABD, Almanya ve Hollanda’dan Patriot füze sistemlerini Türkiye’ye göndermeyi kabul etmiştir (Tezcan ve Taşdemir, 2012: 41). Gönderilen füze sistemleri Adana, Gaziantep ve Kahramanmaraş’ta konuşlandırılmıştır. Suriye’nin, Türk savaş uçağını düşürerek Türkiye’nin güvenliğini tehdit etmesi ve Esad güçlerinin sınır bölgesinde yaptığı çatışmalardan top mermilerinin Türkiye sınırından geçerek sivil halkı öldürmesi üzerine, TSK’nin yabancı ülkelere gönderilmesine izin veren yetki tezkeresi 4 Ekim 2012’de TBMM tarafından onaylanmıştır (Duran, 2014: 74).

3.2.3. Türkiye’nin Ortadoğu ve Suriye Politikasına Dair Belirleyicileri

Türkiye’nin Ortadoğu’daki tutumunu ve politikasını ortaklaşa karara bağlayan birçok faktör vardır. Bunlar komşusu Suriye ve şu anda bu ülkedeki savaş için geçerlidir. Bu faktörlerin çoğu aynı zamanda, Türk dış politikasının genel belirleyicileri, örneğin jeostratejik konumu ve jeopolitik durumu, tarihi deneyimleri, kültürel-ideolojik faktörleri, devlet kapasiteleri ve dış ve iç politika ile ilgili güncel olaylardır (Aydın, 2005: 197-216). İlk olarak, Orta Doğu bağlamında önemli olan faktör, daha önce de bahsedildiği gibi Türkiye’nin Orta Doğu bölgesinde (Avrupa kıtasına açılan bir kapı olarak Türkiye) rolüne atıfta bulunarak bir varlık olabilen “Batı ve Doğu” arasındaki coğrafi konumudur.

Tarihsel deneyimler de, Türk dış politikasını Ortadoğu’ya doğru da biçimlendirmektedir. Bu durum farklı zaman dilimlerinde hem olumlu hem de olumsuz olarak nitelendirilebilir. Olumlu örnekler, devletin konumuna, ordunun (dış politikada da) rolüne atıfta bulunan Osmanlı İmparatorluğu mirası ya da Batılılaşma ve entegrasyon sürecinin yanı sıra İmparatorluğun bir parçası olan komşu bölgelerle yakın ilişkilerdir. Olumsuz meseleler genellikle geçmiş ihtilaflar, savaşlar, sınır anlaşmazlıkları, katliamlar vb. ülkelerle kötü ilişkilerle ilgilidir. Osmanlı İmparatorluğu zamanları ve I. Dünya Savaşı ile ilgili deneyimler, komşularıyla olan Türk dış politikasında önemli rol oynamaktadır. I. Dünya Savaşı sırasındaki Osmanlı dönemi olayları, özellikle Türkiye ile İmparatorluğun bir parçası olan Arap komşuları arasında düşmanlıklara neden olmuştur. Türkiye, Arap ülkeleri ve müttefik kuvvetler arasındaki ittifakı unutmazken, Arap devletleri az gelişmiş olmalarının bir nedeni olarak gördükleri Osmanlı emperyalizmine ve devamı olan Türkiye Cumhuriyeti’ne mesafeli

durmaktadırlar. Arap tarafındaki mağduriyet hissi, Suriye'de, Türkler tarafından çalındığını iddia ettikleri Hatay nedeniyle özellikle güçlü durumdadır (Altunışık ve Tür, 2006: 231). Bu konu, Suriye de dahil olmak üzere Arap ülkelerine yönelik Türk politikası için özellikle önemli olan ek bir faktörü ortaya koymaktadır. Liderlerin, devlet seçkinlerinin ve toplumların karşılıklı olarak algılanması, Türkiye ile diğer Orta Doğu ülkeleri arasındaki ilişkiler için çok önemlidir. Bazı yorumcular da bu algıların ve bunlara dayanan imgelerin ilişkileri açıklayan en önemli faktör olduğunu iddia etmektedir. Genel olarak, yukarıda belirtilen tarihsel deneyimler olumsuz bir faktörken, çağdaş gelişmeler Türkiye ve Arap ülkelerinin imajını daha iyi hale getirmiştir.

Kemalizm'in etkisi, özellikle milliyetçilik, bağımsızlık ve egemenlik ilkeleri, Türkiye'nin Arap komşularıyla ve vatandaşlarıyla (Kürtler ve diğer azınlıklar dahil) ilişkileri üzerinde etkili olmuştur. Bu ilişkilerde dinin rolü de ihmal edilemez. Türkiye'de egemen olan Sünni İslam, özellikle hükümetin bir tür sekter siyaset izleyeceği son yıllarda diğer Müslüman ülkeler ve örgütlerle Türk temaslarının gelişimini belirlemektedir. Türk dış ve Ortadoğu politikasının klasik bir belirleyicileri, her şeyden önce insan gücü ve ekonomik / finansal kaynaklar ile askeri güçtür. Orta Doğu bölgesindeki tüm ülkeler için, Türkiye'nin yaklaşık 79 milyon kişilik bir ülke olması, G20 üyesi olması ve NATO'nun en büyük ikinci ordusuna sahip olması önemlidir.

Türkiye'nin Suriye'deki ihtilaf üzerindeki konumunu açıklamak için, 2011'den önce Türkiye ile komşusu arasındaki ilişkilerin ana hatlarıyla belirtilmesi gerekmektedir. Bu temelde tarihi olan kısım, yukarıda belirtilen belirleyicilerin Suriye'ye yönelik Türk politikasını şekillendirmedeki rolünü ortaya koyan analizler için bir referans noktası olmasıdır.

Soğuk Savaş gerçeği, Türkiye ile Suriye arasındaki temasların gelişmesi ihtimalini sınırlamıştır. Türkiye Batı güvenlik sisteminin bir parçası, Avrupa-Atlantik yapılarının bir üyesi ve ABD ile İsrail'in yakın bir ortağı haline gelirken, Suriye Sovyet etki alanı içinde kalmıştır. Türkiye, Suriye tarafından Arap ihtiyaçları ve çıkarları pahasına Batılı çıkarların destekçisi olarak algılanmıştır. Suriye'nin istikrarsızlığı ve Arap milliyetçiliği, Türkiye'de bölgedeki Sovyet nüfuzu için fırsat sağlayan faktörler olarak değerlendirilmiştir (Altunışık ve Tür, 2006: 232). 1960'larda ikili ilişkilerde ilk uzun vadeli sorun olan Fırat ve Dicle'nin suları sorunu ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu'da bir kalkınma projesi yürütmeyi planladığı 1980'lerde bu sorun yoğunlaşmıştır. Suriye açısından bakıldığında, Türklerin sularla ilgili girişimleri nehirler üzerindeki egemenlik iddialarının bir yansımasıdır. Türkiye'nin muhalefetteki Müslüman Kardeşler'in üyelerine ev sahipliği yapması nedeniyle

gerginlikler artmıştır. Su ve güvenlik sorunları açık bir çatışmaya yol açmamış, ancak Soğuk Savaş sırasında Türkiye ile Suriye arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilerin gelişimini sınırlamıştır.

Soğuk Savaşın sona ermesi, Türkiye'yi ve Suriye'yi dış politika önceliklerini yeniden tanımlamaya zorlamıştır. Turgut Özal'ın döneminde, örneğin Türkiye'yle Suriye arasındaki sular konusundaki protokollerin imzalanmasına ilişkin 1987'nin imzalanması sürecinde Ortadoğu'da daha fazla faaliyet gözlemlenebilmiştir (Çerkeşli, 2016: 26). 1990'larda Türkiye, geleneksel dış politika doktrinini Batı istikametine, ulusal güvenliğe verilen önceliğe, statüko ve reaktif yaklaşımın yanı sıra, gerektiğinde sert güç araçlarını kullanmaya hazır olma durumuna dayanarak sürdürmüştür. Türk ordusu ve PKK terör örgütü arasındaki çatışmanın artması nedeniyle iç politikada da ulusal güvenliğe öncelik verilmiştir. Suriye PKK kartını, Türkiye'yi Fırat ve Dicle nehirlerinin suları hakkında baskı altına almak için kullanmıştır. Suriye, PKK'yı askeri, finansal ve lojistik açıdan destekleyerek merkez eğitim kamplarına ev sahipliği yapmıştır. Suriye, uluslararası arenada Ermenistan, İran ve Yunanistan ile ilişkiler geliştirirken, Türkiye İsrail ile ilişkileri geliştirmiş ve 1996 yılında askeri bir anlaşma imzalamıştır (Ekonomi Forumu Raporu, 1999: 6). Bu konular iki ülke arasında ikili ilişkilerin gelişmesine engel olmuştur. 1993-1995 döneminde gerginlikler daha da yoğunlaşmış ve 1996 yılının başlarında, Türkiye Suriye'yi PKK'ya fiilen destek vermesi sebebiyle saldırganlıkla açık olarak suçlamıştır. Suriye beklentileri karşılamadığı için Türkiye, 1996'nın başında tüm resmi temasları askıya almıştır (Çerkeşli, 2016: 26). Daha sonra başlatılan diplomatik diyalogun hiçbir etkisi olmamış ve 1998'de ikili ilişkilerde en büyük kriz yaşanmıştır (Çerkeşli, 2016: 22). Bu dönemde iki devlet arasında gerçek bir askeri çatışma olasılığı vardır. Türkiye Suriye ile krize girdiği dönemde önceki dönemde yaşanan, koalisyon hükümetleri ve hükümet güvensizliği, AB ile bozuk ilişkiler ve Kıbrıs'ta füze krizi gibi kendisini zora sokacak olayların etkisinden çıkmıştır. İran ve Mısır'ın arabuluculuk çabaları sayesinde Türkiye ve Suriye Ekim 1998'de Adana Anlaşması olarak adlandırılan anlaşmayı imzalamıştır (Sargı, 2014: 129). Bu anlaşmayla Suriye, PKK'yı bir terör örgütü olarak görmeyi kabul etmiş ve yaptığı tüm destekleri kesmeyi kabul etmiştir. Süratle PKK militanlarını tutuklamaya başlamış ve Öcalan'ı kovmuştur (Türel ve Şahin, 2004: 405).

Yeni yüzyılın başında, Türkiye-Suriye ilişkilerini etkileyen faktörler önemli ölçüde değişmiştir. Türkiye zaten 21. yüzyılın başında dış politika doktrinini değiştirmeye başlamıştır. Bülent Ecevit'in hükümeti, batı yönünden bağımsız olarak tüm komşu bölgelerle temasların geliştirilmesi anlamına gelen bölgesel temelli bir dış politika izlemeye karar vermiştir. 2002'den sonra ise, Adalet ve Kalkınma Partisi iktidara geldiğinde, Türkiye'nin

jeostratejik konumunu ve Osmanlı'nın tarihsel tecrübesini kullanarak, komşu bölgelerle daha önceki temas politikasını sürdüren “stratejik derinlik” doktrini uygulanmaya başlanmıştır. Türk dış politikası daha aktif hale gelmiş ve bu da bölgesel çatışmaların çözümüne katkıda bulunmak anlamına gelmiştir. Ulusal güvenlik önceliğini korunmuştur ancak aynı zamanda demokrasinin desteklenmesi gibi başka önemli hedefler de vardır.

Türk makamları, Amerika'nın da dahil olduğu her türlü etkiden daha bağımsız olan politika izlemeye başlamıştır. İlk açık örnek, 2003'te, milletvekillerinin ikinci cepheyi açmayı kabul etmedikleri Irak'taki savaştır. 2001'den beri zor durumda olan ve ABD ile İsrail'le zayıf ilişkileri olan Suriye için, Ortadoğu'da bazı ortaklar bulması önemlidir, örneğin; İran, Irak, Mısır ve daha sonra Ürdün ile Türkiye. Suriyeli politikacılar stratejik nedenlerle Türkiye ile ilişkiler geliştirmeye isteklidirler, bu stratejik nedenlerden biri de Türkiye'nin Suriye ile Avrupa ülkeleri arasındaki ilişkilerin gelişmesi için bir kapı olarak görmeleridir. Bu süreçte genelkurmay başkanları askeri işbirliği anlaşması imzalamışlardır. Türk ordusu mevcut gelişmelerden memnundur. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Kemalizm ilkelerinin dış politikada uygulanmasındaki yaklaşımları önceki hükümetin tutumundan farklıdır. Onlar için Müslüman ülkeler ve kuruluşlarla olan temaslar daha önemli hale gelmiştir. Suriye ekonomik nedenlerden dolayı da Türkiye için önemlidir; diğer Arap ülkeleri ve İran'la olan yakın ilişkileri Türkiye tarafından Ortadoğu pazarlarındaki payını artırmak için kullanılabilir (Aras, 2012: 43-44). Suriye makamları, Kürt nüfusunun devletlerinin toprak bütünlüğüne yönelik özlemlerinin ortak bir tehdit oluşturduğunun da farkındadır.

Türkiye, 21. yüzyılın başlarından itibaren Suriye ile yakın ilişkiler geliştirmiştir. 2000-2002 döneminde, Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer Hafız Esad'ın cenazesine sembolik ama önemli bir katılım gerçekleştirmiştir. Ardından 2001'de güvenlik protokolü ve 2002'de askeri işbirliği anlaşması yapılmıştır. Asıl atılım 2002'den sonra gerçekleşmiştir. Temmuz 2003'te Altıncı Türk-Suriye Protokolü çerçevesinde birçok ikili anlaşmanın imzalanması, Aralık'ta Türk parlamenterlerinin Suriye'ye ziyareti, 2003 Hatay ili ve terörle ilgili anlaşmazlığın çözülmesi ve terörle ilgili diyalogun yanı sıra Suriye Devlet Başkanı El Esad'ın Ocak 2004'te Ankara'ya yaptığı çok önemli bir ziyaret bu ilişkileri geliştiren diğer olaylardır.

2007 seçimlerinden sonra kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti Suriye ile ilişkilerini geliştirmeye devam etmiştir. Cumhurbaşkanı Esad, Türkiye'nin Kuzey Irak'a müdahalesini desteklemiştir ve Ekim 2007'de Ankara'yı ziyaret ederken, Orta Doğu'da Barış için İşbirliği ve Eylem Anlaşması imzalamıştır. Türkiye ve Suriye, aralarındaki endüstrideki ekonomik projeleri (Suriye'deki bir sanayi parkının inşası), taşımacılığı (iki ülke arasındaki

demiryolu bağlantılarının genişletilmesi) ve enerji işbirliğini de geliştirmiştir. Aynı zamanda sınır bölgelerinde mayın sökülmesi konusunda da işbirliği yapmışlardır. Zaten 2008 yılının ilk birkaç ayında, iki ülke arasındaki ticaret % 70 oranında artmış ve Nisan 2008'de Türkiye-Suriye Ortaklık Konseyi, serbest ticaret anlaşmasına tarım ürünlerinin dahil edilmesini isteyen ve ticari bürokratik işlemleri basitleştiren bir protokol imzalamıştır. Suriye çatışmasının başlamasından önceki son yıllarda Suriye, iki ülke arasında stratejik bir ortaklığın geliştirilmesi, vizesiz bir rejimle ekonomik ilişkilerin sıkılaştırılması ve Erdoğan ile Esad arasında iyi bir kişisel ilişkinin sağlanmasıyla dikkat çekmiştir.

3.2.4. Suriye’de Savaş ve Türkiye’nin Dönüşen Suriye Politikası

Arap Baharı ve Suriye'deki çatışmanın artması Suriye ile Türkiye arasındaki temasları önemli ölçüde değiştirmiştir. Daha önceleri iyi dost olan devlet otoriteleri bu süreçte düşman olmuştur. Öyle ki bu hitaplara bile yansımış ve Türk siyasetçiler ve devlet medyasında “Esad”’a “Esed” denmeye başlanmıştır. Arap Baharı'nın zamanı, Türk dış politikası doktrininin uygulanması sorunuyla çakışmıştır. Türkiye’nin bölgesel ihtilaflara karşı önceki nispeten tarafsız konumu, bir tür mezhepçi politikaya ve iç ve dış çatışmalarda bir taraf için destek haline dönüşmüştür. Türkiye’nin Sünni Müslüman topluma verdiği destek, örneğin Irak’ta daha da dikkat çekicidir. Arap Baharı, hedeflenen Türk dış politikasının uygulanması için fazlaca sorun yaratmıştır. Türkiye, Ortadoğu rejimleriyle iyi ilişkiler kurmuştur, ancak Arap Baharı’nın başlamasından sonra, bir ikilem yaşanmıştır: hükümetlerle olan gelişmiş ekonomik ve politik bağları sürdürüp sürdürmemek (ki bu stratejik derinlik doktrinine uygun olan hamleydi) ya da insanları protestolarında desteklemeye başlamak (bu da demokrasinin teşviki anlamında Türk dış politikasının ilkeleri arasındaydı). Bu ikilem nedeniyle, Türkiye muhalif gruplara yönelik şiddet içeren eylemlere karşı ılımlı bir eleştiri geliştirmiştir.

Suriye çatışması patlak verdiğinde Türk liderleri Esad’ı, demokratik reformlar yapması ve iç politikasında kullandığı şiddet eğilimini değiştirmesi gerektiği konusunda ikna etmeye çalışmıştır. Bu konuda en aktif kişilerden biri, Ağustos 2011’de El Esad’la uzun süren görüşmesinin ardından, Orta Doğu’daki birçok politika yayınında geniş çapta tartışılan dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’dur (Zengin, 2013: 112-119). Türkiye, her şeyden önce, birçok gözlemcinin görüşüne göre, Müslüman Kardeşler gibi İslamcı grupların dahil edilme çağrısı olan daha çoğulcu bir yaklaşım konusunda ısrar etmiştir. Ancak, Suriye hükümeti reform vaat etmesine rağmen, söz vermemiştir. Bunun yerine, muhalefete karşı kullandığı şiddetin yoğunluğunu arttırmıştır. Türk hükümeti daha sonra Suriye'deki muhalif güçleri desteklemeye başlamış (özellikle Suriye isyancılarının Kasım 2011'de Erdoğan

tarafından onaylanmasından sonra) ve Suriye cumhurbaşkanını istifaya çağırıştır (Çerkeşli, 2016: 92). Türk makamları Esad rejiminin baskısı altında olan Suriye halkının yanında durmaya karar vermiştir. Aynı zamanda, Suriye ile ilgili ABD ile de temaslar geliştirilmiştir. Türkiye, Antakya'da mülteciler için kamplar inşa etmeye başlamıştır. Bu kamplardan biri, daha sonra Suriye rejimiyle savaşmak için Özgür Suriye Ordusu'nun kurulmasına katkıda bulunan askeri yetkililere de ev sahipliği yapmıştır. Türkiye aynı zamanda Suriye Ulusal Devrim ve Muhalefet Güçleri Koalisyonu olan Suriye Ulusal Konseyi gibi sivil grupları da desteklemeye başlamıştır (Çerkeşli, 2016: 112). Temsilcilerine Türkiye'de ev sahipliği yapılmış ve toplantıları orada düzenlenmiştir. Birçok yorumcu, Türk hükümeti bunu reddetmesine rağmen, bunun yalnızca siyasi ve ekonomik / lojistik destekle değil aynı zamanda askeri ve eğitim yardımı ile de sağlandığını iddia etmiştir.

Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkiler, Suriye'nin Türkiye sınırına yakın bölgesinde çatışmaların sıklaşması ve bu durumdan Türk vatandaşlarının mağdur olması sebebiyle bozulmaya devam etmiştir. Kuşkusuz, tüm bu olaylar Türkiye'nin Suriye rejimine olan olumsuz tutumunu pekiştirmiştir. Türkiye, sözde İslam Devleti'nin Suriye toprakları üzerindeki faaliyetlerin gelişmesinin neden olduğu durumun karmaşıklığındaki artıştan ve militanlar arasında yaşanan çatışmalardan sonra da Esad'ın rejimine olan tutumunu değiştirmemiştir. Zaman içinde IŞİD bölgede bulunan ABD ve batı müttefikleri için bir numaralı düşman olmuştur. IŞİD militanlarının Suriye'deki faaliyetleri, Türkiye'nin sınırına çok yakın olduğu için güvenlik tehdidi oluşturmuştur. Birçok Türk arasında Suriye'den gelen İslamcı grupların faaliyetlerini Türkiye topraklarına yayacağına dair endişe vardır ve zaman içinde bu endişe de haklı çıkmıştır.

Ancak tüm gelişmelere rağmen Esad rejimi Türkiye'nin bir numaralı düşmanı olarak kalmıştır. Bunun sebepleri arasında Esad'ın IŞİD faaliyetlerini derhal kınamaması, Türkiye sınırına yakın olan Kobani'de Kürtler ve İslamcılar arasındaki çatışmalara karşı pasif bir tutum sergilemesi vardır (Kiraz, 2018: 125). Türkiye de IŞİD ve kürtler arasındaki savaşta konumunu farklı şekillerde kullanmıştır. Örneğin Kobani'de görece pasif yaklaşmasının sebebi, Suriyeli Kürtlerin 2013 sonunda Kuzey Irak'ta bağımsızlık referandumu fikrinin yayılması yanı sıra, 2013 sonunda ortaya çıkan özerklik özlemlerinden endişe etmesidir. Bu pasif yaklaşım daha sonra uluslararası baskılar (ABD, AB ve bazı Ortadoğu ülkeleri) ve Türk toplumunun çoğunluğunun beklentileri gibi bazı faktörler sebebiyle kademeli olarak değişmiştir. Türkiye 2014-2015 seçim döneminde IŞİD'e karşı uluslararası koalisyonu katılım sağlamış ve Kürt meselesiyle ilgili sözde barış süreci başlatmıştır (Ulu, 2014: 52). PKK lideri Öcalan'la görüşmeleri de kapsayan bu süreç 2015 ortasına kadar sürmüştür. Bu süreçte Türk

hükümetinin IŞİD'e karşı kritik konumu daha belirgin hale gelmiştir. Bu konum Suriye'deki muhalif güçlere yönelik eleştirel olmayan küçük bir değişiklik anlamına gelmektedir. Ayrıca, Türkiye, 2014'ün sonunda İslamcı militanlarla mücadelede Kürtlere yardım etmeye, tıbbi ve insani yardım sağlamaya ve Kürt peşmergelerin Kuzey Irak'tan geçişi için Türkiye'yi kullanmasına izin vermeye başlamıştır (Acun ve Keskin, 2016: 9).

Suriye'deki Kürtlere yönelik bu dostane tavır, 2015 yılının ikinci yarısında PKK ile çatışmanın artmasıyla birlikte değişmiştir. Türkiye, PYD'yi ve YPG'yi IŞİD ve PKK ile eşit bir şekilde, terör örgütü olarak görmeye başlamıştır. Suriyeli Kürtler, kontrolü altındaki bölgelerdeki Türkmenlere ve Araplara karşı etnik temizlik yapmakla suçlanmıştır (<https://baslangicdergi.org/suriye-etnik-temizlik/> erişim tarihi: 15.03.2018). Burada amaçladıkları şey, Türkiye-Suriye sınırında bir Kürt koridoru oluşturmak ve daha sonra burada egemenlik hakkı talep etmektir. Bu sorun Türkiye-ABD ilişkilerini zorlaştırmıştır. Suriye Kürtleri Amerikalılar için çok önemlidir, çünkü IŞİD'e karşı etkili bir şekilde savaşmışlardır. 2016 yılı, Suriye'nin geleceği ile ilgili uluslararası müzakerelerin etkinliği için bazı sonuçlar doğurmuştur. Türkiye, PYD/YPG'nin katılımına karşı çıktığı için Cenevre'deki görüşmelere katılmamışlardır. Dönemin Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, aldıkları boykot kararıyla ilgili şunları ifade etmiştir:

Cenevre'de Suriye barış görüşmelerinde eğer PYD masada olursa Türkiye görüşmelere katılmayacak, yani boykot edecek. Giderler başka yerde görüşürler o ayrı bir şey, ama müzakere masasında terör örgütleri olamaz. Türkiye'nin tutumu nettir. Muhalefetin de bunu kabul etmesi mümkün değildir. Terör örgütleriyle iç içe olmak onların da imajını bozar, onlara yarar değil zarar verir (<http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/obama-donemi-turk-amerikan-iliskilerinde-bir-hayal-kirikligi> erişim tarihi: 16.03.2016).

Türkiye'nin IŞİD'e olan yaklaşımı 2015 yılında önemli ölçüde değişmiştir. Bu değişimin en önemli sebepleri, IŞİD'e bağlı teröristlerin düzenlediği Temmuz 2015 Suruç saldırısı, Ekim, Ocak ve Mart'ta yaşanan Ankara ve İstanbul saldırılarıdır. Türkiye bu saldırılardan sonra IŞİD'e doğrudan ve dolaylı müdahalelerde bulunmuştur. Dolaylı müdahaleler arasında uluslararası koalisyonun Suriye ve Irak'taki IŞİD'in pozisyonlarına yönelik hava saldırılarına destek vermek (ABD'nin İncirlik hava üssünü kullanmasına izin verilmesi dahil olmak üzere) varken, doğrudan girişimler Suriye'de IŞİD unsurlarının Türkiye topraklarından bombalanması ve IŞİD bağlantısı olduğundan şüphelenilen kişilerin tutuklanmasını içermektedir (www.aljazeera.com.tr/gorus/isid-turkiyede-neyi-hedefliyor).

24 Ağustos 2016'da düzenlenen Fırat Kalkanı Harekatı, Türk ordusunun sınır ötesi harekatı olarak, muhalefetteki Sünni Arap gruplarına ve koalisyona IŞİD'e karşı mücadelede

hava saldırıları organize etmelerine yardım etmeyi amaçlamıştır. Bununla birlikte, bu operasyonun amacı yalnızca Suriye'nin kuzey kesiminde IŞİD faaliyetlerini kesmek değil, aynı zamanda Suriye Kürt kuvvetlerinin kontrolleri altındaki bölgelerle bağlantılı bir koridor inşa etmelerini engellemektir. Tüm bunların yanında Türk yetkililerin Suriye ile aralarındaki uçurum gün geçtikçe derinleşmiştir, Türk hükümeti, Suriye rejimi şiddet mağduru sayısının devamlı arttığını tekrarlamış ve milyonlarca vatandaşın yerinden edilmesinin ve ülkeyi harabeye dönüştürmenin sorumluluğunu vurgulamıştır. Türk hükümeti, yalnızca IŞİD'in yenilmesinin durumu değiştirmeyeceğine; aynı zamanda Suriye yönetiminin de değişmesi gerektiğine inanmaktadır. O kadar ki bazı Adalet ve Kalkınma Partisi'li politikacılar, IŞİD ile Esad arasında işbirliği olduğuna dair görüşlerini paylaşmıştır. 2015 yılında Türkiye ve ABD Mare-Cerablus hattı arasında bulunan IŞİD militanları için serbest bölge oluşturulmasından bahsetmeye başlamıştır. Ancak, aralarındaki anlaşmazlıklar nedeniyle bu gerçekleştirilememiştir. Türkiye aynı zamanda 2016'nın başından itibaren Suriyeli mültecilere güvenli bir bölge sağlamak için uçuşa yasak bölge istemektedir.

Türkiye'nin Suriyeli mülteciler için güvenli sığınak oluşturacak bir insani bölge isteği, AB ile yapılan mülteci görüşmelerinde de gündeme gelmiş, Alman Şansölyesi Angela Merkel de bu hususa olan desteğini açıklamıştır. Daha sonra ise mülteciler için güvenlik garantileri olmamasından dolayı ABD ve BM ile yardım kuruluşlarının karşı olduğu klasik güvenli bölge olamayacağını açıklamıştır (www.euractiv.com/section/global-europe/news/merkel-warms-up-to-turkish-idea-of-safe-zones-in-syria/).

Fırat Kalkanı Operasyonunun başlamasından sonra IŞİD için bir serbest bölge fikrinin yavaşça uygulandığı görülmektedir. Ancak, Türkiye'nin PYD / YPG'ye de kapalı bir alan yapma isteği ve Suriye rejimine karşı tutunduğu tavır, Suriye'deki Türk-Amerikan işbiliğini daha zahmetli hale getirmiştir.

3.2.5. Türkiye'nin Esnek Olmayan Tutumunun Açıklaması

Türkiye'nin Suriye çatışmasında Esad'ın rejiminin çökmesi hedefine odaklanması Ortadoğu politikasının eksik olduğunu göstermektedir. Yine Türkiye'nin bölge için uzun vadeli bir stratejisinin olmadığı, dağınık ve yaşanan gelişmelere bölgesel ve anlık tepkiler gösterdiği görülmüştür. Suriye çatışmasında bölge politikaları açısından ABD ve Rusya'nın önemli bir etkisi vardır. Rusya'nın Suriye iç savaşına yaklaşımı, Türklerden tamamen farklı olarak, Suriye hükümetine destek vermek şeklindedir. İki devletin Suriye rejimine yönelik farklı yaklaşımı, Rusya, Esad tarafındaki çatışmaya aktif olarak katılmaya başladığında gerçek bir sorun haline gelmiştir. Rus uçakları sık sık Türkiye-Suriye sınırına uçmuştur. Bu

uçuşlardan biri, Kasım 2015'te Türk-Rus ilişkilerinde çok ciddi bir krize yol açmıştır. Türk Hava Kuvvetleri tarafından, hava sahasının ihlali ile ilgili tekrar tekrar yapılan uyarılardan sonra bir Rus Su-24 uçağı vurulmuştur. Olumsuz sonuçlar, Türkiye-Rusya ilişkilerinin bozulmasının ötesine geçmiştir. Fakat Erdoğan'ın, Vladimir Putin'e yazdığı askeri jetinin inşası için üzüldüğünü ifade ettiği mektuptan sonra durum Haziran 2016'da normalleşmeye başlamıştır.

Türkiye'nin 2011-2013 döneminde farklı muhalefet güçlerini destekleme politikası da bölgenin istikrarsızlaşmasına yol açmıştır. Bu şekilde Suriye'deki kaosa ve IŞİD dahil olmak üzere farklı aşırılık yanlısı grupların gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bu durum aynı zamanda Türkiye'yi Cenevre 2 konferansı da dahil olmak üzere bazı uluslararası girişimlerden uzak tutan bir politikadır. 2015'te konjonktür biraz değişmiştir fakat Türkiye Suriye'nin geleceği konusundaki uluslararası müzakerelerde hâlâ aktör değildir. (Oktav, 2016: 197-223).

Burada önemli soru, Türkiye'nin Suriye'deki çatışmaya dair bölgesel ve uluslararası konumu için olumsuz sonuçlar doğuran katı tutumunu neden sürdürdüğüdür. Bunun sebepleri, Suriye'de ezilen halka karşı gösterilen şiddetin dozu ve Türk devletine yönelik güvenlik tehditleri olarak görülebilir. Buna ek olarak, Esad'ın Suriye Kürtlerine tanıdığı imtiyazlar (PKK ile bağlantılı PYD dahil) da Türkiye'nin tutumunu pekiştirmiştir.

Ancak tüm bunlar, Türk hükümetinin Suriye'deki Esad rejimine karşı tutunduğu sert tavrı açıklamada yeterli değildir. Mevcut belirleyiciler daha dikkatli bir şekilde göz önüne alındığında, daha net bir resim ortaya çıkmaktadır. İki ana mesele, sırasıyla Türk dış politikası doktrinini ve iç gerçeği ile ilgilidir. Türkiye bahsi geçen süreçte, Orta Doğu'da bir tür mezhep politikası izlemeye başlamıştır. Irak'taki Müslüman topluluğuna ve Mısır'daki Müslüman Kardeşler'e verilen destekten sonra Türkiye ile bazı Körfez ülkeleri ve Mısır arasındaki ilişkilerin bozulmasını sağlayan bir gerçek olmuştur (Balcı, 2013: 310). Aynı politika Suriye'de de izlenmiştir. Daha sonra Davutoğlu Müslüman Kardeşler mensuplarının, Esad ailesinin ait olduğu Alevilerin hüküm sürdüğü hükümete dahil edilmesi hususunda çağrı yapmıştır (<https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201508211017261423/> erişim tarihi: 05.10.2015). Müslüman Kardeşler'in üyeleri 2011'de Türkiye'de ağırlanmış ve diğer muhalif gruplarla birlikte Suriye'de ifade ve din özgürlüğü dahil olmak üzere insan haklarının korunmasına ilişkin bildiri imzalamıştır (Çerkeşli, 2016: 86-87). Aynı zamanda Suriye Ulusal Konseyi Genel Sekreterliği'nde diğer İslamcılar ile birlikte hazır bulunmuşlardır. Türkiye, Orta Doğu'daki etkisini arttırmak için bu tür muhalefet güçlerini desteklemiştir. Türk

hükümetinin Suriye rejimine karşı eleştirel ve temkinli tavrı, Suriye ve diğer Orta Doğu ülkelerine atıfta bulunarak yapılan mezhepçi politikanın bir sonucudur.

İkinci önemli mesele, Türkiye'de Suriye rejiminin insanlarına yönelik şiddet eylemlerinin bir sonucu olarak algılanan giderek daha önemli olan mülteci problemi gibi görünmektedir. Suriye çatışması, Lübnan, Türkiye, Ürdün, Irak ve Mısır da dahil olmak üzere birçok Orta Doğu ülkesine mülteci girişine neden olmuştur. Mülteciler Türkiye'de Suriye sınırına yakın illerde (özellikle Gaziantep, Şanlıurfa ve Kilis'te) özel kamplarda veya dışında yaşamaktadırlar. Birçok mülteci ise İstanbul veya Ankara gibi büyük şehirler de dahil olmak üzere, Türkiye'nin diğer bölgelerine gitmeyi seçmiştir.

Suriyeli mültecilerin akışı, özellikle Türk hükümetinin “açık kapı” politikası sayesinde daha kolay hale gelmiştir ve birçok alanda Türkiye'yi olumsuz etkilemektedir (Tunç, 2015: 39). Mülteci akını ile ilgili sorunlar öncelikle kamp dışındaki tüm insanları ve daha az olmak üzere kamptaki mültecileri ilgilendirmektedir. Sorunlar kurumsal, sosyo-ekonomik, güvenlik ve kültürel-etnik sorunlar olarak kategorize edilebilir.

Türkiye, uzun yıllardır genel mülteci sorunuyla (örneğin Irak veya Afganistan'dan gelenler) karşı karşıya kalmaktadır. Ancak, resmi kurumsal çerçeve henüz mevcut duruma göre düzeltilmemiştir. İlk olarak, 2014 yılında Türkiye, Suriye'den ve diğer ülkelerden gelen kişilerin geçici olarak korunmasına ilişkin düzenlemeleri kabul etmiştir (Danış, 2016: 10). Bu, pratikte Türk topraklarında sadece bir süre kalmalarına izin verilen “misafir” statüsüne sahip oldukları anlamına gelmektedir. Türk hükümeti, Türkiye işgücü piyasasına erişimini kolaylaştıran düzenlemeleri kabul etmesine rağmen, çalışma, eğitim ve sağlık hizmetleri hakları sınırlıdır. Hükümet, 2016 yılının ortasından itibaren Türkiye vatandaşlığını, ülke güvenliğine tehdit olmayan nitelikli Suriyelilere vermeyi planlamakta, fakat bunun sorunu ne kadar çözebileceği tartışılmaktadır.

Suriyeliler, bakkallar için organize edilen kampların idari personeli veya tesislerin çalışanları olarak ve ayrıca çamaşırhaneler, sağlık ve eğitim merkezleri gibi yerlerde istihdam edilmişlerdir. Öte yandan, kampları ve tesisleri sürdürmenin yanı sıra mültecilere yardımcı olma maliyetleri de sürekli artmaktadır. Ayrıca, Türk vatandaşları ve Suriyeliler arasında gerginlik ve hatta bazen çatışmalara yol açan birçok sosyal ve ekonomik sorun vardır. Ucuz ücretlere çalışan Suriyeli kaçak işçiler ve Türk işçiler arasında da rekabet yaşanmaktadır. Aynı zamanda emlakta da bu olumsuz etkiler görülmektedir. Gaziantep, Şanlıurfa ve Kilis'te emlak fiyatları ikiye hatta üçe katlanmıştır (<https://www.milliyet.com.tr/gundem/suriyeliler-sinir-illerinde-kira-ve-emlak-fiyatlarini-ucurdu-1846010>, erişim tarihi: 04.03.2014). Hastaneler, uygun ilaç yetersizliği nedeniyle mülteci kamplarında yayılan hastalıklardan

muzdarip hastaların sayısı arttıkça hasta kabul etmekte zorlanmaktadır. Türkiye'deki kasaba sakinleri aynı zamanda, su kaynaklarını, kanalizasyon sistemlerini veya yeşil alanları Suriyeli mültecilerle paylaşmak zorunda olduklarından dolayı bir dönem şikayetlerde bulunmuşlardır.

Bu gibi sorunların yanında mülteci akını ile bağlantılı başka bir olumsuz sonuç da vardır. Toplumun genelinde mültecilerin Suriye sınırına yakın bölgelerde yaşayan Türklerin ve Suriyelilerin güvenliğinin yanı sıra Türk devletinin iç güvenliğine yönelik de tehlikeler yarattığı algısı hakimdir. Yasal mülteci akınının yanında Türkiye'ye yüzlerce kişi de yasadışı yollardan geçmiştir. Bu kişiler sık sık benzin ve diğer malları kaçırarak çetelere üye olmuşlardır. Dahası, mülteciler arasındaki kötü ekonomik durum Suriye'ye komşu bölgelerde küçük suçların ve karaborsaların gelişmesine yol açmaktadır. Diğer huzursuzluk nedenlerinden biri, mültecilerin Suriye-Türkiye sınırını kolayca geçebilecek Suriyeli muhalif savaşçılarla temaslarından kaynaklanmaktadır. Bu konu aynı zamanda IŞİD ile de ilgilidir. Başka bir güvenlik sorunu da, kamp dışında yaşayan mültecilerle ilgilidir. Bu mülteciler evlerde yaşamadıkları gibi çoğu zaman harabelerde ve hatta açık havada yaşamaktadırlar. Bu, onları özellikle de kadınlar ve çocukları her türlü istismara karşı savunmasız kılmaktadır.

Türkiye-Suriye ilişkilerinin tarihi, yukarıda belirtilen faktörlerin etkisinde önemli bir değişikliğe yol açan kritik atılımları ortaya koymaktadır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, ikili ilişkilerde var olan sorunları ortaya çıkarmıştır. Türk politikasının Suriye'deki savaş hakkında ne yöne evrileceğinin ise tahmini zordur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SURIYE İÇ SAVAŞI SÜRECİNDEKİ HABERLERİN ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ

4.1. Araştırmanın Amacı

Arap ayaklanmalarıyla başlayan süreç pek çok ülkenin diktatöryal yönetimleri için yıkım anlamı taşımaktadır. Suriye'de ise bu süreç bir iç savaşa evrilmiştir. Suriye Türkiye'nin sınır komşusu olması bakımından, yaşadığı iç karışıklıkların Türkiye'yi etkilediği bir ülke olma sıfatı taşımaktadır. Zaman içerisinde bölgede yaşanan değişimler Türkiye'nin iç ve dış siyasetini son derece etkilemiş, Suriye'de yaşanan iç savaş Türk medyasının birinci ögesi konumuna gelmiştir. Yaşanan çatışmalar, yapılan antlaşmalar, liderlerin birbirlerine karşı tutum ve söylemleri medyada uzunca bir süre ilk sayfalarda yer bulmuştur. Gazeteler, sahiplik yapıları ve sahip oldukları ideolojik farklılıkları sebebiyle olan bir olayı ya da söylemi farklı şekillerde haberleştirebilmektedirler. Bu çalışmanın amacı, farklı sahiplik yapılarına ve ideolojilere sahip yüksek tirajlı *Yeni Şafak* ve *Sözcü* gazetelerinin haber dili ve söylemlerinin farklılıklarını ortaya koymaktır. Ayrıca çalışmada, haber söyleminin oluşum sürecinde Türkiye ve Suriye arasındaki diplomatik ilişkilerin zaman içinde yaşadığı değişimin haber söylemine etkilerini ortaya koymak amaçlanmaktadır.

4.2. Araştırmanın Örneklemi

Araştırma, kriz öncesi ve sonrasını içine alan 2012 - 2018 yılları arasındaki 6 yıllık periyodu kapsayacak, bu bağlamda konuya en çok yer ayıran ve farklı ideolojilere sahip *Yeni Şafak* ve *Sözcü* gazetesi örneklem olarak ele alınacaktır. Örneklem olarak bu iki gazetenin alınış sebebi, kendileriyle aynı görüşleri paylaşan diğer ulusal gazetelerle benzer söylemleri kullanmaları ve çalışmada bir bakıma o gazetelerin de haber dillerini temsil etmeleridir.

4.2.1. Sözcü Gazetesi Sahiplik Yapısı

Sözcü gazetesi, 27 Haziran 2007 tarihinde, İstanbul merkezli olmak üzere kurulmuştur. Kendisini Atatürkçü olarak tanımlayan gazete, ulusal gazete statüsünde günlük olarak yayınlanmaktadır.

Doğan Yayın Holding bünyesinde yayın yapan *Gözcü* gazetesinin Nisan 2007 tarihinde kapanmasının ardından, isim haklarının alınmasıyla kurulmuş bir devam gazete niteliğindedir. *Sözcü* gazetesi siyasetten ekonomiye, kültür sanattan magazine bir ulusal gazetenin içeriğinde bulunan her alanda habere yer vermektedir.

Sözcü gazetesi ilk çıktığı günlerde 60.000 adet satmıştır. 2008 Yılı'nın Eylül ayında ortama 150.000 tiraj alırken, 2010 yılının aralık ayında ise tirajı 210.000'e kadar yükselmiştir (<https://web.archive.org/web/20110831105150/http://www.ensonhaber.com/sozcu-gazete-haberturku-de-tirajda-gecti-2011-01-18.html> erişim tarihi: 08.05.2012). 2016 Yılı itibari ile ise en çok tiraj yapan dördüncü gazete haline gelmiştir (<https://web.archive.org/web/20160629133812/http://www.medyatava.com/tiraj> erişim tarihi: 09.05.2016).

Sözcü gazetesinin kurucusu ve imtiyaz sahibi Türk iş insanı Burak Akbay'dır. Burak Akbay yurtdışında öğrenimini tamamlamasının ardından Türkiye'ye dönerek İstanbul'da matbaa kurmuş ve iş hayatına girmiştir. Kurduğu matbaa ile Türk ve yabancı uyruklu çeşitli gazetelerin baskılarını yapmış, sonrasında bir spor gazetesi ile girdiği yayıncılık hayatına 2007 yılında *Sözcü* gazetesini kurarak devam etmiştir. Akbay aynı zamanda Estetik Yayıncılık Anonim Şirketinin sahibidir. Kurum ve kuruluşlarla bağlantısı olmayan Akbay aynı zamanda *Açık Mert Korkusuz*, *Korkusuz* gazeteleri ve *Gırgır* dergisinin de imtiyaz sahibidir.

Kurum ve kuruluşlardan bağımsız şahsa ait olması, iktidarla ilişki içinde olan medya sermayedarlarından farklı yerde konumlanması ve hükümetle arasındaki olumsuz ilişkiler *Sözcü* gazetesinin haber söylemine etki eden faktörlerdendir.

4.2.2. Yeni Şafak Gazetesi Sahiplik Yapısı

Yeni Şafak gazetesi kendini sosyal muhafazakar ve İslamcı olarak tanımlayan, günlük olarak yayınlanan ulusal gazetedir. Özellikle yayın hayatına başladığı dönemlerde İslamcı ve liberal tandanslı yazarları gazete bünyesinde toplamıştır. Gazetenin sloganı "Türkiye'nin birikimi"dir.

Yeni Şafak gazetesi 19 Eylül 1994 yılında Hekimler Birliği Vakfı Başkanı Dr. Yakup Yönten ve Tufan Mengi'nin öncülüğünde kurulmuştur. Vakıf tarafından çıkartılan gazete, yayın hayatına başladıktan 1,5 ay sonra yaşanan ekonomik zorluklar sebebiyle yayın hayatına ara vermiştir. 23 Ocak 1995 tarihinde ise, gazete dönemin Ensar Vakfı Başkanı Ahmet Şişman tarafından alınmış ve farklı bir kimlikle yayın hayatına devam etmiştir (https://tr.wikipedia.org/wiki/Yeni_%C5%9Eafak erişim tarihi: 02.05.2020). Gazetenin kuruluş yıl dönümü olarak satın alınma tarihi esas alınmaktadır.

Gazeteye daha sonra Mahmut Kış ortak olmuş, ilerleyen zamanlarda Kış ailesi gazetenin tek başına sahibi olmuştur. Gazetenin şu anki sahibi Albayrak Grubu adına Ahmet Albayrak'tır. İcra Kurulu Başkanı olarak da aynı aileden kardeşi Mustafa Albayrak

bulunmaktadır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Yeni_%C5%9Eafak erişim tarihi: 02.05.2020). İbrahim Karagül Temmuz 2012'den beri gazetenin yayın yönetmenliği görevini yürütmektedir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a yakınlığı ile bilinen Karagül, göreve geldikten sonra Adalet ve Kalkınma Partisi ve Recep Tayyip Erdoğan'a eleştirilerde bulunan Kürşat Bumin gibi gazetelerin görevine son vermiş, kadroya daha fazla İslamcı yazar katmıştır.

Yeni Şafak gazetesi Albayrak Medya Grubu'na aittir. Albayrak Medya Grubu, 2013 yılında *Yeni Şafak*'ı bünyesine katarak kurulmuştur. Türkiye ve Avrupa'da yayın yapan bir medya grubudur. Albayrak Medya Grubu'nun içinde yer alan markalar; *Yeni Şafak* gazetesi, *TVNET*, *GZT*, *Gazete Manşet*, *Dergilik*, *Nedersiniz*, *Ketebe*, *Gerçek Hayat*, *Derin Tarih* dergisi, *Lokma* dergisi, *Nihayet Dergi*, *Z Raporu*, *Cins Dergi*, *Skyroad*, *Bilge Çocuk*, *Bilgi Minik*, *Post Öykü*, *Reklam Piri*, *Piri Medya*, *Birlikte Dağıtım* ve *Arkitekt*'tir.

Albayrak Medya Grubu ise Albayrak Holding bünyesinde yer almaktadır. Albayrak Holding Ahmet, Bayram, Nuri, Kazım, Mustafa ve Muzaffer Albayrak kardeşlerin ortak girişimiyle kurulmuştur (https://tr.wikipedia.org/wiki/Albayrak_Holding erişim tarihi: 30.04.2020). İş hayatına inşaat sektörü ile başlayan Albayrak Grubu, bugün itibari ile müteahhitlik, medya, traktör ve motor üretimi, liman işletmeciliği, kağıt fabrikası, tekstil, temizlik ve sosyal hizmetler alanında faaliyet göstermekte ve 30'a yakın şirket çalıştırmaktadır. *Yeni Şafak* gazetesi ve *Tvnet*'in imtiyaz sahibi olan Ahmet Albayrak aynı zamanda grubun inşaat, liman ve traktör üretimi gibi şirketleriyle de ilgilenmektedir.

Türkiye'de bir medya organının sahibi olmanın bu alanda faaliyet gösterebilme yeterliliğinden çok daha büyük anlamları bulunmaktadır. Özellikle 1980'li yıllarda başlayan farklı alanlarda yatırımlar yapmış sermayedarların medya alanına yönelmesi ile çoğu alan birkaç kişinin himayesi altına girmiştir. Medya, diğer sektörlerde de iş yapan patronlar için karlı bir yatırım gibi gözükmese de sermayedar ve iktidar ilişkilerinde kilit bir rol oynamaktadır. Bu rolü medya patronlarının diğer sektörlerde aldıkları kamu ihalelerinde görmek mümkündür. 2001 yılında bazı medya patronlarının baskısı ile medya gruplarının kamu ihalelerine giriş yasakları kaldırılmıştır. Bu yasakların kaldırılmasının ardından pek çok medya grubu çeşitli alanlarda ihaleler almıştır. Albayrak Grubu da inşaat yatırımları kapsamında İstanbul Metrosu'nun elektronik-mekanik alt yapı ihalesini almış, Trabzon Limanı işletmeciliğini yapmış, İstanbul, Ankara, Şanlıurfa, Gaziantep ve Kocaeli illerinde atık toplama faaliyetlerini üstlenmiştir (<https://t24.com.tr/haber/turkiyede-medya-sahipligi-ve-getirileri,244181> erişim tarihi: 18.11.2013). Medya, medya patronları için kar getiren bir

sektör olarak gözükme de, medyanın sermaye sahipleri ve iktidarla ilişkilerine önemli ölçüde etki ettiği diğer sektörlerde alınan ihalelerde görmek mümkündür.

4.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada farklı ideolojik yönelimleri olan *Yeni Şafak* ve *Sözcü* gazetelerinin 6 yıllık (5 Şubat 2012 - 21 Ocak 2018) ilk sayfa haberleri Teun Van Dijk'ın makro ve mikro söylem analizi yöntemi ile incelenmiştir. Van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesi, haber söyleminde etkili olan ideoloji, iktidar ve medya arasındaki ilişki ve anlam yapılarını ortaya çıkartmayı amaçlamaktadır. Eleştirel söylem analizi, haber söylemi ve söylemin ideoloji etkisindeki sonuçlarını ortaya koymak bakımından derinlikli çözümlemeler yapmaya olanak tanıdığı için çalışmada bu yöntem tercih edilmiştir.

4.3.1. Teun A. Van Dijk'ın Söylem Analizi Yöntemi

Söylem analizi yöntemi anlamları inceleyen, söylemi dilbilgisel özellikleri dikkate alarak kuramsal manada çözümleyen bir yöntem türüdür. Söylem analizi ayrıca sosyal ve kültürel araştırmalarda kullanılan geniş kapsamlı bir araştırma yöntemidir. Özellikle son yıllarda gelişen kitle iletişim araçlarının geniş halk kitlelerini etkisi altına alması ile söylem analizi giderek yaygınlaşan bir araştırma yöntemi konumuna gelmiştir (Aziz, 2015: 149).

Söylem analizi kavramsal unsurlardan oluşan bir perspektif aracıdır. Söylem analizi ayrıca geleneksel metodolojiye alternatif olarak kabul edilmektedir. Söylem analizine ilişkin yaklaşımların çeşitliliğine rağmen, hepsinin dayandığı ortak kurallar bulunmaktadır (Çelik ve Ekşi, 2008: 15).

İletişim araştırmalarında 1970'li yılların başından itibaren çokça kullanılan söylem analizi, medya metinlerinde yer alan ideolojiyi ortaya çıkartmak bakımından araştırmacıların sıklıkla kullandığı bir yöntem olmuştur. Söylem analizinin nitel içerik çözümlemesinden en önemli farkı ise metni parçalara ayırmadan bir bütün olarak ele alması ve metin içindeki egemen söylemin nasıl inşa edildiğini ortaya koymasındır (İrvan, 2001: 81). Medya söylemleri, iktidarın söylemini yeniden üretirken, kaynak kullanımı, hangi aktörün ön plana çıkartılacağı, hangi başlıkların kullanılacağı, neyin nasıl söyleneceği gibi sorulara cevap aramaktadır. Haberin üslubu, kaynaklarla bağlantılar, haberin nasıl sunulduğu, hangi alıntılar yapıldığı, egemen başlıkların neler olduğu, metinde hangi çağrışımlar yapıldığı, haberdeki anlamı ve ideolojiyi oluşturan söylemin unsurlarını oluşturmaktadır (Van Dijk, 1999: 367-375). İletişim çalışmalarında söylem analizi yönteminin kullanılma amacı söyleme etki eden toplumsal ideolojileri ortaya koymaktır. Bu analiz yöntemiyle açık dilsel yapılardan örtük ideolojik yapılara ulaşmak amaçlanır (İnceoğlu ve Çomak, 2009: 12). Haberlerin güç ve iktidar sahibi

yapıların söylemsel kalıplarında oluşturulması, haber metinleri üzerine yapılan çalışmalarda söylem analizi yönteminin kullanılmasına neden olmaktadır (Sözen, 1999: 81).

Eleştirel söylem analizinin kapsamına giren iki yöntem vardır. Birincisi Stuart Hall'un oluşturduğu söylemsel yapı üzerinde duran yaklaşımdır. Eleştirel söylem analizi kapsamındaki ikinci yöntem ise, bu çalışmada da kullanılacak olan Teun A. Van Dijk'ın haberi makro ve mikro ölçekte inceleyen yaklaşımdır. Van Dijk'a (2005: 319) göre, söylem aracılığıyla toplumsal denetim uygulanmasının önemli bir koşulu söylemin denetimi ve söylemin üretimidir. Van Dijk eleştirel söylem çözümlemesinde, söylem üretme pratikleri üzerinde durmaktadır. Günümüzde yayınlanan gazetelerin neredeyse tamamının ilk sayfalarında görsel öğelerin ön plana çıktığını ve yazılı dilin kaybolduğunu söyleyen Van Dijk, mikro yapılarda haberi destekleyen unsurların önemine işaret etmektedir (1997: 268). Haber söylemini incelerken kullandığı makro ve mikro yapıların sınırlarını oldukça geniş tutan Van Dijk, uluslararası haberlerin yapısı üzerine yaptığı çalışmada tüm dünya ülkelerinin haber ajanslarına bağımlılığını ortaya koymuştur (Gölcü, 2009: 87).

İletişim çalışmalarında, haber çözümlemesinde çokça tercih edilen Van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesi, söylem kuramına dayanır ve metni, anlama ve üretim düzeylerini de dikkate alarak inceler (Dursun, 2004: 104). Van Dijk'ın haber metinleri üzerinde yaptığı bilişsel söylem analizleri ve söylemin bağlamını da hesaba katarak incelemesi, söylem analizi açısından önemli bulunmaktadır (Sezer, 2011: 101).

Van Dijk'ın eleştirel söylem analizi yöntemi de kendi içerisinde makro ve mikro olarak iki yapıya ayrılmaktadır. Haber metninin başlığı, giriş kısmı, spot ve görseller makro yapıyı oluşturmaktadır. Metinde kullanılan sözcük seçimi ve dizgi ise mikro yapıyı oluşturmaktadır. Hall'ın ifadesiyle makro ve mikro düzeyde yapılan söylemin en önemli işlevi, “Durum tanımlamak ve konuyla ilgili var olan ideolojiyi, yani yargıyı görünür kılmaktır” (Arık, 2006: 147).

Haber metnindeki söyleme etki eden başlıca etmenler bünyesi içinde bulunduğu medya organizasyonun egemen ideolojisi ve sahiplik yapısıdır. Tüm bunlardan bağımsız bir söylem kullanılamayacağı gibi, haberi tüketen okuyucu ya da izleyicinin de bunlardan bağımsız gerçek habere ulaşması imkansızdır. Bir medya metni ya da kullanılan görsel içeriğinde hep bir söylem barındırmaktadır. Toplumu yakından ilgilendiren politik bir konuyla ilgili haberlerin incelendiği bu çalışmada, medyanın bize neyi, nasıl ve ne amaçla verdiğini kavramak açısından eleştirel söylem analizi çok önemli bir yöntemdir.

4.4. Araştırmanın Varsayımı ve Sınırlılıkları

Çalışma, gazetelerin haber metinleri, haberin sayfada kapladığı alan, görsel seçimi ve haber söylemi oluşturmada sahip oldukları ideolojik görüş ekseninde hareket ettikleri varsayımına dayanmaktadır.

Söylem analizi ile incelenecek metinler 2012 ve 2018 yılları arasında konu ile ilgili gazetelerin ilk sayfadan verdikleri haberlerle sınırlandırılmıştır. Çalışmada incelenecek olan haberlerin seçimi, iki gazetenin de 6 yıllık periyot içerisinde aynı zamanda, ilk sayfada verdikleri haberler olarak sınırlandırılmıştır.

4.5. Analiz

Türkiye'nin ulusal çapta günlük yayın yapan iki gazetesinin incelendiği bu bölümde araştırmanın bulgularına 5 ana başlık altında yer verilmiştir.

4.5.1. Esad Rejiminin İç Politikada Şiddeti Arttırdığı Süreç

5 Şubat 2012: Esad rejimi camileri bombaladı, 337 kişi öldü.

Yeni Şafak Gazetesi:

Manşet: Baban kadar katilsin

Spot: İslam alemi mübarek Mevlid Kandili'ni kutlarken, hiçbir değer tanımayan Beşşar Esad, Kur'an-ı Kerim seslerinin yükseldiği camileri hedef aldı. Suriye'nin genç diktatörü, babası Hafız Esad'ın Hama'da gerçekleştirdiği katliamdan tam 30 yıl sonra Humus'u kana bulayarak dünyaya "Ben babamın oğluyum" mesajı verdi.

Esad rejiminin muhaliflere olan saldırısını *Yeni Şafak* gazetesi manşetten büyük puntolarla vermiştir. Hükümetin daha önce siyasi temaslar içinde olduğu Esad'ın babası Hafız Esad'ın yaptığı katliama da vurgu yapılan haberde, "Ben babamın oğluyum" vurgusu kırmızı puntolarla yazılarak verilmiştir. *Yeni Şafak* gazetesi Suriye İç Savaşının ilerlediği süreçte hükümet ve mevcut Suriye hükümeti arasındaki olumsuz durumun etkisiyle Esad'ın kendi halkı üzerindeki katı politikalarını, babası Hafız Esad'ın da yakın tarihte uyguladığı zalim politikalara atıfta bulunarak haberleştirmiştir.

Haberin birinci ara başlığı; "Cenazesini isteyene mermi" ifadeleriyle verilmiştir. Haber metninde Beşşar Esad, "Kendi halkına silah doğrultan" olarak betimlenmiştir. "En kanlı eylemini mübarek Kandil Gecesi gerçekleştirdi" ifadesiyle ise okuyucuya verilmek istenen iki mesaj vardır. Birincisi mesaj Esad'ın kanlı eylemlerini devamlı olarak sürdürmekte olduğu, ikincisi ise Müslüman alemi için önemli günlerden biri olan Kandil Gecesi'nde de eylemlerini durdurmadığı, dolayısıyla dine önem vermediği ve Müslümanlar için önemli olan bu güne saygısının olmadığıdır.

Haberde aynı zamanda "Mübarek gecede Kur'an-ı Kerim seslerinin yükseldiği iki caminin yıkıldığı ve cami enkazlarından onlarca cesedin çıkarıldığı belirtildi" ifadesi ile mevcut saldırı dramatize edilmiştir (EK 1). *Yeni Şafak* gazetesi, hedef kitlesinin çoğunluğu dini hassasiyetleri olan kişilerden oluştuğu için bu kişileri Esad'ın zulmüne karşı aynı cephede birleştirmek ve farkındalıklarını arttırmak için haber metninin içeriğinde Kandil gecesini, mübarek gece ve Kur'an-ı Kerim gibi tepkiyi çoğaltacak ifadeler kullanmıştır.

Haberde "Suriye yönetimi, katliam görüntülerini, 'Silahlı kişiler tarafından kaçırılan vatandaşlarımıza ait' gibi komik bir gerekçeyle açıklamaya çalıştı" ifadesi kullanılmıştır. Burada da okuyucuya haberin inandırıcı olmaktan uzak olduğunu anlatılmaya çalışılmıştır. Fakat gazetecilik etiği açısından bir gazetenin haberi verirken inandırıcılık unsuru taşıyıp taşımadığını sorgulaması yerine, mevcut haberi yorumsuz şekilde vermesi beklenmektedir.

Sözcü Gazetesi:

Haber Başlığı: Suriye'de katliam

Spot: Ordu, kandil gecesini halka ateş açtı. Ortalık kan gölüne döndü. Katliam, dünyayı ayağa kaldırdı.

Yeni Şafak gazetesine kıyasla daha az yorumla verilen bu haber, gazete sayfasının en altında, küçük puntolarla verilmiştir. Haberin spotunda, yaşanan katliamın dünya kamuoyu tarafından büyük tepki çektiği belirtilmiştir. Haberin fotoğraf altı yazısında "Kandil gecesini öldürülen 337 kişi için dün cenaze töreni yapıldı. Öfkeli Suriyeliler, Esad'ı protesto etti" ifadeleri kullanılmıştır (EK 2). *Sözcü* gazetesi de *Yeni Şafak* gazetesi gibi görece daha az vurgulamak kaydıyla, saldırının Kandil gecesini yapıldığı ifadelerini belirtmiştir.

5 Aralık 2012: El Vafidin kampında bulunan bir okula gerçekleştirilen saldırıda 28 öğrenci ve bir öğretmen hayatını kaybetti.

Yeni Şafak Gazetesi: Suriye'de bulunan bir kampa havan toplarıyla saldırıda bulunuldu. 30 kişi öldü.

Haber Başlığı: Can derdinde

Spot: İran'dan sonra Rusya'nın da desteğini kaybeden Beşşar Esad, saldırılarını arttıran muhaliflerin karşısında iyice köşeye sıkıştı. Moskova'nın izniyle Esad'le görüşen Rus Gazeteci Lukyanov, Suriye liderinin psikolojisini anlattı: Sarayda sıkışmış ve çaresiz. Gitse taraftarlarının, kalsa muhaliflerinin kendisini öldüreceğine inanıyor.

Yeni Şafak gazetesi bu saldırı haberini, Esad'ın zor durumda kaldığı için köşeye sıkıştığını belirten bir manşet altında ara başlıkla vermiştir. Diğer saldırı ve katliam haberlerine kıyasla daha az yorumla verilen haber metninde "Şam'da bir okula havan toplarıyla düzenlenen saldırıda 29 öğrenci ve bir öğretmen öldü. Suriye devlet ajansı SANA

saldırıyı muhaliflerin gerçekleştirdiğini ileri sürmüştür. Muhalifler ise iddiayı yalanladı" ifadeleriyle vermiştir (EK 3). Genelde saldırı haberlerini abartılı yorumlarla veren *Yeni Şafak* gazetesi bu defa haberinde yorum kullanmamıştır. *Sözcü* gazetesinin haberinde muhaliflerin yaptığı bildirilen haber, *Yeni Şafak* gazetesinde "kimin yaptığı belli olmayan" şeklinde verilmiştir. Muhaliflerin saldırı iddiasını yalanlaması özellikle verilmiş, dikkatin rejime çekilmesi sağlanmıştır.

Haberde dikkat çeken bir başka gerçek şudur ki, 10 ay önce *Yeni Şafak* gazetesinde Esad hitabı kullanılırken, 10 ay sonra Esed hitabına geçilmiştir (EK 3).

Sözcü Gazetesi:

Haber Başlığı: Suriyeli muhalifler 28 çocuğu öldürdü.

Spot: Esad'ı devirmek isteyen ve Türkiye'den büyük destek gören silahlı muhalifler, dün bir katliama daha imza attı. Muhaliflerin attığı roket, Şam'da bir okula isabet etti. Kanlı saldırıda 28 öğrenci ve 1 öğretmen can verdi.

Aynı saldırı *Sözcü* gazetesinde *Yeni Şafak* gazetesinin aksine muhalifler tarafından düzenlenmiş olarak verilmiştir. *Yeni Şafak* gazetesinde saldırıyla ilgili muhaliflerin yalanmasına yer verilmiştir, fakat *Sözcü* gazetesinde bu ifade aktarılmamış, rejimin beyanı esas alınmıştır. *Yeni Şafak* gazetesinin haber başlığında saldırının öznesi yer almazken, *Sözcü* gazetesi haberin öznesini net olarak başlığında belirtmiştir. Bu haber, aynı olayın farklı görüşlerdeki iki gazete tarafından ne kadar farklı verilebileceğine dair çarpıcı bir örnektir.

Sözcü gazetesinin haberinde kullandığı fotoğraf altı yazısında ise "Muhalifler çocuklara kıydılar" ifadeleri yer almıştır (EK 4).

4.5.2. Türkiye İçin Bir Tehdit unsuru Olarak YPG

17 Haziran 2015: Suriye'deki Tel Abyad YPG'nin elinde geçti.

Yeni Şafak Gazetesi:

Haber Başlığı: Tel Abyad'da devir teslim izledik.

Spot: PYD, ABD'nin hava desteğiyle Tel Abyad'da kontrolü sağladı. Muhalifler ise IŞİD'in bilinçli olarak kenti teslim ettiğini söyledi.

Haberi sürmanşetten veren *Yeni Şafak* gazetesi, hükümete yakın bir ideolojiye sahiptir. Hükümet muhaliflere açıktan destek verdiği için, bu desteğin medya ayağını *Yeni Şafak* gazetesinde de görmek mümkündür. Haberde Türkiye için kritik bir konumda olan Tel Abyad'ın kaybedilmesinin sorumluluğu, bilinçli olarak teslim ettiği iddia edilen IŞİD'e yüklenmiştir.

Haber metninde, "Muhafifler, 10 gün önce ana hatlarını 103 kilometre uzaktaki Rakka'ya kaydırın IŞİD'in Tel Abyad'a destek göndermemesini kuşku buluyor" ifadeleri ile, muhafiflerin görüşlerine yer verilmiştir. Haberde muhafiflerin görüşlerini referans alarak IŞİD'in Tel Abyad'ı bırakıp Rakka'ya çekildiği vurgulanmıştır. Aynı zamanda haber fotoğrafının altında bölgeden kaçan sivillere Türk polisi ve askerinin yardımcı olduğu belirtilmiştir (EK 5). *Sözcü* gazetesinin ulusalcı bakış açısıyla verdiği PYD yorumlarına ise *Yeni Şafak* gazetesinde çok fazla yer verilmemiştir.

Sözcü Gazetesi:

Haber Başlığı: Sınır PKK'ya geçti.

Spot: Teröristlerin cirit attığı, rahatça giriş çıkış yaptığı Türkiye-Suriye sınırının büyük bölümünü PKK'nın uzantısı YPG kontrolü altına aldı. Burnumuzun dibine bez parçalarını çektiler.

Haberi *Yeni Şafak* gazetesine göre küçük puntolarla veren *Sözcü* gazetesi, ulusalcı kimliği ile bilinen bir gazetedir. Bu da verdikleri haberlere getirdikleri yorumlardan anlaşılabilir. *Sözcü* gazetesi ideolojik tavrından ötürü bölgedeki haberleri yoğunluklu olarak YPG vurgusuyla vermektedir. Haberde bölgenin kimin elinden çıkıp kimin eline geçtiğinden çok, PKK'nın bölgedeki ağırlığının artmasını vurgulamışlardır. Haberde sınır hattında çekilen bir fotoğraf kullanılmıştır. Kullanılan fotoğrafta sınırın bir tarafındaki Türk bayrağı gözükürken diğer tarafta YPG'ye ait olduğu öne sürülen bir sembol kullanılmıştır. *Sözcü* gazetesi bu fotoğraftaki objeleri isimlendirirken YPG'ye ait olduğu öne sürülen sembol için "YPG'nin bez parçası" ifadesini kullanmıştır. Bu ifade *Sözcü* gazetesinin YPG'ye karşı tutumunu açıkça göstermektedir (EK 6).

26 Haziran 2015: IŞİD sabaha karşı Kobani şehir merkezine ani bir baskın düzenledi. Düzenlenen saldırıda aralarında sivillerin de olduğu 146 kişi öldü.

Yeni Şafak Gazetesi:

Manşet: ASIL HEDEF TÜRKİYE

Spot: IŞİD 4 ay sonra yeniden Kobani'ye saldırdı. En az 18 kişinin öldüğü iki patlama Türkiye'yi hedef alan operasyona dönüştü. Teröristlerin Mürşitpınar kapısından girdiği iddiası uluslararası ajanslar, Doğan ve paralel medya desteğiyle yayıldı. "Terörist Türkiye" kampanyası başladı.

Yeni Şafak gazetesi manşetten girdiği haberde saldırı ve ölenlerden çok, operasyonun Türkiye'yi hedef aldığını vurgulamaktadır. Bunu vurgularken, uluslararası kamuoyunda Türkiye'nin prestij kaybına sebep olabilecek haberlerden, aynı zamanda ülke içinde de

anlaşmazlık yaşadığı Doğan grubu ve paralel medyayı sorumlu tutmaktadır. Bu haber belli bir ideoloji çizgisinde haber yapan gazetelerin, farklı sebeplerle fikir ayrılığına düştükleri kişi veya grupları, bağlantılı haberle yargıladıklarını görülmesi bakımından çarpıcı bir örnektir.

Haber metninde sınır hattındaki kameraların IŞİD'in batıdaki Cerablus'tan sızdığını ortaya koymasına rağmen, "HDP'nin Güneydoğu'daki partneri olan DBP, 6-7 Eylül'deki gibi halkı eyleme ve canlı kalkan olmak için sınıra gitmeye çağırdı" ifadeleri kullanılmıştır. *Yeni Şafak* haberi veriş şekliyle, bölgedeki siyasi erklerin halkı kışkırtmaya çalıştığına dair çıkarımlarda bulunmuştur. Haberde, "Güvenlik kaynaklarına göre IŞİD'in saldırısı, 7 Haziran öncesi Adana-Mersin ile Diyarbakır'da HDP'ye yönelik saldırıların devamı niteliğinde; IŞİD'in 50 kişiyle Kobani'ye saldırması akıllıca değil ve IŞİD ile YPG arasında aylardır örtülü ortaklık var. Oyunlarını Türkiye üzerine kuruyorlar. Hedef Türkiye'yi teröre destek veren ülke gibi göstermek" ifadeleri kullanılmıştır. *Yeni Şafak* bir tarafın görüşüne dayanarak verdiği haberle okuyucularına IŞİD ve YPG arasında bir ortaklık olduğu görüşünü benimsetmek istemektedir. Sınır hattında çeşitli terör örgütlerine Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin destek verdiği iddialarını ise kendi güvenlik kaynaklarının yorumları vesilesiyle yalanlamak istemiştir.

Bu haber, farklı görüşlere sahip oldukları için kendi basın yayın organları vasıtasıyla gazetelerin birbirlerini yalanladıkları gerçeğini ortaya koyan önemli bir örnektir. Bu durum haberde kullanılan, "Teröristlerin Türkiye'den girdiği iddiasını Suriye'nin resmi haber ajansı SANA, ve HDP'liler ortaya attı. Reuters ve BBC bu yalanı yaydı. Hürriyet, Radikal, Cumhuriyet, Zaman ve Meydan gibi gazeteler, Türkiye'yi terörist gibi gösteren haberler gerçekmiş gibi yayınlar yaptı" şeklindeki ifadelerden anlaşılabilmektedir (EK 7). Gazetelerin kamuoyunu bilgilendirmek misyonunu kendi görüşünden olmayanı eleştirerek zedelemesi, gazetecilik etiği açısından son derece sakıncalıdır. Gazetelerin haberlerinde yorum ve eleştirilerde bulunacak kadar politize olmaları, zamanla okuyucu üzerindeki inandırıcılıklarını kaybetmelerine sebep olabilmektedir.

Sözcü Gazetesi:

Haber Başlığı: Ramazanda yine IŞİD katliamı.

Haber Metni: Dinci IŞİD, Suriye Kobani'de bombalı 2 saldırı düzenledi. Kapı kapı dolaşıp infaz yaptı. 100'e yakın ölü var.

Sözcü gazetesi, *Yeni Şafak* gazetesine oranla bu habere gazetesinin birinci sayfasında çok küçük bir yer ayırmıştır. Katliamın sert bir dille kınandığını gördüğümüz bu haberde dikkat çeken ayrıntı, haberin diğer gazeteye oranla IŞİD'in dinci olduğu vurgusuyla

verilmesidir. Aynı zamanda *Sözcü* gazetesinin kullandığı fotoğraf altı yazısında "Sınırımıza akın ettiler" ifadesi kullanılmıştı (EK 8).

4.5.3. Bölgenin Yeni Aktörü Rusya

1 Ekim 2015: Rusya'ya ait savaş uçakları Suriye'nin çeşitli noktalarında IŞİD ve diğer muhaliflere karşı hava saldırıları başlatmışlardır.

Yeni Şafak:

Manşet: Rusya savaşa girdi (DAEŞ'i değil Özgür Suriye Ordusunu vuruyor)

Spot: 'Sıcak denizlere inme' hedefini 'sıcak topraklara inme' şeklinde değiştiren Rusya, Suriye'de fiilen savaşa girdi. "Esed çağırdı" diyerek parlamentodan müdahale kararı çıkartan Putin, dün hava kuvvetlerine savaş emri verdi. Rus uçakları, Esed karşıtı güçlerin konuşlandığı bölgeleri bombaladı.

Yeni Şafak gazetesinin manşetten büyük puntolarla verdiği bu haberde, çok büyük bir tepki ölçülmektedir. Muhalif Özgür Suriye Ordusu'na hükümetin verdiği desteğe binaen, Rusya'nın asıl hedefinin IŞİD değil, Esed'a muhalif büyük güç olan Özgür Suriye Ordusu olduğunu vurgulamışlardır. Bu haberde anlatılmak istenen Rusya'nın savaşa girmesi değil, hükümetin desteklediği Özgür Suriye Ordusu'nun bu saldırıda zarar görmesidir. Rusya'nın savaşa girme kararını veren Putin'in üstü kapalı olarak eleştirildiği spotta, Rusya'nın destek verdiği Esed'ın araç olarak kullanıldığı, Rusya'nın asıl hedefinin kendi çıkarlarını muhafaza etmek olduğu vurgulanmıştır.

Haber metninde ayrıca Rusya'nın düzenlediği bombardıman sonucu 36 sivilin hayatını kaybettiği belirtilmiştir. *Yeni Şafak* gazetesi kullandığı fotoğraf yazısında "DAEŞ'i değil Özgür Suriye Ordusunu vuruyor" ifadelerini kullanarak, bölgede asıl tehdit unsuru konumunda olan IŞİD'le savaşmak yerine, Türkiye'nin de destek verdiği muhaliflerin vurulduğu belirtilmiş, dolaylı yoldan Türkiye'nin hedef alındığı yorumu yapılmıştır (EK 9).

Sözcü Gazetesi:

Başlık: Ruslar Suriye'de IŞİD'i bombaladı.

Sözcü gazetesinde mevcut habere sayfanın küçük bir kısmında, sadece başlık olarak yer verilmiş, haberin içeriği iç sayfalara bırakılmıştır. Yorumsuz, olduğu gibi ve küçük puntolarla verilen haberde IŞİD'le birlikte diğer muhalif güçlerin bombalandığı bilgisi verilmemiştir. *Sözcü* gazetesi, *Yeni Şafak* gazetesinin aksine Rusya'nın doğrudan hedefinin IŞİD olduğunu ifade etmiştir (EK 10).

8 Ekim 2010: Tayyip Erdoğan Suriye'deki gündeme dair açıklamalar yaptı.

Yeni Şafak Gazetesi:

Manşet: Rusya inandırıcı değil

Spot: Rusya'nın, Türkiye'nin hava sahasını ihlal konusunda getirdiği izahatlarının inandırıcı olmadığını belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan, "NATO Konseyi toplantısından sonra başta ABD olmak üzere tüm ülkelerin farklı tavır alması gerekecek. Mevcut durumu kabullenemeyiz" dedi.

Haberde Erdoğan'ın sözü manşetten verilmiştir. Haber spotunda da aynı şekilde sadece Erdoğan'ın açıklamaları verilmiştir. Haber metninde Erdoğan'ın Putin'le yaptıkları görüşmeye rağmen hava sahası ihlali olduğu gerekçesiyle tekrar bir görüşme yapmanın anlamsız olduğuna dair sözlerini yorumsuz şekilde direkt aktaran *Yeni Şafak* gazetesi, AB'ye dair, "AP Başkanı Schultz, AB Konseyi Başkanı Tusk, AB Komisyonu Başkanı Juncker ile yaptığım görüşmeler son derece olumluydu. AB kurumlarının en yetkili isimleri, Türkiye'nin önemini giderek arttığı konusunda hemfikirler. İyi bir atmosfer var. Terör konusunda da daha hassaslar" ifadelerine yorumsuz yer vermiştir.

İki ara başlıkla verilen haberde, önce Erdoğan'ın Rusya ile ilgili olumsuz yorumlarına yer verilirken sonrasında AB ile bölge hakkında aynı paralelde görüşler olduğuna dair sözlerine yer verilmiştir. Böylece aynı haber metninde Rusya ve AB'nin de tutum farklılıkları ortaya konmuştur.

Habere ait fotoğraf yazısında ise Erdoğan'ın IŞİD'e dair, "DAİŞ gibi terör örgütleri İslam'a gölge düşürmektedir" ifadelerine yer verilmiştir (EK 11).

Sözcü Gazetesi:

Sürmanşet: Tayyip Suriye'de oyun dışı bırakıldı

Spot: Başından beri Amerika'yla Esad'ı devirmek için çabalayan Erdoğan'ın planını Rusya bozdu... Rusya, Suriye'deki teröristleri havadan ve denizden, Esad da karadan vuruyor. ABD sessiz, Erdoğan ise oyunu seyretmek zorunda kalıyor.

Haber spotunda *Yeni Şafak* gazetesinin aksine, iç sayfadaki detaylı metin haricinde Erdoğan'ın sözlerine hiç yer verilmemiştir. Haber tamamen yorumlu yazılmış olup, Rusya ve Suriye'nin teröristleri vurduğu vurgusu yapılmıştır. Haber içeriğinde Suriye'de rejim güçleri dışındaki muhaliflerin terörist olarak nitelendirildiği söylenebilir. Hükümetin destek verdiği Özgür Suriye Ordusunun da bu saldırıların hedefi olduğu belirtilmemiş, Türk hükümetinden bağımsız ele aldıkları Erdoğan'ın aciziyeti olduğu iddia edilmiştir.

Sürmanşette ise Recep Tayyip Erdoğan'dan bahsederken "Tayyip" ifadesi kullanılmıştır. Gazetecilik etiği açısından bir gazetenin, öznesi ülkesinin Cumhurbaşkanı olan

bir haberde kendisine ismiyle hitap edilmesi gazetecilik etiğini zedelemesi bakımından yanlış bir söylem örneğidir.

Haberde kullanılan fotoğrafta, Esad, Putin ve Barack Obama aynı masada oturmakta ve poker oynamaktadır (EK 12). Erdoğan ise aynı masada onları izlemektedir. Bu görsel seçimiyle gazete spotunda kullandığı "Erdoğan ise oyunu seyretmek zorunda kalıyor" ifadesini desteklemektedir. Yine gazetecilik etiği bakımından bir gazetenin kullandığı görsel gerçeğe uyuşmadığı ve kurgulanmış görsellere yer verildiği takdirde, inandırıcılıktan uzaklaşmış olacaktır.

4.5.4. Rus Uçağıyla Değişen Konjonktür

25 Kasım 2015: Türkiye sınır ihlali yaptığı gerekçesiyle Rus uçağını düşürdü.

Yeni Şafak Gazetesi:

Sürmanşet: Uyardık, vurduk.

Spot: Hiçbir DEAŞ mensubunun bulunmadığı Bayırbucak Türkmen bölgesine günlerdir bomba yağdıran Rus uçaklarından ikisi dün yine Türk hava sahasını ihlal etti. 10 kez uyarılan uçaklardan biri geri döndü, diğeri uyarıyı dinlemedi. 2 F16, Rus savaş uçağını düşürdü. Türkiye milli egemenliğinin gereğini yaptı.

Haberi sürmanşetten veren *Yeni Şafak* gazetesi, haberin spot kısmında Rusya'yı hava saldırıları ile Türkmenleri vurdukları gerekçesiyle eleştirmiş, yapılan uyarıları dinlemeyen Rus uçaklarından birinin Türk savaş uçakları tarafından düşürüldüğü ifade edilmiştir. Haber spotunda geçen "Türkiye milli egemenliğinin gereğini yaptı" ifadesi ile yapılan eylem desteklenmiştir.

Yeni Şafak gazetesi haber de kullanmak üzere, uçağın vurulma anını, Rus pilotun atlama anını ve uçak iz analiz fotoğrafını kullanmıştır. Fotoğraf yazısında ise, "Uçağın iz analizi hava sahası ihlalini ortaya koydu" ifadesi kullanılarak okuyucu gözünde yapılan eyleme meşruiyet kazandırılmaya çalışılmıştır (EK 13).

Sözcü Gazetesi:

Manşet: Savaşın eşiğindeyiz

Spot: Türkiye, Esad'ı destekleyen Rusya'nın savaş uçağını sınırda vurdu. Putin "Sırtımızdan bıçaklandık" diyerek meydan okudu.

Haberi "savaşın eşiğindeyiz" manşetiyle ve büyük puntolarla veren *Sözcü* gazetesi, manşetten anlaşılabilceği gibi sınır ihlali sebebiyle Rus uçağının düşürülmesini destekleyici bir yorumda bulunmuştur. Spotta habere yorum katmayan gazete, mevcut sorunun müsebbibi olarak Esad'ın gösterildiği cümleye yer vermiştir. Spotta aynı zamanda Putin'in Türkiye'yi

suçlayıcı ifadelerine de yer verilmiştir. Haber görseli olarak Erdoğan'ın kokpitte çekilmiş fotoğrafına yer veren gazete, görselin altında "Erdoğan ilk kez başkomutanlık yaptı" yorumunu yapmıştır. Bu haber muhalif yönüyle bilinen *sözcü* gazetesinin, milli çıkarlar söz konusu olduğunda haberlerinde hükümete destek verdiğinin bir örneğidir.

Sözcü gazetesi fotoğraf altı yazısında ayrıca, "Başbakan Davutoğlu adeta ortalarda yoktu. Dünkü krizi tamamen saray ve Erdoğan yönetti" ifadelerine yer vererek, mevcut olayla ilgili Erdoğan'a olan desteğini bildirirken, Başbakan Davutoğlu'nun bölge ile ilgili çekimser tavrı eleştirmiştir (EK 14).

14 Şubat 2016: Türkiye YPG'yi obüslerle karadan vurmaya başladı.

Yeni Şafak:

Manşet: Türkiye PYD'yi vurdu

Spot: Türkiye, Rusların desteğiyle muhalifleri katledip, "güvenli bölge"yi tehdit eden terör örgütü PYD'yi vurdu. Fırtına obüsleri terör örgütünün Afrin, Azez ve Miniğ Hava Üssü'ndeki mevzilerini imha etti. En az 35 terörist öldürülürken, 15 terörist de yaralandı.

Manşetten verilen haberde, PYD'nin vurulduğu bilgisi, PYD'nin Rusya tarafından desteklendiği bilgisiyle verilmiştir. Türkiye'nin sınır güvenliği için oluşturmaya çalıştığı güvenli bölge, teröristlerden arındırılmak için uygulamaya geçirilmeye çalışılmaktadır. Bu vesileyle haberde, Rusya'nın PYD'ye verdiği desteğin, Türkiye'nin güvenliğinin sadece terör örgütlerince değil, Rusya tarafından da tehdit edildiği yorumu yapılmıştır.

Haber metninde daha önce uyarı yapılmasına rağmen PYD'nin ilerleyişi özellikle vurgulanmış ve "TSK'nın uyarılarına rağmen Halep'in kuzeyinde ilerleyen PYD'ye yönelik topçu ateşi saat 16.00 sularında başladı" ifadelerine yer verilmiştir. Haber metninde ayrıca "Topçu ateşi, hem PYD hem de Rusya ve ABD'ye mesaj anlamı taşıyor" ifadeleri kullanılmıştır (EK 15). Bu ifade PYD'yi desteklediği bilinen ABD'ye ve bölgede rejim kuvvetlerini destekleyen Rusya'nın varlığına rağmen böyle bir harekate girişilmesinin, Türkiye'nin kendi çıkarlarını ve sınır güvenliğini korumak için bölgedeki güçlerden korkmadığı yorumu taşımaktadır.

Sözü Gazetesi:

Haber Başlığı: Türkiye YPG'yi vurdu

Haber Metni: Savaş rüzgarları esiyor... Terör örgütü PKK'nın uzantısı YPG, yuvalandığı Suriye Azez'den Türkiye'nin üs bölgesine ateş açtı. Askerimiz anında karşılık verdi. Suriye'deki YPG hedeflerini vurdu.

Haber başlığında mevcut durum yorumsuz ve direkt şekilde verilmiştir. Haber metninin ilk cümlesinde ise Türkiye'nin olası bir savaşın eşiğinde olabileceği öngörüsüne yer verilmiştir. *Sözcü* gazetesinin YPG'yi ilgilendiren her haberde kullandığı, YPG'nin terör örgütü PKK'nın bir uzantısı olduğu ifadesi bu haberde de yer bulmuştur. Gazete, Türkiye'nin YPG'yi vurma sebebi olarak YPG'nin Azez'den Türkiye'nin üs bölgesine ateş açmasını göstermiş ve Türkiye'nin gösterdiği tepkiyi olumlamıştır. Bu olumlama, "Askerimiz anında karşılık verdi" ifadesinden anlaşılabilmektedir. Çünkü bir olaya karşılık verilmesi için, öncesinde yaşanan tetikleyici bir başka olayın yaşanması gerekmektedir.

Haberde kullanılan görselde ateşleme yapmış bir Türk tankı bulunmaktadır (EK 16). Haber görselinde kullanılan yazıda ise yine PKK vurgusu yapılmış ve "PKK'nın Suriye'deki uzantısına darbe" ifadeleri kullanılmıştır.

28 Şubat 2016: Suriye'de başlatılan ateşkesten sonra IŞİD, YPG'yi vurdu.

Yeni Şafak Gazetesi:

Haber Başlığı: Tel Abyad oyunu

Spot: IŞİD önceki gece saat 23.30'da PYD kontrolündeki Tel Abyad'a sızarak kültür merkezi, maliye binası, hastane, köy kalkınma merkezi ve nüfus müdürlüğü binalarını ele geçirdi.

Haber spotunda olay olduğu gibi ve yorumsuz verilmiştir. Manşette kullanılan "oyun" kelimesi, haber metninde yer alan PYD'nin saldırıya göz yumduğu iddiasını ifade etmek için kullanılmıştır. PYD'nin sızmaya göz yumması ise haber metninde kullanılan, "Bölgedeki Arap aşiretlerinden Meşur El Buassafa mensup isimler, saldırının terör örgütü PYD'nin işine geldiği, Tel Abyad çevresinde kalan son Arap ve Türkmen aşiretlerin tasfiye edileceğini söyledi. Eski Tel Abyad Meclisi Başkanı Ekrem Dede, 'PYD ve müttefikleri saldırıya bilerek göz yumdu' dedi" ifadelerinden anlaşılmaktadır. *Yeni Şafak* haber başlığını, Tel Abyadlı bir yetkilinin sözlerini referans alarak oluşturmuştur. Haberde kullanılan görsel, haber anlatısında okuyucu üzerinde oluşturulmaya çalışılan ana fikri destekler niteliktedir (EK 17).

Haberin bir bölümünde Baas'tan Cerablus Talimatı ara başlığı ile verilen haber metninde ise, Esad rejimi ve PYD arasındaki ziyaretin bilgisi verilmiştir. Esad'ın Türkiye'deki terör örgütü PKK'nın siyasi uzantısı olan PYD'yi Tel Abyad'da ziyaret ettiği ve Türkiye'ye karşı kışkırttığı ifade edilmiştir. Bu ifadeler, "Terör örgütü PYD/YPG'den Türkiye'nin kırmızı çizgileri olan Azez ve Cerablus'a saldırmaktan vazgeçmemelerini isteyen Hilal, 'Bu merkezler size tahsis edildi, her türlü desteğe hazırız' mesajı verdi" sözleri ile okuyucuya verilmiştir. Haberde okuyucu üzerinde oluşturulmak istenen algı, Esad yönetiminin Türkiye'nin güvenliğini tehlikeye sokan terör örgütleri üzerinde destekleyici bir unsur olduğu vurgusudur.

Sözcü Gazetesi:

Haber Başlığı: Suriye’de ateşkes başladı, ancak silahlar susmadı.

Haber Metni: ABD ve Rusya’nın girişimiyle başlayan ateşkesin ilk gününde olay vardı. Dinci terör örgütü IŞİD, terör örgütü YPG’yi vurdu. Amerika da IŞİD’i bombaladı. Ortalık karıştı.

Sözcü Gazetesi haber başlığı olarak ABD ve Rusya’nın öncülük ettiği ateşkesin bir anlam ifade etmediğini vurgulayan bir ifade seçmiştir. Bu ifadeyi haber metninde görmek de mümkündür.

Yeni Şafak gazetesine benzer şekilde haberi detaylandırmadan veren *Sözcü* gazetesi, daha önce aynı gazetenin haber çözümlemelerinde de görüldüğü gibi IŞİD’in dinci bir terör örgütü olduğu vurgusu yapmayı unutmamıştır. Bu anlamda, verdiği her haberde YPG’yi terör örgütü olarak niteleyen *Yeni Şafak*’tan farklılık göstermektedir, zira *Yeni Şafak* gazetesi IŞİD ile ilgili haberleri verirken "terör örgütü" ifadesini kullanmamaktadır.

Sözcü gazetesi ilk sayfada küçük bir yer ayırdığı haberi için görsel kullanmamıştır.

4.5.5. Türkiye'nin Suriye'deki Askeri Süreci

25 Ağustos 2016: Türkiye Suriye’ye askeri müdahale düzenledi.

Yeni Şafak Gazetesi:

Manşet: Bu daha başlangıç

Spot: Sabır bitti... Türkiye, sınır güvenliğini tehdit eden terör örgütleri IŞİD ve PYD/PKK’ya karşı Suriye’de harekete geçti. 2 Bin muhalif savaşçı F-16 bombardımanı ve tankların açtığı yolda yürüyerek Cerablus’u kısa sürede IŞİD’ten aldı. Sırada doğuda Azez, güneyde El Bab’a kadar olan bölgenin IŞİD ve PYD’den temizlenmesi, yani “güvenli bölge” kurulması var.

Yeni Şafak gazetesi Türkiye'nin Suriye'de başlattığı harekâta tam sayfa ayırmıştır. Operasyonun tüm detaylarıyla verildiği haberin spotunda, metninde ve haber görseli yazılarında gazetenin harekâta olan desteği açıkça görülebilmektedir. Spotta geçen "Sınır güvenliğini tehdit eden terör örgütleri IŞİD ve PYD/PKK" ifadesi, hareketin nedenini ortaya koymaktadır. *Yeni Şafak* gazetesinin bölgede savaşan ve Türkiye'nin desteğini alan muhalif grup için "muhalif savaşçı" ifadesini kullanması da desteğini ortaya koyan bir diğer çarpıcı ifadedir. *Yeni Şafak* gazetesi, kullandığı "Bu daha başlangıç" manşetiyle, hareketin sonraki safhalarıyla ilgili iyimser bir yaklaşım sergilemektedir.

Haber metninde operasyonun detayları verilmiştir. Bu detaylar arasında dikkati çeken, Fırat Kalkanı Operasyonu sırasında ölen muhalif için "Bir muhalif şehit oldu" ifadesinin kullanılmasıdır. Bölgedeki muhaliflere karşı verdiği haberlerde çoğunlukla daha mesafeli

hitaplar kullanan *Sözcü* gazetesinin aksine *Yeni Şafak* gazetesi, Türk askerinin desteği ile ilerleyen muhalif gruplardan şehit olarak bahsetmiştir.

Yeni Şafak gazetesi haber başlıklarından birinde de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın sözlerine yer vermiştir. Başlıkta büyük puntolarla Erdoğan'ın "Artık bu işe nokta koyacağız" sözleri kullanılmıştır. Ayrıca haber metninin detaylarında Başbakan Binali Yıldırım ve Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun kararlı ve terörist gruplara karşı tehditkâr ifadelerine de yer verilmiştir. Haber tam sayfadan verildiği için pek çok görsel kullanılmıştır. "Bu daha başlangıç" manşetinin arkasında bölgeye gönderilen Türk tankları görülmektedir. Bir diğer görselde ise operasyonu karadan gerçekleştiren muhalif grupların özçekimi yer almaktadır. Yayınlanan özçekimde operasyona katılan Türkmenlerin mavi, Arapların ise kırmızı kolluk taktıkları görülmekte ve bu bilgi fotoğraf yazısında da yer almaktadır. Bu bilgiyle bölgede Türk askerinin desteğiyle kara operasyonunu gerçekleştiren farklı etnik grupların olduğu bilgisine ulaşılabilmektedir. Diğer bir görselde ise Türk jetleri ve üzerinden dumanlar yükselen Cerablus semaları yer almaktadır. Haber metninin yanında bulunan görselde, kendisinin sözü başlık alındığı için Recep Tayyip Erdoğan bulunmaktadır. En alttaki görselde ise muhaliflerin zafer pozu verdikleri bir fotoğraf yer almaktadır. Fotoğraf altı yazısı olarak ise, "Cerablus'ta kısa sürede kontrolü sağlayan muhalifler zafer pozu verdi" ifadeleri kullanılmıştır. Gazetenin görsel seçimi olarak bölgede olan ve zafer pozu veren muhalifleri kullanması ise okuyucuya vermek istediği "Her şey yolunda" imajının bir tezahürüdür (EK 19).

Sözcü Gazetesi:

Manşet: (Biri dinci, diğeri bölücü 2 terör örgütüne "dur" demek için) Mehmetçik Suriye'de

Alt Başlık: Sınırımızı dinci IŞİD ve YPG'den temizleyene kadar çıkmayacağız.

Spot: Türkiye, sınır ötesinden yaptığı saldırılarla canımızı yakan IŞİD ve Suriye'nin kuzeyini Kürt bölgesi yapmak isteyen PKK destekli YPG'yi durdurmak için dün sabah Suriye'ye girdi. Hedef, Cerablus kentini IŞİD'den temizlemek, YPG'nin Fırat'ın batısına geçmesini engellemekti.

Sözcü gazetesi de haberi ilk sayfada ve geniş yer ayırarak vermiştir. Aynı gazete daha önce Türkiye'nin Suriye'ye düzenleyeceği olası bir askeri operasyonun ülke açısından tehdit oluşturabileceği yorumunu yapmışken, operasyon fiili olarak başladığında hükümet ve askere verdiği desteği haberde görmek mümkündür. *Sözcü* gazetesi, muhalif bakış açısıyla eleştirdiği durum ve olaylar gerçekleştiğinde milli birlik ve beraberlik içinde davranılması gerektiği görüşünü farklı dış politika olaylarında göstermiştir. Fırat Kalkanı Operasyonu da bunun bir

örneğidir. *Sözcü* gazetesi aynı zamanda IŞİD hakkında verdiği haberlerde özellikle kullandığı dinci vurgusunu haberin manşetinde tekrar etmiştir.

Sözcü gazetesinin ulusalcı kimliği, yapılan operasyonun asli sebeplerinden birinin, bölgenin kuzeyinde oluşturulmak istenen bir Kürt bölgesi olduğunu belirtmesi ve YPG ile PKK'nın bağlantılı terör örgütü olduğunu vurgulaması ile kendini belli etmektedir. Bunu spotta kullanılan, "PKK destekli YPG'yi durdurmak için dün sabah Suriye'ye girdi" ifadesinden görebilmekteyiz.

Sözcü gazetesi haber metninde Türk ordusunun başlattığı operasyonun ilk aşamada kaydettiği başarılarından bahsetmektedir. Başarıyla yürütülen operasyonla ilgili haberde, "Mehmetçiğe Özgür Suriye Ordusu'na ait askerler de eşlik etti" ifadeleri kullanılmıştır. *Yeni Şafak* gazetesi gibi, başlatılan operasyonun ÖSO askerleriyle koordineli yürütüldüğü belirtilirken, *Yeni Şafak* Gazetesinin aksine, bu haberde ölen ÖSO askerlerinden bahsedilmemiştir.

Sözcü gazetesi haberin bir bölümünde operasyonun gerekliliğini ortaya koymak adına Cerablus'un neden önemli olduğuna dair bilgiler vermiştir. *Sözcü* gazetesine göre bölgenin önemi PYD'nin sınırı tamamen ele geçirdiği takdirde Suriye sınırimızın tamamını kontrol altına alabilecek olmalarıdır. *Sözcü* gazetesinin haberi veriş şekline bakarak, mevcut operasyona YPG/PYD'nin oluşturabileceği tehdit öncülünde destek verdiği görülebilmektedir.

Sözcü gazetesi haber görselleri olarak bölgedeki Türk tanklarını kullanmıştır (EK 20).

5 Eylül 2016: Türkiye-Suriye sınırında IŞİD tarafından idare edilen topraklar, Türkiye tarafından tamamen ele geçirildi ve kontrol altına alındı.

Yeni Şafak Gazetesi:

Haber Başlığı: Harita birleşti

Spot: 12 Gün önce başlayan Fırat Kalkanı Operasyonu'nda önemli başarı sağlandı. Suriye-Türkiye sınırında 2 yıldır IŞİD'in elinde olan Azez-Cerablus hattı teröristlerden temizlendi.

Yeni Şafak gazetesi haberin başlığı olarak sınırın temizlendiği ve örgütün Türkiye sınıırıyla bir bağlantısının kalmadığı bilgisini özetlemiştir. Spotta ise başlatılan Fırat Kalkanı Operasyonunun başarıya ulaştığı ve hedeflendiği gibi sınır hattının teröristlerden temizlendiği bilgisi verilmiştir.

Habere ilk sayfada, operasyonun başladığı güne kıyasla az yer verilirken haber görseli olarak sadece Özgür Suriye Ordusu askerlerinin fotoğrafı kullanılmıştır. Haber metninde "TSK'nın desteği ile Cerablus'tan batıya, Çobanbey'den doğuya ilerleyen ÖSO dün sabah IŞİD'in sınır boyunca kontrol ettiği bölgeyi 8 km'ye kadar düşürdü" ifadeleri kullanıldı. Haberde operasyonun başarısı TSK desteği alan ÖSO'ya mal edildi.

Sözcü Gazetesi:

Haber Başlığı: Suriye sınırimız IŞİD’den temizlendi.

Haber Metni: İki koldan Suriye’ye giren Mehmetçiğin desteğiyle ÖSO, Azez-Cerablus hattını birleştirdi. Böylece dinci terör örgütü IŞİD’in Türkiye sınırıyla bir teması kalmadı.

Sözcü gazetesi bu haberde *Yeni Şafak* gazetesinin aksine, daha önce ilgili haberlerde misyon yüklediği ve hatta daha önce yaptığımız haber incelemesinde terörist iması yaptığı Özgür Suriye Ordusu’nun, sınırimızın temizlenmesinde ana aktör olarak vermiştir. Gazete, habere *Yeni Şafak* gazetesinden de küçük bir yer ayırmış, ilk sayfanın en altında, görsel kullanmadan ve küçük puntolarla vermiştir. *Sözcü* gazetesi IŞİD ile ilgili verdiği haberlerde kullandığı "Dinci terör örgütü" ifadesini bu haberinde de kullanmıştır. Ayrıca *Sözcü* gazetesi, Türk askerini TSK diye belirten *Yeni Şafak* Gazetesinin aksine, ulusalcı kimliğinin etkisiyle Mehmetçik olarak ifade etmiştir.

21 Ocak 2018: Türk Silahlı Kuvvetleri ve TSK tarafından eğitilmiş Özgür Suriye Ordusu grupları tarafından Suriye’nin Halep ilinin Afrin ilçesine yönelik Zeytin Dalı adı verilen sınır ötesi bir askeri harekat başlatıldı.

Yeni Şafak Gazetesi:

Manşet: Şimdi zafer zamanı

Spot: Türkiye terörle kuşatılma planına karşı dün harekete geçti. Fırat Kalkanı ile kesilen terör koridorunun şimdi de batı kanadı Afrin terörden temizleniyor. Erdoğan’ın “Fiilen başladı” sözleri ile büyük hava harekatına start verildi. Saat 17.00’de 72 savaş uçağı 7 bölgedeki 108 hedefi vurdu. Yakıt depolarında mühimmat depolarına kadar çok sayıda yığınak imha edildi, terör yuvaları yok edildi. Aynı anda ÖSO birlikleri karadan Afrin’e yöneldi.

Yeni Şafak gazetesi başlatılan bu yeni harekatı, tıpkı daha önce başlatılan Fırat Kalkanı Harekatı gibi tam sayfadan vermiştir. Haberin manşetinde operasyona ve Türk askerinin muvaffakiyetine olan inanç görülmektedir. Manşet aynı zamanda "Türkiye çok sabretti. Çokuluslu terör yığınağı için çok uyardı" ifadeleri ile desteklemiştir. Türkiye'nin çok sabrettiği vurgusu ile daha öncesinde yapılan uyarılar karşısında terör örgütü ve örgüt destekçisi ülkelerin Türkiye ile aynı paralelde tutum sergilememesine serzenişte bulunulmuştur. Aynı şekilde "Çokuluslu terör yığınağı" ifadesi ile Türkiye'nin bölgede çatışma içerisinde olduğu terör örgütlerinin, büyük devletler tarafından desteklendiği anlamını içermektedir. Müttefik olduğunu ileri süren ABD'nin Türkiye'nin bölgede çatışma halinde olduğu YPG'yi desteklemesi bu duruma bir örnektir.

Spotta Fırat Kalkanı Harekatı gibi bu hareketin da amacının terörle kuşatılma planını durdurmak olduğu belirtilmiştir. Spotta aynı zamanda okuyucuya hareketin özeti verilirken, Erdoğan'ın da sözlerine atıfta bulunularak, Fırat Kalkanı Operasyonu'nun aksine ÖSO birliklerinin operasyona olan dahli vurgulanmıştır.

Haber görseli olarak bir tarafta hedeflenen bölgeleri vuran Türk F16'ları yer alırken, diğer tarafta Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın fotoğrafı kullanılmıştır (EK 23). Türk F16'sının yer aldığı fotoğrafta "F16'lar ABD'nin PKK'ya silah yardımı yapmak için kullandığı Minnig Havaalanı'nı bombalayarak kullanılamaz hale getirdi" ifadeleri kullanıldı. Bu ifadeler spotta geçen "Çokuluslu terör yığınağı" sözünü destekler niteliktedir. Bahsi geçen çokulusluluğun içinde, Türkiye'nin terör örgütü olarak kabul ettiği örgütlere mühimmat desteği verdiği bilinen ABD'nin yer aldığı anlaşılmaktadır.

Haberde ayrıca "Dünya Ankara'ya kilitlendi" ifadeleri kullanılmaktadır. Dönemin Genelkurmay Başkanı Hulusi Akar'ın Amerikan ve Rus mevkidaşıyla, Dışişleri Bakanı Mevlüt Davutoğlu'nun ise Amerikalı mevkidaşıyla görüşmeler yaptığı bildirilmiştir. Haberde Türkiye'nin hareket başlattığı bölgede farklı ülkelerin birlikleri ya da destek verdikleri birlikler olması sebebiyle bölgenin tüm dünya için stratejik önemi olduğu vurgulanmıştır. Bu "Dünya Ankara'ya kilitlendi" başlığının yanı sıra, "Güvenlik Konseyi üyeleri ABD, Rusya, Çin, İngiltere ve Fransa'nın yanı sıra İran elçilik yetkilileri brifing için Dışişlerine çağırıldı" ifadelerinden anlaşılabilmektedir.

Sözcü Gazetesi:

Manşet: Hainleri vurduk

Spot: Mehmetçik Türk halkının bekası için yine Suriye semalarına çıktı... Türkiye'yi tehdit eden PKK'ya bomba yağdırdı.

Sözcü gazetesi de *Yeni Şafak* gazetesi gibi hareket haberini tam sayfa vermiştir. *Yeni Şafak* gazetesinde olduğu gibi, *Sözcü* gazetesinde de hem manşet hem de spotta haberin veriliş biçimine bakılarak operasyona verilen destek açıkça görülmektedir. *Sözcü* gazetesinde, diğer gazeteden farklı olarak ÖSO vurgusu yapılmamıştır. Yine *Yeni Şafak* gazetesinden farklı olarak haberin spotunda Fırat Kalkanı Operasyonu'nun PKK'yı hedef aldığı belirtilmiştir. *Sözcü* gazetesi mevcut hareketin sebepleri arasında Türk halkının bekası ve PKK'nın Türkiye'yi tehdit etmesini göstermiştir.

Sözü gazetesi büyük puntolarla verdiği manşetini, "ABD'ye rağmen, Rusya'ya rağmen Afrin'i vururuz dedik" ifadesiyle pekiştirmiştir. *Yeni Şafak* gazetesi aynı haberi, "Çokuluslu terör yığınakları" ifadesiyle vererek, bölgedeki terör örgütlerinin ABD ve Rusya eliyle

desteklendiğini belirtmiştir. *Sözcü* de, *Yeni Şafak* gazetesiyle aynı şekilde, Türkiye'nin çatışma halinde olduğu terör örgütlerinin ABD ve Rusya tarafından desteklendiğini ifade etmektedir.

Sözcü gazetesi haber metninde operasyonun hedefinin PKK-YPG ve dinci IŞİD olduğunu ifade etmiştir. Gazete diğer haberlerinde yaptığı gibi YPG'nin PKK ile olan bağlantısını ve IŞİD'in dinci bir örgüt olduğunu vurgulamıştır. *Yeni Şafak* gazetesinin spotta verdiği ÖSO askerlerinin de bölgede ilerleme kaydettiği bilgisini *Sözcü* gazetesi haber metninin içinde vermiştir.

Yeni Şafak gazetesi gibi, *Sözcü* gazetesi de operasyonun dünyayı ilgilendiren öneme sahip olduğunu ifade etmiştir. Bunu, "Türkiye-ABD-Rusya arasında telefon diplomasisi yaşandı. Türkiye, tarafları ve Ankara'daki elçilik yetkililerini bilgilendirdi" ve "Yabancı ajanslar ise harekatı acil kodla dünyaya duyurdu" ifadelerinden anlayabilmekteyiz. Haberde ayrıca TSK'nın "PYD sivilleri canlı kalkan yaptı" ifadelerine de yer verilmektedir. Bölgedeki terör örgütlerini destekleyen ülkelere yakınlığıyla bilinen uluslararası örgütler, zaman zaman Türk askerinin sivillere zarar verdiğine dair söylentiler çıkartmakta ve uluslararası kamuoyunda Türkiye'yi suçlu duruma düşürmektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yaptığı bu açıklamaya yer vermekle sivillere zarar vermemekle birlikte, terör örgütlerine operasyon yapmanın bir sebebinin de bölgede yaşayan sivillerin zarar görmesi olduğu vurgusu yapılmıştır.

Haber görseli olarak manşet ve metni destekleyici görseller kullanılmıştır. "Hainleri vurduk" manşetinin arkasında bir Türk F16'sının fotoğrafı ve vurulan hedeflerin fotoğrafları kullanılmıştır (EK 24). *Sözcü* gazetesi, *Yeni Şafak* gazetesinin aksine haberinde Erdoğan'ın fotoğrafını kullanmamıştır.

Yeni Şafak gazetesinde hedeflenen ve vurulan yerler arasında bulunan Minnig havaalanı için, "ABD'nin PKK'ya silah yardımı yapmak için kullandığı havaalanı" ifadesi geçerken, *Sözcü* gazetesi aynı yer için, "Terör örgütü PYD'nin denetiminde olan havaalanı" ifadesini kullanmıştır. Yani *Yeni Şafak* gazetesi Minnig Havaalanının ABD'nin kontrolünde olduğunu kabul ederken, *Sözcü* gazetesi PYD'nin kontrolünde olduğunu kabul etmektedir.

4.6. Bulgular

Yeni Şafak ve *Sözcü* gazetelerinin Suriye'yi kapsayan ilk sayfa haberleri, Van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesi yönteminde de yer aldığı şekilde hem metin başlığı, giriş kısmı, spot ve görsellerin ele alındığı makro yapı bakımından, hem de sözcük seçimi ve dizginin ele alındığı mikro yapı bakımından incelenmiştir.

Bu inceleme sonucunda gazetelerin kullandığı haber başlıkları, haber metinleri, habere yer verdikleri alan ve seçtikleri görseller bağlamında ideolojik kimlikleri doğrultusunda bir söylem geliştirdikleri görülmüş ve çalışmanın bu konudaki varsayımı doğrulanmıştır.

Farklı ideoloji ve sahiplik yapılarına sahip olmalarının sonucunda, aynı konuya dair farklı haber metinlerinin oluşturulmasına 5 Aralık 2012 tarihli haber örnek teşkil etmektedir. Burada rejim karşıtı ve muhalif yanlısı *Yeni Şafak* gazetesinde sivillerin öldürüldüğü saldırının öznesi aranırken, gazetenin muhaliflerin yalanlamasına yer verdiği ve eylem için dikkatleri rejimin üstüne çekmeyi amaçladığı görülmüştür. *Sözcü* gazetesi ise Esad rejimine karşı daha ılımlı eleştiriler geliştiren ve muhaliflere karşı, hükümete karşı olan tavrından ötürü daha mesafeli tavır sergileyen bir gazete olarak bilinmektedir. Bu kimliğinden ötürü muhaliflerin yalanlamasına haberinde yer vermemiş, saldırının öznesini direkt olarak muhalifler olarak göstermiştir. Bu da mevcut kimliklerin yeni bir gerçek tasarımı yapmadaki etkisine önemli bir örnektir. Bu haber aynı zamanda "gazetelerin tercih ettikleri haber söyleminde ideolojik saiklerin ne derece etkili olduğu" araştırma sorusuna da bir cevap niteliğindedir.

8 Ekim 2015 tarihli iki haber ise görsel seçimlerinin ideolojik görüş ve mevcut yayın politikası doğrultusunda seçildiği varsayımını doğrular niteliktedir. Erdoğan'ın gündeme dair görüşlerinin konu alındığı 8 Ekim tarihli *Yeni Şafak* gazetesinde görsel seçimi olarak Erdoğan'ın fotoğrafı kullanılmıştır. Burada varsayımı doğrulayıcı olan haber ise aynı tarihli *Sözcü* gazetesidir. *Sözcü* gazetesi bu haberi için Erdoğan, Putin, Obama ve Esad'ın poker masasında olduğu şeklinde kurgulanmış bir görsel kullanmıştır. Görsele göre Erdoğan diğer liderlerin oynadığı oyunu izlemektedir. Bununla birlikte kendi ideolojileri doğrultusunda okuyucuda Erdoğan'ın bölgede oyun dışı bırakıldığı imajı oluşturmak amaçlanmıştır. Bu da görsel seçiminde ideolojik kimliklerin ne derece etkili olduğu araştırma sorusunu yanıtlar niteliktedir.

Gazetelerin ideolojik kimlikleri ve sahiplik yapılarının, zaman zaman aynı paralelde haber yaptıkları ve aynı söylemleri benimsedikleri varsayımı ise 25 Kasım 2015 tarihli haberlerle doğrulanmaktadır. 25 Kasım 2015'te düşürülen Rus uçağını haberleştiren iki gazetede, spot ve haber metinlerinde bu olayı destekler nitelikte yorumlar yapmıştır. Aynı gün birinci sayfadan verilen bu haberler, bir güvenlik tehdidi ya da milli çıkarlar söz konusu olduğunda bu iki gazetenin aynı paralelde söylem geliştirdikleri varsayımını doğrulamaktadır. Bu veri aynı zamanda mevcut ideolojilerin, gazetelerin söylemlerinde bir aynılığa yaşanmasında etkili olup olmadığına dair araştırma sorusuna da bir yanıt niteliğindedir.

Aynı gazetenin sahip olduğu ideolojik görüş ve sahiplik yapısının, aynı konuya dair değerlendirmelerde bulunurken söylem farklılığı yaşanmasına sebep olduğu varsayımı ise 25 Ağustos 2016 tarihli Fırat Kalkanı Operasyonu haberi ile doğrulanmaktadır. Daha  nceki haberlerinde bölgeye düzenlenecek bir operasyonun Türkiye için büyük tehditler içereceği yorumunu yapan *Sözcü* gazetesi, Fırat Kalkanı operasyonu ile askeri süreç fiili olarak ba ladıktan sonra kendi içerisinde söylem değişikliğine gitmiş ve bu operasyona destek vermiştir. Mevcut sahiplik yapısı ve benimsediği yayın politikası sebebiyle hükümeti eleştiren, muhalif söylemleri tercih eden *Sözcü* gazetesinin, ulusalcı kimliği dolayısıyla dış politikada, özellikle bir güvenlik tehdit olduğu süreçlerde öncekinden farklı bir söylem geliştirdiği görülmektedir. Bu da mevcut ideolojik g r  n, aynı gazetenin aynı olaya dair farklı söylemler geliştirdiği varsayımını doğrular niteliktedir.

SONUÇ

Türkiye'de günlük yayın yapan yüksek tirajlı ulusal gazeteler olan *Sözcü* ve *Yeni Şafak* gazetelerinin Suriye iç savaşını kapsayan altı yıllık süre zarfında yaptığı haberlerin incelendiği bu çalışmada dört ana başlık altında değerlendirilmiştir.

Birinci bölümde, haber söylemine etki eden bir nosyon olarak ideoloji kavramı ele alınmıştır. İdeolojinin tanımlaması ile başlayan bu bölümde, kavramın tarihsel gelişimi kapsamında Francis Bacon, Adrien Helvetius, Dietrich Holbach, Destutt de Tracy, Thomas Hobbes; ideolojinin 19. ve 20. yüzyıllardaki gelişimlerini incelemek üzere ise Karl Marx, Georg Lukacs, Antonio Gramsci ve Louis Althusser ele alınmış, öğretileri incelenmiştir. İdeoloji kavramının medya söylemlerine nasıl etki ettiği, bir manipülasyon aracı olarak nasıl kullanıldığı, iktidarı yeniden üretmedeki etkisi bu öğretilerle ortaya konmuştur.

İkinci bölümde ise söylem, ideoloji ve medyanın birbirleriyle olan ilişkisi detaylı olarak incelenmiştir. Dilin ideolojik ve politik potansiyelinin çeşitli bağlamlarda ve türlerde birçok yönü olduğu bir gerçektir. Fakat dilin her zaman ideolojik olduğu ya da dilin her kullanımının ideolojik veya politik amaçlara hizmet ettiği savı bu bölümde bazı düşünürlerin görüşleriyle yanlışlanmıştır. Çalışmanın bu bölümünde söylem ve eleştirel söylem çözümlemesi iki ayrı başlık olarak ele alınmıştır. Söylemin ele alındığı başlıkta, kavramın tarihi Zellig Harris, Michel Foucault, Stuart Hall ve Althusser gibi düşünürlerin söyleme dair görüşleri de ele alınarak ifade edilmiştir.

Eleştirel söylem çözümlemesi bu çalışmanın haber analizi kısmında kullanılan ana yöntem olması sebebiyle ayrı bir başlık altında incelenmiştir. Eleştirel söylem çözümlemesi, medya metinlerinde kullanılan doğrudan ya da dolaylı ifadelerin ortaya çıkartılması bakımından iletişim çalışmalarında kullanılmakta ve önem arz etmektedir. Bu yöntem, verilen ifadenin arkasında gizlenen mesaja odaklanmaktadır. Van Dijk'ın ileri sürdüğü yeni eleştirel söylem çözümlemesiyle söylem analizine yeni bir soluk gelmiş, haber metinleri eleştirel söylem çözümlemesi ile incelenirken toplumdaki güç ve iktidar ilişkilerinin söyleme yansıması ele alınmıştır.

Söylem analizini yapabilmek için medya tüketicisinin yapısının ele alınması bir gerekliliktir. Bu bağlamda ikinci bölümde ideoloji ve sosyal yapının ilişkisi incelenmiş, düşünürlerin görüşleri kapsamında oluşan sosyal şemalar irdelenmiştir. Tüm bunlarla birlikte, söylemi doğrudan etkileyen iktidar-medya, devlet-medya kuramı arasındaki ilişkiler ve anlamsal yapı üreten siyasal retorik kavramına değinilmiştir.

Üçüncü bölümde ise Suriye'de patlak veren iç savaş öncesi ve sonrasını kapsayan süreçte Türkiye-Suriye ilişkileri incelenmiştir.

2010'da Tunus'ta başlayan ve diğer Ortadoğu ülkelerini de etkisi altına alan halk ayaklanması ile diktatörlüklerin etkisinde yaşayan halk bir başkaldırı başlatmıştır. Bu ayaklanmalarla Ortadoğu coğrafyasındaki pek çok ülke etkilenmiş, bazı yönetimler ayrılmak zorunda kalmıştır. Tüm Ortadoğu siyasetini şekillendiren bu halk ayaklanması, Arap Baharı olarak adlandırılmıştır. Bazı ülkelerde sadece yönetim değişimi olarak tezahür eden ayaklanma, bazı ülkelerde ise kısa vadede çözülemeyecek sorunların başlangıç noktası haline gelmiştir.

Hafız Esad'ın gitmesi ve yerine oğlunun getirilmesiyle Suriye halkında bir takım beklentiler ortaya çıkmıştır. Muhalif ideolojilerin tamamen yok edildiği uzun soluklu bir süreçten sonra halk yeni liderlerinden bir dizi reform ve yenilik yapmasını istemiş, fakat bu istekleri gerçekleşmemiştir. Halkın yaşam kalitesini düşüren pek çok halkaya bir de yaşadıkları yoksulluk eklenince, 2011'de Tunus'ta başlayarak dalga dalga yayılan Arap halk ayaklanması hareketi 2011'in Mart ayıyla birlikte Suriye'yi de etkisi altına almıştır.

Medyada yer alan dış politika haberleri siyasetle doğrudan ilişki içindedir. Siyaset de süreç içinde değişiklik gösterebilen yumuşak bir zemindir. Bu bağlamda Türk medyasında yer alan haberlerin değerlendirmesinin yapılabilmesi için, medya ile birlikte siyasette yaşanan gelişme ve değişimleri de ele almak gerekir. Çalışmanın ikinci bölümünde, Suriye'de hüküm süren iç savaş bir kırılma noktası olarak kabul edilmiş, bu kırılmanın öncesinde ve sonrasında iki ülkenin ilişkileri ele alınmıştır. Bu bölümde öncelik olarak Türkiye'nin dış siyasette öncelik verdiği Suriye ile sıfır sorun politikası ele alınmıştır. İki ülke ilişkilerinin sürece yayılmış detaylarına yer verilirken, Suriye iç ve dış siyasetinin kırılma noktası olan protestolar ve bu protestoların arkasındaki ekonomik / toplumsal sebepler incelenmiştir. Bunun yanında protestoların bir iç savaş halini almasıyla birlikte mevcut Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetinin Suriye'de uyguladığı güvenlik politikaları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde aynı zamanda Adalet ve Kalkınma Partisi'nin güvenlik politikaları ve dış politika stratejilerinin, iktidara geldiği 2002 yılından iç savaş sürecine kadarki değişimleri incelenmiştir. Çalışmanın ana konularından biri olması ve medyada yer alan Suriye haberlerinin değişimine olan etkisi sebebiyle bu bölümde Suriye'deki savaş ve Türkiye'nin Suriye politikasındaki dönüşüm süreci ele alınmıştır.

Dördüncü ve son bölümde ise belirlenen yüksek tirajlı iki gazete olan *Sözcü* ve *Yeni Şafak* gazetelerinin Suriye iç savaşını kapsayan süreçte, 2012 ve 2018 yılları arasında ilk sayfada yayınlanan haberleri çözümlenmiştir. Haber çözümlemelerinde bu iki gazetenin ele

alınmasının sebebi, gazetelerin birbirine zıt görüşlerde olmaları bakımından söylem incelemesi ve karşılaştırma yapmaya olanak tanımasıdır. Haber çözümlemeleri için haberler, bölgede yaşanan olaylara aynı gün ilk sayfada yer verilmesi sınırlılığıyla seçilmiştir. Bu kapsamda 5 Şubat 2012, 5 Aralık 2012, 17 Haziran 2015, 26 Haziran 2015, 1 Ekim 2015, 8 Ekim 2015, 25 Kasım 2015, 14 Şubat 2016, 28 Şubat 2016, 25 Ağustos 2016, 5 Eylül 2016, 21 Ocak 2018 tarihli haberler çözümlenmiştir. Haberler süreci farklı bir yöne sokan olayların başlıklandırıldığı, "Esad Rejiminin İç Politikada Şiddeti Arttırdığı Süreç", "Türkiye İçin Bir Tehdit unsuru Olarak YPG", "Bölgenin Yeni Aktörü Rusya", "Rus Uçağının Düşürülmesiyle Değişen Konjonktür" ve "Türkiye'nin Suriye'deki Askeri Süreci"ni içeren 5 ana bölümden oluşmaktadır. Çözümleme bu başlıklar altında iki gazetenin karşılaştırmasını da içermektedir.

Dördüncü ve son bölümde söyleme etki etmesi sebebiyle *Yeni Şafak* ve *Sözcü* gazetelerinin sahiplik yapıları ve haberlerin söylem analizini yaparken kullanılan Teun A. Van Dijk'ın söylem analizi yöntemi de açıklanmıştır.

Bu çalışmayla, gazetelerin haber metinleri, haberin sayfada kapladığı alan, görsel seçimi ve haber söylemi oluşturmada sahip oldukları ideolojik görüş ekseninde hareket ettikleri varsayımı doğrulanmıştır. Bu çalışmayla ayrıca, gazetelerin yayın politikaları ve sahip oldukları ideolojik kimlikleri bakımından kendi içlerinde zamanla farklı söylemler ya da birbirleriyle aynı paralelde söylemler benimsedikleri varsayımı doğrulanmıştır. Bu bağlamda bu çalışma, gazetelerin yayın politikaları ve tercih ettikleri haber söyleminde ideolojik saiklerin ne derece etkili olduğu, medya kurumları ile hükümet ilişkilerinin haberin oluşum sürecine olası etkilerinin neler olduğu ve sahip oldukları ideolojik saiklerin haber oluşum sürecinde gazetelerin söylemlerinde bir aynılışma yaşanmasında etkili olup olmadığı araştırma sorularına da bir yanıt niteliğindedir.

Çözümleme süresince farklı ideolojilere sahip gazetelerin haberleri kendi çerçevelerinden yorumladıkları görülmüştür. Aynı şekilde hükümetin değişen politika ve söylemleri doğrultusunda, muhalif ve iktidar yanlısı olarak kabul edilen gazetelerin de söylem ve haberi verişi biçimlerindeki farklılaşmaya dikkat çekilmiştir.

KAYNAKÇA

- Abramowitz, M. ve Henri J. B. (2009). "Turkey's Transformers". *Foreign Affairs* 88(6): 118-128.
- Acun, C. ve Keskin, B. (2016), *PKK'nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi PYD-YPG*. SETA Yayınları, İstanbul.
- Adıbelli, B. (2012). *Emperyalizmin Oyununda İkinci Perde Arap Baharı ve Suriye*. IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Akarsu, B. (1967). "John Locke'un Devlet Felsefesi". *Felsefe Arkivi*, 0(12): 72-85.
- Akay, R. (2011). *Güncel Türk Siyasi Yaşamında "Siyasal İletişim Danışmanı" Kavramı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akdoğan, Y. (2004). *AK Parti ve Muhafazakar Demokrasi*. Alfa Yayınları, İstanbul.
- Althusser, L. (1995). *Kapital'i Okumak*. (Çev. C. Kanat), Belge Yayınları, İstanbul.
- Althusser, L. (1998). *Gelecek Uzun Sürer*. (Çev. İ. Birkan), Can Yayınları, İstanbul.
- Althusser, L. (2000). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Althusser, L. (2002). *Marx İçin*. (Çev. I. Ergüden), İthaki Yayınları, İstanbul.
- Althusser, L. (2003). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (Çev. A. Tümertekin), İthaki Yayınevi, İstanbul.
- Althusser, L. (2004). *Sanat Üzerine Yazılar*. (Çev. A. Tümertekin ve Z. İlkelen), İthaki Yayınevi, İstanbul.
- Althusser, L. (2015). *Marx İçin*. (Çev. I. Ergüden), İthaki Yayınları, İstanbul.
- Althusser, L. ve Balibar, E. (1970). *Kapital'i Okumak*. (Çev. I. Ergüden), Nora Yayınevi, İstanbul.
- Altunışık, M. B. ve Tür, Ö. (2006). "From Distant Neighbors to Partners? Changing Syrian-Turkish Relations," *Security Dialogue*, 37(2): 231.
- Anderson, P. (1988). *Gramsci, Hegemony, Doğu/Batı Sorunu ve Strateji*. (Çev. T. Günersel), Alan Yayıncılık, İstanbul.
- Antoun, R. T. ve Quataert, D. (1991). *Syria: Society, Culture and Polity*. SUNY Press, Albany.
- Aras, B. ve Karakaya R. P. (2007). "Turkey and the Middle East: Frontiers of the New Geographic Imagination", *Australian Journal of International Affairs*, 61(4): 477
- Aras, D. (2012). "Turkish-Syrian Relations Go Downhill." *Middle East Quarterly*, 41-50.

- Aras, D. (2012). "The Syrian Uprising: Turkish-Syrian Relations Go Downhill," *Middle East Quarterly*, 19(2): 43–44.
- Arık, E. (2014). "Demokrasi Paketi Bağlamında Medya ve İdeoloji İlişkisinin Haber Metinlerine Yansıması", *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 4(8): 27-35.
- Aslan, O. N. (2006). *Demokratikleştirme Sürecinde Suriye*. Yayımlanmamış Yüksel Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Ata, F. K. (2012). "Uluslararası Hukuk Açısından Türk Askeri Uçağının Suriye Tarafından Düşürülmesinin Bir Değerlendirmesi". *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 4(44): 16-19.
- Atilla S. ve Sermin A. (2012). *Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye*. BİLGESAM, İstanbul.
- Aydın, M. (2004). "Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği", *Uluslararası İlişkiler*, 1(1): 33-60
- Aydın, M. ve Ereker, F. (2013). *Türkiye’de Güvenlik: Algı, Politika, Yapı*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Aziz, A. (2003). *Siyasal İletişim*. Nobel Yayınları, Ankara.
- Aziz, A. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Balcı, A. (2013). *Türkiye Dış Politikası İlkler, Aktörler, Uygulamalar*. Etkileşim Yayınları, İstanbul.
- Barrett, R. (2017). *Değer Odaklı Kurumlar*. CEO Plus, İstanbul.
- Barth, H. (1974). *Wahrheit und Ideologie*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt.
- Baskın, O. (2011). "Türk Dış Politikasının Teori ve Pratiği". *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar: 1919-1980*, İstanbul: İletişim Press, 1(19): 17-93
- Ben-amittay, J. (1983). *Siyasal Düşünceler Tarihi*. (Çev. M.A. Kılıçbay ve L. Köker), Savaş Yayınları, Ankara.
- Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (2012). *Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye*. (Rapor No: BİLGESAM: 52). BİLGESAM. İstanbul.
- Billig, M. (1991). *Ideologies and Opinions*. Sage, London.
- Bozdağlıoğlu, Y. (2003). *Turkish foreign policy and Turkish identity: a constructivist approach*. Routledge, Abingdon.
- Callinicos, A. (1998). *Tarih Yapmak: Toplum Kuramında Etkinlik Yapı ve Değişim*. (Çev. N. Saatçioğlu), Özne Yayınevi, İstanbul.

- Carlos, R. (1993). *Towards a Semiotic of Ideology*. De Gruyter, Berlin.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Coşar, E. K. (2013). *Yeni İletişim Teknolojilerinde Kimlik, Söylem ve İdeoloji*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çelik, H. (2008). "Söylem Analizi". *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 2(99-117)
- Çerkeşli, M. T. (2016). *2000 Sonrası Türkiye-Suriye İlişkileri ve Arap Baharı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dağ, A. E. ve Emin, A. (2013). *Suriye Bilad-i Şam'ın Hazin Öyküsü*. İHH İnsani Yardım Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Dalkırmaz, U. (2015). *Türkiye - Suriye İlişkilerinde ABD'nin Etkisi (2002-2012)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Danış, D. (2016). "Türk Göç Politikasında Yeni Bir Devir: Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Suriyeli Mülteciler". *Saha Dergisi*, 2(1): 6-10.
- Davutoğlu, A. (2011). *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*. Küre Yayınları, İstanbul.
- Doltaş, D. (2009). *Söylem ve Yazın*. ODTÜ Yayıncılık, Ankara.
- Doyuran, L. (2018). "Medyatik Bir Çalışma Alanı Olarak Eleştirel Söylem Çözümlemesi (Televizyon Dizileri Örneğinde)". *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(4): 301-323.
- Duran, B. ve Yalçın, H. B. (2016). *Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri*. Seta Yayınları, Ankara.
- Duran, S. (2014). *Adalet ve Kalkınma Partisi Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri (2002-2014)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dursun, Ç. (2004). *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi*. Elips Kitapevi, Ankara.
- Dursun, Ç. (2013). *İletişim Kuram Kritik*. İmge Kitapevi, Ankara.
- Eagleton, T. (2005). *İdeoloji*. (Çev. M. Özcan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Eagleton, T. (2011). *İdeoloji*. (Çev. M. Özcan). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Edward S. H. ve Chomsky. (2006) *Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politikası*. (Çev. E. Abadoğlu). Aram Yayıncılık, İstanbul.

- Ekonomi Forumu (1999). *Türkiye-İsrail Yakınlaşması: Nedenler, Parametreler ve Gelecek için Perspektifler. (Rapor no: 57)*. Friedrich Ebert Stiftung, Ankara.
- Elpeze, E. N. (2010). *Söylem Yaklaşımları ve Medya Metinlerine Uygulamasının Eleştirel Söylem Çözümlemesi. 1990 Sonrası Laik-Anti Laik Çatışmasında Farklı Etkileri*". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.
- Engels, F. (2015). *Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu*. (Çev. D. Kurt), Altıkkırkbeş Basın Yayın, İstanbul.
- Entman, R. M. (1993). "Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm", *Journal of Communication*, 43(4): 51-58.
- Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. (Çev. S. İrvan), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Foucault, M. (1987). *Söylemin Düzeni*. (Çev. T. Ilgaz), Hil Yayın, İstanbul.
- Gaytancıoğlu, K. (2008) *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye-Suriye İlişkilerinin Ortadoğu Politikasına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Giddens, A. (1993). *New Rules of Sociological Method*. Stanford University Press, Stanford.
- Giddens, A. (2000). *Tarihsel Materyalizmin Çağdaş Eleştirisi*. Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (2019). *Sosyoloji, Giriş Okumaları*. (Çev. G. Aksoy), Say Yayınları, İstanbul.
- Gölcü, A. (2009). "Haber Söyleminde Medya Siyaset İlişkisi: 29 Mart 2009 Yerel Seçimleri". *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Dergisi*, (29): 85-87
- Göze, A. (2000). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. Beta Yayınları, İstanbul.
- Gramsci, A. (1986). *Hapishane Defterleri*. (Çev. K. Somer), Onur Yayınları, İstanbul.
- Gürkan, Z. (2013). *Kavga Arap Baharı'nda Türk Dış Politikası 2010-2013*. İnkılap Yayınları, İstanbul.
- György, L. (2006). *Tarih ve Sınıf Bilinci*. (Çev. Y. Öner), Belge Yayınları, İstanbul.
- Haddad, B. (2012). "Syria's Stalemate: The Limits of Regime Resilience." *Middle East Policy* 19(1): 85-95.
- Hall, S. (1998). "Anlamlandırma, Temsil, İdeoloji: Althusser ve Postyapısalcı Tartışmalar", *Kitle İletişim Kuramları İçinde*, E. Mutlu (drl.). Ankara Üniversitesi İletişim Yayınları, Ankara.
- Hallin, D. C. ve Mancini, P. (2004). *Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics*. Cambridge University Media, Cambridge.

- Han, A. K. (2004). "Dünya Döndükçe Ahmet Davutoğlu ile Röportaj", *New Perspectives Quarterly*, 6(Özel Sayı): 65
- Haseeb, K. E. (2012). "The Arab Spring Revisited.", *Contemporary Arab Affairs*, 5(2):185-197.
- Hindess, B. (1987). *Politics and Class Analysis*. Basil Blackwell, Oxford.
- Hobbes, T. (1992). *Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Hobbes, T. (2007). *Leviathan*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Holborow, M. (2006). "Putting The Social Back Into Language: Marx, Vološinov and Vygotsky Reexamined". *Studies in Language & Capitalism*, 1(1-28)
- Işık, M. (2017). *Dünya ve Türkiye Bağlamında Kitle İletişim Sistemleri*. Eğitim Yayınevi, Konya
- İnal, M, A. (1996). *Haberi Okumak*. Temuçin Yayınları, İstanbul.
- İncelenmesi Medya ve Söylem*. Pegem Akademi, Ankara.
- İnceoğlu, Y. ve Çomak, N. (2009). *Metin Çözümlemeleri*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- İrvan, S. (2001). *Gündem Belirleme Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirilmesi*. Gazi İletişim Yayınları, Ankara.
- Johnson, P. N. (1983). *Mental Models*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Karaismailoğlu, F. Ö. (2006). *Sosyal Teoride İktidar Tartışmaları; Marx, Nietzsche, Weber, Foucault*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Kıvılcımlı, H. (1974). *Diyalektik Materyalizm Nedir, Ne Değildir?*. Tarih ve Devrim Yayınları, İstanbul.
- Kienpointner, M. (1999). "Ideologies of Politeness". *International Pragmatics Association*, 9(1): 1-4
- Kiraz, S. (2018). *Suriye İç Savaşı Sırasındaki Türk Dış Politikasının Neoklasik Realizmin Bakış Açısından Analizi (2011-2017)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kocaman, A. (2009). *Söylem Üzerine*. ODTÜ Yayıncılık, Ankara.
- Laclau E. ve Mouffe, C. (2001). *Hegemonya ve Sosyalist Strateji-Radikal Demokratik Bir Politikaya Doğru*. (Çev. A. Kardam), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Lenin, V. I. (2003). *Karl Marx: Marksizmin Bir Açıklaması ve Kısa Bir Biyografik Özeti*. (Çev. V. Erdoğan), Eriş Yayınları, İstanbul.

- Lenk, K. (1984). *Ideologie (Ideologiekritik und Wissenssoziologie)*. Campus Verlag, Frankfurt.
- Locke, J. (1995). *Hoşgörü Üzerine Bir Mektup*. (Çev. M.Yürüşen), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Mandel, E. (1970). *Lenin und das Problem des Proletarischen Klassenbewusstseins*. Shurkamp Verlag, Frankfurt am Main.
- Marx, K. (1987). *Zur Kritik der Politischen Ökonomie*, Dietz Verlag, Berlin
- Marx, K. (2005). *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*. (Çev. S. Belli), Sol Yayınları, Ankara.
- Marx, K. ve Engels, F. (1998). *The German Ideology*. Prometheus Books, New York.
- Marx, K. ve Engels, F. (2018). *Alman İdeolojisi*. Kor Kitap, İstanbul.
- Mora, N. (2008). *Medya Çalışmaları Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim*, Altkitap, İstanbul.
- Orhan, O. (2007). "İsrail-Suriye Gerginliği ve Türkiye", *Stratejik Analiz Dergisi*, 1(90): 50-62.
- Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (2013). *Reyhanlı Raporu "11 Mayıs"*. (Rapor No: ORSAM: 156). ORSAM. Ankara.
- Oxford University. (1968). *Oxford Latin Dictionary*. Oxford University Press, Londra.
- Oxford University. (2006). *Oxford Dictionary of English*. Oxford University Press, New York.
- Öksüz, O. (2008). *Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Resmi Söylem Karşısında Sivil Toplum Söylemi: 1990 Sonrasına Eleştirel Bir Bakış*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Öngen, T. (1996). *Prometheus'un Sönmeyen Ateşi; Günümüzde İşçi Sınıfı*. Alan Yayıncılık, İstanbul.
- Öz, B. H. (2009). *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla: Modern Siyasal İdeolojiler*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Özbek, S. (1993). *İnsan Felsefesi Açısından İdeoloji*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özbek, S. (2011). *İdeoloji Kuramları*. Notos Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Özdemir, A. (2015). *Diyalektik Kavramının Tarihi Değişimi ve Günümüzdeki Diyalektik Mantık*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özgen, Y. (2011). *Beşar Esad Dönemi Suriye Dış Politikası ve Türkiye'nin Güvenliğine*
- Öztürk, B. (2012). "Avrupa Birliği'nin İran ve Suriye Politikasının Türkiye'ye Etkisi". *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 4(48): 39-51.
- Öztürk, O. M. (1997). *Türkiye Ve Ortadoğu*. Gündoğan Yayınları, Ankara.

- Perkins, S. (1993). *Marxism and Proletariat: A Lukacsian Perspective*. Pluto Press, London.
- Reboul, O. (1980). *Language et Ide'ologie*. Press University de France, Paris.
- Rıfat, M. (2008). *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları 1 (Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler)*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Sağlam, Z. (2006). *Jeopolitik, Jeoekonomik ve Jeostratejik Konumları İtibariyle Türkiye-Suriye İlişkilerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.
- Salama, V. (2012). "Covering Syria". *The International Journal of Press/Politics*. 17(4): 516–526.
- Sancar, S. (2008). *İdeolojinin Serüveni: Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme*. İmge Kitabevi, Ankara.
- Sargı, İ. (2014). *Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) Döneminde Türkiye'nin Irak, İran ve Suriye ile İlişkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Schiffrin, D., Tannen, D. ve Hamilton, H. E. (2003). *The Handbook of Discourse Analysis*. Blackwell Publishing, New Jersey.
- Selsam, H. ve Martel, H. (1970). *Reader in Marxist Philosophy*. International Publishers, New York.
- Sewell, W. H. Jr. (1992). "A Theory of Structure: Duality, Agency and Transformation". *The University of Chicago Press*, 98(1): 1-29.
- Silverstein, M. (1992). "The Uses und Utility of Ideology: Some Reflections". *International Pragmatics Association* 2(3): 311-323.
- Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (2012). *Suriye'de İktidar Mücadelesi: Baas Rejimi, Toplumsal Talepler ve Uluslararası Toplum*. (Rapor No: SETA: 6). SETA, Ankara.
- Sözen, E. (1999). *Söylem*. Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Stevenson, N. (2008). *Medya Kültürleri, Sosyal Teori ve Kitle İletişimi*. ÜtopyaYayınevi, Ankara.
- Stevenson, N. (2008). *Medya Kültürleri*. (Çev. G. Orhon ve B.E. Aksoy), Ütopya Yayınları, Ankara.
- Şeker, M. ve Şeker, N. T. (Ed.) (2009). "Terör ve Haber Söylemi", Literatürk Yayınları, İstanbul.
- Tannenbaum, D. ve Schultz, D. (2003). *Inventors of Ideas: Introduction to Western Political Philosophy*. Thomson Wadsworth, Ontario.

- Tezcan, E. ve Taşdemir, F. (2012). *Silahlı Çatışmalar Hukuku ve İnsan Hakları Hukuku Açısından Suriye İç Savaşının Analizi*. Ankara Strateji Enstitüsü Yayınları, Ankara
- Thomas, H. (2007). *Leviathan*. (Çev. S. Lim), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Thomas, H. (2014). *De Cive (Elementa Philosophica De Cive)*. (Çev. D. Zarakolu), Belge Yayınları, İstanbul.
- Thompson, J. B. (1984). *Studies in the Tehory of Ideology*. University of California Press Berkeley, Cambridge.
- Torrance, J. (1995). *Karl Marx's Theory of Ideas*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Tosun, E. (2016). *Barış Gazeteciliği Bağlamında Ankara Garı Saldırısı Haberlerinin Eleştirel Söylem Çözümlemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Touchard, J. (2015). *Siyasal Düşünceler Tarihi*. (Çev. İ. Yerguz), Isık Yayınları, İstanbul.
- Tracy, D. D. (1970). *Elements d'Ideologie*. Mantchretien, Paris.
- Trevor, P. ve Hunt, A. (1993). "Discourse, Ideology, Discourse, Ideology, Discourse, Ideology" *The British Journal of Sociology*, 44(3): 473-499.
- Tunç, A. Ş. (2015). "Mülteci Davranışı Ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme". *TESAM Akademi Dergisi*, 2(2): 29-63.
- Tür, Ö. (2010). "Turkish-Syrian Relations - Where Are We Going?", *UNISCI Discussion Papers*, (23): 163-175.
- Türel, Y. ve Şahin, M. (2004). *Ortadoğu Siyasetinde Suriye*. Platin Yayınları, Ankara.
- Ulu, C. (2014). *Ahmet Davutoğlu Döneminde Türkiye-Suriye İlişkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Uluslararası Orta Doğu Barış Araştırmaları Merkezi (2012). *Suriye'deki İktidar Mücadelesinin Türkiyeli Etnik Ve Mezhepsel Gruplara Etkisi (Rapor - No: IMPR: 11)*. IMPR. Ankara
- Ulutaş, U. ve Bölme, S. M. (2012). *Suriye'de Aktörler: Rejim, Muhalefet, Dini Yapı ve Medya*. SETA Yayınları, Ankara.
- Van Dijk, T. (1999). *Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları, Medya İktidar İdeoloji*. (Çev. M. Küçük), Ark Yayınları, Ankara.
- Van Dijk, T. (2003). *Çok Alanlı Bir Yaklaşım, Söylem ve İdeoloji*. Su Yayınları, İstanbul.
- Van Dijk, T. (2005). *Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları içinde: Medya, İktidar, İdeoloji*. (Çev. M. Küçük). Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Van Dijk, T. A. (1985). *Handbook of Discourse Analysis*. Academic Press, Cambridge.

- Van Dijk, T. A. (2003). "Critical Discourse Analysis". D. Schiffrin., D. Tannen ve E. H. Hamilton. (Ed.), *In The Handbook of Discourse Analysis*. Blakwell Publishing, Oxford.
- Woolard, K. (1992). "Language Ideology: Issues and Approaches". *International Pragmatics Association*, 2(3): 235-251.
- Yağcıoğlu, S. ve Değer, A. C. (2002). *Toplumsal Çatışma Sürecinde Farklı Söylemler: Bir*
- Yılmaz, M. (2013). "Medya ve Siyaset İlişkilerinin Kamuoyu Üzerindeki Etkileri: KKTC Örneği". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2 (2): 230–252.
- Yılmaz, M.E. (2011). "Suriye: Süreklilik ve Değişimin Çatışması". *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 3(30): 15-23.
- Yüksel, E. (2001), *Medyanın Günden Belirleme Gücü*. Çizgi Yayınları, Konya.
- Zafer, Y. (2001). "Althusser'in Bilim, İdeoloji, Düzeyler Teorisinin Açmazları". *Praksis Dergisi*, (4): 35-34.
- Zbenovich, C. (2007). "Communication modes: The fabric of the post-Soviet political interview (1991–1999)". *Journal of Language and Politics*, 6(1): 75-90.
- Zengin, G. (2013). *Kavga & Arap Baharı'nda Türk Dış Politikası 2010-2013*. İnkilap Kitabevi, İstanbul.

İnternet Kaynakları

- <http://edergi.sdu.edu.tr/index.php/iibfd/article/viewFile/2467/2212>, (erişim tarihi: 11.12.2011)
- <http://ilef.ankara.edu.tr/id/gorsel/dosya/1164634976althusserideoloji.pdf>, (erişim tarihi: 03.06.2011).
- <http://lahaine.org/petras/articulo.php?p=79&more=1&c=1> (erişim tarihi: 20.09.2009).
- <http://www.21yyte.org/arastirma/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/2013/05/13/6997/ortadoguya-ikinci-kez-hosgeldin-veya-reyhanli-saldirilari/pdf> (erişim tarihi: 11.05.2014)
- <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/obama-donemi-turk-amerikan-iliskilerinde-bir-hayal-kirikligi> (erişim tarihi: 16.03.2016)
- http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=248:2008-yilinda-suriye-veluebnannkronolojisi&catid=77:ortadogu-analizler&Itemid=150 (erişim tarihi: 27.12.2008)
- http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Middle%20East/1212bp_philips.pdf (erişim tarihi: 10.02.2014)
- <http://www.egitimbilimtoplum.com.tr/index.php/ebt/article/viewArticle/53> (erişim tarihi: 03.05.2011).

- <http://www.marxists.org/archive/marx/works/1847/communist-league/1850-ad1.html> (erişim tarihi: 02.10.2012)
- <http://www.sosyolojinotlari.com/PDF/sosnot2.pdf> (erişim tarihi: 10.12.2011).
- <http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/ortadogu/3582-turkiyeye-dusen-bombalar-ve-uluslararasi-hukuk?format=pdf> (erişim tarihi: 01.05.2014)
- <https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/48421/makaleler/2/2/arastirmax-liberaldemokrasilerde-medya-kamuoyunun-dis-politika-karar-alma-surecine-etkisi.pdf> (erişim tarihi: 05.25.2013)
- <https://baslangicdergi.org/suriye-etnik-temizlik/> (erişim tarihi: 15.03.2018)
- <https://gazete.netgazete.com/> (erişim tarihi: 24.02.2019)
- <https://opus.lib.uts.edu.au/bitstream/10453/1022/1/2005004463.pdf> (erişim tarihi: 05.02.2002)
- <https://t24.com.tr/haber/turkiyede-medya-sahipligi-ve-getirileri,244181> (erişim tarihi: 18.11.2013)
- <https://t24.com.tr/haber/turkiyede-medya-sahipligi-ve-getirileri,244181> (erişim tarihi: 18.11.2013)
- <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201508211017261423/> (erişim tarihi: 05.10.2015)
- <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201705191028523430-sozcu-gazetesi-operasyon/> (erişim tarihi: 19.05.2017)
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Albayrak_Holding (erişim tarihi: 30.04.2020)
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Yeni_%C5%9Eafak (erişim tarihi: 02.05.2020)
- <https://web.archive.org/web/20160629133812/http://www.medyatava.com/tiraj> (erişim tarihi: 09.05.2016)
- <https://www.annualreviews.org/doi/pdf/10.1146/annurev.soc.26.1.367> (erişim tarihi: 05.12.200)
- <https://www.ceps.eu/ceps-publications/syria-and-lebanon-diverging-paths-state-unsustainability/> (erişim tarihi: 23 June 2011).
- <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/merkel-warms-up-to-turkish-idea-of-safe-zones-in-syria/> (erişim tarihi: 25.04.2016)
- <https://www.haberler.com/> (erişim tarihi: 05.12.2019)
- <https://www.ilkehaber.com/haber/arincin-amaci-kurtleri-kanatmak-20849.htm> (erişim tarihi: 19.02.2012)
- <https://www.milliyet.com.tr/gundem/suriyeliler-sinir-illerinde-kira-ve-emlak-fiyatlarini-ucurdu-1846010> (erişim tarihi: 04.03.2014)
- <https://www.sozcu.com.tr/> (erişim tarihi: 01.10.2019)

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1475355032000240720?journalCode=frev20>

(erişim tarihi, 25.01.2007)

<https://www.yenisafak.com/> (erişim tarihi: 12.05.2018)

www.21yyte.org (erişim tarihi: 13.05.2013)

www.aljazeera.com.tr/gorus/isid-turkiyede-neyi-hedefliyor (erişim tarihi: 26.04.2016)

EK 1 - YENİ ŞAFAK GAZETESİ: 5 ŞUBAT 2012

BABAN KADAR KATİLSİN

**HUMUS'TA
ESAD
KATLIAMI:
337 ÖLÜ**

İslam âlemi mübarek Mevlid Kandili'ni kutlarken, hiçbir değer tanımayan Beşşar Esad, Kur'an-ı Kerim seslerinin yükseldiği camileri hedef aldı. Suriye'nin genç diktatörü, babası Hafız Esad'ın Hama'da gerçekleştirdiği katliamdan tam 30 yıl sonra Humus'u kana bulayarak, dünyaya "Ben babamın oğluyum" mesajı verdi.

CENAZESİNİ İSTEYENE MERMİ

Kendi halkına silah doğrultan Beşşar Esad, en kanlı eylemini mübarek Kandil Gecesi gerçekleştirdi. Humus'ta ölen yakınlarının cenazelerini almak isteyen bir grubun üzerine askerler tarafından ateş açıldı. Ardından başta El Halidiye mahallesi olmak üzere, önceden belirlenen hedeflere havadan ve karadan bomba yağdırıldı.

İKİ CAMİ HAVANLA VURULDU

300 havan topunun kullanıldığı saldırılarda mübarek gecede Kur'an-ı Kerim seslerinin yükseldiği iki caminin yıkıldığı ve cami enkazlarından onlarca cesedin çıkarıldığı belirtildi. El Arabiya Televizyonu Humus'ta aralarında kadın ve çocukların da bulunduğu 337 kişinin hayatını kaybettiğini, bin 300 kişinin de yaralandığını bildirdi.

İMDADINA RUSYA VE ÇİN KOŞTU

Ülke genelindeki olaylarda can kaybının 400'ü aşığı ileri sürüldü. Suriye yönetimi, katliam görüntülerini, "Silahlı kişiler tarafından kaçırılan vatandaşlarımızı ait" gibi komik bir gerekçeyle açıklamaya çalıştı. BM Güvenlik Konseyi'nde görüşülen "Görevi yardımcına bırak" teklifi ise Rusya ile Çin'in vetosuna takıldı. • 11'DE

SİVİL KATLIAMLAR RUTINE DÖNÜSTÜ

■ Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, katliamların rutine dönmüş olmasından Türkiye'nin kaygı duyduğunu söyledi. Davutoğlu, uluslararası kuruluşların ise sivil kayıplar konusunda Suriye'ye karşı kesin bir tutum sergilemesini beklediklerini söyledi. • 12'DE

AHMET DAVUTOĞLU

HALİD BİN VELİD MAHALLESİNİ VURDULAR

■ Hafız Esad, 1982 yılında tanklarla vurduğu Hama'da 40 bin sivil katletmişti. Oğul Esad'ın havanlarla enkaza çevirdiği El Halidiye mahallesi ise ismini büyük İslam Komutanı Halid Bin Velid'den alıyor. El Halidiye'nin büyük bir Sünni yerleşim merkezi olduğu için Beşşar Esad tarafından özellikle hedef alındığı belirtildi.

EK 2 - SÖZCÜ GAZETESİ: 5 ŞUBAT 2012

337 muhalif daha öldürüldü

Suriye'de katliam

Ordu, kandil gecesi halka ateş açtı. Ortalık kan gölüne döndü. Katliam, dünyayı ayağa kaldırdı

■ BM Güvenlik Konseyi toplandı. Suriye lideri Esad'a "çekil" çağrısı yapılmasına ilişkin teklif görüşüldü. Ancak Rusya ve Çin bu teklifi veto etti... ■ 11'de

Maksat
Ata'yı
silme

■ Kemal BAYTAŞ 7'de

Cenazeler böyle yan yana dizildi.

Kandil gecesi öldürülen 337 kişi için dün cenaze töreni yapıldı. Öfkeli Suriyeliler, Esad'ı protesto etti.

CAN DERDİNDE

İran'dan sonra Rusya'nın da desteğini kaybeden Beşşar Esed, saldırılarını arttıran muhaliflerin karşısında iyice köşeye sıkıştı. Moskova'nın izniyle Esed'le görüşen Rus gazeteci Lukyanov, Suriye liderinin psikolojisini anlattı: Sarayında sıkışmış ve çaresiz. Gitse taraftarlarının, kalsa muhaliflerin kendisini öldüreceğine inanıyor.

KAYBETTİĞİNİ DÜŞÜNÜYOR

■ Şam'a nazır Kasiyün Dağı'ndaki Teşrin Sarayı'na sıkı sıkıya Beşşar Esed'in yaşadığı panigie tannik eden Fyodor Lukyanov "İç savastan çıkma umudunu yitirmiş. Ruh halini özetlemek gerekirse, çaresizdi. Kaybettiğinden emin" tespitinde bulundu. Rus gazeteci, Suriye liderinin ölüm korkusu yaşadığını söyledi.

PUTIN 'ESEDİSİZ GEÇİŞ'E HAZIR

■ Esed'e son darbe ise, Rusya Devlet Başkanı Putin ile Başbakan Erdoğan'ın Suriye sorununu masaya yatırdığı görülmüş oldu. Zirveden sonra "Türkiye ile pozisyonumuz aynı. Yeni fikirler çalışacağız" diyerek Suriye'de çözüm için adım atan Putin'in, Türkiye'nin 'Esed'iz geçiş' önerisini kabul ettiği öğrenildi. İki lider detayları dışıları bakanlarına bıraktı.

LAVROV: RUSYA'YA SİĞİNAMAZ

■ Dışişleri Bakanı Davutoğlu da, Rus mevkidaşı Lavrov'a geçiş sürecini yürütençe ismi ele aldı. Lavrov herhangi bir isim düşünmediklerini belirtirken, Esed'in devrildikten sonra Rusya'ya sığınmasının mümkün olmadığını söyledi. İki bakan Brüksel'deki NATO Dışişleri Bakanları Toplantısı'nda 'yönetim' ve 'isim' üzerinde görüşecek. **9-13 TE**

OKULA HAVAN TOPU

■ Şam'da bir okula havan toplarıyla düzenlenen saldırıda 29 öğrenci ve bir öğretmen öldü. Suriye devlet ajansı SANA, saldırıyı muhaliflerin gerçekleştirdiğini ileri sürdü. Muhalifler ise iddiayı valandı. • 9DA

30
ÖLÜ

HALEP'TE BEBEKLER AÇ UYUYOR

Halep'te bir televizyon kanalı için çalışan gazeteci Jenan Maussa'nın 'twitter'da paylaştığı izlenimler, savaşın neden olduğu insanlık dramını gözler önüne serdi.

■ En son 2 Aralık'ta kenti gezen Maussa, kendisini ağılatan manzarayı takipçileriyle şöyle paylaştı: Ne kadar uğraşırsam uğraşıyım, bu şehrin ne kadar aç olduğunu anlamam. Bugün onlarca insan, yanimda gelip ekmeğe sordu. Sürekli bomba sesleri ve kan. İnsanlar aç, bebekler aç uyuyor. - 9'DA

• 9DA **Jenan Maussa**

**ABD'li bakan
18 iş adamıyla
çıkarma yaptı**

■ ABD Ticaret Bakanı Yardımcısı Francisco Sanchez, TOBB'un savunma sanayii toplantısına 18 şirketin temsilcisiyle geldi.

■ Türkiye'nin aralık ayında gerçekleştireceği savunma ihalesi öncesi okuma yapan Sanchez ve beraberindeki işadamları Ankara'da da temaslar bulunacak. - STE

TÜRKİYE'Yİ İ FATURA CET

■ National Geographic n
odman'ı Beyoğlu'daki t
dolandırarak İstanbul'ı
sına neden olan fatura-
rasyon düzenledi. Barı
aralarında bulunduğu 4
lamasıyla gözaltına alır

EK 4 - SÖZCÜ GAZETESİ: 5 ARALIK 2012

Suriyeli muhalifler 28 çocuğu öldürdü

ESAD'ı devirmek isteyen ve Türkiye'den büyük destek gören silahlı muhalifler, dün bir katliama daha imza attı. Muhaliflerin attığı roket, Şam'da bir okula isabet etti. Kanlı saldırıda 28 öğrenci ve 1 öğretmen can verdi. **S.13**

Muhalifler çocuklara kıydılar

Saldırının ardından okulda can pazarı yaşandı. Çok sayıda çocuk yaralandı. Dünya kanlı saldırıyı kınadı.

EK 5 - YENİ ŞAFAK GAZETESİ: 17 HAZİRAN 2015

Tel Abyad'da devir teslim izledik

PYD, ABD'nin hava desteğiyle Tel Abyad'da kontrolü sağladı. Muhalifler ise IŞİD'in bilinci olarak kenti teslim ettiğini söyledi.

Tel Abyad'daki bombardımandan kaçan sivillere polis ve askerler yardımcı oldu.

YÜZDE 10'UNU KULLANMADI

■ Türkmen savaşçı Abdurrahman, "IŞİD bize karşı kullandığı gücün yüzde 10'unu bile PYD'ye karşı kullanmadı. Bu şehrin devir teslimi demek. Tel Abyad, IŞİD ve ABD tarafından PYD'ye teslim edildi" dedi.

RAKKA'YA KAYDIRDI

■ Muhalifler, 10 gün önce ana hatlarını 103 km uzakta-ki Rakka'ya kaydıran IŞİD'in Tel Abyad'a destek göndermemesini kuşku buluyor. IŞİD, küçük gruplarla savunduğu Tel Abyad'ı bırakıp Rakka'ya çekildi. **13**

Chat Arpacik

EK 6 - SÖZCÜ GAZETESİ: 17 HAZİRAN 2015

EK 7 - YENİ ŞAFAK GAZETESİ: 26 HAZİRAN 2015

ASIL HEDEF TÜRKİYE

İŞİD 4 ay sonra yeniden Kobani'ye saldırdı. En az 18 kişinin öldüğü iki patlama Türkiye'yi hedef alan operasyona dönüştü. Teröristlerin Mürşitpınar Kapısı'ndan girdiği iddiası uluslararası ajanslar, Doğan ve paralel medya desteğiyle yayıldı. "Terörist Türkiye" kampanyası başladı.

YİNE SOKAKLARA ÇAĞIRDI

■ Türkiye'nin güvenlik için Mürşitpınar Sınır Kapısı'na yerleştirdiği 16 kamera ile sınır hattındaki diğer kameralar İŞİD'in batıdaki Cerablus'tan sızdığını ortaya koydu. Buna rağmen HDP'nin Güneydoğu'daki partneri olan DBP, 6-7 Eylül'deki gibi halkı eyleme ve canlı kalkan olmak için sınıra gitmeye çağırdı.

ORTULU ORTAKLIK VAR

■ Güvenlik kaynaklarına göre İŞİD'in saldırısı, 7 Haziran öncesi Adana-Mersin ile Diyarbakır'da HDP'ye yönelik saldırıların devamı niteliğinde; İŞİD'in 50 kişiyi Kobani'ye saldırması akıllıca değil ve İŞİD ile YPG arasında aylardır örtülü ortaklık var. Oyunlarını Türkiye üzerine kuruyorlar. Hedef, Türkiye'yi teröre destek veren ülke gibi göstermek. 10-11

HERKESE ATEŞ ETTİLER

■ Yaralı olarak Türkiye'ye getirilen Nesrin Hamo, "Bir anda ev-

YPG kıyafetiyle geldiler

CERABLUS'TAN GİRDİLER

■ İŞİD, Kobani'ye güneyden ve batıdaki Cerablus'tan sızdı. Önce iki bombalı araç patladı, ardından da ateş açıldı. Saldırıya, örgütün uzun süredir ilçede olan "uyuyan hücreler" olarak adlandırılan militanları da YPG kıyafeti giyerek katıldı. Örgüt safak baskınında, PYD tarafından karargah olarak kullanılan ve "4'lü güvenlik kusağı" olarak adlandırılan bitişik binaları ele geçirdi.

SistematiK YALAN

■ İŞİD'in Türkiye üzerinden Kobani'ye sızdığı iddiasına hükümetten sert cevap geldi. Başbakan Yardımcısı Numan Kurtulmuş: Her zamanki gibi karalama kampanyası. Kara propaganda yapıyor. Külliyen yalan ve iftira. İçişleri Bakanı Sebahattin Öztürk: SistematiK yalanlarla, Türkiye'yi teröre destek veren ülke olarak yaftalama çalışması var.

DOĞAN PARALEL İTTİFAKI

■ Teröristlerin Türkiye'den girdiği iddiasını Suriye'nin resmi haber ajansı SANA ve HDP'iler ortaya attı. Reuters ve BBC bu yalanı yaydı. Hürriyet, Radikal, Cumhuriyet, Zaman ve Meydan gibi gazeteler, Türkiye'yi terörist gibi gösteren haberler gerçekmiş gibi yayınladı.

DOĞAN PARALEL İTTİFAKI

■ Teröristlerin Türkiye'den girdiği iddiasını Suriye'nin resmi haber ajansı SANA ve HDP'iler ortaya attı. Reuters ve BBC bu yalanı yaydı. Hürriyet, Radikal, Cumhuriyet, Zaman ve Meydan gibi gazeteler, Türkiye'yi terörist gibi gösteren haberler gerçekmiş gibi yayınladı.

EK 8 - SÖZCÜ GAZETESİ: 26 HAZİRAN 2015

Sınırımıza akın ettiler

Ramazanda yine IŞİD katliamı!

DİNCİ IŞİD, Suriye Kobani'de bombalı 2 saldırı düzenledi. Kapı kapı dolaşıp infaz yaptı. 100'e yakın ölü var. S.17

EK 9 - YENİ ŞAFAK GAZETESİ: 1 EKİM 2015

RUSYA SAVAŞA GİRDİ

DAEŞ'i DEĞİL ÖZGÜR SURIYE ORDUSU'NU VURUYOR

'Sıcak denizlere inme' hedefini 'sıcak topraklara inme' şeklinde değiştiren Rusya, Suriye'de fiilen savaşa girdi. "Esed çağırıldı" diyerek parlamentodan müdahale kararı çıkartan Putin, dün hava kuvvetlerine savaş emri verdi. Rus uçakları, Esed karşıtı güçlerin konuşlandığı bölgeleri bombaladı.

DAEŞ'i DEĞİL, ÖSO'YU VURUYOR

Rusya DAEŞ'i hedef aldığını ileri sürerken, muhalifler, Özgür Suriye Ordusu karargahının bombalandığını duyurdu. Lazkiye'de Esed'in vurmadığı köyleri Rusların vurduğunu ifade eden Türkmen Komutan Ahmet Arnavut, "Topların sesi bite değişti. Esed'e karşı savundüğümüz toprakları Rusya'ya karşı da savunacağız" dedi. Bombardmanda 36 sivil hayatını kaybetti.

RUSYA-ABD-PYD KIRLI İTTİFAKI

Rusya'nın Suriye topraklarına saldırmasından saatler önce ABD Dışişleri Bakanı Kerry, Esed'in görevi hemen bırakması konusunda artık teracı olmadıklarını açıkladı. PKK'nın Suriye'deki uzantısı PYD'nin komutanı Sıpan Hemo, Putin'e "DAEŞ'e karşı birlikte hareket edebiliriz" mesajı verdi. ABD terör örgütü olarak görmediği PYD'ye destek verdiğini daha önce açıklamıştı. > 10-11

YA GİTSİN YA VURURUZ

Suudi Arabistan, Rusya'nın Suriye operasyonuna sert çıktı. Dışişleri Bakanı Adil el-Cübeyri, "Suriye'de iki seçenek var. İki bir geçiş konseyi oluşturulması. Diğer Esed'in askeri operasyonla devrilmesi" dedi.

Rusya'nın hamlesinin DAEŞ'a karşı mücadele değil, Esed rejimine destek amacı olduğunu söyleyen el-Cübeyri, "Rusya DAEŞ'e karşı mücadele konusunda ciddi olsaydı uluslararası koalisyona katılırdı" diye konuştu.

■ BM'de bir araya gelen Putin ile Obama'nın gündemi Suriye'ydi

► Afganistan işgali gibi ► 2. Libya senaryosu

EK 10 - SÖZCÜ GAZETESİ: 1 EKİM 2015

EK 11 - YENİ ŞAFAK GAZETESİ: 8 EKİM 2015

RUSYA İNANDIRICI DEĞİL

BU ŞARTLARDA PUTİN'i ARAMAK ANLAMSIZ

ARİFE GÜNÜ GÖRÜŞTÜK

■ Japonya yolunda gazetecilere açıklama yapan Erdoğan, "Putin ile görüşecek misiniz?" sorusuna şu cevabı verdi: Moskova'da Putin ile arife günü uzun bir konuşma yaptım. Sonra neler yaşandı biliyoruz. Hava operasyonları başlayınca telefonla görüştüm. Hava sahası ihlali oldu. Bu şartlarda benim tekrar aramamın anlamı yok.

AB'DE ATMOSFER İYİ

■ Erdoğan, AB temaslari için şu yorumu yaptı: AP Başkanı Schultz, AB Konseyi Başkanı Tusk, AB Komisyonu Başkanı Juncker ile yaptığım görüşmeler son derece olumluydu. AB kurumlarının en yetkili isimleri, Türkiye'nin öneminin giderek arttığı konusunda hemfikirler. İyi bir atmosfer var. Terör konusunda da daha hassaslar. **15**

İbrahim Karagül
TOKYO

Rusya'nın, Türkiye'nin hava sahasını ihlal konusunda getirdiği izahatlarının inandırıcı olmadığını belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan, "NATO Konseyi toplantısından sonra başta ABD olmak üzere tüm ülkelerin farklı tavır alması gerekecek. Mevcut durumu kabullenemeyiz" dedi.

Tokyo Camii'ni ziyaret eden Erdoğan, cemaatle sohbet etti.
Erdoğan, "DAİŞ gibi terör örgütleri İslam'a gölge düşürmektedir" dedi.

EK 12 - SÖZCÜ GAZETESİ: 8 EKİM 2015

Usta, çırak çıktı!

Tayyip Suriye'de oyun dışı bırakıldı

BAŞINDAN beri Amerika'yla Esad'ı devirmek için çaba-layan Erdoğan'ın planını Rusya boz-du... Rusya, Suri-ye'deki teröristleri havadan denizden, Esad da karadan vuruyor. ABD ses-siz. Erdoğan oyunu seyretmek zorunda kalıyor... S.12

Star

Bir daha olursa VURURUZ

Davutoğlu 'Vururuz' diyordu şimdi 'konuşuruz' diyor

DAVUTOĞLU, Suriye'deki operasyonları için hava sahamızı ihlal eden Rusya'ya "Bir daha olursa vururuz" demişti. Yan-daş Star Gazetesi de manşet yapmıştı.

AMA Başbakan'ın efelenmesi kısa sürdü. Rusya'nın kararlılığını görünce taktik de-ğiştirdi. "Siyasi çözüm için Rusya ile ko-nuşmaya hazırız" açıklaması yaptı. S.12

EK 13 - YENİ ŞAFAK GAZETESİ: 25 KASIM 2015

Uyardık, vurduk

Hicbir DEAS mensubunun bulunmadığı Bayır Bucak Türkmenlerine günlerdir bomba yağdıran Rus uçaklarından ikisi dün yine Türk hava sahasını ihlal etti. 10 kez uyarılan uçaklardan biri geri döndü diğeri uyarıyı dinlemedi. 2 F16, Rus savaş uçağını düşürdü. Türkiye milli egemenliğinin gereğini yaptı.

PILOTLAR SAĞ Kıyıyıldırım'dan isabet alan SU-24 tipi savaş uçağı alevler içinde kaldı ve irtifa kay-bedip yere çakıldı. 2 Rus pilot, uçak çakılmadan önce paraşütle atıldı. Sağ olarak kurtulan pilotlar, muhalif-lerin eline geçti. Arama kurtarma için bölgeye gönde-rilen bir helikopterin de düşürüldüğü iddia edildi.

RUSYA UYARILMIŞTI Ge-nelkurmay, Rus uçağının Türkiye sınırları saat 09.20'de Hatay'ın Yayladagı bölge-sinde ihlal ettiğini açıkladı. Uçağa uya-rılar sınıra 15 mil kala başladı. 5 dakika-da tam 10 kez uyarılmasına rağmen rota de-gişmedi. Uçak sınırdan girerken an-gajman kuralları gereği düşürüldü.

Düşen Rus uçağı

Pilot böyle atıldı

Sınırımızı koruduk

Uçağın iz analizi hava sahası ihlalini ortaya koydu

ÇIKIŞ GİRİŞ

YENİ ŞAFAK GAZETESİ

EK 14 - SÖZCÜ GAZETESİ: 25 KASIM 2015

YIL: 9 SAYI: 3074 25 KASIM 2015 ÇARŞAMBA 75 kuruş

#SÖZCÜ SUSARSA TÜRKİYE SUSAR

T.C. SÖZCÜ

RUS UÇAĞINI SINIRDA DÜŞÜRDÜK

F-16'lar görevde

SU-24'ü düşürdük

SAVAŞIN EŞİĞİNDEYİZ

Türkiye, Esad'ı destekleyen Rusya'nın savaş uçağını sınırda vurdu. Putin, "Sırtımızdan bıçaklandık" diyerek meydan okudu

ERDOĞAN İLK KEZ BAŞKOMUTANLIK YAPTI

Rusya ile ipler gerildi. Başbakan Davutoğlu adeta ortalarında yoktu. Çünkü krizi tamamen saray ve Erdoğan yönetti.

PUTİN: KÖTÜYE KARŞI BİRLİK OLMALIYDIK

Rusya lideri Putin, sert çıktı. "Bugünkü trajik olayın Türkiye-Rusya ilişkisi üzerinde ciddi sonucu olacak" dedi.

RUS jeti dün, Hatay sınırımızı ihlal etti. F-16'larımız 5 dakika içinde, 10 kez uyarı yaptı. Rus jeti dinlemeyince vuruldu. Uçak, Suriye'deki Türkmenlerin yakınına düştü.

BÖYLESİ OLMAMIŞTI

2 pilot paraşütle atladı. Akıbetleri belli değil. Putin "Ciddi sonuçları olacak" dedi. Türkiye NATO'yu toplantıya çağırdı. Ankara ve Moskova'da güvenlik zirvesi toplandı. **S.13**

LAVROV GELMİYOR

RUS Bakan, Türkiye gezisini iptal etti... **S.13**

PIYASADA DEPREM

DOLAR füze gibi çıktı... Borsa çakıldı... **S.6**

EK 15 - YENİ ŞAFAK GAZETESİ: 14 ŞUBAT 2016

TSK: Angajman kurallarına göre vuruldu

TÜRKİYE PYD'Yİ VURDU

Obüslerin vurduğu mevzilerden yoğun duman yükseldi

Türkiye, Rusların desteğiyle muhalifleri katledip, "güvenli bölge"yi tehdit eden terör örgütü PYD'yi vurdu. Fırtına obüsleri terör örgütünün Afrin, Azez ve Miniğ Hava Üssü'ndeki mevzilerini imha etti. En az 14 terörist öldürülürken, 40 terörist de yaralandı.

19 HEDEF VURULDU

■ TSK'nın, uyarılara rağmen Halep'in kuzeyinde ilerleyen PYD'ye yönelik topçu ateşi saat 16.00 sularında başladı. 40 km menzilli obüs topları toplam 19 hedefi vurdu. Azez ile Miniğ arasındaki Maranaz köyüne 1 km mesafede bulunan YPG üssü yerle bir edildi. Teröristlerin yığınak yaptığı Azez-Mernaz Yolu ile Ayn Dagne bölgesi de vuruldu.

ABD VE RUSYA'YA MESAJ

■ Afrin'deki hedefler Malikiye ile Kış-
tear oldu. Afrin, PYD/PKK'nın kanton
ilan ettiği yerler arasında bulunuyor.
Türkiye'nin, PYD'nin Suriye'deki ateş-
kes öncesinde "güvenli bölge"ye girerek Herce-
le'ye kadar ilerleyeceği istihbaratı üzerine düğme-
ye bastığı öğrenildi. Topçu ateşi, hem PYD hem de
Rusya ve ABD'ye mesaj anlamı taşıyor. ● 11

Esed'in işi bitti

Ruslar bile kurtaramaz

■ Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Adil
el-Cübeyr, Esed'in artık Suriye'de bir
geleceğinin olmadığını söyledi: Esed
daha önce İran'ı yardıma çağır-
dı. Pakistan ve Irak'tan
Sii milisleri, Hizbul-
lah'ı çağır-
dı ama
beyhude. Şimdi
Rusları çağır-
dılar,
ama onlar da Esed'i
kurtaramayacak
lar. ● 10

EK 16 - SÖZCÜ GAZETESİ: 14 ŞUBAT 2016

PKK'nın Suriye'deki uzantısına darbe

Türkiye, YPG'yi vurdu

SAVAŞ rüzgarları esiyor... Terör örgütü PKK'nın uzantısı YPG, yuvalandığı Suriye Azez'den Türkiye'nin üs bölgesine ateş açtı. Askerimiz anında karşılık verdi. Suriye'deki YPG hedeflerini vurdu. S.10

EK 17 - YENİ ŞAFAK GAZETESİ: 28 ŞUBAT 2016

Tel Abyad oyunu

ISİD önceki gece saat 23.30'da PYD kontrolündeki Tel Abyad'a sızarak kültür merkezi, maliye binası, hastane, köy kalkınma merkezi ve nüfus müdürlüğü binalarını ele geçirdi.

GOZ YUMDULAR Bölgedeki Arap aşiretlerinden Mesur ve El Buassaf'a mensup isimler, saldırının terör örgütü PYD'nin işine geldiği, Tel Abyad çevresinde kalan son Arap ve Türkmen aşiretlerin tasfiye edileceğini söyledi. Eski Tel Abyad Meclisi Başkanı Ekrem Dede, "PYD ve müttefikleri saldırıya bilerek göz yumdu" dedi. 11

İŞİD'e geçit yok

İŞİD'in kontrol ettiği Cerablus'un tam karşısındaki Karakamus Tağı Köprübatı Hudut Karakolu kapılarını Yeni Şafak'a açtı.

Baas'tan Cerablus talimatı

Esed'in partisi Baas'ın Genel Sekreteri Hilal Hilal, Tel Abyad'da PYD yetkililerine sürpriz ziyarette bulundu.

Terör örgütü PYD/YPG'den Türkiye'nin kırmızı çizgileri olan Azez ve Cerablus'a saldırmaktan vazgeçmemelerini isteyen Hilal, "Bu merkezler size tahsis edildi, her türlü desteğe hazırız" mesajı verdi. 11

Tanklar, Stinger füzeleri ve uçaksavarların yönü Cerablus'a dönük. Rusya ve Esed, İŞİD'i Türkiye'ye süpürme planları yaparken karakoldaki askerler, "Buradan İŞİD'e geçiş yok. Silahlı birini gördüğümüz anda vururuz" diyor. 13

Tarık Bakıcı **Kaynak Sozer**

Yılmaz Bulgen

EK 18 - SÖZCÜ GAZETESİ: 28 ŞUBAT 2016

SURİYE'DE ATEŞKES BAŞLADI, ANCAK SİLAHLAR SUSMADI

ABD ve Rusya'nın girişimiyle başlayan ateşkesin ilk gününde olay vardı. Dinci terör örgütü İŞİD, terör örgütü YPG'yi vurdu. Amerika da İŞİD'i bombaladı. Ortalık karıştı. S.16

Yeni Şafak

25 AĞUSTOS 2016 PERŞEMBE 10 TL (KTC: 15 TL) www.yenisafak.com

Türkiye'nin Birikimi

Türk askeri SURİYE'DE

BU DAHA BAŞLANGIÇ

Kimler katıldı
■ Cerablus hareketine Sultan Murad, Feylak us Sam, Hamza Haggas, Zeynel Harekati, Ahrar Sakiye, Liva Ahrar, Tevl Rifat, Savaş Arz ve 13. Yümen gibi gruplar katıldı.

Cerablus selfiesi
Operasyon katılan Türk askerinin Cerablus'ta çektiği fotoğrafı.

Adım adım FIRAT KALKANI

12 saatte Cerablus

ARTIK BU İŞE NOKTAYI KOYACAĞIZ

Zekai Paşa yönetti

6 şehit ACISI

Zafer pozu

İYİ BAK BIDEN SİZİNKİLER YAPTI

YPG/PYD ÇEKİLİYOR

ITALYA'YI DEPREM VURDU: EN AZ 120 ÖLÜ

Sabır bitti... Türkiye, sınır güvenliğini tehdit eden terör örgütleri ISİD ile PYD/PKK'ya karşı Suriye'de harekete geçti. 2 bin muhalif savaşçı F-16 bombardımanı ve tankların açtığı yolda yürüyerek Cerablus'u kısa sürede ISİD'ten aldı. Sırada doğuda Azez, güneyde El Bab'a kadar olan bölgenin ISİD ve PYD'den temizlenmesi, yani "güvenli bölge" kurulması var.

"FIRAT KALKANI"
Kıbrıs Barış Harekati'nden bu yana en büyük sınır dışı operasyonu olan Fırat Kalkanı için OSO'ya bağlı savaşçıları 16 Ağustos'tan itibaren İdlib ve Halep'ten Gaziantep'in Karkamış ilçesine getirdi ve Türkiye'de köyünde toplandı. 21 Ağustos'ta Özel Kuvvetler'e bağlı askerler Cerablus'a sızıp kesif ve karavane yaparak hazırlıkları tamamladı.

PYD'NİN OYUNU BOZULDU
■ ISİD'in baskınlığı Mûnbiç'e yerleşen PYD, Cerablus'a 12 km kadar yaklaşıncaya harekete geçti. Sabah saat 04.00'te topçu ateşiyle başladı, 11 operasyon F-16 ve tanklarla kapsamlı bir bombardımana dönüştü. ISİD'in ilde bir rakıta 250 teröristten en az 100'ü öldürüldü. Genel Kalkanlar El Bab ilçesine doğru geçti. Bir muhalif şehit oldu. 12-14-15-16-17-18

Mûnbiç temizlenene kadar sürecek
■ Başbakan Binali Yıldırım, "Fırat Kalkanı" operasyonunun, Mûnbiç'te bulunan PYD'lerin Fırat'ın doğusuna geçene kadar süreceğini söyledi. Yıldırım "Ülkemize yönelik tehdit olmadıktan emin olmazız" dedi.

Barzani: Büyük değişim kapıda
■ ISİD ile mücadele için Türkiye ile anlaşmalarını söyleyen Mesut Barzani, "Bölgede büyük değişimler kapıda. Bu yüzden dayanışmanın ve yakınlaşmanın daha fazla olması gerekir" dedi.

PYD'ye son UYARI
■ Disisleri Bakanı Cevdet Yılmaz, YPG-Fırat'ın doğusuna geçmezse gereken cevabı veriz.

İYİ BAK BIDEN SİZİNKİLER YAPTI
15 Temmuz darbesinin arkasındaki ABD'nin Barzani'ye verdiği destek, Ankara'da yalı yarımcıca tartışılan konulardan. Dışişleri Bakanı Binali Yıldırım, Biden'ın 15 Temmuz'da ABD'nin 2 numaralı adamı Biden, Ankara'da yalı yarımcıca tartışılan konulardan. Dışişleri Bakanı Binali Yıldırım, Biden'ın 15 Temmuz'da ABD'nin 2 numaralı adamı Biden, Ankara'da yalı yarımcıca tartışılan konulardan.

6 şehit ACISI
■ Diyarbakır Lice'de PKK'nın teröristleri, Abalı ile Tapantepe bölgelerinde askerler isse roketatar ve otomatik silahlarla saldırı. Çatışmada 5 asker şehit oldu, 11 asker yaralandı. Bıngöl'de ise tuzaklanan el yapımı patlayıcıyla bir asker şehit oldu. Lice'de sokaklara cema yasakları edildi. 12-14-15-16-17-18

Zafer pozu
Cerablus'ta kısa sürede kontrol altına alınan muhalifler zafer pozu verdi.

ITALYA'YI DEPREM VURDU: EN AZ 120 ÖLÜ

Biri dinci, diğeri bölücü 2 terör örgütüne “dur” demek için...

MEHMETÇİK SURIYE’DE

“Fırat Kalkanı” adı verilen operasyonda, tanklarımız IŞİD hedeflerini vura vura Cerablus’a yol açtı

ÖSD askerleri, açtığımız yoldan kente ilerledi...

Sınırımızı dinci IŞİD ve YPG’den temizleyene kadar çıkmayacağız

ATEŞ FIRTINASI IŞİD’İ KAÇIRTI

Tanklarımız Suriye içinde ilerlerken Fırtına obüsleri de, IŞİD hedeflerini ateş altına aldı. Dinci teröristlerin, yoğun bombardımandan kurtulmak için bölgeyi boşalttığı öğrenildi.

TÜRKİYE, sınırötesinden yaptığı saldırılarla camımızı yakan IŞİD ile Suriye’nin kuzeyini Kürt bölgesi yapmak isteyen PKK destekli YPG’yi durdurmak için dün sabah Suriye’ye girdi. Hedef, Cerablus kentini IŞİD’den temizlemek. YPG’nin Fırat’ın batısına geçmesini engellemekti.

12 SAATTE KUŞATIK

ÖNCE toplarla bunalıttık, ardından F-16’larla 12 IŞİD hedefini tam isabet vurduk. Sonra da tanklarla Cerablus’a yola çıktık. Mehmetçiğe, Özgür Suriye Ordusu’na ait askerler de eşlik etti. 12 saat içinde Cerablus kuşatıldı. Çatışmalar sürüyor. IŞİD teröristleri güneye kaçıyor... S-2-3

TANKLAR BOMBALADI UÇAKLAR FÜZE YAĞDIRDI

CERABLUS NEDEN ÖNEMLİ?

Bölücü örgüt PKK’nın Suriye kolu PYD, bu ülkede 5 yıldır süren iç savaştan en kârlı çıkan örgüt oldu. PYD, Menbiç’e girdikten sonra Cerablus’a yöneldi. PYD, burayla yakınındaki Azaz’ı da ele geçirseydi, Suriye sınırımızın tamamını kontrol edecekti. Fırat Kalkanı, bu planı bozdu. **ESKİ**

EK 21 - YENİ ŞAFAK GAZETESİ: 5 EYLÜL 2016

EK 22 - SÖZCÜ GAZETESİ: 5 EYLÜL 2016

Yeni Şafak

21 OCAK 2018 PAZAR 75 KURUS (KKT: 1,5 TL) www.yenisafak.com

Türkiye'nin Birikimi

**ZEYTİN DALI
OPERASYONU**

Türkiye çok sabretti. Çokuluslu terör yığınağı için çok uyardı

ŞİMDİ ZAFER ZAMANI

Başkomutan'ın emri ile başladı

Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan terör koridorunu yerle yeksan edeceklerini belirterek, "Afrin operasyonu sahada fiilen başlamıştır. Bunu Münbiç takip edecek" dedi.

Türkiye terörle kuşatılma planına karşı dün harekete geçti. Fırat Kalkını ile kesilen terör koridorunun şimdi de batı kanadı Afrin terörden temizleniyor. Erdoğan'ın "Fiilen başladı" sözleri ile büyük hava hareketine start verildi. Saat 17.00'de 72 savaş uçağı 7 bölgedeki 108 hedefi vurdu. Yakıt depolarından mühimmat depolarına kadar çok sayıda yığınak imha edildi, terör yuvaları yok edildi. Aynı anda OSO birlikleri karadan Afrin'e yöneldi.

TERÖR USLERİ İMHA EDİLDİ

Türk Silahlı Kuvvetleri, operasyonun adını "Zeytin Dalı" olarak duyurdu. F-16'lar Afrin'e analsız olarak sortiler yaptı. Sığınak delici, lazer güdümlü yerli mühimmatların kullanıldığı harekatta PKK'lı teröristlere ait sığınak, barınak, silah ve mühimmat depoları ile gözlem noktaları yerle bir edildi.

SİVİLLER ZARAR GÖRMEDİ

Org. Akar, operasyonu Genelkurmay'daki hareket merkezinden yönetti. İlk vurulan yerlerin Cindares, Celime, Himdiye, Haclar, Fresiye ve Tel Selur'deki PKK noktaları olduğu öğrenildi. TSK PKK'yla birlikte DEAŞ'lı teröristlerin de hedef alındığını ve sivillerin zarar görmemesi için her türlü hassasiyetin gösterildiğini bildirdi.

10 AYRINTILAR 12-13-14-15-TE

Yılmaz Bilgen

Kaymak

ABD'nin silah üssü de vuruldu

F-16'lar ABD'nin PKK'ya silah yardımı yapmak için kullandığı Minnig Havaalanı'nı bombalayarak kullanılmaz hale getirdi. PKK'nın Rajo'daki telsiz altyapısı da yerle bir edildi.

Dünya Ankara'ya kilitlendi

'Zeytin Dalı'yla birlikte yoğun bir diplomatik temas başladı.

Genelkurmay Başkanı Akar, Amerikan ve Rus mevkidaşları Dunford ile Gerasimov'u bilgilendirdi. İki isim sonra kendi aralarında görüşti. ABD Dışişleri Bakanı Tillerson (se. Çavuşoğlu'nu aradı). Güvenlik Konseyi üyeleri ABD, Rusya, Çin, İngiltere ve Fransa'nın yanı sıra İran elçilik yetkilileri brifing için Doğu'da ne çağırıldı.

Tanklar sınırı geçti

F-16'ların ardından kara hareketi için hazırlığa hız verildi. Çok sayıda tank ve zırhlı araç Kilis Öncüyan'ından Suriye'ye girdi.

HiK Akdeniz'den hareketi yönetti

F-16'ların havadaki koordinasyonunu HiK (Havadan Erken İhbar ve Kontrol) uçağı yaptı. Konya'daki 3. Ana Jet üssünden kalkan HiK uçağı, hava operasyonu süresince Akdeniz üzerinde uçtu. 24 saat havada kalabilen HiK uçaklarından Türkiye'de 4 adet bulunuyor.

Terör örgütüne pabuc bırakmayız

Dünya Ankara'ya kilitlendi

HiK Akdeniz'den hareketi yönetti

ABD'ye rağmen, Rusya'ya rağmen Afrin'i "vururuz" dedik...

HAINLERİ VURDUK

KOD ADI: ZEYTİN DALI

TSK: PYD sivilleri canlı kalkan yaptı

AÇIKLAMADA özetle, "Harekat, hudutlarımızda istikrarı sağlamak için başlatıldı. Sivillerin zarar görmesi için hassas davranılmaktadır. Terör örgütü, sivilleri canlı kalkan olarak kullanmaktadır" denildi...

Diyarbakır 8. Ana Jet Üssü'nden kalkan savaş uçaklarımız terör odaklarını yerle bir etti. 113 hedeften 108'i vuruldu. Çok sayıda F-16 da 'İncirlik'te pist başında hazır bekledi.

Mehmetçik Türk halkının bekası için yine Suriye semalarına çıktı... Türkiye'yi tehdit eden PKK'ya bomba yağdırdı

TÜRK Silahlı Kuvvetleri, Fırat Kalkanı Harekatı'nın ardından Suriye'ye dün 2. büyük operasyonu başlattı. Bu seferki hareketin adı Zeytin Dalı... Hedef, PKK-YPG ve dinci IŞİD... Saat 17.00 sularında Diyarbakır 8. Ana Jet Üssü'nde konuşlu F-16'larımız tam donanımlı havalandırarak Suriye tarafındaki Afrin'e hareket etti. Hain yuvaları tek tek vuruldu.

BİR yandan sınırımızda eller tetikte bekleyen Fırtına obüsleri Afrin'deki PYD-YPG mevzilerini bombalarken Mehmetçik'in komutasındaki ÖSO birlikleri de Afrin'de terör örgütünün işgal ettiği bölgelere girdi. Genelkurmay Başkanı Akar hareketi Genelkurmay karargahından idare etti.

SÖZCÜ muhabiri Bora ERDİN sıcak bölgeden bildiriyor... 10'da

Yoğun telefon trafiği yaşandı

SURİYE Afrin'e bomba yağdırırken Türkiye-ABD-Rusya arasında telefon diplomasisi yaşandı. Türkiye, tarafı ve Ankara'daki elçilik yetkililerini bilgilendirdi.

Uluslararası hukuka uygun

HÜKÜMET Sözcüsü Bekir Bozdağ, hareketin uluslararası hukuka uygun ve meşru olduğunu açıkladı. Yabancı ajanslar ise hareketi acil kodla dünyaya duyurdu.

Afrin'den yükselen dumanlar Hassa ilçesi'nden, hatta Hatay'dan bile görüldü.

Uçaklarımız terör örgütü PYD'nin denetiminde olan Minnig Havaalanı, Maranez, Eyn Dakni ve Melkiye bölgelerini bombaladı. Obüsler de bomba yağdırdı.

Genelkurmay Başkanı Org. Hulusi Akar

HAREKATI HULUSİ AKAR BİZZAT YÖNETİYOR

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar, kuvvet komutanları ile birlikte hava hareketini Genelkurmay Harekat Merkezi'nde bizzat sevk ve idare etti. Komutanlar, sivillerin zarar görmemesi için hareketin en ince ayrıntılarını planlayıp kararlar aldı.

MEHMETÇİK BUGÜN KARADAN GİRİYOR

Afrin'deki terör yuvalarının başarıyla vurulduğunu söyleyen Başbakan Yıldırım, bugün itibarıyla kara unsurlarımızın da bölgeye gireceğini açıkladı...

BAŞBAKAN Binali Yıldırım, 'Zeytin Dalı Harekatı'na ilişkin, "Belirlenen hedeflerin tamamına yakını tahrip edilmiş ve hava unsurlarımız üstlerine dönmüştür. Topçu ateşi ile alanın yumuşatılması faaliyetleri halen devam etmektedir.

AYRICA yarın gelişmelere göre kara unsurlarımız da gerekli faaliyetleri icra edecektir. Barış ve huzur getirmeyi hedefleyen bir harekattır. Bu operasyona, Mehmetçik'in yanı sıra Özgür Suriye Ordusu'ndan katılanlar da vardır" dedi. S.12

Başbakan Binali Yıldırım

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Melis ÇİVİCİ
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Karşıyaka Merkez Anadolu Lisesi, Karşıyaka/İZMİR, 2009
Lisans Diploması	İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, İstanbul, 2015
Yabancı Dil / Diller	İngilizce, Almanca, İtalyanca
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	CnnTürk/İstanbul, NTV/İzmir, Yenigün Gazetesi/İzmir
Çalıştığı Kurumlar	İzmir Kültür ve Turizm Dergisi, Gazete Kritik, İzmir Gündem Gazetesi
E-Posta	meliscivici91@gmail.com